Marius-Sorin Miclea

Geopolitica post-Război Rece în zorii noii lumi multipolare

Aspecte geopolitice, strategice, diplomatice, militare și istorice în fostul spațiu de influență sovietic

Vol. 1.

Presa Universitară Clujeană

MARIUS-SORIN MICLEA

•

GEOPOLITICA POST-RĂZBOI RECE
ÎN ZORII NOII LUMI MULTIPOLARE

Aspecte geopolitice, strategice, diplomatice,
militare și istorice, în fostul spațiu de influență sovietic

Vol. 1

MARIUS-SORIN MICLEA

GEOPOLITICA POST-RĂZBOI RECE
ÎN ZORII NOII LUMI MULTIPOLARE

Aspecte geopolitice, strategice, diplomatice, militare și istorice, în fostul spațiu de influență sovietic

Vol. 1

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ
2020

Referenţi ştiinţifici:
Conf. univ. dr. Laura Cetean-Voiculescu
Conf. univ. dr. Mihaela Miruna Tudorașcu

ISBN general: 978-606-37-0929-6
ISBN vol. 1: 978-606-37-0930-2

© 2020 Autorul volumului. Toate drepturile rezervate. Reproducerea integrală sau parţială a textului, prin orice mijloace, fără acordul autorului, este interzisă şi se pedepseşte conform legii.

Universitatea Babeş-Bolyai
Presa Universitară Clujeană
Director: Codruța Săcelean
Str. Hasdeu nr. 51
400371 Cluj-Napoca, România
Tel./fax: (+40)-264-597.401
E-mail: editura@ubbcluj.ro
http://www.editura.ubbcluj.ro/

PREFAȚĂ

Propunerea editorială a domnului Marius-Sorin Miclea se proiectează drept o analiză temeinică și aprofundată asupra pilonilor de construcție ai perioadei post-Război Rece prin raportare la Regiunea Extinsă a Mării Negre (REMN) și cu predilecție a principalelor repere strategice ce au marcat echilibrul regional al acestui dinamic complex de securitate.

Geopolitica spațiului ex-sovietic a reprezentat o preocupare a cercetătorilor din domeniul relațiilor internaționale, dar și a studiilor de securitate încă din debutul anilor 1990, însă foarte puține inițiative de studiere a Regiunii Extinse a Mării Negre au reușit să îmbine, în același timp, reperele geopolitice și geostrategice ale acestui spațiu, cu evoluția și asumarea opțiunilor de politică externă pe care statele din această zonă aveau să le îmbrățișeze și care, la rândul lor, vor duce la transformări structurale în politica internă.

Analiza autorului cuprinsă în paginile acestui volum împletește cu succes abordări și concepte ce țin de sfera geopoliticii, de cea a relațiilor internaționale, dar și a studiilor de securitate, într-un demers ce are coerență și rigoare istorică. Autorul evaluează transformările spațiului ex-sovietic atât prin prisma referențialelor strategice ale Războiului Rece, dar și prin intermediul principalelor inițiative regionale ce vor da consistență acțiunilor politice și diplomatice ale actorilor zonali. Lucrarea de față surprinde și identitatea pe care acest complex de securitate, circumscris Regiunii Extinse a Mării Negre, o va

dobândi, mai ales ca urmare a confruntării dintre interesele naționale și geostrategice ale statelor din regiune.

Autorul dedică un spațiu important în lucrarea sa influenței pe care o are Federația Rusă în cadrul spațiului ex-sovietic, de la prăbușirea Tratatului de la Varșovia până la încercările de refacere a imperiului rus.

Argumentația autorului este bogată mai ales în surprinderea rolului și a implicațiilor pe care politica externă rusească le va avea în cadrul noilor forme de cooperare ce înglobează statele ex-sovietice în proiecte regionale cu mize dintre cele mai diverse. Analiza de specialitate surprinde în cadrul paradigmei securității înghețate o gamă largă de realități geopolitice, de la conflictul din Transnistria, până la cel din Nagorno-Karabah, implicarea Rusiei în conflictele din Caucaz și nu în ultimul rând conflictul din Ucraina.

Teme fundamentale precum, *paradigma securității înghețate, cooperarea în conflictualitate sau trinomul risc-vulnerabilitate-amenințare* în cadrul Regiunii Extinse a Mării Negre, sunt atent analizate și dezbătute, oferind cititorului o înțelegere clară, dar și o perspectivă analitică asupra statelor din Europa de Est și Asia Centrală, care după anii 1990 păreau să-și fi pierdut direcția.

Lucrări sistematice dedicate analizei spațiului ex-sovietic apar îndeosebi după ,,revoluția trandafirilor" din Georgia și ,,revoluția portocalie" din Ucraina, marcând practic o orientare a cercetătorilor spre zona reformelor structurale și ale tranziției spre un sistem democratic.

Cercetarea autorului surprinde și implicațiile avute de politica energetică promovată de regimul de la Moscova în relațiile sale cu fostele state satelit, dar și cu vecinii; de unde și reprezentarea acesteia prin intermediul unor mijloace și instrumente ale puterii *hard, soft* și *smart* utilizate de Federația Rusă în cadrul proiectelor sale regionale.

Potențialul energetic al Zonei Extinse a Mării Negre determină un interes sporit nu doar al Rusiei pentru acest spațiu, ci și al Uniunii Europene, al NATO și de ce nu al Turciei, care dorește conservarea poziției sale în arhitectura de securitate regională.

Zona Mării Negre este atractivă nu doar grație resurselor de care dispune, în special rezervele sale de hidrocarburi, ci și datorită poziționării sale în raport cu principalii furnizori de securitate regională. Chiar dacă preocupările sistematice pentru zona Mării Negre din partea Uniunii Europene și a NATO datează de doar un deceniu, conectarea acestui spațiu la economia globală este un proces natural, ce nu poate decât să sporească stabilitatea și pacea pe continentul european.

Recomand astfel itinerarul geopolitic propus de autor, atât pentru a vă familiariza cu experiențele prin care a trecut Regiunea Extinsă a Mării Negre, dar mai ales pentru a înțelege valoarea adăugată pe care exploatarea la adevăratul potențial a acestei regiuni o poate avea în ecuația de securitate zonală, cu implicații concrete mai ales în ceea ce privește garantarea stabilității politice a statelor aflate în imediata vecinătate.

Prof. univ. dr. Adrian-Liviu Ivan
Rector al Academiei Naționale de Informații „Mihai Viteazul"

CAPITOLUL 1.
Considerații generale, descrierea obiectivelor și a metodelor de cercetare. O abordare prin prisma teoriei relațiilor internaționale

§1. Introducere

Prezenta lucrare are ca scop aprofundarea reflecțiilor personale asupra unor chestiuni esențiale de securitate internațională și apărare a României, enunțate în memoriul de cercetare, redactat pe parcursul Masterului la Universitatea Pierre Mendes-France din Grenoble, sub îndrumarea mentorului meu, profesorul Jean-François Guilhaudis.

În lucrarea de master intitulată *România de la NATO la Tratatul de la Varșovia* am încercat să aprofundez unele aspecte pe care le consider relevante și care vizează evoluția României în cadrul Tratatului de la Varșovia. Lucrarea abordează perioada de referință post-tratat, dezvoltând apoi chestiunile de securitate ale României ca stat membru cu drepturi depline în Organizația Tratatului Atlanticului de Nord.

Prezenta lucrare contextualizează la nivelul anilor '90 unele chestiuni globale ale României în noul climat de securitate și apărare de după prăbușirea Cortinei de Fier, în zorii unei noi lumi multipolare, cu un viitor, considerat la acea dată, încă incert.

Secolul al XX-lea va rămâne, fără îndoială, încrustat în mentalul colectiv, drept o perioadă de timp în care s-a desfășurat un conflict politic major, global, necruțător, generator a milioane

și milioane de victime. Acesta și-a avut originile în Revoluția din Octombrie 1917, eveniment crucial în istoria omenirii, care a introdus în sistemul european un factor major de heterogenitate, de natură a perturba în mod dramatic sistemul internațional pentru mai mult de 70 de ani. Starea ulterioară de beligeranță *de factum* a fost marcată în mod indubitabil de ideologie.

În opinia noastră, de la data izbucnirii revoluției bolșevice, mai precis, a instaurării în Rusia a regimului muncitorilor și țăranilor, cvasi-totalitatea conflictelor mondiale ulterioare au devenit războaie politice. Astfel, sistemul bolșevic, instaurat în mod artificial pe ruinele vechiului Imperiu Țarist, a fost principalul și primul factor al declanșării Războiului Rece.[1] Din această perspectivă, bolșevismul reprezenta în epocă o prelungire a panslavismului, ranforsat cu o carapace ideologică, a cărui utopie hegemonică a țintit în permanență instaurarea comunismului la nivel planetar.

Cu toate că idealul comunist nu a fost pus în practică niciodată, fiind mult prea utopic și nedigerabil, stafia sa a traversat cu nonșalanță secolul al XX-lea, constituindu-se în germenii unui conflict înghețat, cu unele episoade mai calde de-a lungul istoriei recente. Etapele istorice ulterioare instaurării bolșevismului și a Primului Război Mondial au fost marcate de confruntarea ideologică între *lumea liberă* și *Imperiul răului*[2].

---

[1] Conform opiniei lui Raymond Aron, Războiul Rece a fost un conflict fără precedent și, în contextul diferențelor ideologice între superputerile nucleare, părea inevitabil. În opinia aceluiași autor, Războiul Rece a reprezentat *o pace imposibilă și un război improbabil.*
(GRIFFITS (M), 2003, Des relations internationales, écoles, penseurs, Ed. ZIUA (pentru versiunea română), București, 439 p.)

[2] Între anii 1980-1985, pentru a readuce încrederea în rândul poporului american, președintele Ronald Reagan a dus o politică internațională mesianică, cu scopul de a distruge URSS, considerată drept „imperiul răului". Totodată a fost exponentul unei doctrine care prevedea o multiplicare fără precedent a acțiunilor militare americane pe mapamond cât și o creștere pe măsură a operațiunilor secrete (n.a.).

Referitor la cel de-al Doilea Război Mondial, acesta pare a fi o contradicție a istoriei contemporane, deoarece state cu ideologii total diferite s-au aliat conjunctural pentru a distruge inamicul comun, asocierea temporară fiind personalizată în ceea ce a fost Axa Berlin-Roma-Tokyo.

După sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial și dispariția nazismului, comunitatea internațională epuizată visa la o nouă eră de prosperitate și pace, însă celebrul discurs al lui Winston Churchill ținut la Fulton [3] a semnificat momentul pierderii ultimelor speranțe de pace și cooperare între cele două superputeri câștigătoare ale conflagrației mondiale. Existând deja o stare de fapt, a mai rămas doar un pas de făcut, prin recunoașterea realității *de facto*, iar teribilul adevăr proclamat de Churchill a fost urmat de ruperea alianței constituite în cel de-al Doilea Război Mondial dintre Statele Unite și Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste. Cu ajutorul armatei sovietice, comuniștii s-au impus cu forța în statele lagărului socialist, așa-zis de democrație populară, ai cărui membri au devenit cu ajutorul baionetelor sovietice România, Polonia, Ungaria, Cehoslovacia, Bulgaria, Albania, Republica Democrată Germană, Iugoslavia.

Victoria Aliaților împotriva inamicului comun nu a fost capabilă să transforme o lume subminată de orgolii, de interese geostrategice divergente și ceea ce este cel mai important, de ideologii contrare, într-o lume mai sigură. Ca urmare, comunismul a început să câștige teren în multe locuri din lume, dar mai ales în Europa. Cu ocazia marșului său triumfal până la Berlin, Stalin a împins frontierele sovietice cu până la 1200 de kilometri spre Elba. În fața neputinței și a slăbiciunii Europei

[3] După Kissinger (H.), 2003, în Diplomația, Ed. BIC ALL, București, încă din anul 1945 Churchill pomenea despre o „cortină de fier" căzută deasupra Europei, de la Stettin la Triest. Discurs pronunțat de W.Churchill în Missouri, SUA, în 1946.

Occidentale, Armata Roșie a profitat de vidul existent pentru a înainta.[4] Pas cu pas, o nouă configurație bipolară a lumii a început să se cristalizeze între cele două superputeri emergente, Statele Unite și Uniunea Sovietică. Acestea, la rândul lor, și-au aliniat în jur statele aliate cu care, la puțin timp vor forma cele două mari alianțe politico-militare, NATO și Tratatul de la Varșovia.

În mod paradoxal, glisarea Uniunii Sovietice către Războiul Rece a fost accelerată de Stalin prin recunoașterea stării de slăbiciune post-conflict a propriei țări, un conglomerat cu picioarele de lut.[5] Pe perioada Marelui Război de Apărare a Patriei, teritoriile sovietice occidentale au fost devastate pe rând, atât de armatele germane, după 22 iunie 1941 cât și de armatele sovietice după preluarea inițiativei strategice. Numărul de victime din rândul poporului sovietic a depășit 20 de milioane. Nu este mai puțin adevărat faptul că execuțiile și deportările ordonate de Stalin, precum și sărăcia și foametea care au bântuit vastele teritorii de la Răsărit după sfârșitul conflagrației, au dus probabil la pierderea a încă 15 milioane de vieți omenești. În consecință, această țară artificială, un conglomerat de popoare ținute în lesă sub cnutul imperial al lui Stalin, epuizată și devastată total la încheierea conflictului, s-a văzut la sfârșitul conflagrației confruntată cu avansul tehnologic american, cu imensa putere economică a Americii, ieșită neatinsă din război. Puterea economică și avansul tehnologic american au făcut să fie posibilă, livrarea într-un timp scurt, a primei bombe atomice care a fost lansată deasupra Japoniei la 6 august 1945, contribuind astfel în mod hotărâtor la capitularea Japoniei.

[4] Kissinger (H.), op.cit., p. 374.
[5] Kissinger (H.), op.cit., p. 384.

La rândul său, Stalin nu putea accepta niciodată că, date fiind realitățile enunțate mai sus, America să își impună modul său de viață asupra lumii. În consecință, dând dovadă de un surprinzător aplomb, la care se adaugă rafinate tehnici de propagandă îndelung exersate, acestuia i-a reușit o lovitură de maestru, prin ascunderea cu măiestrie a marii vulnerabilității a țării sale. Odată cu statuarea faptului că Uniunea Sovietică deține o poziție de forță pe teritoriul european, liderul de la Kremlin a luat decizia de a impune proaspetelor guverne-marionetă din țările așa-zise „de democrație populară" menținerea unor masive forțe militare sovietice pe teritoriul lor.

Astfel, prin această decizie, liderul de la Kremlin și-a atins mai multe obiective strategice, cum ar fi marcarea unei puternice lovituri de imagine prin consacrarea rolului de mare putere a URSS, crearea unui „cordon sanitar" la frontierele vestice ale URSS, precum și permanentizarea sprijinului prin forță al nepopularelor regimuri comuniste instaurate cu forța în țările din Europa Centrală și de Est. Într-adevăr, comunizarea statelor-satelit s-a dovedit a fi o operațiune extrem de dificilă pentru URSS, din cauza ideologiei comuniste totalmente contrară valorilor civilizație și a reperelor morale precum și al disprețului funciar la adresa ființei umane. De aceea, impunerea comunismului s-a putut face numai cu forța în statele care au avut marea nesansă să intre în orbita sovietică.

La rândul său, președintele american Harry Truman a denunțat expansionismul sovietic prin proclamarea la 12 martie 1947 a voinței sale de a „*îndigui comunismul peste tot în lume*" – aserțiune intrată în limbajul relațiilor internaționale sub numele de Doctrina Truman.

Conform acesteia, pentru a izola expansiunea comunismului în lume se puteau folosi orice metode considerate

eficiente, inclusiv cele *manu militari*. Însă efectul pervers al conceptului consta în faptul că erau acceptate tacit toate regimurile comuniste instaurate deja în diferite state ale lumii. Evident, Stalin a reacționat brutal denunțând atât „*imperialismul american*" cât și „*dorința Statelor Unite de a domina întreaga lume*".[67]

Având în vedere demonstrațiile de forță ale celor două superputeri în cadrul contextului geostrategic cristalizat imediat după sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, considerăm că au fost întrunite pe deplin, la vremea aceea, condițiile obiective pentru crearea celor două organizații politico-militare care au dominat Războiul Rece, Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (1949) și la câțiva ani după aceea, Organizația Pactului de la Varșovia(1955). Atât statele occidentale (majoritatea lor) cât și totalitatea statelor unde Uniunea Sovietică și-a impus prin forță regimurile dictatoriale, s-au solidarizat sub umbrelele de securitate ale celor două pacte militare.

Politica militară a celor două mari structuri de securitate se sprijinea pe o strategie care prevedea trei direcții principale: descurajarea nucleară și controlul armamentelor, cursa înarmărilor precum și lupta pentru supremația ideologică mondială.

Războiul Rece, care a urmat celui „cald", terminat cu înfrângerea Axei, a modificat radical mediul politico-militar și strategic în lume și în mod particular în Europa. Această formă inedită de război ideologic consta într-o confruntare indirectă

---

[6] Doctrina Jdanov pune pe picioare Cominformul și întărește controlul asupra statelor-satelit. În februarie 1948, în Cehoslovacia, comuniștii au eliminat de la putere miniștrii moderați. Conform acestei doctrine, lumea era împărțită în două tabere ireconciliabile, URSS fiind liderul statelor comuniste, iar SUA al democrațiilor occidentale. (n.a.)

[7] URSS considera că dorința SUA de a domina lumea este urmarea poziției sale hegemonice, așa cum a fost văzută ea de Baechler. După acesta *„poziția îi permite celui care o ocupă să țină seama de propriile sale interese și de interpretările succesive care îi sunt date, ceilalți fiind ignorați, brutalizați, după circumstanțe".* (n.a.)

peste tot în lume unde erau condițiile întrunite (cum ar fi amploarea procesului de decolonizare sau ultimele zvârcoliri ale unor regimuri dictatoriale din Africa Sahariană precum și din America Latină).

În acest fel s-a ajuns la procesul de localizare a conflictelor, fapt care în Africa și Asia mai ales, a generat desenarea unei „*piei de leopard*" pe harta locală, o situație inedită în care enclave de pace conviețuiau alături de zone de conflict susținut de entități sprijinite de cele două blocuri militare. Această localizare strictă a conflictelor susținute copios cu armament convențional din arsenalele militare, în primul rând ale celor două superputeri și nu numai, s-a dovedit a fi imediat după căderea comunismului „*fructul otrăvit al Războiului Rece*" prin transformarea lor în conflicte înghețate, în zorii lumii multipolare.

În ceea ce privește stabilitatea celor două pacte militare, NATO, considerat brațul armat al lumii libere, s-a confruntat adesea cu crize instituționale, generate de instabilitatea politică a guvernelor unor state cu o lungă tradiție democratică, însă acest lucru nu a afectat coerența și omogenitatea organizației.[8] Deși propaganda comunistă afirma în nenumărate ocazii uniunea monolitică între statele-surori, sistemul nu a putut evita prăbușirea sa în anul 1991. Așa-zisa alianță dintre URSS și sateliții săi comunizați a fost rezultatul unui sistem ideologic impus prin constrângere, care a cuprins în structura sa țări și populații cu religii, culturi și valori diferite, același sistem care a

[8] Cele mai importante crize care au afectat NATO au dovedit faptul că, în ciuda momentelor dificile, datorită sistemului de valori cu o lungă tradiție democratică, datorită voinței statelor membre, sistemul a funcționat mai departe. Aș dori să enumăr trei crize din istoria postbelică a NATO care au probat stabilitatea sistemului: criza Suezului, decizia președintelui De Gaulle de a retrage Franța din structurile NATO și, mai recent, Criza din Golf. (n.a.)

comis nenumărate atrocități, crime, deportări masive de populație, în întreaga sa perioada de existență.[9]

Este o realitate faptul că, după preluarea puterii de către Nicolae Ceaușescu în 1965, România a devenit treptat o voce distinctă în cadrul OPV, prin decizia liderului comunist român de a apăsa pedala naționalismului, în defavoarea politicii de integrare clamate de Kremlin. Această manevră politică, după cum vom vedea pe parcursul acestei lucrări, l-a costat mult pe liderul român în momentul schimbării paradigmei, prin preluarea puterii de către Mihail Gorbaciov.

În momentul în care Războiul Rece a luat sfârșit au apărut marile probleme pentru Uniunea Sovietică, odată cu bulversarea la nivel mondial a sistemului de securitate bazat pe bipolaritate.10 Marele Imperiu de la Răsărit și-a pierdut lucrul cel mai de preț, unitatea artificială impusă cu forța între republicile unionale, iar acest lucru a dus în anii '90 la implozia sistemului. Secesiunea fostelor state sovietice s-a

[9] Aserțiunea se sprijină pe cazuri de intervenții militare concrete care au probat instabilitatea acestei organizații politico-militare, care a ieșit de fiecare dată „șifonată" din crizele ungară (1956) și cehoslovacă (invazia din Cehoslovacia, 1968). (n.a.)

[10] După mai multe tentative nereușite care s-au întins pe o perioadă de mai bine de 6 ani, pentru a găsi răspunsurile coerente în rezolvarea problemelor unui sistem osificat, Gorbaciov nu a reușit să resusciteze ceea ce a mai rămas din fostul Imperiu sovietic. În această perioadă, evenimentele din Europa Centrală și de Răsărit s-au derulat în cascadă. Demantelarea Cortinei de Fier dintre Austria și Rusia, impactul sindicatului Solidarnosc în Polonia, căderea Zidului Berlinului, exodul miilor de germani prin brești maghiară au culminat cu revoluția sângeroasă din România. Ultimul dictator din Europa, Nicolae Ceaușescu a devenit istorie, dar cu puțin înainte de derularea dramaticelor evenimente din România, Gorbaciov se întâlnește cu Bush senior la Malta, unde tranșează fără echivoc soarta Europei. Începând cu anul 1989 toți pilonii sistemului de încredere Est-Vest dispar ireversibil unul câte unul. Pactul de la Varșovia va dispare în anul 1991 iar noțiunea de superputere este pusă în dezbatere ca urmare a disoluției URSS. (n.a.)

dovedit o formă inedită, dar periculoasă a acestora de a-și manifesta intențiile independentiste.

Tendințele centrifuge ale unor republici, până mai ieri aliniate cu forța la politica Kremlinului, au atras represalii sălbatice din partea unui Centru care își vedea amenințat statutul și veleitățile de mare putere imperială. Vechiul spațiu periferic al Imperiului s-a transformat într-o serie de regiuni instabile, iar seria de conflicte „înghețate", prin ținerea lor sub obroc de politica de integrare a Kremlinului, s-a „încălzit", transformând Regiunea Mării Negre într-unul din cele mai nesigure locuri de pe mapamond.

Căderea comunismului împreună cu fenomenul de remanență care a însemnat disoluția Pactului de la Varșovia au antrenat împreună un proces dialectic care a dus la dezintegrarea URSS. Astfel, această reacție în lanț a provocat o profundă instabilitate în majoritatea teritoriilor fostului spațiu sovietic. Rezultatul s-a concretizat în „exportul" problemelor de securitate regională la nivel internațional. În niciun caz nu se putea vorbi în anii '90 de un tablou securitar stabil, cel puțin în zonele limitrofe ale fostei URSS. Urmând mai departe acest raționament, apare în mod evident faptul că, *între dispariția sistemului bipolar și morfogeneza noului sistem oligopolar există un moment unipolar, perioadă în care Rusia a încercat să își afirme propria identitate.* După Jean-Paul Joubert, „*incertitudinea formelor Europei a contribuit cu tărie la incertitudinea formării unui sistem internațional și a împiedicat stabilizarea unui sistem oligopolar singur susceptibil, într-o primă etapă de a readuce America în tabăra raționalității, iar într-o a doua etapă de-a produce o revenire la normalitate prin sistemul drept".*[11]

[11] Joubert (J.P.), 2006, *À propos des Frontières de l'Europe*, publicată în martie 2006-Răspunsul autorului, aprilie 2006, Revista *Défense Nationale*. (n.a.)

Este extrem de important de stabilit dacă în această perioadă asistăm la recompunerea noii ordini mondiale sau, din contră, la multiplicarea conflictelor care au scăpat de sub controlul centrului de putere al fostului imperiu sovietic. Cel puțin la fel de importantă pentru cercetarea noastră se dovedește a fi stabilirea poziției României în cadrul noului sistem de securitate și de apărare de la Marea Neagră, indiferent cum ar fi acesta reconfigurat după prăbușirea sistemului comunist. Este la fel de important de stabilit cum va răspunde România procesului de atragere a sa de către noile entități care vor apărea în regiune, cum ar fi Uniunea Europeană, Statele Unite ale Americii, dar mai ales propunerilor de colaborare ale Rusiei, fostul principal aliat în Războiul Rece. Vom încerca să deslușim în această lucrare dacă România era în postura de a-și fi putut asuma, imediat după căderea comunismului, în perioada de debut a momentului unipolar, a unui rol de punte de legătură între Occident și Rusia, sau de ce nu, de principal apărător al valorilor europene în calea tendințelor panslaviste la care, fără îndoială, Rusia nu va renunța niciodată.

După dispariția peste noapte a Uniunii Sovietice, rolul acesteia i-a revenit în calitate de stat succesor, Rusiei, o putere regională mai degrabă dezorientată, slăbită din punct de vedere economic, din ce în ce mai absentă la luarea principalelor decizii pe scena internațională, dar în același timp, un stat care și-a conservat o puternică nostalgie atât la adresa perioadei sovietice, dar mai ales la statutul de hiperputere mondială din perioada Războiului Rece.

Fostele statele socialiste, în cvasitotalitatea lor, au părăsit lagărul comunist, croindu-și propria soartă de partea puterilor occidentale. Odată cu reunificarea Germaniei, Rusia a revenit la

vechile sale temeri care vizau probabilitatea reînvierii visului hegemonic al Germaniei de acapararea a spațiului vital spre Est (Drang nach Osten), ca urmare a experienței istorice a două războaie mondiale în care cele două puteri au luptat una contra alteia.

Urmare a valului de „defectări" ale fostelor state-satelit care au ales tabăra occidentală, Federația Rusă a rămas singură în fața fostului inamic, Occidentul. În plus, a trebuit să se confrunte cu ambițiile separatiste ale fostelor republici unionale, anexate la imperiul sovietic de către Lenin iar apoi Stalin, odată cu convertirea lor la noua ideologie totalitară, dar fără a ține seama de propriile identități și afinități etnico-culturale. Astfel, sfârșitul Războiului Rece a „încălzit" conflictele „înghețate", împrăștiate pe ruinele fostelor statelor sovietice, confruntări care au produs nenumărate victime omenești și au transformat zona Mării Negre într-un teritoriu extrem de nesigur din punct de vedere al securității regionale.

Ansamblul analizei noastre se va concentra din punct de vedere cronologic asupra perioadei considerate definitori pentru ciclul tranziției spre oligopolaritatea unei lumi considerate extrem de fluide, mai ales a evenimentelor care au marcat căderea comunismului. Această perioadă a început în anul 1990 și continuă până în zilele noastre cu o intensitate oscilantă, lumea traversând perioade de crize militare intercalate de oaze de pace în cadrul procesului stabilizării acesteia, pe un nou eșichier ai cărui pioni sunt protagoniștii unui joc geostrategic, care contribuie la stabilizarea oligopolarității emergente și inevitabile.

Din punct de vedere geopolitic, atenția noastră se va concentra asupra conceptului de Regiune Extinsă a Mării Negre, un nou termen a apărut în vocabularul relațiilor internaționale

după hiper-atacul terorist din 11 septembrie 2001.[12] Nu vom zăbovi însă a analiza valul de euforie care a urmat adeziunii României la valorile Uniunii Europene, deoarece populațiile celor două state și mai ales comunitatea internațională au fost dezamăgite rapid de prestația claselor politice ale celor două state în fața valului de probleme economice care a urmat procesului de integrare.

În cadrul acestei analize vom examina în mod special rolul României ca piesă a unui sub-sistem considerat parte integrantă a *REMN*[13]. Vom aborda chestiunea, încadrând România în sistemul global multipolar de securitate și apărare. Prezenta lucrare va răspunde unei probleme de cercetare care exprimă un echilibru între volumul cunoștințelor dobândite pe parcursul documentării, între ceea ce este deja cunoscut despre regiunea care va fi examinată precum și despre ceea ce se dorește a fi cunoscut despre *REMN*. Cercetarea se bazează pe o muncă aprofundată care va da naștere unor ipoteze de studiu. Acestea vor genera modele cât și soluții de aplicare a unor metode de

[12] În mod paradoxal, adevărații autori ai conceptului de Zonă Extinsă a Mării Negre sunt doi americani: Ronald Asmus, expert în cadrul Fundației George Marshall și Bruce P. Jackson, președintele Organizației Project on Transitional Democracies. Sintagma de mai sus a apărut pentru prima dată în *Policy Revue-iunie-iulie 2004. După aceștia, „evenimentele din 1989 au reprezentat un capitol nou deschis în istoria regiunii, care a condus la intensificarea atenției acordate acestei zone pentru prima dată după «Marele Joc» desfășurat de-a lungul coastelor maritime, în secolul al XIX-lea. Bulgaria, România și Turcia, în calitate de membri NATO, entitate care domină o parte a litoralului bazinului Mării Negre, conferă o nouă formă caracteristică acestei zone. Regiunea Extinsă a Mării Negre trebuie să înglobeze de asemenea state caucaziene (Georgia, Armenia și Azerbaidjanul) precum și coridorul de energie asiatic care leagă sistemul euro-atlantic de rezervele energetice ale zonei Caspice. Mai mult decât atât, ar fi de dorit protejarea unui sistem stabil al Mării Negre în nordul Transnistriei, Odesei și Sukhumi, deoarece, un sistem stabil presupune soluționarea conflictelor «înghețate» precum și accesul la marile fluvii comerciale, Dunărea, Nistrul și Niprul”*.

[13] Pentru o eficientizare a parcursului prezentei lucrări vom folosi pe parcurs această abreviere pentru Regiunea Extinsă a Mării Negre. (n.a.)

interpretare a realității. Formularea ipotezelor se va baza pe metodele analitice, inductive, deductive și retrospective.

Subiectul vast al acestui studiu presupune, evident, și fixarea unor limite. Lucrarea va include în primul rând România, un stat fragil, așezat pe o falie de instabilitate, recent eliberat de sub regimul comunist[14], un stat care este pus în fața unor noi provocări de securitate, singur de această dată, un stat ieșit de sub scutul protector al unui pact politico-militar care a făcut implozie ca urmare a incompatibilității dialectice a valorilor de orice natură a statelor membre.

Nu în ultimul rând, studiul va aprofunda din punct de vedere al securității și apărării, conexiunile strategice, militare și instituționale între România și ceilalți actori ai regiunii, în zorii apariției noii lumi oligopolare. Acest aspect multidimensional va face obiectul unei analize transversale. Analiza va încerca să deslușească, în măsura în care va reuși, dedesubturile politice, militare, strategice, precum și schemele interinstituționale care ar putea defini resorturile intime ale declanșării unor evenimente, cât și actorii văzuți, aflați la vedere, împinși în față sau actorii nevăzuți, tăcuți, care sunt în spatele crizelor declanșate în regiune.

Metodologia aplicată în lucrare presupune colectarea informațiilor empirice, brute, despre raporturile între elementele subsistemelor. Pe măsură ce etapele lucrării vor fi parcurse, vor fi elaborate conexiunile între elementele acestor subsisteme/ sisteme. Analiza va demonstra, fără îndoială, că aceste structuri sunt într-o continuă dinamică care necesită ca actorii participanți

[14] Precizăm faptul că, teza de doctorat care stă la baza acestei monografii a fost redactată în perioada 2007-2012, iar întinderea sa cronologică cuprinde perioada dintre 1990 și 2012. (n.a.)

să își adapteze conduita, în măsura a putea face față noilor provocări precum și a schimbării paradigmelor, după anul 1990.

Demonstrația graduală se va sprijini pe transpunerea conceptelor teoretice a relațiilor internaționale strategice. Întreaga problematică a *REMN* va fi abordată în strânsă legătură și beneficiind de principiile de bază ale teoriei relațiilor internaționale, iar în cadrul acesteia, a abordării sistemice. Analiza va defini sistemul pornind de la premisa existenței unor state egale în drepturi și obligații pe arena internațională, care dezvoltă relații geopolitice, militare, strategice, instituționale și politice între ele. Anarhia va deveni, astfel, principalul ordonator al sistemului global, iar analiza va demonstra în ce măsură structura acestor relații între unități poate fi afectată.

Lucrarea va mai presupune o analiză și o interpretare a chestiunilor referitor la punctele „calde" prezentând consecințele ultimelor confruntări politice pe principalele subiecte de discordie între Statele Unite ale Americii și Federația Rusă în regiune. Vom analiza problematica poziționării armelor americane în zona estică a Europei, a proiecției forțelor americane în regiuni care în trecut au făcut parte din zona de influență a URSS. În acest context, vom aborda poziția României ca un stat cu dublă apartenență la valorile occidentale și orientale.

Pe firul aceluiași raționament, ar fi extrem de important de revelat care ar fi avantajele și dezavantajele poziționării României pe o falie aflată între două civilizații atât de diferite, cea occidentală și lumea slavă. Mai mult decât atât, România va trebui să reziste tendințelor Federației Ruse de a reveni la statutul de mare putere și de a-și restaura vechiul blazon imperial. Fără îndoială, așa cum evenimentele au demonstrat-o deja, fosta mare putere face eforturi concertate pentru a-și reface vechiul spațiu de

influență de sorginte sovietică, iar în sprijinul acestui demers nu se dă în lături în a folosi întreaga panoplie de mijloace propagandistice, subversive sau de șantaj economic și militar.

Pentru a înțelege mai bine sistemul în procesul complexelor sale schimbări, îl vom reprezenta în întreaga sa dinamică, iar lucrarea va aborda etapele schimbării paradigmei de securitate regională de la începutul anilor '90.

Putem considera că sistemul actual este urmarea unui lung interval istoric de lupte, confruntări, divergențe care au afectat profund atât regiunea cât și încrederea între statele vecine. Spre exemplu, dacă în perioada Tratatului de la Varșovia, conflicte istorice latente între statele „surori" (aș enumera divergențele dintre România și Ungaria pe tema Transilvaniei, cele dintre România și URSS având ca subiect de interes statutul Basarabiei și al Bucovinei cedate de către România în urma Pactului Ribbentrop-Molotov sau divergențele dintre România și Bulgaria pe tema Cadrilaterului), puteau fi stăpânite prin forța comunismului internaționalist, odată masca prieteniei frățești înlăturată, acestea au ieșit la iveală, creând tensiuni între foștii parteneri ai jugului sovietic. Astfel, pentru o mai bună ilustrare a argumentației noastre, nu ne vom ocupa de fiecare conflict latent în parte, însă vom selecționa câteva conflicte cu un impact major asupra mediului de securitate regional.

Conceptul inițial cu care am pornit la drum în elaborarea acestei analize a fost acela de a prezenta toate informațiile empirice deținute despre *REMN*, dar, încă de la începutul acestei lucrări, realitatea a demonstrat că amploarea informațiilor deținute nu era suficientă pentru cercetarea noastră. Pentru a înțelege mai bine sensul evoluției ansamblului regiunii cât și pentru o interpretare mai concisă a informațiilor existente, s-a

dovedit a fi imperios necesară abordarea istoricului relațiilor internaționale din regiune. Pornind de la aserțiunea că regiunea a reprezentat de-a lungul secolelor atât unul dintre spațiile cele mai disputate ale Europei, cât și un câmp de luptă pe care diferitele imperii și-au măsurat forțele, este ușor de imaginat că poziția strategică a regiunii a rămas la fel de tentantă pentru toți actorii implicați, până în zile noastre.

Vom aborda încadrarea fiecărei teme de reflexie într-o dialectică estrem de bine țintită. La o primă vedere de ansamblu, este indusă ideea că între temele de cercetare nu există niciun fel de legătură. De fapt, acestea coexistă într-o logică evolutivă a fenomenelor, astfel încât fiecare este în legătură cu un eveniment anterior cu repercusiuni asupra desfășurărilor ulterioare, astfel scopul final fiind acela de a construi o frescă a relațiilor istorice a *REMN*, pentru a înțelege mai bine mecanismele, uneori ascunse ale deciziilor geopolitice la nivelul fiecărui actor al regiunii.

Încă de la începutul acestei lucrări, vom încerca să facem un succint tur istoric al regiunii, în scopul descoperirii fundamentelor sale istorice, pentru a-i descifra sensurile geopolitice ale faptelor întâmplate cu mulți ani în urmă. precum și pentru a analiza multitudinea factorilor subiectivi și obiectivi care a făcut posibilă conviețuirea actorilor regionali, uneori în tihnă și pace, alteori consumându-și resursele în conflicte locale. Cu această ocazie, metoda de lucru va fi cea a raționamentului demonstrativ, scopul va fi acela de a combina într-un tot unitar atât raționamentele cât și argumentările obiective. Metoda va angaja la rândul său o abordare evolutivă a fenomenului relațiilor specifice Europei de Est și ale teritoriilor riverane Mării Negre.

Mediul de securitate și apărare de la Marea Neagră este rezultatul unui proces istoric îndelungat, la desfășurarea căruia

au participat, în principal imperiile care au dominat istoric regiunea, dar și celelalte state, unele dintre ele independente, altele cu o autonomie limitată, din cauza statutului de vasalitate din compunerea unuia sau altuia dintre imperiile ale căror frontiere se învecinau în zona riverană Pontului Euxin. Scopul demersurilor imperiilor a fost întotdeauna controlul strategic al căilor de comunicații, stăpânirea gurilor Dunării, a strâmtorilor Bosfor și Dardanele, precum și a resurselor de materii prime aflate din abundență în acest areal. Mediul regional actual de securitate și apărare este tributar unui lung trecut de confruntări, de războaie și de alianțe, cu rădăcinile în Antichitate, care-și urmează cursul de-a lungul Evului Mediu, până către zilele noastre.

§2. O trecere în revistă a perspectivelor geografice ale obiectului de studiu. Reperele geografice și atuurile strategice ale regiunii

Pentru o mai clară abordare a obiectului de studiu, vom prezenta unele date de interes despre arealul pontic, din perspectivele istorică și geografică. Astfel, Marea Neagră este o mare continentală semi-deschisă, situată în Europa de Est, plasată în zona de întâlnire a continentelor european și asiatic. Acest fapt îi creează un mare avantaj, deoarece poziția sa geografică se constituie într-un centru de întâlnire a valorilor aparținând a trei civilizații majore: ortodoxă, islamică și occidentală. În prezent, litoralul de jur împrejur al Mării Negre aparține a șase state riverane: România, Ucraina, Federația Rusă, Georgia, Bulgaria și Turcia, care controlează strâmtoarea Bosfor.

România beneficiază de 6 % din totalul litoralului maritim (245 de kilometri de litoral – reprezentând cea mai mică porțiune

costieră, după Bulgaria, cu 7%), Georgia 14%, Federația Rusă 15%, Ucraina 31%, iar pe primul loc se află Turcia cu 34% de litoral costier.[15]

Bazinul hidrografic al Mării Negre acoperă o suprafață de 420.000 km², fiind separat de cel al Mării Mediterane în urmă cu aproximativ 40 de milioane de ani. Se pot distinge în prezent câteva zone concentrice. Astfel, inelul exterior, care reprezintă cam o pătrime din suprafața bazinală, are o adâncime mai mică de 200 de metri. O a doua zonă dispune de o înclinare lentă, graduală, până la un platou central, care se găsește la mai mult de 2000 de metri sub ape. În ce privește salinitatea Mării Negre, aceasta este de două ori mai mare decât cea a oceanului planetar (22/1000), cu toate că beneficiază de aportul de apă dulce a mai multor fluvii care se varsă în ea: Dunărea, Nistrul, Niprul, Bugul, Donul și Kubanul.

Marea Neagră se poziționează între zona continentală a Europei de Est, Caucaz, Orientul Mijlociu și Marea Mediterană și reprezintă o placă turnantă între regiunile Europei de Est și ale Africii de Nord, ale Mediteranei și cele ale Mării Baltice. Este separată de Mările Marmara, Egee și Mediterană, de strâmtorile Bosfor și Dardanele. Comunică, de asemenea, cu Marea de Azov, prin strâmtoarea Kerci. Căile de comunicații ale statelor *REMN* se prelungesc astfel către Oceanul Atlantic datorită accesului la Mările Marmara, Egee și Mediterană. În ceea ce privește platforma continentală a Mării Negre este foarte întinsă, în special înspre partea de nord-vest, putând atinge adâncimea de 2425 de metri în zona sa central sudică[16], particularități care-i conferă o poziție unică în lume.

---

[15] După Scrieciu (L.), 2005, *Marea Neagră în contextul politic actual*, în Securitate și stabilitate în bazinul Mării Negre, Ed. U.N.Ap, Centrul de Studii Strategice și de Securitate, p. 58.

[16] Scrieciu (L.), op.cit., p. 58.

§3. Descoperirea de către imperii a importanței geostrategice a Mării Negre. Originile și ciclurile istorice ale epocilor de confruntare între civilizațiile din regiune. Revendicarea morfogenezei mediului de securitate încă de la originile civilizației europene

Relațiile între civilizațiile trăitoare în acest spațiu de referință au fost oarecum diferite de-a lungul secolelor. Ca urmare a separației geografice, o bună perioadă de timp, acestea nu și-au intersectat interesele, de aceea, înfruntările cele mai sângeroase au avut loc în momentul în care aceste civilizații au aflat unele de altele și au început să se invadeze reciproc. Aceste acțiuni au fost de scurtă amploare, de o mare violență, sporadice, dar intermitente. [17] Raporturile între civilizații au luat, de-a lungul secolelor, forma confruntărilor militare, din cauza divergențelor comerciale, economice, geostrategice. Se știa, încă din cele mai vechi timpuri faptul că, un învingător își impune pe teritoriul cucerit propriul sistem economic, comercial, administrativ, storcând la maxim avantajele de pe urma victimei, autoconferite ca urmare a statutului de învingător.

Până către zilele noastre, confruntarea militară între competitorii zonali (hard power) a fost preferată celor comerciale, economice (soft power).[18]

Vechea regiune a Mării Negre nu a fost scutită, la rândul său, de confruntările civilizaționale, deoarece, din punct de

[17] Huntington (S.), *The Clash of Civilisations and Remaking of World Warm* Simon & Schuster, Ed. Samizdat pentru versiunea română.

[18] Excepția de la această realitate o regăsim de-abia în zilele noastre, odată cu boom-ul economic incredibil al Americii, după cel de-al Doilea Război Mondial au fost revelate avantajele confruntărilor soft power în detrimentul celor hard power (a se vedea celebrul caz Coca Cola, dar nu numai. (n.a.)

vedere istoric, aceasta este amplasată la confluența Imperiilor Țarist, Otoman, Persan. Evoluția sistemului de securitate actual își are originea în perioada Antichității. Vechile civilizații greacă și romană s-au regăsit printre primele civilizații interesate de extinderea propriilor zone de influență în această regiune. Importanța regiunii diferă de la o epocă la alt, astfel că, un aparat conceptual cronologic creat de către cercetătorii istoriei acestei regiuni ar fi util pentru o mai eficientă încadrare în timp a epocilor în care s-au produs cele mai importante intervenții militare ale civilizațiilor în sistemul de securitate și apărare pontic.[19]

Dominația asupra Mării Negre a fost exercitată succesiv de către Imperiul Roman (între secolul I d. C. – anul 330 d. C.), Imperiul Bizantin (330-1204), Imperiul Otoman (1453-1829) și „Imperiul" Sovietic (1945-1989).

Trei cicluri deschise au fost marcate de perioade de prosperitate generală. Primul ciclu precedă perioada romană și își datorează prosperitatea coloniilor grecești implantate pe țărmurile Pontului Euxin. Următorul ciclu este plasat cronologic după cucerirea Constantinopolului de Cruciați, iar al treilea ciclu a început după Pacea de la Adrianopol, eveniment care a obligat Turcia să lase accesul liber vaselor comerciale prin Strâmtori și pe Dunăre. Accesul deplin al navelor comerciale pe Dunăre s-a dovedit a fi un eveniment benefic pentru poporul român, deoarece avantajele create prin liberalizarea transportului fluvial au permis pătrunderea pe teritoriul Principatelor a ideilor politice și a mecanismelor economice care stau ca fundament la baza României moderne.

[19] După Ilie (I.M.) și Neguț (M.), coordonatori, 2006, - *Amenințări și oportunități la Marea Neagră,* Master de Geopolitică și Securitate, București, Academia de Studii Economice. (n.a.)

§4. Primul ciclu istoric – o analiză a evenimentelor care s-au desfășurat între procesul de colonizare grecesc și începuturile dominației romane. Principalele evenimente istorice care au marcat regiunea din punct de vedere al securității. Prezentarea unui „proto-model" de securitate pontic[20]

Originile mediului de securitate și apărare al Mării Negre se regăsesc în Antichitate, în perioada colonizării grecești. Civilizația greacă are meritul incontestabil de a fi un element unificator al comunităților locale rânduite de-a lungul litoralului Pontului Euxin. Marele câștig al procesului de colonizare grecesc este acela de-a fi dezvoltat relațiile culturale, politice, militare, instituționale și economice precum și că a favorizat dezvoltarea regiunii. Cu această ocazie, comunitățile locale au trecut de la etapa primitivă la cea a unei civilizații evoluate, extrem de important, odată cu implantarea primelor colonii grecești pe țărmul Pontului Euxin (Tomis, Callatis, Istria, Trebizonda), a avut loc și desfășurarea în teren a primelor garnizoane militare de apărare, eveniment militar de extremă importanță care a implantat germenii sistemului de securitate și apărare a regiunii.

Ca urmare a dominației grecești în regiune, a fost creată o strânsă legătură instituțională, economică, comercială, chiar militară între colonii și Atena, care, la rândul său încearcă să își întărească forța militară pentru o mai eficientă protejare a intereselor sale de orice natură. Rolul economic al Atenei va spori în continuare cu ocazia expedițiilor lui Pericle din Pont, în anul 437 î.C. Puțin mai târziu, în anul 88 î.C., Regele Mithridate al IV-lea devine stăpânul și aliatul semințiilor și al triburilor aflate pe

[20] Informațiile istorice din acest capitol au fost extrase **în totalitate** dintr-o lucrarea *Dobrogea-Dobroudja. Studiu de geografie fizică și etnografică,* București, 1903, Imprimeria Independenței Române, sub semnătura lui Dănescu (G.).(n.a.).

litoralul Mării Negre, eveniment care începe să fie perceput de către Imperiul Roman ca o stânjenitoare amenințare la adresa influenței sale în Orient. Cu această ocazie, valorile umaniste grecești se regăsesc într-o confruntare, deocamdată de idei, cu Imperiul „Cezarilor" care doresc transformarea Mării Negre într-o *Mare Nostrum*.

De remarcat faptul că, arhetipul securitar elenic a cuprins un sistem de colonii organizate, asemănător celui al unui „polis" grecesc. Coloniile de la Marea Neagră își exercitau influența asupra unui teritoriu mai întins decât al cetății - centru de putere. Inițial, Cetatea Histriei s-a dovedit a fi cea mai prospera dintre coloniile pontice, însă ulterior, după fenomenul de înnisipare al Golfului de acostare (fapt care a creat greutăți acostării vaselor comerciale), pe primul loc a urcat Cetatea Tomisului, care a devenit și cea mai importantă cetate din salba de colonii grecești de la Pontul Euxin. Coasta Peninsulei Crimeea oferea adăposturi sigure pentru navigatori, iar Marea Neagră oferea imaginea unei plăci turnante spre toate direcțiile strategice importante. Cele mai importante căi de comunicații care treceau prin regiune legau Asia Centrală de Occident, iar cea mai cunoscută dintre ele a fost „Drumul mătăsii".

Coloniile de la Pontul Euxin produceau o abundență de produse și de recolte de cereale care îndestulau nevoile alimentare ale cetăților suprapopulate ale Mării Egee. Din acest punct de vedere, Bazinul Mării Negre avea pentru Grecia antică o semnificație similară, poate chiar superioară, surselor de aprovizionare occidentale ale lumii grecești, cum erau Sicilia și Italia Meridională. Cu toate aceste avantaje, platforma zonei Mării Negre pe care se intersectau influențele civilizațiilor mediteraneeană cu cea a Extremului Orient și care ar fi permis regiunii să fie una dintre cele mai puternice hub-uri economice ale

lumii, nu a reușit să devină un important centru comercial, din cauza volumului redus de produse care soseau din Extremul Orient. Motivul principal era cel al pericolului care pândea de-a lungul acestei foarte lungi căi de comunicații, precum și al inexistenței unor efective militare suficiente destinate protecției.[21] [22]

Din punct de vedere strategic, hegemonia Miletului asupra acestor numeroase colonii părea incontestabilă. În același timp, regii sciți au profitat de prosperitatea adusă de schimburile comerciale pentru a-și multiplica puterea, concomitent cu etalarea de către Imperiul persan a dominației asupra celei mai mari părți a Asiei, prin impunerea protectoratului său asupra cetăților ioniene asupra Asiei Minor. Cu această ocazie, în regiune s-a produs un eveniment major prin prisma abordării aspectelor de securitate și apărare, care a demonstrat pentru prima oară importanța regiunii, este vorba despre expediția din anul 512 î.C a regelui Darius împotriva triburilor sciților.

Câțiva ani mai târziu după acest eveniment, insurecția orașelor ioniene pune capăt prosperității Miletului și a supremației sale asupra Mării Negre. Cu toate aceste evenimente, arhitectura Mării Negre a rămas neschimbată. Coloniile implantate pe litoralul pontic au beneficiat în continuare de un puternic avânt economic, continuându-și schimburile comerciale cu populațiile indigene. Este incontestabil faptul că prezența grecilor

[21] Cea mai veche cale de comunicație care leagă Extremul Orient de Europa are ca punct inițial de plecare marile masive asiatice, apoi continuă către Turkmenistan, stepele Volgăi, cursul Donului, ocolește Marea de Azov, pentru a ajunge în porturile Crimeii și ale Dobrogei. În zilele noastre, conductele de petrol urmează, cu mici excepții, cam același traseu. (Dănescu (G.), 1903, op.cit.

[22] Primii invadatori nomazi care au amenințat căile de comunicație au fost triburile scite și sumeriene. Mai târziu, acestea au contribuit la crearea Imperiul iranian care, prin puterea sa militară, a reușit o mai bună protecție a acestor rute comerciale.

în zonă a contribuit copios la crearea unei ere de reală prosperitate și de dezvoltare a unor civilizații distincte, fiind vizibilă cu această ocazie, un început de amalgamare între valorile elenismului și cele ale Orientului persan.

Perioada de prosperitate a regiunii a fost brusc întreruptă de invaziile barbare din zona de nord a Mării Negre. Astfel, primele intervenții *manu militari* au fost cele ale popoarelor de origine germanică, bastarnii, care au invadat regiunea odată cu triburile sarmaților. Un secol mai târziu, cimbrii si teutonii, la rândul lor, au provocat panică în regiune, invadând-o. Efectul distrugător al atacurilor barbarilor a fost limitat la nordul Dunării, datorită rezistenței cu care s-au confruntat invadatorii din partea unui stat puternic, consolidat, care a constituit un obstacol serios în calea acestora. Este vorba despre prima formațiune statală geto-dacă a regelui Burebista, care a cuprins mari întinderi de teritorii, incluzând și România actuală. În acest moment, regiunea își demonstrează cu prisosință importanța ca barieră în fața invadatorilor stepei care au încercat în repetate rânduri să își croiască drum spre vestul continentului.[23]

După cucerirea Dobrogei de către romani și integrarea sa în regiunea Moesia, cetățile-porturi fondate de către greci au basculat spre sfera de influență romană, iar odată cu aceasta au cunoscut o puternică dezvoltare economică și culturală. În timpul dominației romane, elementele structurale ale sistemului de securitate roman au cunoscut o extindere de la regiunea Mării Mediterane către zona riverană a Pontului Euxin. Pentru întâia oară, Dunărea a devenit frontiera de sud a Imperiului roman,

[23] În perioada regelui Burebista, puterea geto-dacă se afla la apogeul său. Românii au considerat întotdeauna teritoriul vechii Dacii drept leagăn al poporului român. Astfel, formațiunea statală formată la nordul Dunării, cuprindea teritorii care aveau ca limite Munții Slovaciei, gurile Niprului și Galiția, până în Balcani. Era vorba despre o mare formațiune statală care, prin amplasarea sa a constituit un baraj în fața barbarilor care încercau să afluiască spre Apus.

astfel luând naștere primul „limes" natural de apărare împotriva invaziilor barbare.

În această perioadă, elementele pe care s-a sprijinit sistemul roman de securitate și apărare au fost legiunile romane, reprezentând proiecția de forță a Cetății Romei în regiune. Teritoriul dintre Dunăre și litoralul Mării Negre reprezenta o piesă importantă în arhitectura de securitate a regiunii, constituind o parte importantă din limesul dunărean. [24] Prăbușirea Imperiului Roman în anul 395 a modificat încă odată echilibrul strategic al regiunii, cu această ocazie Dobrogea devenind una dintre cele douăsprezece dioceze ale Imperiului Roman de Est, sub denumirea de Sciția Pontică, cu capitala la Tomis. Începând cu secolul al VIII-lea, până în secolul al X-lea, Dobrogea va trece sub dominația Sciției Bizantine până la prima cădere a Constantinopolului, în ziua de 12 aprilie 1204.

La sfârșitul dominației Imperiului Roman, o nouă entitate politico-administrativă (și nu doar atât) începe să se afirme în regiune, este vorba despre un nou imperiu, cel Bizantin (cunoscut și sub denumirea de Imperiul Roman de Răsărit), care a supraviețuit căderii Imperiului Roman, odată cu retragerea aureliană. Dominația sa a durat între anii 395 și 1453. Moștenitori al Romei, bizantinii și-au denumit imperiul „Roman", iar această entitate și-a atins apogeul sub domnia regilor macedoneni, în secolele IX, X și XI. Un eveniment extrem de important pentru creștinătate a avut loc în anul 1054, când Papa de la Roma împreună cu Patriarhul Constantinopolelui s-au excomunicat reciproc. Cu această ocazie, Marea Schismă a Orientului a izolat în mod iremediabil teritoriile nord-dunărene ce se aflau sub influența ortodoxiei.[25]

---

[24] http://ro.wikipedia.org//wiki/Dobrogea.

[25] Marea Schismă a reprezentat, fără îndoială, cel mai tragic eveniment din istoria Bisericii. Dincolo de scopurile religioase și politice ale actului, cât și ale consecințelor teologice, culturale și sociale, Biserica Orientală și-a pierdut o mare

§5. Al doilea ciclu istoric. Mărirea și decăderea Imperiului Otoman. Diferite abordări istorice ale mediului de securitate regional. De la căderea Constantinopolelui la Pacea de la Adrianopol, în anul 1829

După căderea Constantinopolului, în anul 1453, Principatele Române s-au constituit într-un zid de apărare împotriva valurilor expansioniste ale turcilor. Atât securitatea regiunii cât și a Occidentului au fost asigurate de principii români, care s-au aflat în fruntea rezistenței creștine împotriva otomanilor. Personalități precum Mircea cel Bătrân în Valahia, Ducele Transilvaniei Ioan Corvin de Hunedoara, Vlad Țepeș în Valahia, Ștefan cel Mare în Moldova și Mihai Viteazul (așezați într-o ordine cronologică) au constituit vârful de lance împotriva Imperiului Otoman.[26]

Otomanii și-au început incursiunile în scop de jaf la nordul Dunării. Principatele Române rămase singure în fața

parte din aria sa de acțiune culturală și geografică. Din punct de vedere istoric, după Schismă, Biserica ortodoxă a fost percepută ca făcând parte din lumea bizantină.

După Samuel Huntington, opoziția între Balcani și restul Europei, din punctul de vedere al religiei, are o conotație extrem de interesantă: dihotomia aduce într-o stare de confruntare nu doar ortodoxia și islamul din regiunea Balcanilor, ci în aceeași măsură, sunt confruntate unul cu altul catolicismul și protestantismul occidental.

Această rivalitate s-a dezvoltat de-a lungul secolelor între ortodoxie și catolicism, nefiind implicate protestantismul și religia islamică. Din acest punct de vedere, este surprinzător de constatat tratamentul unitar al Balcanilor sub aspect religios, având în vedere rivalitatea dintre islamism și ortodoxie. Adesea, ortodoxia a fost percepută ca și un bastion al creștinătății în lupta împotriva islamismului. O concluzie se poate impune, tratamentul „la pachet" al ortodoxiei și religiei islamice poate induce ideea că această abordare deturnează adevărata natură a rivalității și a frontierelor geopolitice. (n.a.)

[26] http://.www.moldovanet.

Imperiului Otoman au fost obligate să recunoască suveranitatea otomană. Referitor la Dobrogea, aceasta a jucat un rol important pentru Imperiul Otoman, deoarece pe teritoriul său se găsesc gurile de vărsare ale Dunării în Marea Neagră. După dominația bizantină, ea și-a câștigat independența pentru o scurtă perioadă de timp, deoarece Mircea el Bătrân a anexat-o Valahiei. Imediat după moartea lui Mircea, Dobrogea a fost anexată Imperiului Otoman.

Câteva evenimente au marcat trecerea litoralului Mării Negre sub dominația Imperiului Otoman: căderea Jaffei, trecerea Crimeei sub suzeranitatea turcă și prăbușirea cetăților Chilia și Cetatea Albă. Acestea au fost câteva puncte de reper care au jalonat invadarea litoralului Mării Negre de hoardele otomane.

Cu această ocazie, pentru prima oară în istorie, Imperiul Otoman și-a îndeplinit scopul strategic, prin transformarea Mării Negre într-un „*lac turcesc*". Tot în această perioadă, triburile de origine turcică, anatoliene și selgiucide s-au stabilit în Dobrogea. De-a lungul secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea, ca urmare a războaielor purtate împotriva rușilor, influența turcă în zonă a cunoscut o diminuare consistentă. Călăuzindu-se după celebrul îndemn al lui Petru cel Mare „*Eu caut pământ și nu apă*!", diferiții țari ai Rusiei și-au propus cucerirea regiunii Mării Negre. Pe parcursul acestei perioade de apogeu a Imperiului Rus, provinciile românești au suferit 11 invazii din partea rușilor, prima în 1711, iar ultima în anul 1944, odată cu străpungerea liniei Iași-Chișinău de către Armata Roșie și prăbușirea frontului german din nordul Moldovei. Rușii, la fel ca otomanii, au înțeles perfect importanța strategică a regiunii.

Odată cu terminarea războiului turco-rus (declanșat în anul 1768), a fost semnat Tratatul de la Kuciuk- Kainargi, în anul 1774. Rușii, care au avansat până la fluviul Bug, obțin, cu această

ocazie, dreptul la liberă navigație în Marea Neagră și pe Dunăre. Tot ca urmare a tratatului, au primit tutela Strâmtorii Kerci și prin urmare, au obținut controlul asupra Mării de Azov. Poziția pe care au reușit să o obțină după tratat îi îndreptățește să controleze și chiar să intervină în provinciile române, atunci când consideră necesar. În sfârșit, după semnarea acordului de la Huși, în 1792, rușii vor ajunge să controleze întreg litoralul de la nordul Mării Negre.

După cucerirea Insulelor Ionice de către Franța, turcii semnează Tratatul de Pace de la Campoformio, în 1797. Acordul atribuie teritoriile care se întind de pe coastele Dalmației până la cetatea Istriei austriecilor, deschizând astfel calea Imperiului Austro-Ungar spre Marea Adriatică. Această mișcare strategică oferă posibilitatea austriecilor de-a iniția atacuri având ca scop cuceriri locale în zona Balcanilor. Cele două jaloane istorice, Pacea de la Campoformio și expediția lui Napoleon Bonaparte în Egipt, contribuie pentru prima oară la formarea unei alianțe ruso-otomane în anul 1798, la care va adera și Marea Britanie.

Pe perioada războiului împotriva Franței, flota rusă putea traversa strâmtorile Dardanele și Bosfor fără restricții, conform articolului al X-lea al Alianței.[27] Treptat, Marea Neagră a început să se lepede de statutul de „*lac turcesc*" aflat sub monopolul exclusiv al Turciei, trecând la statutul de condominium ruso-turc. Cu această ocazie este ușor de observat un dezechilibru din ce în ce mai accentuat între puterile militare ale celor două imperii, în favoarea Rusiei.[28] Între anii 1784 și 1802, Marea

[27] Culegere de acte internaționale ale Imperiului Otoman, 1987, Ed. Gabriel efendi Noradounghian, tomul 1, Paris, Leipzig, Neuchâtel, pp. 324-325.

[28] Ionescu (M.), 2005, Regiunea Extinsă a Mării Negre-constrângeri ale tradițiilor și provocărilor noului mediu politic internațional de securitate, în Securitate și stabilitate în bazinul Mării Negre, București, Editura U.N.Ap., Carol I, p. 28.

Britanie, Sfântul Imperiu German și Franța au obținut dreptul de navigație liberă în Marea Neagră și prin Strâmtori.[29]

Strâmtorile și Marea Neagră au atras întotdeauna prin importanța lor marile puteri. Napoleon a înțeles, la rândul său, importanța primordială a acestor zone geografice plasate la o răspântie importantă a*glacis-ului* strategic continental. Dorindu-și o dominație franceză a Mediteranei, Napoleon considera controlul rus al Strâmtorilor ca o amenințare la adresa planurilor sale. [30] Internaționalizarea statutului Mării Negre a fost stabilită pentru prima dată cu ocazia Tratatului anglo-turcesc, care a prevăzut interzicerea accesului tuturor navelor de război prin Strâmtori.

Congresul de Pace de la Viena din 1815 s-a dovedit a fi un nou eveniment cu impact major asupra procesului de internaționalizare al statutului Mării Negre. Cu această ocazie a fost proclamat principiul de drept public al liberalizării navigației pe fluviile care traversează mai multe state, fără ca frontierele acestora să se constituie în bariere.[31] Marile puteri ale Europei au remarcat, de-a lungul secolelor al XVI-lea și al XVII-lea, importanță strategică deosebită a regiunii, astfel încât acestea nu încetează să lupte pentru câștigarea unor poziții strategice în regiune. În consecință, lupta pentru controlul strategic al regiunii nu va înceta curând.

Pacea de la Adrianopol (2-14 septembrie 1829) a impus, sub presiunea internațională a Imperiului Rus, libera circulație a marinelor comerciale aparținând altor state în bazinul Mării Negre, precum și liberul acces prin strâmtori. Cu această ocazie, comunitatea internațională și-a exprimat speranța că statutul

[29] Tatistcheff (S.), Alexandru I și Napoleon, corespondență inedită (1801-1812), Paris, p. 329.

[30] Tatistcheff (S.), ibidem.

[31] Carateodort (E.), 1861, Dreptul internațional asupra marilor cursuri de apă, Leipzig, vol. II.

Mării Negre de „*mare închisă*" a luat sfârșit. Statutul de lac turcesc a luat sfârșit, Rusia era în apogeul său, iar Turcia se afla într-un periculos declin al puterii sale. Cu această ocazie, țarul Rusiei intenționa exploatarea slăbiciunii Turciei prin pregătirea dominației Rusiei asupra Strâmtorilor Bosfor și Dardanele, fiind hotărât să recurgă la orice mijloace pentru a-și atinge scopul.

Decizia internaționalizării statutului Mării Negre a constituit pentru România cea mai bună oportunitate pentru dezvoltarea activităților sale comerciale. Cetățile Turnu, Giurgiu și Brăila au revenit sub administrația românească. Dezvoltarea relațiilor sale comerciale a reprezentat o imensă șansă, permițând Moldovei și Valahiei deschiderea comerțului internațional precum și investirea în piața mărfurilor, descoperind astfel primele noțiuni și valori ale capitalismului. În această perioadă de prosperitate, dezvoltarea României moderne a fost extrem de mult avantajată de binefacerile relațiilor și schimburilor comerciale dintre statele din regiune.

§6. Ciclul al treilea. Importanța din ce în ce mai crescută a regiunii în dinamica evenimentelor internaționale. Tratatele semnate de către marile puteri ale epocii - dovezi ale marilor provocări zonale

Această perioadă de timp va rămâne consemnată în istoria modernă drept o etapă marcată din plin de evenimente, ca urmare a jocului de putere a actorilor cu interese în regiune. Dominarea bazinului Mării Negre, a teritoriilor riverane precum și a Strâmtorilor, a rămas principalul scop al actorilor regionali de calibru. Cea mai importantă chestiune s-a dovedit a fi așa-zisa „chestiune orientală", motiv pentru care Rusia solicită dezmembrarea Imperiului Otoman „*bolnav*" și crearea unui protectorat în

care să fie inclusă populația ortodoxă a Balcanilor.[32] Sfârșitul războiului dintre anii 1828 și 1929, între Rusia și Turcia, va aduce cu sine negocierea Tratatul de la Unkiar Skellesi, în 1833. Tratatul proclamă o apropiere între cele două puteri, iar odată cu aceasta, prevede închiderea Strâmtorilor pentru navele străine. Precum se vede, din cauza conivenței ruso-turce, Marea Neagră devenea din nou un „*lac turcesc*".

Puterile occidentale dispuneau de informații care atestau încheierea unui acord secret între Rusia și Turcia, ale cărui clauze stipulau dreptul de trecere prin Strâmtori doar a navelor ruse. Acest fapt a dus la Convenția de la Londra asupra Strâmtorilor din 1841. Puterile europene doreau o poliță de asigurare din partea Turciei că doar aceasta își exercita controlul asupra Strâmtorilor, păstrând o dreaptă balanță, prin interzicerea tuturor națiunilor, inclusiv a Rusiei, de trecere prin Strâmtori. În anul 1853, Turcia declară război Rusiei, ca urmare a amenințărilor Țarului Nicolae, care spera să profite de ajutorul diplomatic al englezilor în caz de declanșare a ostilităților împotriva Imperiului Otoman. Numai că realitatea nu a validat calculele strategice ale rușilor deoarece, Regatul Unit și Franța au luptat de partea turcilor contra Rusiei, Austria a oferit un ajutor diplomatic otomanilor, iar Germania și-a declarat neutralitatea.

Rusia a cucerit Principatele Române cu ocazia Războiului Crimeei (1853-septembrie 1854). Congresul de Pace de la Paris retrage protectoratul rus și confirmă suveranitatea Imperiului Otoman asupra provinciilor române, măsură dublată de garanția comună a marilor puteri europene. Europa va rămâne totuși vulnerabilă în fața puterii de atracție a Rusiei, fapt pentru care Occidentul manifestă un sentiment de teamă la adresa Rusiei. În

[32] http://ro.wikipedia.org/wiki/Istoria_Rusiei%2C_1796-1866.

plin secol al XIX-lea, Rusia era percepută de puterile europene drept o națiune agresivă, cu un insațiabil apetit pentru cuceriri, cu un regim dominat de vechea himeră panslavistă, aservită pe de-a întregul unui singur om, monarh autoritar, țarul. Congresul de la Paris a rămas unul dintre cele mai importante repere din istoria nu doar a poporului român cât și pentru dinamica relațiilor geostrategice din zonă.[33]

Congresul de Pace de la Paris a statuat internaționalizarea problemelor Mării Negre și a reprezentat concretizarea proiecției luptei pentru sferele de influență a puterilor occidentale în zona orientală a continentului, iar acest lucru prefigurează viitoarele conflicte globale. Scopul acestei competiții, care nu își găsește sfârșitul, este acela de contracarare a puterile orientale regionale, care, la rândul lor, nu sunt de acord cu extinderea zonelor de influență occidentală în arealul Mării Negre. Astfel, se cristalizează din ce în ce mai vizibil eșichierul strategic al aceste zone

[33] Conform articolelor XX și XXI din Tratat, Rusia a fost de acord cu rectificarea frontierelor în Basarabia. Astfel, teritoriile cedate de către Imperiu (Cahul, Bolgrad și Ismail) au fost anexate Moldovei, care devenea pentru prima dată după Evul Mediu un stat riveran al Mării Negre. Acest eveniment a marcat unul dintre momentele cele mai importante pe calea afirmării moderne a unei țări române O ală chestiune stipulată de Tratat a dus la angajamentul Rusiei și al Imperiului Otoman de a nu construi și a nu plasa arsenale militare în jurul mării. Dunărea și gurile sale au fost supuse principiului libertății de navigație a fluviilor care parcurg mai multe state. O prezență permanentă a navelor militare a țărilor semnatare a fost prevăzută la gurile fluviului. Includerea Imperiului Otoman în rândul „concertului european", stipulată de părțile semnatare, obliga Constantinopolul la garantarea și protejarea populației non-musulmane și la inițierea de reforme. Foarte important, statutul Mării Negre a devenit neutru, iar Rusia și Turcia și-au limitat numărul de vase militare în Marea Neagră. La rândul lor, Anglia, Franța și Austria garantau printr-o convenție secretă integritatea și independența Imperiului Otoman. În concluzie, se poate ușor observa interesul și aplecarea marilor puteri din epocă spre regiunea și mediul de securitate regional. Fără îndoială, multe dintre aceste stipulări ale Tratatului au fost puse în practică ca urmare a slăbiciunii Rusiei, care a și început o acerbă ofensivă diplomatică având ca scop revizuirea Tratatului. (n.a.)

continentale, pe de-o parte, puterile occidentale cu dorința lor manifestă de a-și proiecta influența în Balcani, iar pe de altă parte, observăm consecvența puterilor orientale în a stăvili asaltul Occidentului.

Rusia se bazează pe două raționamente majore (printre altele), cu ajutorul cărora dorește să conteste Tratatul de la Paris și pentru a reechilibra balanța de putere în regiune. În mod paradoxal, demersul se bazează pe două evenimente diferite total, este vorba despre dezastrul Franței de la Sedan din anul 1870, precum și de unificarea Moldovei cu Muntenia, în anul 1859. Mai precis, Cabinetul de la Sankt Petersburg, de comun acord cu cancelarul Bismarck, a trimis puterilor semnatare ale Tratatului de la Paris, o scrisoare prin care Imperiul Rus se considera dezlegat de obligațiile impuse prin Tratat.[34]

Rușii și-au justificat acest demers prin numeroasele violări ale clauzelor Tratatului. Astfel, unificarea provinciilor române, precum și alegerea unui prinț străin pentru a domni în România, Carol I, au fost doar câteva dintre motivele invocate de Rusia. Convenția de la Londra din anul 1871 s-a dovedit a fi o excelentă ocazie pentru redemararea de către Rusia a ofensivei pentru recâștigarea sferelor sale de influență în regiunea Mării Negre. Prin noua convenție, statutul de neutralitate al Mării Negre a fost abandonat, iar principiul închiderii Strâmtorilor a fost modificat. Prin aceste decizii, dominarea de către Rusia a bazinului pontic, precum și a strâmtorilor a devenit fapt împlinit. Drept urmare, Rusia a redevenit o putere de prim rang în Europa Orientală, modificând din nou balanța de putere regională. Consecință a acestor adevăruri, un nou ciclu de încadrare a Mării Negre a urmat celorlalte cicluri istorice (lac turcesc, condominium

[34] Archives diplomatiques, Recueuil de diplomatie et d'histoire, 1874, Paris, tom III, pp. 174-180.

ruso-turc și cel de neutralitate); este vorba de conferirea statului de zonă privilegiată Imperiului Rus.

Războiul din anii 1877-1878 s-a dovedit a fi o ocazie mult așteptată de puterile europene pentru a se amesteca în dinamica disensiunilor dintre Rusia și Imperiul Otoman. Motivul divergențelor între actorii regionali precum și tendința celorlalte puteri de-a intruziona în regiune aveau, ca în toate timpurile, o singură explicație, dominația strâmtorilor, accesul în estuarul Dunării precum și controlul asupra Mării Negre. La sfârșitul războiului, în urma Congresului de la Berlin din 13 iunie 1878[35] a fost recunoscută independența României, ocazie cu care Dobrogea și Delta Dunării au devenit oficial părți ale teritoriului României. În schimb, Basarabia a fost abandonată Rusiei, prin aceleași clauze ale Congresului. Prin noul său statut de stat suveran și independent, România va deveni de-acum încolo din ce în ce mai interesată de reglementarea juridică a statutului Strâmtorilor Bosfor și Dardanele.

Congresul de la Berlin a avut un rol important pentru sistemul de securitate al Mării Negre și pentru dinamica repartiției forțelor marilor puteri în bazinul pontic. Două noi state suverane au apărut în regiune, România și Bulgaria, națiuni noi cu rădăcini istorice comune care, încă de la înființarea lor, s-au opus politicilor de asuprire și de îngrădire a suveranității statelor mai mici, practicate de secole de cele două mari imperii din regiune, rus și otoman.

---

[35] Interesele economice ale Germaniei și Austriei la Marea Neagră defineau pozițiile celor două mari puteri centrale în chestiunea danubiană, redeschisă ca urmare a mutațiilor apărute pe arena internațională în urma războiului de la 1877-1878. Din acest punct de vedere, Congresul de la Berlin a abordat o sferă mai degrabă generală, chestiunea Dunării fiind reglementată mai târziu, în perioada 1878-1883.
(Rădulescu-Zoner (Ș.), *Dunărea, Marea Neagră și Puterile Centrale,* Ed. Dacia, 1982, p. 98)

O vreme de acalmie relativă a marcat perioada de timp scursă de la Congresul de la Berlin până la începutul Primului Război Mondial. În timpul războiului ruso-japonez, chestiunea strâmtorilor a rămas o problemă nefinalizată, ca urmare a imposibilității pentru Rusia de a-și deplasa escadrele navale în Marea Mediterană. Realizând importanța strâmtorilor, Germania și-a trimis o misiune militară la Istanbul. Influența militară crescândă a Germaniei în Turcia a început să reprezinte și să fie percepută ca o amenințare directă la adresa Rusiei și a Marii Britanii. Cel puțin Anglia își revizuiește politica sa în regiune, ajungând la concluzia că Rusia ar fi îndreptățită să aibă în pază strâmtorile, în vederea participării la o acțiune comună a Antantei Cordiale. Interesele Germaniei în regiune au fost favorizate de acordurile cu privire la strâmtori, iar din această poziție privilegiată, ea poate evita o posibilă joncțiune a flotelor anglo-franco-ruse. Ceea ce contează acum pentru marile puteri este statutul de neutralitate al Turciei.

Izbucnirea războiului în regiune, ca urmare a deciziei Turciei de a se poziționa în tabăra Puterilor Centrale, a redeschis chestiunea viitorului Mării Negre și a strâmtorilor precum și chestiunea viitorului statului turc după terminarea războiului. Pentru Antantă, scopul îl reprezintă reconfigurarea sferelor de influență a fiecăreia dintre puterile emergente ținând cont de „dreptul legitim" de a moșteni influența Turciei în regiune. Pentru Germania scopul era acela de a-și crea un imperiu colonial în Asia și în Africa și de a obține o zonă de influență în Orientul Apropiat și Mijlociu. Revoluția bolșevică declanșată în Rusia se va dovedi un puternic factor perturbator al jocurilor strategice regionale și va complica extrem de mult "chestiunea orientală".

După capitularea Turciei din 30 octombrie 1918, Convenția de Armistițiu a fost semnată la Mudros. Cu această ocazie, strâmtorile au fost puse la dispoziția Antantei, fapt care îi permite acesteia să intervină militar împotriva noului stat apărut ca urmare a revoluției bolșevice, Uniunea Sovietică. Anglia își dorește să controleze strâmtorile și să asiste la procesul de dezmembrare a Turciei. Totodată, își dorește edificarea unui mare imperiu în Orientul Apropiat. Franța, pe de altă parte, nutrește dorința de a-și consolida pozițiile în Levant, Siria și Liban. Interesele franceze se află în divergență cu cele ale Angliei și sunt contrare ambițiilor Greciei și ale Italiei, care își revendică fiecare moștenirea otomană din regiune.[36]

Tratatul de Pace cu Turcia a fost semnat la Sèvres, în 10 mai 1920, dar prevederile sale nu au fost puse în practică din cauza opoziției poporului turc. Aceleași articole au fost reluate de Tratatul de la Lausanne, din anul 1923.[37] Cu această ocazie, pentru prima oară în istorie, Marile Puteri întâlnesc față în față statele

[36] Gogeanu (P.), op.cit., p. 144.

[37] Convenția Strâmtorilor de la Lausanne prevedea libertatea totală a navigației pentru vapoarele militare și civile în perioadele de război și pace, neutralitatea Turciei, interdicția impusă ca aceasta să aresteze vapoarele comerciale, precum și de-a interzice accesul vapoarelor comerciale și militare în strâmtori, obligativitatea ca submarinele să navigheze la suprafață prin strâmtori, interdicția navelor militare de a staționa în strâmtori, autorizarea guvernului turc de a menține o garnizoană de 12.000 de militari și nu în cele din urmă demilitarizarea acestora. Pe perioada războiului, Turcia fiind beligerantă, nu are voie să aresteze vapoarele neutre. Mai mult decât atât, convenția stipula interdicția impusă puterilor de-a trimite în Marea Neagră navele care depășesc forța flotei celei mai puternice din regiune, fiind vorba, bineînțeles de flota Uniunii Sovietice. Deci, a fost prevăzută o comisie internațională pentru supravegherea strâmtorilor. Din această comisie făceau parte Franța, Marea Britanie, Italia, Japonia, Iugoslavia, Grecia, Bulgaria, România și Uniunea Sovietică. Articolul 15 includea obligativitatea comisiei de a își îndeplini misiunea „*sub auspiciile Ligii Națiunilor*". Convenția a declanșat opoziția înverșunată a Turciei, care se considera „*marea perdantă*" și amenințată de atacurile surpriză, în imposibilitatea de a se apăra. (n.a.)

riverane Mării Negre. România unificată participă și ea la conferință, militând pentru principiul libertății navigației în strâmtori și pentru consacrarea acestor principii într-un tratat internațional. Divergențele de opinii între statele semnatare constituie piatra de temelie a acestei conferințe, iar după o scurtă întrerupere a acesteia, negocierile vor fi reluate cu mai multă putere. În sfârșit, negocierile iau sfârșit, fiind concretizate într-un tratat final care în niciun caz nu a rezolvat chestiunea orientală.[38]

Raportul de forțe statuat cu ocazia Tratatului de la Versailles a fost modificat prin tratatele ulterioare. Unul dintre aceste tratate ulterioare celui de la Versailles, a fost Tratatul naval anglo-german, care a avut consecințe asupra Tratatului de la Lausanne. Acest tratat a fost considerat în epocă nu numai un foarte important tratat pentru Germania hitleristă, dar și un succes diplomatic de răsunet. Pe de altă parte, măsurile întreprinse de Italia fascistă de a-și fortifica insulele din Dodecanez, s-au constituit într-un „barometru" al unei turnuri periculoase a situației internaționale care indica o glisare progresivă spre un nou război.

Ca urmare a dorinței guvernului turc de a supune statelor semnatare ale Tratatului de la Lausanne noile elemente apărute în relațiile internaționale (în opinia turcă, unele articole fiind considerate anacronice), a fost organizată Conferința de la

[38] Mi se pare de folos să reamintesc una din principalele stipulări ale Tratatului, pentru a demonstra importanța crescută a Mării Negre în cadrul noii configurări a forțelor, imediat după Marele Război. Astfel, în Tratat se observă pentru prima oară noua poziției a Angliei în chestiunea strâmtorilor pentru navele militare. Începând cu acest moment, ea solicita libera trecere a vaselor prin strâmtori. Noua poziție semnifica intenția Angliei de a-și deplasa flota navală din Marea Mediterană în Marea Neagră. În acea perioadă, flota militară engleză deținea supremația numerică în regiune, nicio altă putere nefiind în stare să o contracareze. Scopul era lichidarea puterii militare a Turciei, precum și menținerea unei forțe credibile pe flancul sudic al noii puteri, Uniunea Sovietică. În plus, se urmărea blocarea flotei militare ruse în Marea Neagră. (n.a.)

Montreux (22 iunie 1936), cu scopul rezolvării problemelor referitoare la modificarea mediului de securitate mondial.[39] Într-adevăr, Convenția de la Montreux a avut o mare importanță pentru Marea Neagră. Mai presus de modificările operate în favoarea securității Turciei, convenția pune în lumină o realitate incontestabilă: dominația navală a Uniunii Sovietice a devenit o certitudine în bazinul Mării Negre. Kremlinul are de-acum încolo posibilitatea de a-și trimite fără probleme escadrele spre Marea Mediterană. Tratatul de Pace de la Paris din 1947 și Conferința de la Belgrad din 1948 au preluat unele decizii statuate la Montreux referitor la statutul internațional al Dunării, care sunt în vigoare chiar și astăzi.

Războiul Rece a plasat față în față cele două blocuri militare, Tratatul de la Varșovia și Organizația Tratatului Atlanticului de Nord. Regiunea Mării Negre a fost marcată incontestabil de puterea marinei sovietice în detrimentul marinei turce, flotă care a rămas cel mai puternic reprezentant al NATO în regiune. Sateliți ai URSS, precum România și Bulgaria, țări

[39] Articolul 1 al Convenției proclamă libera trecere a navelor prin Strâmtori. Dispozițiile generale ale Tratatului suprimă atribuțiile Comisiei de supraveghere a Strâmtorilor și transferă aceste sarcini guvernului turc. În ceea ce privește regimul de trecere al navelor comerciale, au fost analizate două situații: 1.Definirea conceptului de navă comercială; 2.Modalitatea de trecere a acestora prin Strâmtori, ultima din urmă fiind oarecum apropiată de consacrarea acesteia cu ocazia Tratatului de la Lausanne. Reglementarea a devenit clasică și are în vedere trei situații în care poate fi pusă Turcia.: În stare de beligeranță, cu Turcia fiind neutră, pe timp de pace și pe perioada războiului.
În privința navelor militare, Convenția agreează aceleași detalii tehnice aplicabile vaselor civile, pentru cele trei variante în care s-ar putea afla Turcia (pace, război, neutralitate pe timp de război). O altă modificare constă în modalitatea de calcul a tonajului global. Un regim preferențial a fost acordat statelor riverane. Astfel, tonajul maxim de 15.000 de tone aplicabil navelor militare străine nu se aplică și statelor riverane. În plus, submarinele acestora pot străbate Strâmtorile în mod individual, neînsoțite, pe timp de zi și la suprafață. Convenția mai consacră un regim naval prin care este permis accesul navelor statelor riverane prin Strâmtori, spre Marea Mediterană, însă interzice accesul navelor militare străine către Marea Neagră. (n.a.)

care dispuneau de flote militare relativ mici, cu tehnică învechită, nu contau prea mult în balanța strategică a regiunii. În perioada de confruntări dintre cele două mari superputeri, statutul Mării Negre s-a transformat în mod cert într-unul de „*lac sovietic*". Din punct de vedere strategic, Uniunea Sovietică controla Delta Dunării și, grație stațiilor radar instalate pe Insula Șerpilor, aceasta putea detecta în permanență mișcările Flotei a 6-a din Marea Mediterana. Porturile Mării Negre erau singurele pe care Kremlinul le putea utiliza și pe perioada iernii, deoarece acestea nu înghețau. Marea bază navală de la Sevastopol a reprezentat, pe toată perioada Războiului Rece, simbolul amenințător al URSS în regiune.

Sfârșitul Războiului Rece a modificat din nou statutul Mării Negre. Dezmembrarea Uniunii Sovietice a modificat numărul de state riverane. Noile state independente: Ucraina, Georgia și Armenia au „complicat" și mai mult mediul geostrategic regional. Dosarul pontic a fost marcat după căderea comunismului de o fluiditate fără precedent a evenimentelor. Noi riscuri, amenințări și pericole completează un tablou și-așa foarte încărcat al disensiunilor dintre actorii zonali. Impredictibilitatea a devenit un termen de bază în ecuația securitară regională. Vechile republici unionale, odată cu căderea regimului sovietic, și-au regăsit propriile identități, aspirații spre independență, dar și orgolii. Liniile de falie culturală și etnică devin din ce în ce mai vizibile, contribuind din plin la „dezghețul conflictelor înghețate".

Noul mediu de securitate antrenează noi conflicte care redefinesc statele din regiune și care au șanse imense de-a se întinde și de a contamina regiunile limitrofe. Mai mult decât atât, criminalitatea organizată transfrontalieră, terorismul, secesionismul, disputele etnice și teritoriale, fundamentalismul religios,

naționalismele creează imaginea unei societăți convulsive. Vom adăuga acestor fenomene dificultățile tranziției spre o economie de piață, restructurarea economică, politică și socială, însoțite de o puternică recrudescență a corupției. Incapacitatea guvernanților de a stăpâni aceste realități, precum și puternica diminuare a credibilității clasei politice a noilor state, se transformă în reale amenințări la adresa securității naționale a statelor din regiune.

Tabloul geostrategic al regiunii nu ar fi complet fără includerea aspectelor de tip exogen, cum ar fi existența rezervelor de hidrocarburi din regiunea Mării Caspice cât și a intereselor divergente ale statelor în domeniul exploatării și transportului acestora spre Europa Occidentală. Marea Neagră a reprezentat, cum am descris pe întregul parcurs al acestei lucrări, una dintre principalele căi de acces a acestor rezerve către Europa Occidentală, fapt care a creat o acerbă concurență între statele riverane pentru controlul acestei artere vitale pentru Occident. După atacurile teroriste din 11 septembrie 2001 regiunea Mării Negre și-a câștigat și un renume negativ, fiind inclusă pe lista spațiilor susceptibile de afluire a terorismului spre Europa. Există în acest sens o unanimitate din partea participanților la securitatea regiunii Mării Negre asupra faptului că se impune urgent întărirea măsurilor de combatere și respingere a terorismului, fără de care ar fi afectate nu doar regiunea Mării Negre ci și securitatea occidentală. Din nefericire, este evident faptul că, la nivelul anilor '90, predomină în regiune o atmosferă de concurență, de neîncredere și nu de cooperare și dezbatere cu cărțile pe masă a problemelor cu care se confruntau statele.

§7. Regiunea Extinsă a Mării Negre de după Războiul Rece. Principalele caracteristici ale securității naționale a României de-a lungul secolului al XX-lea. Prezentarea paradigmei securității înghețate ca element de noutate

Pe plan intern, imediat după sfârșitul Războiului Rece, *REMN* apare configurată ca o regiune instabilă, pe teritoriul căreia se află în competiție state slăbite din punct de vedere economic, gâtuite de o corupție pandemică care erodează baza unor regimuri politice democratice nou instaurate, urmașe al regimurilor totalitare sucombate cu puțin timp în urmă. Cea mai mare parte a vigorii acestor state se consumă într-o serie de polemici politice sterile, într-un cadru legislativ fragil care a înlocuit structurile osificate ale fostelor democrații așa-zise populare. Parlamentele acestor state sunt și ele, la rândul lor, minate de corupție și caracterizate printr-o lipsă de interes la adresa adevăratelor și mai ales gravelor probleme ale populației. În ciuda acestor realități, populația este majoritar favorabilă integrării statelor respective în NATO și Uniunea Europeană.

Fostele republici unionale: Georgia, Ucraina și Armenia au început să manifeste și ele, la rândul lor, germenele unei orientări europene, timide, ce-i drept, rămânând însă tributare, reminiscențelor comuniste reziduale din propriile mentalități pervertite de regimul totalitar. Se părea că va mai trebui să treacă cel puțin o generație pentru ca aceste state să își schimbe mentalitățile adânc ancorate în realitatea comunistă.

Prin poziția sa geografică, *REMN* acoperă un teritoriu care cuprinde numeroase state, aparținând a 3 civilizații, occidentală, ortodoxă și islamică. Poziția României în acest context pune problema încadrării respectivului spațiu într-una

din cele trei civilizații care coexistă în regiune. Ca metodă de analiză, în momentul stabilirii poziției unui stat, vom analiza arhitectura forțelor prezente și activitățile acestora pe scena geopolitică, ținând seama de obiectivele și de țintele majore ale regiunii. Identificarea și analiza geostrategiilor statale, a instrumentelor prin care statele sunt implicate în vederea atingerii scopurilor propuse, reprezintă instrumentele utile necesare ducerii la bun sfârșit a acestei analize.

Geopolitica abordează obiectivele care vizează cooperarea și eliminarea tensiunilor dintre state, dar, în aceeași măsură, și utilizarea forței pentru cucerirea supremației militare. Aceasta cuprinde preocupările actorilor prezenți pe scena internațională, indiferent care ar fi aceștia: guvernanții, diplomații sau ONG-urile. Opinia publică este extrem de sensibilă atunci când este vorba despre planurile protagoniștilor în care sunt reflectate eterogenitatea spațiului și a condițiilor naturale, istorice și religioase. Din acest punct de vedere, contextul internațional post Război Rece este extrem de favorabil României, deoarece îi oferă posibilitatea jucării unui rol foarte important, acela de punte între Orient și Occident precum și de placă turnantă a legăturilor intra-europene între vechiul continent și regiunile vecine.

Problema poziționării României ar putea fi determinată într-o bună măsură ținând seama de interesele marilor puteri în regiune precum și a impactului acestora asupra regiunii. Ierarhia statelor REMN, valorile culturale și spirituale predominante precum și abordarea securitară a chestiunii de către fiecare stat în parte, ar putea completa acest tablou. În perioada extrem de tensionată ulterioară prăbușirii comunismului, se distingea foarte clar un proces pronunțat de polarizare între puteri politice, militare și economice și, dintr-o altă perspectivă, puteri mondiale, continentale, regionale și sub-regionale. Mai regăsim

și state prea slabe pentru a-și putea face cunoscute opiniile asupra procesului evenimentelor internaționale în derulare.

Având în vedere aceste considerente, rămâne să analizăm în ce măsură actorii zonali doresc transformarea mediului de securitate dar, mai ales, în ce măsură și cu ce costuri sunt dispuse Statele Unite ale Americii să contracareze interesele Rusiei în regiune. De asemenea, rămân deschise analizei noastre alte subiecte de maximă importanță, cum ar fi, modul în care Uniunea Europeană dorește implicarea sa în regiune, și, mai ales, care este întinderea spațiilor geografice în care Rusia dorește să își restaureze vechiul imperiu. Se va mărgini aceasta doar la fostele republici unionale, sau, va da curs zăgazului panslavist și va purcede la cucerirea de noi teritorii aparținând unor state independente care, din punct de vedere administrativ, nu au făcut niciodată parte din fosta Uniune Sovietică?

Făcând o analiză a poziției României pe scena internațională, ajungem la concluzia că rolul acesteia trebuie abordat prin prisma poziției sale sensibile în regiune. În dubla calitate de stat membru NATO și UE, țara noastră îndeplinește o misiune defensivă pentru Europa. În aceeași măsură, ea îndeplinește un rol de apărare și pentru regiunea Mării Negre prin politicile sale de apărare și internaționale, devenind astfel un exportator regional de securitate și stabilitate.[40] Integrarea României în organizațiile europene vor transforma litoralul maritim din estul

[40] Conform Strategiei de securitate națională a României din 2006 (perioada de redactare a acestei lucrări), *„securitatea națională se asigură prin forțele proprii și prin cooperarea cu aliații și partenerii, conform propriilor strategii și conceptelor strategice ale Alianței și ale strategiei Uniunii Europene. Aceasta prevede armonizarea eforturilor naționale cu angajamentele internaționale și identificarea modalităților de muncă în măsură a preveni și contracara în mod oportun amenințările. Eforturile vizează, de asemenea, promovarea democrației, a păcii și stabilității în regiunea limitrofă și în zonele de interes strategic, reducerea vulnerabilităților, crearea capacităților naționale adecvate precum și transformarea profundă a instituțiilor de securitate.* (n.a.)

Mării Negre într-o zonă controlată de aliații occidentali. Astfel, întregul proces de integrare europeană asigură accesul rapid și eficient al NATO în spațiul Orientului-Mijlociu, iar întreaga regiune va trece din orbita Kremlinului în sfera de influență occidentală.

Spațiul euro-atlantic reprezintă o arie europeană instituțională, care nu este nici culturală, nici etnică, nici geografică. Ideea americană de a crea o Europă liberă și unită semnifică în mod practic proiecția cadrului Occidentului (reprezentat de NATO și UE), spre Est. Înaintarea spre Est a frontierelor occidentale a structurat spațiul *REMN* pe două axe reprezentând două conotații, geopolitică (economică și strategică) și politică, este vorba despre axele Est-Vest și Nord-Sud.

Axa Est-Vest include Caucazul și regiunea Caspică cu ale sale resurse energetice atât de necesare Occidentului, iar Marea Neagră prelungește această axă.

Axa Nord-Sud cuprinde Rusia, Armenia și Iranul. La răspântia acestor axe se regăsesc Azerbaidjanul (o regiune fundamentală pentru securitate), Georgia și Armenia. Coridorul energetic asiatic reprezintă o cale de acces destul de nesigură în regiune, poziționată la nordul Transnistriei, care trece prin Odessa și Sukhumi. Motivul fragilității acestei căi de acces este dat de conflictele înghețate care întăresc nesiguranța regiunii și care trebuiesc soluționate până nu se ajunge la situația gravă a extinderii și răspândirii lor în state în care nu există problemele care au stat la baza declanșării acestora. În mod ipotetic, România este încadrată de 3 sub-regiuni geostrategice ale Europei Centrale și de Est, care, se pot suprapune în unele locuri, fiind vorba mai mult de o delimitare ipotetică. Prima sub-regiune cuprinde statele Europei Centrale: Polonia, Germania, Austria,

Cehia, Slovacia, Ungaria și Statele Baltice, fiind poziționată în partea de vest a României.

A doua regiune, cea a Europei de Sud-Est, este formată din Albania, Bosnia-Herțegovina, Bulgaria, Grecia, Kosovo, Macedonia de Nord, Muntenegru, Serbia, Slovenia, Turcia. Europa Balcanică cuprinde Bulgaria, Croația, Macedonia, Albania, Grecia și Turcia europeană. Bazinul riveran al Mării Negre (care cuprinde și state din ce-a de-a doua regiune, cea a Europei de Sud Est), este format din România, Bulgaria, Ucraina, Moldova (este un stat fără litoral maritim, dar portul Giurgiulești îi conferă acesteia accesul la Marea Neagră), Rusia, Turcia și Georgia.

Ar fi util pentru analiza noastră să luăm în considerare particularitățile specifice, geografice, spirituale, economice și istorice ale statelor poziționate în cele trei regiuni. Cu certitudine, evenimentele geopolitice semnificative ale regiunii Mării Negre (evoluțiile, involuțiile precum și întreaga gamă de evenimente care definesc climatul strategic oriental) reprezintă rezultatul avansului frontierei euro-atlantice înspre Asia. Fenomenul în cauză reprezintă o parte a evoluției geopolitice globale, ca urmare a schimbărilor polilor de putere la nivel mondial. Cu toate acestea, problemele apărute în Europa Orientală sunt rezultatul indeciziei organismelor europene occidentale de a fixa o frontieră suficient de mare, de natură a include în sfera de influență occidentală popoarele și națiunile doritoare de a face parte din sistemul vestic de securitate.

Din punct de vedere geografic, Munții Carpați și Dunărea sunt forme de relief care, la prima vedere, reprezintă o graniță geografică între Europa și România. Dar, considerăm noi, aceste obstacole naturale nu sunt elemente majore de natură a crea iluzia

că România ar face parte dintr-o altă zonă geografică decât cea europeană.[41] Deci, din acest punct de vedere, România poate fi plasată în prima regiune, care cuprinde statele Europei Centrale, alături de Polonia, Germania, Austria, Cehia, Slovacia, Ungaria și statele baltice. Din punct de vedere istoric, există un lung trecut comun cu aceste state de-a lungul secolelor. Experiența comunistă a transformat Polonia, Ungaria, Cehoslovacia, Republica Democrată Germană și România în sateliți sovietici, iar statele baltice în republici unionale ale URSS. O aparentă solidaritate de bloc a contribuit la apropierea acestor state în perioada Războiului Rece, chiar dacă a fost vorba despre o solidaritate de fațadă, impusă de canoanele internaționalismului proletar. Tocmai de aceea, după căderea comunismului, această falsă apropiere a dispărut, iar statele au devenit competitori serioși în fața Vestului.

În perioada imediat următoare dispariției comunismului (situație perpetuată până în zilele noastre), factorul economic este acela care separă într-o manieră hotărâtoare România de

[41] După Samuel Huntington (op. cit. pp. 145-146), România este considerată un stat non-european, ca urmare a marii linii istorice care separă popoarele creștine occidentale de popoarele ortodoxe și musulmane. Linia de falie, după același autor, împarte România în două, Transilvania catolică pe de-o parte, iar pe de altă parte vechiul Regat, împreună cu Moldova și Dobrogea, care sunt preponderent ortodoxe. Câteva observații se impun, totuși. În primul rând, Europa euro-atlantică de astăzi reprezintă un spațiu instituțional, nu însă civilizațional, nici cultural. În orice caz, frontierele instituționale ale Europei nu coincid cu cele geografice, culturale, și civilizaționale. Pe de altă parte, Transilvania este o regiune a României care e un stat suveran, independent, național, unitar și indivizibil, conform Constituției. Elementele maghiare sau catolice nu depășesc cifra de 2,4 milioane de locuitori pe întreg teritoriul țării, care cuprinde 21 de milioane de locuitori. Chiar și în Transilvania, care este majoritar ortodoxă, elementul maghiar este în minoritate. În aceste cazuri, afirmațiile lui Huntington ridică semne de întrebare asupra adevăratelor scopuri politice ale acestei împărțeli. Fiind un stat latin, aparținând civilizației occidentale, și identificându-se cu valorile culturale și spirituale occidentale, ea reprezintă o fericită ambivalență a României, demonstrând perenitatea acestei țări latine într-o mare slavă, la frontierele orientale ale Europei. (n.a.)

celelalte state care au scăpat de sub jugul Moscovei.[42] Minată de existența unei clase politice imature, afectată de cea mai mare rată a corupției din spațiul comunitar, de o rată crescută a emigrației, România, în mod cert nu se ridică la nivelul așteptărilor acestui grup de state. Dacă mai adăugăm în ecuație și chestiunea apartenenței României la ortodoxie, în condițiile în care celelalte state sunt majoritar catolice, constatăm, la finele acestei analize sumare, că România nu are destule afinități și elemente de legătură cu statele părți ale Europei Centrale, așa cum ele au fost configurate.

Referitor la Ungaria, aceasta se revendică în mod cert civilizației occidentale, cu toate că acest stat își are origini asiatice. Cât despre atitudinea Budapestei la adresa României, aceasta a fost în repetate rânduri nuanțată, netrecând însă niciodată cu vederea pierderile teritoriale pe care le-a suportat ca urmare a intrării în vigoare a prevederilor Tratatului de la Trianon, prin care Transilvania, leagănul poporului român, a fost retrocedată proprietarului de drept. După 1989, Ungaria și-a ales propriul drum spre Vest, fiind și unul dintre artizanii Tratatului de la Vișegrad, la care România nu a fost invitată. Din acest punct de vedere, atitudinea Ungariei este în mod clar, fără echivoc, nefavorabilă României.

Cât despre relațiile dintre România pe de-o parte și fostele state comuniste aflate la vest de granițele sale, pe de altă parte,

[42] Procesul integrării României și a Bulgariei în Uniunea Europeană a plasat cele două state pe primul loc în topul sărăciei la nivelul UE. Primul criteriu al acestui clasament îl reprezintă Produsul Intern Brut (PIB-ul). Acesta reprezintă în România și Bulgaria doar 34% din nivelul statelor europene. Aceste state se clasează pe primul loc la capitolul șomaj, mortalitate precum și pe ultimele locuri la capitolele fertilitate, natalitate, numărul de persoane cu studii superioare. România, alături de Bulgaria, se plasează pe ultimul loc la capitolul nivelul de trai, cu 37% din media statelor comunitare. (datele au fost obținute din jurnalul Gardianul, din 03.01.2007, și sunt rezultatul unui studiu elaborat de Comisia Națională de Previziuni pe Termen Lung) (n.a.)

suntem foarte departe de a găsi apropieri lingvistice, culturale și istorice. Din punct de vedere economic, acestea dispun de un ascendent economic major asupra României. Explicația acestui fapt rezidă în faptul că regimurile comuniste instaurate în acele state nu s-au dovedit a fi (cu excepția fostei Republici Democrate Germane, în care STASI, poliția secretă comunistă, a fost extrem de puternică), atât de dure ca și regimul Ceaușescu. Această realitate a permis înfiripare, încă din perioada comunistă, a germenilor unei societăți de piață, alături de o economie etatizată și planificată după modelul socialist. Deși nu face parte din grupa fostelor state socialiste ale Europei Centrale, este de menționat faptul că, Mareșalul Tito a încurajat iugoslavii să muncească peste graniță, inițiativă care a pompat plus-valoare în economia iugoslavă, din banii muncitorilor iugoslavi aflați dincolo de frontiere.

După euforia suscitată de curajul de a înfrunta regimul comunist în decembrie 1989, România a fost plasată de către media occidentală, printr-o intensă campanie de presă, în fruntea statelor comuniste, beneficiind de un imens capital de simpatie și solidaritate. Ulterior însă, pe măsură ce au început să apară elemente de natură a scoate în evidență părțile întunecate și oarecum înnegurate ale Revoluției române (marea manipulare mediatică care a adus pe valul puterii un lot de comuniști reformați, psihoza teroristă care, la rândul său a dus la multe victime și s-a dovedit a fi o crasă manipulare), acest capital de simpatie s-a topit, treptat, pe măsură ce adevărul ieșea la iveală. Dacă adăugăm acestor cauze intoleranța și violența care au caracterizat conflictele etnice de la Târgu-Mureș, seria mineriadelor, declinul economiei, vom remarca faptul că lăudabilele intenții de aderare ale României au fost profund decredibilizate, iar procesul integrării s-a dovedit a fi mult întârziat.

Din acest punct de vedere, imediat după căderea comunismului în Europa, a reieșit la iveală faptul că, atât lungul trecut comun al României alături de aceste state cât și suferințele îndurate împreună, pe timpul coabitării sub umbrela Tratatului de la Varșovia, nu mai valorau mare lucru în noua configurație de securitate zonală, iar declinul economic al României a reprezentat unul dintre motivele majore ale îndepărtării acesteia de statele din acest ultim grup al Europei Centrale.

§8. România – stat și actor esențial al Regiunii Extinse a Mării Negre. Principalele caracteristici ale securității naționale a României de-a lungul secolului al XX-lea

România este, fără îndoială, unul dintre principalii actori geostrategici ai regiunii. Prin așezarea sa geografică, la vest de Marea Neagră, prin potențialul său demografic, militar și economic, România este în măsură a se poziționa în grupul de puteri riverane Mării Negre, cum ar fi, Bulgaria, Ucraina, Rusia, Georgia, Armenia și Turcia. Din punct de vedere cultural, România este singurul stat latin din zonă, beneficiar însă al unei duble identități, atât occidentale precum și orientale.[43] Cum am

[43] După Catherine Durandin, *„nu există în limba franceză o istorie recentă a României. După Decembrie 1989, am văzut un public înnebunit de imaginile de violență, cele ale Revoluției din Decembrie 1989. România aparține spațiului oriental, cel al ortodoxiei, celui al istoriei periferiei spațiului rus, apoi sovietic. Ea se înscrie într-un câmp european occidental care are la origini primăvara pașoptistă a anului 1848, precum și atitudinea occidentală a României, cea de neintervenție, în august 1968, pe timpul invaziei Cehoslovaciei de către trupele Pactului de la Varșovia. Stat dezmembrat, obsedat de o criză de identitate, România trăise și supraviețuise tuturor uraganelor și furtunilor de-a lungul istoriei, pretinzând că a inventat o specificitate în afara istoriei. Este un stat marcat de o dualitate a istoriei, fiind împinsă de-a lungul acesteia, atât în vest cât și în est. Astăzi, aceeași țară căreia occidentalii tind să îi reproșeze faptul că este mincinoasă, optează în mod global pentru un model de modernitate care o împinge spre Europa Occidentală."*
http://www.franceculture.com/oeuvre-histoire-de-la-nation-roumaine-de-catherine-durandin.html.

menționat deja, țara este așezată la o răspântie a regiunii, fiind, de-a lungul istoriei, primul bastion european cu misiunea de a bloca înaintarea popoarelor migratoare spre vest. Astfel, valorile securitare ale României nu sunt deloc recente, avându-și rădăcinile în Antichitate. Ascendența bivalentă, occidentală și orientală, reprezintă un atu în plus pentru România, dar și pentru Occident. Formați în școlile occidentale, liderii de top ai României au contribuit la transformarea și dezvoltarea României moderne, știind să combine spiritul occidental cu tradițiile civilizației orientale, de o manieră a permite progresul social în această parte a lumii.

Securitatea națională a preocupat întotdeauna clasa politică a României moderne. Din nefericire, până la sfârșitul Războiului Rece, dezbaterile la nivel național, în acest domeniu, au fost impregnate de o politică păguboasă inerentă regimurilor totalitare. România a trebuit de-a lungul istoriei să își remodeleze strategia sa națională în funcție de diferitele hegemonii regionale care au operat în această parte a lumii. Aceste transformări au fost determinate de marile modificări ale mediului de securitate global care au afectat cadrul regional de securitate.

Perioada anterioară Marelui Război a fost marcată de o periculoasă subestimare a politicii naționale de securitate. O clasă politică aservită intereselor de clan a plasat adesea propriile interese deasupra intereselor naționale. România se afla în acea perioadă în situația unui stat dezmembrat, având mari porțiuni de teritoriu sub ocupație rusă (Basarabia și Bucovina de Nord), maghiară (o mare parte din Transilvania) și bulgară (Cadrilaterul). România a trebuit să suporte în anul 1914 presiunile marilor puteri, pentru a intra în război de partea unei tabere sau alta. Urmându-și însă afinitățile culturale și istorice, dar mai ales ca urmare a promisiunilor din partea Franței că va

sprijini după război unificarea românilor din toate provinciile, România a optat pentru tabăra Antantei în detrimentul celei a Puterilor Centrale. Decizia a fost una înțeleaptă, având în vedere că, după război țara s-a regăsit în tabăra celor învingători.

Perioada interbelică a marcat o etapă de important avânt economic pentru România Mare unificată, grație consensului național și euforiei de după Marele Război. Însă, instalarea la putere a bolșevicilor în Rusia, stat cu o insațiabilă apetență pentru expansionism în detrimentul tuturor vecinilor săi, apariția regimurilor naziste și fasciste în Germania și Italia, precum și izolarea pe scena internațională a vechilor aliați ai României (Franța și Marea Britanie) s-au constituit în mari amenințări la adresa României, care s-a văzut singură în fața a doi mari inamici, Germania nazistă și Uniunea Sovietică. Astfel, în anul 1940 s-au produs, cu ajutorul celor doi mari inamici, precum și al două state vecine, marile amputări teritoriale prin care România, lipsită de apărare, a cedat URSS-ului Basarabia și Bucovina de Nord, Ungariei, Nordul Transilvaniei, iar Bulgariei, Cadrilaterul.

România a optat în anul 1940 pentru o alianță conjuncturală cu Germania hitleristă, abandonând garanțiile unor puteri occidentale din ce în ce mai părăsite pe scena internațională, decizie care nu a putut împiedica amputările teritoriale. Decizia de a lupta alături de puterile Axei s-a dovedit, până la urmă, a fi nefastă pentru țară, deoarece, la terminarea războiului, aceasta s-a aflat de partea învinșilor. Deși prin Tratatul de Pace de la Paris a recâștigat Transilvania, Basarabia, Bucovina de Nord precum și Cadrilaterul au rămas pierdute pentru România, se pare pentru totdeauna. Revenirea Transilvaniei la Patria Mamă s-a dovedit a fi începutul unei lungi perioade de dispute teritoriale între România și Ungaria. Cu toate că ideologia comunistă a înghețat, în mod aparent, subiectul de

confruntări româno-ungare, peste acest subiect nu s-a așternut liniștea niciodată, iar sfârșitul Războiului Rece a redeschis această rană veche, subiect de dispută între cele două state vecine.

Instaurarea comunismului în România a consacrat închiderea țării în „tabăra statelor de democrație populară". În mod oficial, independența, suveranitatea și integritatea țării au fost garantate de către noua armată română „ populară" și de către aliatul său credincios Uniunea Sovietică. Procesul comunizării armatei române a adus cadrele vechii armate regale într-o situație dramatică, multe dintre ele fiind trecute masiv în rezervă și azvârlite în sinistrele pușcării comuniste de către aparatcikii și politrucii noii armate comuniste. Armata română comunizată a reprezentat ea însăși cel mai mare risc la adresa securității naționale a României, deoarece în cazul unei invazii sovietice, niciun militar român nu s-ar fi opus trupelor invadatoare. [44] Echipamentul, pregătirea și dotarea armatei române au lăsat mult de dorit, în timp ce comandanții militari erau pregătiți în număr mare în academiile militare sovietice, unde, mare parte din ei, au fost racolați de către G.R.U. În consecință, sentimentul apartenenței la valorile naționale ale armatei române era aproape inexistent în societatea acelei perioade.

Tratatul de la Varșovia a legiferat prezența trupelor sovietice pe teritoriile naționale ale statelor comuniste membre. Securitatea națională a României a fost subordonată conceptelor doctrinare și politico-militare ale Uniunii Sovietice. Regimul

[44] Evident, raționamentul nostru se referă la primii ani ai comunizării armatei române, perioadă când aceasta a fost efectiv împănată cu militarii Diviziilor Horia Cloșca și Crișan și Tudor Vladimirescu, celebrele mari unități formate din voluntarii români, îndoctrinați cu ideologia comunistă după căderea lor în prizonieratul din URSS. La aceste elemente se mai adaugă ofițerii politici (aparatcikii și politrucii) însărcinați cu îndoctrinarea efectivelor militare. Această situație s-a schimbat radical după preluarea puterii de către Nicolae Ceaușescu, lider național care, la vremea aceea s-a îndepărtat prin politica sa naționalistă, de ruși. (n.a.)

comunist român, aservit Kremlinului, proclamase supremația ideologiei comuniste, a strategiei și doctrinei militare sovietice. Elaborarea unei strategii de apărare națională, precum și a unei doctrine naționale de apărare erau imposibil de realizat în acea perioadă. Retragerea trupelor sovietice din România, în anul 1958, și preluarea puterii de către Nicolae Ceaușescu, în anul 1965, au schimbat complet datele problemei. Cu această ocazie, elanul naționalist-comunist a înlocuit internaționalismul proletar, iar acest lucru a schimbat imaginea României în cadrul Tratatului, din aliat credincios și obedient Moscovei, în „rebel", a cărui marginalizare în luarea unor decizii la nivelul organizației, se impunea tot mai mult, pe măsură ce atitudinea Bucureștiului se dovedea din ce în ce mai critică la adresa Pactului.

Componenta esențială a noii politici externe românești adoptate de Nicolae Ceaușescu a constat în emanciparea României de sub tutela politică a Uniunii Sovietice. Liderul român considera că este important pentru România să își creeze propria cale de dezvoltare, consacrând ca principii fundamentale ale politicii externe românești respectul reciproc și egalitatea între state, în cadrul relațiilor internaționale. A fost elaborată cu această ocazie o nouă doctrină de apărare, iar perspective noi și promițătoare s-au deschis pentru industria națională de apărare, având ca scop final eliminarea totală a importurilor de tehnică și armament sovietice. Însă aplicarea în practică a acestui deziderat s-a dovedit a fi extrem de anevoioasă, din cauza complexității activității, înaltelor standarde de respectat în producția militară precum și a lipsei unei forțe de muncă calificate în domeniu.

Anii '70 - '80 au marcat un pas important pentru securitatea națională a României. Conceptul de *„luptă a întregului popor"* a fost transpus de către regimul comunist într-un cadru structural științific pentru prima oară în istoria României. O nouă doctrină

militară națională a fost elaborată. Astfel, practic, fiecare membru al societății românești, fiecare cetățean al Republicii Socialiste România era obligat să participe la efortul de apărare a statului socialist, încă de la o vârstă extrem de fragedă. Pentru prima dată se vorbea despre orașele românești ca despre „cetăți de muncă, luptă și apărare ale întregului popor". Participarea tuturor muncitorilor, țăranilor și intelectualilor la formațiunile paramilitare ale gărzilor patriotice era obligatorie, devenind un fenomen de masă. Copiii României socialiste au fost înregimentați încă de la vârsta de 5 ani în organizațiile politice ale *Șoimilor Patriei*, pepiniere ale organizațiilor de pionieri și ale tineretului comunist. Astfel, militarizarea României devenise totală.

Deși România era un stat cu drepturi depline ale Tratatului de la Varșovia, planurile de apărare au fost elaborate de către liderii comuniști într-o manieră multidirecțională, conform noii doctrinei naționale care considera că un eventual atac împotriva României poate surveni din orice punct geografic, inclusiv din partea aliaților din Tratatul de la Varșovia. Acesta s-a dovedit a fi un caz unic printre membrii Tratatului. Doctrina oficială a acestuia din urmă, elaborată de către Uniunea Sovietică prevedea faptul că un atac împotriva statelor socialiste putea surveni doar din partea statelor membre NATO, cu preponderență a Statelor Unite, considerat inamicul suprem, nicidecum din partea celor socialiste, fapt însă infirmat de realitate.[45] Ca urmare, planurile de război ale OPV[46] au fost concepute ținând seama de direcțiile previzibile ale unei ofensivei masive inițiate de NATO împotriva lagărului socialist. Bineînțeles, fiecărui stat-membru al Tratatului i-au fost repartizate sarcini concrete în cazul misiunilor de ansamblu.

[45] Vezi cazurile revoltei din Republica Democrată Germană (1953), rebeliunii din Ungaria (1956) și cazul de manual al invaziei de către statele socialiste (cu excepția României) a Cehoslovaciei (1968). (n.a.)

[46] Organizația Pactului de la Varșovia (n.a.).

Având în vedere particularitățile naționale ale României (poziția sa geostrategică) - ca singurul stat socialist înconjurat numai de state socialiste, echipamentele sale militare perimate, precum și reputația sa de „ rebel" în cadrul organizației, rolul său în cadrul dispozitivului de apărare a fost de rangul doi, trupele române fiind destinate a executa misiuni în cadrul eșalonului al doilea al dispozitivului militar, acționând cu efective reduse.

Această dualitate strategică a României (existența unei doctrine naționale defensive în care inamicul putea fi și un stat socialist, precum și rolul său de putere de rangul doi în cadrul Tratatului) făcea din România un caz particular în *REMN*. Din aceeași perspectivă, inconstanța și duplicitatea liderilor comuniști români au slăbit poziția de ansamblu a României în perioada Războiului Rece. Bucureștiul nu se mai putea baza pe solidaritatea celorlalte state socialiste din aceeași tabără, iar pentru acestea România reprezenta un aliat infidel, instabil, recalcitrant, care punea, prin conducătorii săi, la fiecare întrunire a Tratatului întrebări incomode, trădând pusee evidente de naționalism. La sfârșitul erei comuniste, România reprezenta pentru occidentali o țară închisă, izolată total de comunitatea internațională, având în fruntea sa un regim tiranic. Pentru ceilalți lideri socialiști ai perioadei pre-tranziție spre capitalism, Ceaușescu reprezenta „țapul ispășitor" pentru situația deplorabilă în care se afla România înaintea izbucnirii evenimentelor din luna decembrie 1989, care au pus capăt acelui regim. Deși Revoluția română a reușit să doboare definitiv un regim criminal, pe de altă parte a creat o breșă în securitatea națională a României.

Pe parcursul lucrării vom aborda diferite aspecte ale conceptului securității naționale a României în cadrul formatului securitar specific momentului unipolar, apărut după prăbușirea comunismului. Vom integra în cadrul analizei noastre evenimentele cuprinzând securitatea regiunii în cadrul

paradigmei „securității înghețate", concept propriu care, în opinia noastră, a înlocuit paradigma „bipolarității", specifică Războiului rece. Vom examina schimbările profunde în dinamica transformării mediului de securitate din regiunea Mării Negre, încercând să descoperim resorturile intime ale politicilor și influențelor exercitate de cele trei puteri regionale, Rusia, Ucraina și Turcia. O radiografie a implicării regionale a Statelor Unite va face obiectul unui capitol propriu. Vom analiza, de asemenea, cooperare energetică dintre Rusia și Occident.

Raporturile de forță dintre Rusia și foștii săi sateliți, dar și cele dintre Rusia și fostele republici unionale desprinse din spațiul sovietic vor fi examinate cu minuțiozitate. Vom arunca o privire asupra eforturilor Statelor Unite de a profita de zăcămintele naturale din regiune, în special de cele din zona caspică. Vom încerca să creionăm un exercițiu de imagina adăugând o viziune proprie, originală asupra evenimentelor derulate în anii '90, context în care România își va păstra rolul principal, ca subiect de bază al analizei. Și nu în ultimul rând, vom adăuga previziunile noastre asupra viitorului regiunii, bazate pe o solidă analiză a evenimentelor trecute, prezente și în curs de derulare.

§9. Prezentarea noului concept al paradigmei securității înghețate

Evenimentele derulate în Europa Centrală și de Est la sfârșitul anilor '80 și începutul anilor '90 au transformat în mod iremediabil mediul global de securitate european. Dinamica și magnitudinea acestora au stat la baza încheierii Războiului Rece, ai cărui germeni au fost puși, așa acum am menționat la începutul prezentei lucrări, cu ocazia instaurării comunismului în lume, ca urmare a revoluției bolșevice. Sfârșitul sistemului de securitate și de apărare al blocului comunist a creat un dezechilibru global

fără precedent, transferând Statelor Unite calitatea de unic lider al noii lumi monopolare, o lume lipsită de amenințările foștilor inamici personificați de către fostele state comuniste, membre ale Tratatului de la Varșovia.[47]

Căderea comunismului a modificat într-o manieră dramatică arhitectura de securitate și de apărare a *REMN*. Înaintea prăbușirii URSS, trupele OPV și cele NATO erau poziționate în regiune față în față. Aceasta reprezenta o miză importantă în lupta pentru supremația strategică globală, având ca principale avantaje, obiective strategice importante, baze navale sovietice extrem de bine plasate în arealul Mării Negre, radare ale Armatei Roșii cu baza pe Insula Șerpilor, care monitorizau mișcările Flotei a 6-a din Mediterană, baze militare americane în Turcia și nu în ultimul rând Strâmtorile Bosfor și Dardanele.

Până în anul 1991, patru state aparținând a două mari organizații politico-militare (Organizația Tratatului Atlanticului de Nord și Organizația Tratatului de la Varșovia), Uniunea Sovietică, Turcia, Bulgaria și România împărțeau zonele litorale ale Mării Negre. Disoluția colosului sovietic a dublat numărul acestora, prin apariția unor noi state. Astfel, noua configurație cuprinde Bulgaria, România, Ucraina, Moldova, Rusia, Georgia și Turcia.[48] După dezlănțuirea energiilor pozitive cu ocazia

[47] Caracteristică perioadei de crepuscul a comunismului și a derutei care l-a însoțit în momentul căderii sale este și declarația lui Gheorghi Arbatov, director al Institutului pentru Studii Nord-Americane a Academiei sovietce de Științe. El le declara unor jurnaliști americani „*Noi, rușii, suntem pe cale să vă facem vouă americanilor ceva teribil, cel mai mare rău posibil: suntem pe cale să vă lăsăm fără dușmani*".
André Fontaine, articol în *Le Monde*, 27 mai 1988.

[48] Cât despre Turcia, se impun unele clarificări: deși aceasta a făcut parte din *REMN*, ea nu a traversat perioada de după terminarea Războiului Rece marcată de problemele cu care s-au confruntat celelalte state ale regiunii, cum ar fi România, Bulgaria sau fostele republici unionale sovietice. De foarte mult timp, Turcia era un stat democratic, laic, un aliat puternic al Statelor Unite în regiune și un beneficiar al unor consistente ajutoare din partea Statelor Unite. Totuși,

căderii comunismului, un viitor obscur se prefigura pentru statele din regiune.

În cadrul actual post Război Rece o nouă paradigmă de securitate înlocuiește mediul de securitate specific al Războiul Rece, un conflict bazat pe descurajare, care a asigurat stabilitatea și securitatea regională. Noile amenințări, vulnerabilități, provocări și riscuri asimetrice apărute de atunci, au demonstrat o realitate incontestabilă, aceea că filosofii și dialecticienii marxism-leninismului au analizat, dezbătut, prevăzut și acceptat efectele specifice ale trecerii societății de la capitalism la socialism. Nimeni însă nu a fost în stare să prevadă procesul de trecere de la socialism la capitalism.

În aceste condiții, cadrul de cooperare între statele aparținând blocului socialist a fost suprimat și înlocuit cu un sistem de securitate „înghețat" ale cărui principale caracteristici sunt neîncrederea, suspiciunea, amenințarea, disensiunile, competiția în toate domeniile, lipsa cooperării pentru asigurarea unui climat de stabilitate. Statele vecine au fost percepute ca niște potențiali inamici, iar Rusia a pornit pe calea recuperării vechiului statut imperial.

Aceste elemente formează, în opinia noastră, substanța și nucleul „paradigmei securității înghețate" de după Războiul Rece.

În același timp, aceste state reprezintă pilonii unui model conceptual care redefinește mediul de securitate al Mării Negre specific perioadei de tranziție dintre „paradigma Războiului Rece" și cea a „securității înghețate". Cadrul de cooperare interstatal care, după anul 1990, a format sistemul de securitate

Ankara a avut o poziție ambiguă în cadrul perioadei paradigmei „securității înghețate". Astfel, pe de-o parte ea are o poziție comună cu Rusia împotriva prezenței forțelor navale americane în regiune (în mod special pentru transferul misiunii ACTIVE ENDEAVOUR în Marea Neagră iar, pe de altă parte, ca urmare a apartenenței sale la lumea musulmană, ea a susținut vechile republici musulmane, foste sovietice, pe parcursul conflictelor acestora cu Kremlinul. (n.a.)

de la Marea Neagră a fost minat de aceste manifestări egocentrice specifice unei „copilării a capitalismului" precum și ale unei lumi în tranziție. Aceste manifestări negative au întârziat dezvoltarea regiunii și, în același timp, au alimentat copios anxietatea statelor occidentale vis-à-vis de dorința acestora de a-și extinde sfera de influență în Europa Orientală.

De-a lungul a douăzeci de an, trei paradigme de securitate specifice au influențat ordinea regională. Prima dintre ele este cunoscută drept „paradigma de securitate a Războiului Rece". Aceasta a apărut în anii 1945-1946. Deși nu putem face o încadrare exactă a apariției sale, considerăm totuși că un element de reper ar putea fi celebrul discurs al lui Winston Churchill de la Fulton, când s-a referit extrem de plastic la căderea unei cortine de fier asupra Europei. Ar fi fost totuși posibil ca încetarea paradigmei să se fi produs în momentul întâlnirii dintre Mihail Gorbaciov și George Bush la Malta, la începutul lui decembrie 1989. Ar mai fi două posibile momente de care am putea lega sfârșitul acestei paradigme, căderea zidului Berlinului în anul 1989, sau, de ce nu, desființarea Pactului de la Varșovia. Ultima versiune ni se pare cea mai probabilă, deoarece semnifică desființarea efectivă a unui raport între două forțe militare, principalii piloni care au stat la baza Războiul Rece. Odată cu dispariția conflictului, a dispărut și paradigma care l-a definit.

Paradigma „securității înghețate" a fost succesoarea celei a Războiului Rece. Caracteristica sa principală este lipsa de cooperare, la baza căreia stă o serie întreagă de elemente care au însoțit perioada conflictului dintre cele două mari puteri. O enumerare a acestora a fost făcută în pagina precedentă. Această perioadă este una de tranziție între două paradigme, următoarea dintre acestea putând fi considerată cea a cooperării dintre state. Totodată, ea este un reper al drumului spre capitalism și spre economia de piață a statelor foste comuniste și coincide, ca repere

cronologice, cu perioada de unipolaritate survenită după pierderea supremației geostrategice, politice, militare și economice a Rusiei, după colapsul URSS.

În sfârșit, „paradigma cooperării" definește reîntoarcerea Rusiei în arena mondială, printr-un tur de forță extraordinar. Ea apare pe poziția de partener egal cu Statele Unite, într-un nou joc geostrategic, care duce într-o singură direcție, spre o lume oligopolară în curs de cristalizare, odată cu apariția pe eșichierul geostrategic planetar a noilor puteri emergente. Paradigma ca atare include în substanța sa lupta împotriva terorismului precum și a diseminării armelor de nimicire în masă, rămase ca moștenire unor republici unionale după prăbușirea comunismului, lupta împotriva criminalității frontaliere și a traficului de persoane. Pentru majoritatea statelor din *REMN*, paradigma cooperării include reformele societăților și, în mod particular pentru unele dintre acestea, finalizarea ofensivei diplomatice începută în anul 1990 pentru aderarea la NATO și integrarea în Uniunea Europeană.[49]

[49] După Stoina (N.), în *Evoluția paradigmelor de securitate de la tradiție la contemporaneitate,* articole consultabil pe www.actrus.ro, paradigma de securitate s-a cristalizat de-a lungul secolelor, ajungând la perioada maturității în deceniile imediat următoare celui de-al doilea Război Mondial, în etapa în care oamenii își pun o întrebare paradoxală, și anume, dacă un război nuclear la o scară mare amenință lumea cu distrugerea totală, atunci cum ar putea ajuta acesta ca lumea să supraviețuiască?

CAPITOLUL 2.
Încadrarea paradigmei „securității înghețate" într-o nouă abordare lărgită a relațiilor internaționale. O abordare proprie perioadei de după Războiul Rece. Poziționarea și rolul geostrategic al României în Regiunea Extinsă a Mării Negre

§1. Cadrul conceptual al paradigmei „securității înghețate"

Una dintre cele mai mari provocări la adresa securității naționale a României la sfârșitul Războiului Rece a fost fragmentarea unităților statale din regiune. Entitățile aparținând fostului spațiu sovietic au declanșat un proces secesionist, ca urmare a puternicelor pusee de naționalism rezultate în urma disoluției carapacei ideologice. În perioada sovietică, aceasta s-a dovedit a fi liantul ideologic ce ținea împreună republicile unionale. Dorința de nestăvilit a naționaliștilor din Cecenia, Nagorno Karabah, Georgia, precum și din celelalte republici, confirmă, dacă mai era necesar, recentrarea fiecăreia dintre aceste entități spre civilizațiile de origine.

În ciuda dorinței de pace și de reluare a cooperării manifestate de statele din regiune, adevărata pacificare a necesitat o bună perioadă de timp din cauza atitudinii Rusiei care nu a acceptat pierderea statutului său imperial. Mai mult decât atât, o impresionantă diversitate antropologică de rase, de

culturi, de populații și obiceiuri a complicat și mai mult situația acestor state „derutate". Tensiunile și disensiunile între state au fost alimentate în mod fără echivoc de către Rusia, cu ajutorul unei excepționale strategii de dezinformare propagate de întreaga comunitate a serviciilor de informații, precum și al unei politici de presiuni, șantaj și amenințarea cu întreruperea livrărilor de petrol și gaze.

Conducătorii acestor state cunoșteau la perfecție adevărata situație politică și de securitate din perioada de referință a acestei paradigme intermediare. Realizând adevărata stare de lucruri, liderii intuiau faptul că perioada nu era deloc favorabilă unei dezvoltări durabile și unei stabilități adevărate, care se dovedea a fi obiective foarte departe și mai ales foarte greu de realizat. În acest mediu unde puteau fi încă întâlnite la orice pas reziduurile toxice ale sistemului socialist, centralizat, o cooperare minimală, utilă dezideratelor momentului, ar fi putut sta la baza unor relații de parteneriat, bazat pe respect mutual și cooperare regională.[1] Din nefericire, la vremea respectivă, statele din regiune nu au reușit să găsească un numitor comun prin care să se ajungă la un model eficace de cooperare.

Moștenirea comunistă a stimulat în mod iremediabil individualismul fiecărei țări într-o manieră total contraproductivă și păguboasă. Absența unei voințe politice, suspiciunea și lipsa unor inițiative diplomatice pentru galvanizarea unor inițiative propice cooperării au dominat perioada primelor două noi paradigme care au apărut începând cu anii '90. Temerile justificate ale statelor din regiune în fața amenințărilor și propagandei Rusiei, dorința acestora de a-și păstra independența

[1] Un asemenea spirit de cooperare, de parteneriat constructiv, bazat pe respect mutual și cooperare regională, s-a dovedit a fi sprirtul care anima statele membre ale CAER în perioada în care exista un avânt al comerțului și relațiilor comerciale între statele socialiste. (n.a.)

și suveranitatea abia cucerite au reprezentat elemente de bază care au favorizat lipsa unei implicări serioase pe drumul cooperării interstatale.

Cu Uniunea Europeană dezinteresată, cu NATO circumspect, în pofida angajamentelor asumate de noile state membre ale Parteneriatului pentru Pace din 1994, Occidentul pare a avea serioase dificultăți în a umple vidul rezultat în urma pierderii influenței Rusiei, fragilizată temporar. Însă slăbiciunea acestor state va fi limitată în timp și va depinde doar de Rusia. Atâta timp cât Rusia dădea dovadă de forță militară, de avânt comercial, de creștere a tuturor indicatorilor de țară, celelalte state se vor afla singure și fragile în fața sa. Cât timp Rusia va da dovadă de fragilitate, izolare și de slăbire a indicatorilor economici, statele din zonă vor prospera economic, nemaifiind supuse într-o măsură atât de mare presiunilor. Astfel că, dificultățile identitare, politice, economice și militare mobilizează Rusia în a-și recentra atenția spre propriile probleme. În câțiva ani, aceasta își va recupera statutul de mare putere.

În noul mediu corespunzător paradigmei securității înghețate, esența și fundamentul Războiului Rece au fost înlocuite de pilonii unei noi construcții conceptuale. Conceptul descurajării a fost înlocui cu suspiciunea. Statele din regiune s-au temut întotdeauna de puterea militară a Rusiei, dar, în același timp, manifestau reale temeri unul față de altul. Confruntarea între ideologii a fost înlocuită de problemele existențiale ale actorilor regionali. Fostele republici unionale au încercat, în contact cu puterile europene, să-și occidentalizeze politicile, dar au rămas dependente în mare măsură de zăcămintele energetice ale Rusiei. Deși România și Bulgaria au fost confruntate cu aceleași probleme economice au știut mai bine decât celelalte state să își gestioneze deschiderea spre vest. România, spre

exemplu, a manifestat întotdeauna o rezervă evidentă la adresa Rusiei, în calitate de moștenitoare de drept a fostei URSS. O mare majoritate a societății civile își manifesta fără echivoc dorința pe deplin justificată ca România să fie pe deplin racordată la valorile societății occidentale, în mijlocul căreia este locul său. Pentru mulți dintre români, Rusia de după URSS reprezintă în continuare inamicul ereditar.

Cel mai mare pericol pentru noile democrații îl reprezintă atitudinea negativă, dar previzibilă, a Rusiei la adresa extinderii NATO și Uniunii Europene spre Regiunea Extinsă a Mării Negre.[2] Semnalele emise de Kremlin reprezintă în mod evident opoziția acestuia, fapt confirmat și de amenințările de stopare a exporturilor de petrol și gaze adresate celorlalte state. Țintele principale ale Rusiei au fost statele cu o evidentă orientare spre valorile occidentale.

În ciuda schimbărilor petrecute la nivel european, dar cu impact global de la începutul anilor '90, Rusia încă consideră NATO o amenințare moștenită de la Războiul Rece.

Conceptul, ca atare, este rezultatul unor observații empirice care cuprind idei ordonate în cadrul unei construcții logice, în scopul scoaterii în evidență a caracteristicilor securității REMN.

Etapa cronologică analizată este cea a tranziției dintre perioada Războiului Rece și cea a destinderii relațiilor dintre actorii regionali. Această ultimă etapă, definită ca perioadă a paradigmei cooperării, se desfășoară pe fondul luptei împotriva terorismului. Perioada analizată, cea a paradigmei securității

[2] Ar fi interesant de relatat o sintagmă care exprimă realismul poziției Rusiei față de extinderea NATO spre vechile spații de influență ale fostului Tratat de la Varșovia. Astfel, cu ocazia unei prelegeri ținute studenților celei de-a XIX-a serii ale Colegiului Național de Apărare din cadrul Universității de Apărare Carol I din București, dl. Iulian Fota a observat că *„conflictele ținute la cald sunt tranșeele săpate de Rusia în fața înaintării statelor și organizațiilor occidentale spre vest”.* (n.a.)

înghețate, cuprinde în linii mari, etapa cronologică între 1990 și, apreciem noi, evenimentul hyperterorist din 11 septembrie 2001.

Paradigma, ca și concept, reprezintă un instrument necesar de analiză necesar gândirii umane care are nevoie de modele explicite sau implicite pentru a putea efectua următoarele acțiuni:

- ordonarea și legăturile dintre fenomene;
- înțelegerea legăturilor între fenomene;
- anticiparea și predicția dezvoltărilor ulterioare;
- descifrarea a ceea ce este important sau mai puțin important;
- a decide și a alege o cale pentru atingerea propriilor scopuri.[3]

În planul ideilor, *paradigma securității înghețate* reprezintă o construcție rațională care surprinde o stare de spirit caracteristică fostelor state comuniste sau republici unionale. Ea cuprinde în substanța sa un *summum* de fapte care au marcat într-o manieră negativă cele cinci domenii reprezentative ale comunităților umane existente în regiune: militar, social, politic, economic și de mediu. [4] Cadrul conceptual al construcției logice reunește noțiuni-cheie, care, bine articulate, permit explicitarea ansamblului teoriei. Pentru atingerea scopului este necesară prezentarea principalelor concepte teoretice care compun fondul științific al paradigmei. Instrumentele de muncă reprezintă mijloace care ne vor ajuta să construim un concept. Vom folosi ca principal mijloc de analiză abordarea sistemică a relațiilor internaționale, utilizând noțiuni fundamentale.

---

[3] Huntington, op.cit.

[4] Barry Buzan, în *Statele, popoarele și frica,* reconsideră problema securității, specificând faptul că fiecare comunitate umană este afectată de către diverși factori în cele cinci domenii de importanță majoră specificate mai sus. Pentru Buzan, sistemul internațional, statele și indivizii sunt obiecte de referință, iar cele 5 domenii reprezintă amenințări principale la adresa obiectivelor de referință (n.a.).

Cadrul geografic general de referință se suprapune vechiului spațiu sovietic de influență de la Marea Neagră, compus din Bulgaria, România, Ucraina, Moldova, Rusia, Georgia, Armenia. Cu toate că Turcia este o țară aparținând, încă din perioada Războiului Rece, sferei de influență a NATO, totuși ea reprezintă un subiect al analizei noastre, atât ca urmare a așezării geografice, cât și datorită importanței sale ca putere militară regională. În analiză este cuprinsă de asemenea și regiunea caucaziană, datorită masivelor resurse energetice de pe teritoriul său.

În afară de factorii enumerați, subiecți ai paradigmei, regiunea este influențată în dinamica sa și de factori externi, cum ar fi NATO, UE, OSCE, Statele Unite. Interacțiunea dintre toți factorii a fost influențată pe plan militar, politic și economic, în special, de amenințările regionale specifice etapei istorice, cea de după căderea comunismului. Din punctul de vedere al structurii amenințărilor, acestea sunt dispuse într-o manieră inegală, urmărind un model descrescător al zonelor de risc direcționat spre sistemele statale stabile aparținând democrațiilor consolidate. Statele subiect al analizei sunt pe picior de egalitate, cu excepția Rusiei, care, deși se află într-o perioadă de decădere imperială, va reveni în scurt timp în prim planul vieții internaționale.

Referitor la principiul organizator al sistemului din perioada bipolarității, incontestabil acesta era ordonat dialectic de forța copleșitoare a Uniunii Sovietice, chiar dacă principiile comuniste și internaționalismul proletar proclamau fraternitatea, unitatea de monolit precum și egalitatea fiecărui stat socialist din lagărul democrațiilor populare. În consecință, state precum România și Bulgarianu putea acționa într-o manieră independentă în chestiuni care vizau deciziile luate de blocul statelor comuniste. În perioada comunismului, pe teritoriul REMN trăiau state aparținând a două organizații militare internaționale diferite și

opozabile. Opozabilitatea și divergențele ideologice dintre cele două organizații au structurat limitele ale relațiilor interstatale dintre statele acestora. Existând un parcurs ordonat al relațiilor comerciale dintre statele regiunii, este exclusă ipoteza care proclamă anarhia drept principiu ordonator al sistemului. Ambele organizații aveau propriile ierarhii și reguli. Constanta de bază a regiunii rezida în echilibrul rezultat din nevoia de stabilitate impusă de situația specifică a Războiului Rece.

Polarizarea statelor mai mici în jurul marilor puteri era o realitate care predomina în regiune. România și Bulgaria erau state ale Tratatului de la Varșovia, iar din punct de vedere oficial, propriile nevoi de securitate ar fi trebuit să coincidă cu cele ale Uniunii Sovietice. În ce privește Turcia, aceasta era un aliat important pentru americani și totodată reprezenta NATO în regiune. Era un actor de importanță majoră care asigura controlul strâmtorilor și datorită acestui fapt avea acces la mările lumii.

Transformarea sistemului s-a produs, din punct de vedere conceptual, cu ocazia disoluției Uniunii Sovietice, în timp ce aceasta își pierdea, cel puțin din punct de vedere teoretic, autoritatea, dobândită ca urmare a statutului de mare putere. Prin urmare, modificarea principiului organizator a contribuit într-o oarecare măsură la schimbarea sistemului. Evenimentele care au contribuit la căderea comunismului au transformat sistemul de securitate specific Războiului Rece într-un sistem „înghețat” caracteristic perioadei de unipolaritate post-comunistă. Aspectele negative au apărut cu ocazia procesului de disoluție, în principalele domenii care definesc organizarea subsistemelor, statelor și indivizilor.

Fiecare domeniu cuprinde amenințări la adresa entităților etatice, a securității regionale, ca și sumă a totalității sistemelor de securitate naționale. Aceste amenințări acționează atât în exteriorul cât și în interiorul statelor și au reușit, într-o bună

măsură, să altereze bunele relațiile dintre state. Procesul acestei alterări merge mai departe, ajungându-se la o deteriorare a ierarhiei instituționale, proces care a influențat în mod negativ mecanismul autorității statale. Procesul de slăbire instituțională a majorității statelor reprezintă o constantă a paradigmei securității înghețate.

Aparent, aspectele descrise își revendică originea în efectele perverse ale fenomenelor de remanență care s-au perpetuat încă o perioadă de timp după căderea comunismului. Acestea se manifestau sub masca unor noi formațiuni așa-zis democratice, amânate după pulverizarea sistemului socialist. Aspectele negative ale sistemului osificat al statelor socialiste au supraviețuit căderii comunismului și s-au reîncarnat în noile partide neo-comuniste susținute și împănate cu numeroșii *aparatciki*. Aceste formațiuni politice au avut o influență negativă asupra sistemelor economice ale noilor democrații, dar nu au jucat decât un rol secundar în deteriorarea de ansamblu a situației. Adevăratele motive care au stat la baza dezvoltării și amplificării paradigmei au constat în accentuarea gravelor probleme generate de postcomunismul apărut după disoluția sistemului. Cu suficiente probleme care au survenit la nivel statal endogen, „înghețul" relațiilor internaționale se opunea dorinței de inițiere a unor relații de cooperare pragmatice între actorii regionali. În acea perioadă, cooperarea era excepția, iar lipsa acesteia reprezenta regula.[5]

Interpretarea fenomenelor care afectau cele 5 domenii majore ale societății se dovedea dificilă. Fiecare stat, odată plasat în fața amenințărilor cărora trebuia să le facă față, reacționează într-o manieră diferită, în funcție de multe variabile. Domeniul

[5] Alexandrescu (G.), 2005, *Dinamica modificărilor paradigmei de securitate a regiunii Mării Negre,* în *Securitate și stabilitate în bazinul Mării Negre,* Ed. Universității Naționale de Apărare, Carol I, București, 1943.

demersurilor diplomatice a fost înlocuit cu nuanțe maniheiste, vecinii fiind percepuți ca și principali concurenți, chiar inamici. Într-un subsistem în care fiecare stat se poziționează într-o concurență permanentă, doar Rusia dispunea de toate atuurile pentru a profita de această situație inedită.

Marea constantă a politicii externe ruse a reprezentat-o recuperarea statutului său de hiperputere pierdută cu ocazia dispariției URSS. Prin urmare, aceasta a recurs la vechile metode din recuzita KGB și GRU, încercând să creeze o serie întreagă de disensiuni între statele din regiune, menținând ambiguități în manifestarea relațiilor interstatale, încurajând naționalisme latente, stimulând rivalități și asezonând totul cu o doză consistentă de șantaj energetic. Deschiderea unor conflicte latente în *REMN* a rămas specialitatea Rusiei. Paradigma securității înghețate a creat un cadru științific al analizei conceptului securității regionale, integrate în subsistemul relațiilor internaționale.

§2. Încadrarea militară și politică a elementelor care definesc paradigma securității înghețate

În perioada bipolarității nu existau riscuri majore în regiune, datorită poziționării față în față a celor două organizații politico-militare. Orice manifestare, oarecum atipică din punctul de vedere al securității, era ținută sub control, datorită cooperării dintre părți. Niciuna dintre ele nu dorea escaladarea unor conflicte. Confruntările dintre OPV și NATO erau însă o realitate, în multe alte părți ale lumii, cu preponderență în Africa sau în Asia, unde, conflicte regionale erau duse între state cu ideologii diferite și alimentate cu armament și muniții din arsenalele statelor socialiste sau ale celor vestice. Evident, în

spatele statelor beligerante, au stat întotdeauna cele două mari puteri.

Ideologia comunistă oficială a propagat întotdeauna valorile unei lumi ideale. În viziunea acesteia, toate problemele cu care se confrunta natura umană își găseau rezolvarea doar cu ajutorul marxism-leninismului, iar cetățenii democrațiilor populare trăiau într-un paradis comunist protejat de regim, fiind izolați de influențele occidentale, considerate incompatibile cu morala proletară. Amenințările din partea capitalismului își găseau expresia în Turcia, singura democrație reală din regiune care ar fi putut, ipotetic vorbind, să amenințe statele comuniste.

În mod paradoxal, după căderea Zidului Berlinului și a comunismului, fostele state comuniste și republici unionale devenite „independente" au realizat în mod brusc faptul că între ele existau în acel moment mai multe divergențe decât atunci când făceau parte din blocul comunist și statele capitaliste, desemnate de către propaganda comunistă, erau inamicii declarați ai comunismului.[6] Acestea au contribuit la accentuarea faliei săpate de propriile poziții geografice și culturale. În momentul în care ideologia comunistă a dispărut, disensiunile s-au acutizat într-o manieră dramatică, contribuind la coagularea paradigmei securității înghețate.[7]

Neînțelegerile dintre state sunt elementele care justifică elaborarea teoriei securității înghețate și, în același timp,

[6] Mocanu (N.), 2005, *Interferențe geopolitice și geoculturale în bazinul Mării Negre*, București, Editura Universității, p. 235.

[7] Din această perspectivă, Rusia, în calitatea sa de lider al Tratatului de la Varșovia, a fost principalul furnizor militar al statelor membre ale Pactului. Pe timpul comunismului, fiecare stat și-a dezvoltat puternice contacte economice cu Rusia, astfel că au beneficiat de exporturi consistente de materiale militare. Cât despre România, aceasta a reușit să își dezvolte o industrie națională de apărare, fapt care a redus considerabil dependența militară de Uniunea Sovietică. După Războiul Rece, această independență militară a fost un atu pentru România, în drumul său spre NATO. (n.a.)

constituie principiile sale fundamentale. Regăsim aceste dezbateri în cele cinci domenii majore ale societății: militar, politic, social, economic și de mediu. Problema ca atare cuprinde într-o manieră generală subdomeniile securității fiecărui stat. Rolul primordial al Rusiei în menținerea unui climat nefavorabil al cooperării în regiune, este deja cunoscut și nu mai necesită alte explicații. După schimbarea paradigmei, s-a dovedit extrem de dificil pentru aceasta să înțeleagă, dar mai ales să accepte, faptul că, fostele state-satelit care au ieșit de pe orbita intereselor Kremlinului își pot manifesta dorința pentru obținerea independenței. În consecință, pentru Rusia, aceste atitudini de neconceput au constituit reale amenințări la adresa sa, ceea ce îi conferă ocazia de a-și rezerva dreptul de a proceda în consecință.

Urmare a cedărilor de teritorii către noile republici, Rusia și-a sacrificat o bună parte a imensului său arsenal militar, acesta rămânând în proprietatea noilor state. Faptul ca atare a privat Rusia de statutul său de superputere militară. Problema împărțirii flotei militare între Rusia și Ucraina a constituit sursa principală de neînțelegeri.

Împărțirea marinei de război bazată în Marea Neagră a pus întotdeauna probleme care au afectat relațiile dintre Rusia și Ucraina. Procesul împărțirii a fost declanșat în anul 1991, dar a creat probleme ani de-a rândul. În momentul creării Comunității Statelor Independente, flota a fost plasată sub Comandamentul Forțelor Strategice ale Comunității. Foarte rapid, această soluție a fost abandonată în favoarea unei reglementări între Rusia și Ucraina, ca state direct interesate în tranzacție.[8]

Împărțirea navelor militare și a instalațiilor portuare s-a dovedit a fi o operațiune extrem de dificilă, deoarece acestea se

[8] HAMANT (H.), 1999, *Ratificarea Tratatului de prietenie, cooperare și Parteneriat ruso-ucrainian*, în Actualitate și Drept Internațional, Universitatea din Paris, Pantheon-Sorbonne.

găseau în Crimeea, în rada portuară a portului Sevastopol, care era disputat de ambele părți. De-abia în anul 1996, după cinci ani de negocieri și împotriva declarațiilor de susținere a tranzacției de către președintele Kucima, la scurt timp după intervenția pe cord a președintelui Elțîn, deputații naționaliști și comuniști din Duma rusă, au decis „înghețarea" operațiunii de împărțire a flotei și instalațiilor din Marea Neagră, tranzacție aflată într-un stadiu destul de avansat. Referindu-se la statutul special al portului Sevastopol, Camera rusă a contestat tutela ucraineană asupra acestui port. La rândul său, partea ucraineană a denunțat pretențiile teritoriale ale vecinului de la răsărit.

Semnătura acestui acord a fost anulată, iar criza se găsea la apogeu. Urmare acelor cinci ani de disensiuni, cvasitotalitatea legăturilor economice între cele două state a fost întreruptă. Iată cum, divergențele în domeniul militar, alimentate de un lung trecut istoric tensionat, au influențat într-o manieră negativă legăturile dintre cele două state vecine.[9] Aceste neînțelegeri s-au dovedit a fi extrem de toxice pentru cele două state, deoarece au împiedicat semnarea unui acord politico-economic în anul 1992, cu ocazia semnării acordului bilateral de la Dagomy.[10] Rezultatul concret al neînțelegerilor a constat în faptul că numeroase dosare economice au fost trase pe linie moartă, cu repercusiuni negative pentru economie. Un exemplu elocvent este acela al stopării exportului de gaz din Rusia spre Ucraina, în condițiile în care nevoile de gaz ale Ucrainei le depășeau de trei ori pe cele ale Franței, la o populație sensibil egală.[11]

În sfârșit, criza a luat sfârșit, odată cu semnarea, la 28 mai 1997, a acordurilor asupra Flotei Mării Negre. Cu această ocazie, Rusia a închiriat pentru o durată de 25 de ani, mai multe baze

[9] După Guillemoles (A.), 1996, *Récalcitrante Russie,* în *Le Monde diplomatique.*
[10] Hamant (H.), op.cit., p. 1.
[11] Guillemoles (A.), op.cit.

navale din Marea Neagră, inclusiv baza navală de la Sevastopol. Dinamica relațiilor bilaterale ruso-ucrainene a luat un mare avânt, deoarece la trei zile după semnarea acordului militar a fost semnat și mult-așteptatul acord politic general.[12] În prezent, Rusia desfășoară o flotă militară de mai mult de 250 de nave în Marea Neagră, reprezentând un procent de 80% din fosta flotă sovietică a Mării Negre.[13,14] Contractul de închiriere a fost semnat pentru o perioadă de 25 de ani, iar Rusia a plătit Ucrainei sumele de 6,4 milioane de dolari în anul 2007 și 12 milioane de dolari pentru portul Sevastopol, conform celor publicate de jurnalul Timpul.[15,16] Odată cu preluarea puterii de către președintele pro-occidental Iușcenko, Rusia și-a sporit eforturile pentru menținerea controlului asupra bazelor din Marea Neagră. În acea perioadă, plătea Ucrainei o chirie de 100 de milioane de dolari pentru toate bazele, dar Iușcenko în câteva rânduri a pus problema măriri acestei sume. Federația Rusă a fost de acord cu mărirea chiriei, în consecință, deputatul Valeri Glazunov a anunțat în anul 2007 că Federația Rusă a demarat un proces de modernizare a portului Novorosiysk, cu intenția de redislocare a Flotei Rus.[17] Ratificarea tratatului din 1997 pune capăt perioadei de divergențe militare majore în domeniul militar în cadrul paradigmei securității înghețate, între Rusia și Ucraina.

---

[12] Hamant (H.), op.cit.

[13] Revista RED STARS, aprilie 2007.

[14] După *Russian Black Sea Fleet*, disponibil pe www.globalsecurity.org, Rusia dispunea, în anul 1995, de 48.000 de trupe, 14 submarine, 31 de nave de suprafață, 43 de vedete rapide, 125 de avioane de luptă, 85 de elicoptere, 174 de tancuri (o divizie pentru apărarea coastei), 450 de vehicule blindate, o brigadă de infanterie marină având în dotare 50 de tancuri, 218 vehicule blindate și 45 de piese de artilerie.

[15] stiri.kappa.ro.

[16] Articolul *Rusia luptă pentru bazele militare din Sevastopol*, în jurnalul Timpul, nr.406, 27.07.2006.

[17] Conform Gazetei Făclia – jurnal independent, 18 octombrie 2007.

Acesta reprezintă o placă turnantă între relațiile bilaterale, deoarece a fost primul acord cadru încheiat între cele două state, de la prăbușirea URSS. Tratatul din 1997 conferă un nou statut relațiilor ruso-ucrainene, deoarece aduce acestor state un statut de egalitate la nivel internațional. Divergențele în domeniul militar au continuat și după semnarea tratatului, dar apogeul crizei specific paradigmei securității înghețate a fost depășit. Cu toate acestea, Rusia nu a renunțat niciun moment în a-și restabili, dacă este nevoie chiar prin forță, hegemonia asupra fostei sale sfere de influență. [18] Diseminarea unei părți a arsenalului militar în diferite mâini străine suscită îngrijorarea pe deplin justificată a tuturor statelor. Începând cu anul 1994, patru state desprinse din fosta URSS (Rusia, Ucraina, Belarus și Kazahstan) devin moștenitoare ale rachetelor nucleare, cu ocazia împărțirii acestui arsenal statelor pe teritoriul cărora se află.

România și Bulgaria s-au orientat ferm spre valorile occidentale, spre NATO, trecând printr-un proces elaborat de tatonări ale terenului, de negocieri și de ofensive diplomatice pentru promovarea valorilor naționale și pentru obținerea unei urgentări a finalizării procesului. Occidentul dorea cu ardoarea să știe, încă din anul 1991, în mâinile cui se va concentra puterea de gestionare a capacităților nucleare, moștenite de la URSS. Democrațiile occidentale ar fi dorit ca întregul arsenal nuclear să se concentreze în mâinile unui singur stat, Rusia. Bertrand Badie și Marie-Claire Smouts subliniau faptul că „*situația de incertitudine creată prin dispariția structurilor de autoritate ale celei mai mari puteri nucleare a Europei, suscită mari neliniști*”.[19] În anii 1991 și 1992 au fost semnate la Minsk primele acorduri și tratate în cadrul

[18] LEVESQUE (J.), iulie 2001, *La gestion de l'ancien Empire ou les vestiges de la puissance,* Critique internationale, nr.12, p. 60.

[19] BADIE (B.), SMOUTS (M-C.), 1999, *Le retournement du monde. La sociologie de la scène internationale,* Paris, Presses de Science Po., 3eme édition.

Comunității Economice Independente, cu referință la controlul armamentelor nucleare strategice precum și pentru menținerea unui comandament unificat al forțelor strategice ale C.E.I.

Urmare a acestor acorduri, gestiunea moștenirii nucleare sovietice a fost încredințată Rusiei. De fapt, în anul 1991, responsabilitatea nucleară a fost transmisă de Mihail Gorbaciov lui Boris Elțîn. Centralizarea puterii nucleare în Rusia a avut repercusiuni asupra modului de organizare a puterii politice, dar nu a putut înlătura pe deplin neîncrederea și mai ales nesiguranța în rândul populației și a opiniei publice internaționale. Pentru a se arăta deschisă aspirațiilor unor foste republici unionale, Rusia a semnat tratate de cooperare cu acestea, ba mai mult, s-a oferit să le trimită ajutor forțe de menținere a păcii și pentru acțiuni umanitare, într-o manieră occidentală. Asemenea „forțe expediționare” au fost dislocate în Osetia de Sud (iulie, 1992), Transnistria (iulie, 1992), Tadjikistan (septembrie, 1993), Georgia (1994) și pe frontiera dintre Abhazia și Georgia.

În mod evident, scopul politic al acestor acțiuni este foarte clar, este vorba despre proiectarea influenței Kremlinului asupra acelor spații, precum și încercarea acestuia de a-și păstra vechiul statut imperial. Aceste măsuri de forță au generat o puternică opoziție în rândul noilor democrații regionale. Astfel, în anul 1996, Moldova, Georgia, Ucraina și Azerbaidjanul au creat G.U.A.M.[20], sperând în dezvoltarea relațiilor dintre aceasta și

[20] GUAM este acronimul Georgiei, Ucraine, Azerbaidjanului și Moldovei, fiind o organizație suprastatală, creată la data de 10 octombrie 1997, care cuprinde interesele și dorința celor 4 state de a participa la tranzitul hidrocarburilor din Regiune Mării Caspice spre Europa. În luna aprilie a anului 1999, Uzbekistanul a aderat la această organizație, astfel adăugându-se încă o literă, U, celor 4 existente deja (GUUAM). În anul 2002, acesta din urmă și-a anunțat retragerea motivând o prea mare politizare a organizației. Principalul motiv de înființare a GUAM îl reprezenta dorința de creare a unui coridor de tranzit al gazului și petrolului pentru a ocoli Rusia și pentru a reduce dependența energetică a statelor membre.

NATO. România și Bulgaria se găseau, în momentul creării GUAM, într-o etapă mai avansată pe calea negocierilor cu NATO decât cele 4 state fondatoare.

A fost pentru prima oară după 1991,când Rusia, prin politica sa de restaurare, a contribuit la crearea unui front comun al celor 4 state statelor împotriva sa. Pe cale de consecință, plecând de la principiul că lipsa cooperării face parte din substanța paradigmei înghețate, rezultă faptul că punerea la punct a unor căi de cooperare ar putea contribui la un nou climat de prospețime în regiune, de deschidere a statelor spre schimburi economice care reprezintă baza prosperității economice. Paradigma securității înghețate a căpătat noi valențe ca urmare a acțiunilor permanente ale Rusiei de a-și recâștiga vechiul statut, a zonelor de influență și de-a recurge la șantaje și amenințări la adresa statelor din zonă. Astfel, fiecare dintre cele 4 state ale GUAM se simte vulnerabil din punct de vedere energetic și totodată în fața Rusiei.

Georgia nu dispune de resurse energetice proprii cu excepția unor zăcăminte de petrol și de gaz extrem de greu de exploatat. Ucraina are zăcăminte relativ mari de petrol, dar nu dispune de gaz. Azerbaidjanul dispune de petrol, dar resursele de gaz sunt pe sfârșite. Moldova nu dispune de zăcăminte naturale. În consecință, crearea GUAM a constituit prima încercare instituționalizată a unor state de a contracara politica Rusiei în regiune.

Fiecare stat are propriile sale probleme teritoriale. Între Ucraina și România sunt vechi probleme având ca subiecte ale disputei Maramureșul istoric, Nordul Bucovinei și Insula Șerpilor. Moldova își dispută cu Rusia dominația în Transnistria.

Sursa Crăciun (C.), decembrie 1005, GUAM, articol în *Jurnalul Păcii*, jurnal de informare și mobilizare socială al Institutului Român pentru Acțiune, Instruire și Cercetare în domeniul Păcii (PATRIR).

Azerbaidjanul se află în conflict cu Armenia, iar Georgia are probleme în Osetia de Sud. Toate aceste conflicte sunt vechi, înghețate, ținute la rece de ideologia comunistă, iar odată comunismul prăbușit, au răbufnit cu o și mai mare putere. Dar, în ciuda tuturor divergențelor dintre ele, statele consideră că amenințările și șantajul Rusiei la adresa lor sunt mai periculoase decât orice alte motive de disensiuni între state. Astfel că statele în cauză, prin inițierea GUAM și-au creat acest cadru de cooperare internațională și reciprocă. Începând cu anul 2001, statele membre și-au diversificat domeniile cooperării. [21] În concluzie, crearea GUAM s-a dovedit a fi o excepție, în cadrul paradigmei securității înghețate, care confirmă teoria. Astfel, elementele care formează substanța paradigmei (neîncrederea, lipsa de cooperare, teama, șantajul practicate de Rusia, suspiciunile, amenințările, disputele teritoriale etc) au contribuit la inițierea unei organizații de cooperare, la inițiativa unor state cu mari probleme de identitate, care au considerat însă că amenințarea și șantajul Rusiei reprezintă cele mai mari pericole la adresa acestora.

Deci, cooperarea instituționalizată între câteva state ale regiunii, sub forma unei organizații interstatale, confirmă existența unor suspiciuni și temeri la adresa politicii hegemoniste a Rusiei. Dorința de cooperare bilaterală cu NATO reafirma determinarea acestor state de a se emancipa de sub tutela „marelui frate”. În aceeași măsură, țările în cauză au înțeles faptul că Rusia reprezintă cel mai mare pericol pentru stabilitatea politică și a securității regiunii, din punct de vedere militar. Conflictele locale de la periferia vechiului imperiu au apărut

[21] În anul 2001, cu ocazia desfășurării unui simpozion la Camera de Comerț din Baku, statele membre și-au propus diversificarea domeniilor cooperării în sectoarele economic, comercial, al liberei circulații a mărfurilor, a capitalului și forței de muncă, zone economice libere etc. (n.a.)

după implozia URSS. Într-o primă etapă, Rusia nu a fost de acord cu izbucnirea acestora, însă, în cele din urmă, Kremlinul a știut cu prisosință să tragă foloase masive de pe urma acestora, prin învrăjbirea participanților la conflicte, precum și prin acțiuni de pedepsire a statelor cu o prea mare dorință de independență.

În aceeași măsură, conflictele au reprezentat o ocazie excelentă pentru Rusia de a demonstra opiniei publice internaționale că este în măsură să păstreze controlul asupra teritoriile din fosta sa sferă de hegemonie istorică.[22] În Regiunea Extinsă a Mării Negre, conflictele înghețate sunt dispuse într-o formă de arc de cerc, urmând o axă orientată de la nord-vest către sud-est.[23] Aceste manifestări de forță au influențat într-o manieră negativă relațiile interstatale. Kremlinul și-a jucat cartea cu dibăcie, știind să mențină un climat amenințător la adresa fostelor state-satelit. Conflictele au contribuit într-o mare măsură la menținerea climatului de neîncredere și de lipsă a cooperării specifice *paradigmei.* Beneficiind de experiența tristă din Afganistan, Rusia intuia faptul că în lupta cu statele secesioniste, nu ea va fi câștigătoarea.

Conflictul a rămas ca un ultim recurs al fostelor republici unionale în favoarea recâștigării independenței pierdute. Rusia a recurs la întreg arsenalul său pentru a le împiedica. Ea a uzat de toate mijloacele de care dispune pentru a-și îndeplini scopul,

---

[22] După Waters (T.) (ianuarie, 1994), în *Instabilities in post-communist Europe: Moldova,* Royal Military Academy Sandhurst, generalul Lebed, fostul comandant al Armatei a XIV-a din Transnistria, a precizat faptul că *„regiunea Transnistriei este cheia Balcanilor. Dacă Rusia se retrage din regiune, ea va pierde această cheie, odată cu influența sa în regiune".*

[23] Pe axă se regăsesc conflicte secesioniste între fostele republici unionale. Este vorba despre conflictele din Transnistria, Cecenia, cel pentru enclava Nagorno-Karabah între Armenia și Azerbaidjan, conflictul din Osetia de Sud și Abhazia, cel din Georgia, problemele din Daghestan. Acestea recompun o hartă a moștenirii otrăvite lăsate de Rusia. Interesul acesteia de a-și recâștiga zona de influență pierdută este foarte puternic.

alternând războiul de represiune cu șantajul și amenințările, cu întreruperea livrării de petrol și gaze, cu diversiunile politice și promisiuni demagogice.[24] Considerăm că pentru Rusia, represiunea împotriva statelor secesioniste a reprezentat o etapă indispensabilă, deoarece prelungirea conflictelor i-a permis să mențină un climat de neîncredere și suspiciune în regiune, într-o manieră care nu permite statelor să își recâștige independența și să-și închege o alianță stabilă orientată spre Occident.

Crearea unei alianțe non-militare și conjuncturale, ca și GU (U) AM, confirmă *paradigma securității înghețate.* Păstrând un climat de insecuritate, Rusia își întărește poziția în regiune. Existența conflictelor secesioniste este rezultatul dorinței manifestate de minoritățile enclavizate pe un teritoriu de a-și proclama autonomia sau independența. În consecință, Rusia a procedat întotdeauna într-o manieră extrem de clară, prin manifestarea unei atitudini de indulgență relativă față de una dintre minorități, în detrimentul majorității sau a celeilalte minorități.

Deși „rodată” pe teritoriile fostelor republici unionale, această atitudine perversă și ambiguă a Kremlinului viza, conform teoriei loviturii de biliard, state „rebele” precum România, Bulgaria, Ucraina. În fapt, acest comportament este un avertisment dat acestor state cu minorități teritoriale consistente pe teritoriile naționale, precum și conflicte etnice sau probleme de dispută a unor teritorii care, de-a lungul istoriei, au trecut în posesia unui stat sau altuia. Fiecare act de violență transformă

[24] După Huntington, Rusia încearcă să creeze un bloc ortodox dur, conținând ca nuclee, statele ortodoxe și o barieră de state islamice dominate de Rusia, aceasta făcând tot posibilul pentru a exclude influența altor state. Boris Elțîn afirma în februarie 1993 că *guvernele străine și organizațiile internaționale trebuie să acorde Rusiei puteri speciale, în calitatea sa de garant al păcii și stabilității în vechile regiuni ale URSS.* Pe aceeași logică, el consideră URSS o putere cu interese globale, în timp ce Rusia este o putere cu interese regionale și civilizaționale.

REMN într-o zonă caracterizată de potențiale riscuri pentru investitorii străini și îndepărtează democrațiile occidentale de resursele de hidrocarburi situate în regiunea Mării Caspice.

Rusia a considerat întotdeauna regiunea ca o sferă de manifestare a propriilor interese geostrategice. Ca urmare, orice influență exterioară din partea altui stat sau organizații (NATO, de exemplu) era considerată drept o agresiune la adresa intereselor regionale ale Kremlinului și era taxată ca atare. Prin menținerea latenței conflictelor, Rusia își asigură un avantaj strategic, păstrându-și puterea de a controla rivalitățile între state și, mai ales, de a pedepsi țările care ar declanșa o acțiune ostilă la adresa sa sau care ar deveni prea preocupate să-și obțină independența. În consecință, Rusia are tot interesul să își păstreze statutul de arbitru politic al regiunii, demonstrând statelor occidentale că doar ea este în măsură să rezolve problemele apărute în regiune.

La începutul anilor '90, în perioada dezmembrării Imperiului Sovietic, cinci foste republici unionale de religie ortodoxă (Moldova, Ucraina, Belarus, Georgia și Armenia) s-au angajat pe o cale a naționalismului fără echivoc, care ducea la o îndepărtare a acestora de Kremlin. Nu mult după aceea, din cauza gravelor probleme economice, popoarele acestor state au ales guverne proruse, pentru a obține protecția economică a Rusiei, fără de care aceste state s-ar fi aflat în colaps.[25] Procesul în sine reprezintă realitate culturală și istorică absolută care confirmă, încă odată, validitatea paradigmei securității înghețate, în sensul că, din cauza inexistenței unor relații de bună vecinătate, de schimburi comerciale, de relații de cooperare, de profundă angoasă la adresa puterii Rusiei, a fost necesar ca, până

[25] Huntington, op.cit., p. 149.

la urmă statele în cauză să se adreseze spășite vechiului protector pentru a ieși din această situație disperată.

Caracteristicile pilonului militar al paradigmei securității înghețate au fost destul de variate. Rusia, prin politica sa hegemonică, a acționat pentru menținerea climatului de neîncredere caracteristic Războiului Rece, aplicat, de această dată, fostelor state dizidente. Componenta militară a politicii Kremlinului a rămas pe aceleași coordonate, doar că puterea complexului militaro-industrial a scăzut din intensitate, din cauza unei acute crize a bugetului militar. Odată cu scăderea eficienței industriei ruse de apărare, lipsită de bugetul din perioada URSS, s-a produs o deteriorare accentuată a materialului militar al Rusiei. Lipsite de piese de schimb pentru mentenanță, uzate peste măsură în conflictele regionale, victime ale penuriei de carburanți, tehnica blindată și aviația tactică a Rusiei și-au pierdut mult din caracteristicile tactice ale unor arme de elită. Lipsa de carburant și restrângerea misiunilor de patrulare specifice confruntării bipolare au consemnat marile submarine nucleare ruse la cheu. Reducerile repetate ale arsenalelor nucleare prin împărțirea lor statelor desprinse din URSS au transformat o parte a rachetelor balistice în fiare vechi, ca urmare a lipsei resursei financiare, iar destule silozuri au fost dezafectate.

Deficitul resursei umane de calitate, cauzat mai ales, de lipsa resurselor bugetare, era evident și a contribuit într-o mare măsură la declinul fostei armate imperiale. Cu toate aceste neajunsuri, componenta militară a paradigmei a constituit, într-o mare măsură, un instrument care a contribuit la întârzierea deschiderii societăților spre cooperare, schimburi comerciale și, mai ales, la îndepărtarea temerilor la adresa Rusiei.

§3. Disensiunile la nivelul componentei economice și de mediu în perioada paradigmei securității înghețate

Domeniile economic, social și de mediu au fost marcate de disensiuni specifice în primii ani de după căderea comunismului.[26] Moștenirea comunistă a lăsat în urmă mamuți industriali, fără niciun viitor, martori ai unei industrializări forțate, ca element important al dezvoltării economiei centralizate. Disoluția CAER a avut ca rezultat reducerea dramatică a schimburilor comerciale. Capitalismul sălbatic nou instaurat a început să producă primele victime. Ca o contrapondere, economia subterană începe să își pună tot mai mult amprenta pe economiile tinerelor democrații. Din punct de vedere social, degringolada relativă specifică tranziției de la economia centralizată la economia de piață a fost resimțită ca un șoc după schimbarea regimului.

Datorită revigorării comerțului (mai degrabă a importurilor!) cu alimente și bunuri de consum de care fostele țări socialiste au dus lipsă în perioada comunistă, populația a început să uite privațiunile unui sistem centralizat și planificat, care avea imense dezavantaje, dar totodată avea calitatea de a fi caracterizat de o certă stabilitate socială. Noile manifestări ale capitalismului precum șomajul, sărăcia, inflația, concurența au făcut populația să regrete vremurile trecute. De aceste nostalgii

[26] După Băhnărean (C.), 2005, în *Situația economică a statelor riverane Mării Negre,* apărut în *Securitate și stabilitate în bazinul Mării Negre*, Editura Universității Naționale de Apărare, București, statele riverane Mării Negre sunt caracterizate de o sărăcie generalizată a populației, o infrastructură slab dezvoltată, lipsa capitalului necesar pentru investiții, birocrație și un cadru legal puțin eficient. La acestea se adaugă corupția administrației și slabele performanțe economice. În pofida acestor realități, mediul de cooperare între state a fost afectat de lipsa de cooperare. Disensiunile în domeniul economic sunt definitorii pentru paradigmă. (n.a.)

la adresa fostelor regimuri totalitare au profitat din plin formațiunile politice neo-marxiste, pro-ruse sau naționaliste, care au declanșat o ofensivă împotriva capitalismului, a democrațiilor de tip occidental și a avantajelor economiei de piață. Trecând peste aceste aspecte, li se poate reproșa cu vârf și îndesat regimurilor comuniste neglijarea totală a normelor ecologice, a reglementărilor pe linie de mediu, a unor norme minimale de protecția mediului, neajunsuri care au dus efectiv la catastrofe ecologice.

Aceste neglijențe au fost posibile din cauza industrializării forțate, a despăduririlor masive, a scurgerilor de lichide petroliere în zonele adiacente rafinăriilor, a tăierii perdelelor de protecție contra vântului. Rămase ca moștenire ale Războiului Rece, catastrofele sau problemele ecologice au constituit, la rândul lor, subiect de dispută și de scindare între fostele state comuniste.

Termenul de „catastrofă ecologică” este apropiat de realitate și cuprinde un număr de dezastre petrecute pe teritoriul regiunii, unele dintre ele ireversibile. Problemele de mediu actuale sunt urmarea dezastrelor ecologice din trecut. Războiul diplomatic dintre România și Ucraina face parte din substanța paradigmei. El are la bază acuzațiile pe care cele două state și le aduc reciproc ce urmare a moștenirii comune a perioadei comunismului. Procesul de la Haga dintre România și Ucraina pentru delimitarea platformelor continentale și a zonelor economice exclusive ale acestor 2 state în Marea Neagră, reprezintă „fața văzută a aisbergului”. Ucraina, stat nou apărut, se erijează în moștenitoare Uniunii Sovietice.

La rândul său, fostei URSS i-au fost cedate Basarabia și Bucovina de Nord, în urma Pactului Molotov-Ribbentrop, în vara anului 1940, iar, imediat după terminarea războiului, Kremlinul a primit cadou de la guvernul comunist român, Insula

Șerpilor. Este indiscutabil faptul că, după 1990, raporturile dintre Ucraina și România au fost grav afectate de chestiunile teritoriale, având ca motiv de litigiu teritoriile Basarabiei de Sud și al Insulei Șerpilor care au intrat în componența Ucrainei.

Alte probleme spinoase în litigiu sunt cele ale minorității românești din Ucraina și cea a Canalului Bîstroe. O problemă aparte, cu mare impact economic, cât și cu o puternică componentă ideologică, o reprezintă construcția Combinatului minier, neterminat însă, de îmbogățire a minereurilor acide cu conținut de fier, proiect multinațional gigant al statelor socialiste, demarat în anul 1980 și abandonat în anul 1998, în care se estimează că statul român a „îngropat" peste 1 miliard de dolari.[27]

---

[27] După Eduard Ovidiu Ohanesian (articol preluat din Ziarul Cotidianul), *„Combinatul de Îmbogățire a Minereurilor Acide de la Krivoi Rog (CIM Krivoi Rog), ridicat lângă localitatea Dolinska – Ucraina, reprezintă cea mai mare investiție externă a României din toate timpurile. Specialiștii spun că statul român ar avea de recuperat de la Ucraina circa 2 miliarde de dolari (cu tot cu dobânzi) în contul participării la ridicarea combinatului fantomă. În ciuda mult trâmbițatei crize, conducătorii lasă investiția la cheremul jefuitorilor. Nu există vinovați, ba chiar nu mai există nici măcar documentele în baza cărora s-a derulat această complexă și costisitoare investiție externă. Cel puțin așa cred securiștii care au ascuns arhivele sensibile ale Departamentului de Comerț Exterior și ale MAE. „Convenția Multilaterală" semnată de tarile CAER în anul 1983 dovedește că la data aceea România nu era în cărți pentru construcția CIM Krivoi Rog. După 1990, toate țările participante la construcția CIM Krivoi Rog s-au retras. Mai puțin Slovacia (ca parte a Cehoslovaciei) a cărei contribuție este nesemnificativă și România care a continuat să pompeze bani în acest sac fără fund. Specialiștii în comerț exterior care cunosc problema CIM Krivoi Rog spun despre continuarea participării românești la CIM Krivoi Rog, că este susținută artificial în scopul jafului și îmbogățirii unor firme și persoane. Afacerea Krivoi Rog nu a mai interesat pe nimeni după 1997. În vârful piramidei au fost așezați numai amatori, activiști politici promovați administrativ. Structurile de conducere și subordonare unică a derulării contractului au fost distruse din prostie, din oportunism, din calcule de destabilizare comercială și din ignoranță. Lipsa unei derulări externe ferme a dus la catastrofă. Serviciile secrete au știut că o gașcă de interese au îndepărtat de la derularea externă, meseriași intransigenți, promovând haosul și lichelismul. Toate intervențiile făcute de specialiști la Ministerul Industriilor și Comerțului, pentru reglementarea regimului juridic al Convenției și pentru aducerea profesioniștilor în derularea externă, au fost ignorate. Serviciile speciale au primit informații complete și din timp, privind lucrul de pomană, fără o pregătire logistică comercială, fără o pregătire minimă a tratativelor. Presa centrală a atras atenția de*

Cât despre Bulgaria, aceasta a reușit mai mult decât România să depășească criza economică a anilor '90, cu ajutorul instituțiilor financiare internaționale. Așa-zisele relații „frățești” dintre cele două state „surori” (sic), România și Bulgaria, din perioada Tratatului de la Varșovia, au suferit o transformare dramatică după anii '90, ambele state fiind angajate într-o competiție acerbă în plan economic. La această cursă, având ca scop obținerea din partea puterilor occidentale a unui „cec în alb” spre o mai rapidă aderare la NATO, se adaugă subiectul spinos al Centralei atomice de la Kozlodui, obiectiv industrial considerat de România, mult prea poluant.

Georgia a fost întotdeauna dependentă din punct de vedere al resurselor, chiar și economic, de Rusia, ca fostă republică unională. Situația economică dificilă a Georgiei a fost și mai mult îngreunată de conflictul dintre Abhazia și Osetia de Sud. Producția economică a scăzut cu 70%, iar exporturile cu 53%, în condițiile unei infrastructuri industriale rămase neschimbate de pe timpul Uniunii Sovietice. Economia sa a fost lovită de aceeași criză financiară care a lovit și Rusia, sărăcia a cuprins o mare parte a societății. După 1990, Georgia s-a poziționat în grupul țărilor care au depus eforturi consecvente pentru a se alătura Europei occidentale, însă situația economică grea a constituit un adevărat handicap pentru ea.[28]

O notă aparte în grupul statelor riverane Mării Negre o făcea Turcia, o democrație de tip occidental, cu o economie de piață dinamică și prosperă. Aceasta nu a trecut prin avatarurile

nenumărate ori că investiția a rămas la cheremul jefuitorilor. Au lipsit cu desăvârșire măsurile comerciale (sub aspect juridic), de recuperare necondiționată a sumelor datorate de ruși și ucraineni. Nu s-a verificat sinceritatea și corectitudinea celor puși să conducă tratativele de partea României. Serviciile speciale, ministerele și antreprenorii poartă cea mai mare vină pentru gaura de sute de milioane de la buget. Au știut totul, au fost informate. Au fost complici la decapitarea derulării externe pe CIM Krivoi Rog.”

[28] După World Economic Outlook Database, septembrie 2005.

comunismului la fel ca statele vecine, fiind stăpână pe strâmtori și dispunând de o producție modernă, orientată spre export.

Chestiunile de mediu au creat disensiuni majore între Turcia, România, Bulgaria și Rusia. Turcia acuză cele 3 state că deversează deșeuri în Marea Neagră, poluând-o.[29] Statele din regiune sunt dependente, din punct de vedere energetic, de Rusia, fapt care le creează vulnerabilități. Pentru eliminarea acestora și menținerea libertății de promovare a schimburilor comerciale, aceste 4 state, menționate anterior, fiind membre ale Organizației de Cooperare a Mării Negre. Occidentul, la rândul său, prin statele care îi sunt apropiate, încearcă să se apropie de resursele energetice din regiunea Mării Caspice și Orientul Mijlociu. Accesul la aceste resurse ar permite reducerea pe termen mediu a dependenței energetice a statelor din regiune și a celor din estul Uniunii Europene față de Rusia.[30]

În acest context, Rusia a suportat o puternică criză economică după demantelarea URSS. Economia sa a fost profund slăbită de tranziția de la sistemul planificat la sistemul capitalist al concurenței, îndurând o lungă perioadă de convulsii până la marea criză economică din 1998. Având bogate resurse energetice, și-a găsit, prin urmare, o stabilitate economică prin exportul masiv de petrol și gaz. A știut să profite de marele avantaj conferit de bogăția de zăcăminte naturale, exersând un pervers avantaj energetic împotriva statelor care nu se aliniau deciziilor sale. Luptă în continuare pentru recâștigarea sferei de influență, extinzându-și puterea prin șantaj și amenințări la adresa vecinilor. Marea Neagră reprezintă o platformă de bază pentru multiplicarea expansiunii sale în vederea atingerii scopurilor geopolitice pe care și le-a fixat încă de pe timpul lui

[29] Conform cotidianului turc Today's Zaman, 29.06.2007.

[30] Băhnărean (C.), op.cit.

Petru cel Mare.[31] În continuare, își menține o viziune a unei lumi reduse la competiția bipolară între superputeri, o lume în care prevalează puterea celui mai tare.

Abandonul de către Rusia, nevoită fiind, a sferei sale de influență, a reprezentat pentru Statele Unite Americii o tentație de a umple vidul de putere din teritoriile pierdute de Kremlin. Extinderea economică a Occidentului spre Răsărit a fost percepută drept o „violare” a intereselor legitime ale Rusiei în regiune. Politica neo-imperialistă a Rusiei centrate pe recâștigarea teritoriilor sale pierdute a produs un motiv de neîncredere profundă pentru celelalte state. Având mari interese economice, politice și strategice în zonă, Rusia va rămâne o putere în zonă, element important și actor de bază al paradigmei securității înghețate. Cât despre implicarea în războaiele înghețate, ea a făcut un joc-dublu, luând partea unuia sau altuia dintre protagoniști, în funcție de propriile sale interese.

REMN rămâne o zonă extrem de sensibilă din cauza reminiscenței unor factori favorabili Rusiei în lupta sa continuă pentru restabilirea influenței. În opinia noastră, primele 5 cele mai grave riscuri de securitate ale regiunii, care ar putea favoriza revirimentul Rusiei, ar fi următoarele:

1. vulnerabilitatea instituțională, care se adaugă vulnerabilităților economice, sociale, militare și de mediu;
2. dependența energetică a statelor din regiune față de Rusia;
3. creșterea economică din Rusia;
4. existența posibilității ca Occidentul să abandoneze regiunea, ca urmare a descoperirii unor surse alternative de energie;
5. un acord între Turcia și Rusia de interzicere a prezenței militare navale a Statelor Unite.

[31] Ilie (M.), coordonator, Neguț (S.), 2006, *Amenințări și oportunități la Marea Neagră, Master de geopolitcă și securitate, Academia de Științe Economice București.*

Transferului misiunii *Active Endeavour* din Marea Mediterană în Marea Neagră, pentru Rusia este un motiv extrem de clar de interzicere a prezenței flote militare americane. Pentru Turcia, aliat de bază, beneficiar de ajutoare masive din partea Americii, scopul ar putea consta în a împiedica pierderea controlului strâmtorilor în cazul în care Statele Unite își întăresc masiv prezența militară în regiune.

§4. Problemele interne de securitate ale României în cadrul paradigmei securității înghețate. Fragilitatea interioară a unei democrații într-o nouă eră mondială cu un viitor incert.

Schimbările sistemice care au apărut în cadrul procesului căderii comunismului au modificat mediul european de securitate și au transformat lumea bipolară într-una monopolară.

Unul din cei doi poli de putere s-a prăbușit, antrenând în căderea sa un cataclism geostrategic nemaiîntâlnit până atunci.[32] Un nou sistem de securitate a apărut pe ruinele celui precedent. Amenințările militare specifice Războiului Rece au fost înlocuite de noi amenințări simetrice și convenționale. În acest cadru nou, statele eliberate de sub comunism aparținând arealului Mării Negre s-au angajat pe drumul dificil al democrației. Evenimentele petrecute în decembrie 1989 au însemnat pentru România înlocuirea unui sistem ideologic rigid, bazat pe puterea discreționară a unei minorități politice, cu un sistem democratic fragil,

[32] În anul 2011, în cadrul unei întâlniri dintre Vladimir Putin și reprezentanții unor asociații de veterani și pensionari, șeful statului rus a declarat că *„destrămarea URSS a reprezentat cea mai mare catastrofă geopolitică a secolul trecut"*. Tot cu ocazia acelui eveniment, Putin l-a acuzat pe fostul lider sovietic, afirmând că *„Mihail Gorbaciov a renunțat la putere în 1991 chiar cu o zi înaintea datei la care era prevăzută semnarea, cu Belarus și Kazahstan a acordului pentru constituirea unei noi Uniuni"*, articol de Alina Neagu, https://www.hotnews.ro/stiri-international-10726616-vladimir-putin-urss-fost-marea-rusie-destramarea-uniunii-cea-mai-mare-catastrofa-geopolitica-din-secolul-trecut.htm

vulnerabil, care s-a confruntat cu mari greutăți pe calea creării noilor instituții democratice ale statului român. Între germenii procesului de tranziție către o societate democratică se regăseau numeroși factori de natură politică, economică și socială care au contribuit la fragilizarea României în perioada paradigmei securității înghețate.

Căderea regimului Ceaușescu și sfârșitul comunismului nu au semnificat în mod automat faptul că România a devenit brusc un stat democratic. Pentru ca acest deziderat să poată fi împlinit, ar fi fost necesară, în primul rând, edificarea unor instituții democratice. Din punct de vedere politic și administrativ, procesul schimbării succesive a guvernelor post-comuniste și mai ales transformarea acestora în adevărate instituții democratice, părți ale separației puterilor în stat au reprezentat un factor de vulnerabilitate pentru România, motivul fiind imaturitatea și indecizia unei clase politice în profundă schimbare.[33]

Fragilitatea guvernării a reprezentat constanta tuturor guvernărilor post-decembrist.[34] Eșecurile primelor guverne de

---

[33] Abraham (F.), 2006, *România de la capitalism la comunism, 1989-2004,* București, Editura Tritronic, p. 640.

[34] Primul guvern de după Revoluția română a beneficiat de un mare suport de încredere din partea Occidentului, cu toată contestarea sa de o către o parte a populației, nemulțumită de prezența unui important număr de membri de vază ai fostului partid comunist în prima linie a guvernării. Printre aceștia, Ion Iliescu, un fost nomenklaturist de vază, făcea o figură aparte. (n.a.)

Pas cu pas, după euforia generată de căderea lui Ceaușescu, problemele economice au început să erodeze noua administrație. În ciuda declarațiilor politice, incapacitatea guvernanților de a transforma vechea economie socialistă într-o economie capitalistă de piață, precum și sforțările nereușite de a crește nivelul de trai al populației au generat grave crize sociale, alimentate și de contestatarii regimului Iliescu. Acesta era considerat de către contestatarii săi drept *ultimul ocupant stalinist al României.*

În contrapartidă, primul ministru Petre Roman, fiul unui activist de vază al PCR, fost luptător în Brigăzile internaționaliste din Spania, era perceput de către o parte a populației drept un accelerator al economiei de piață, o altă parte considerându-l drept un reprezentant al generației a doua a garniturii comuniste. Pe acest fond, problemele economice și sociale au „coborât” în stradă,

după anul 1990 au antrenat o serie întreagă de elemente care au contribuit la fragilizarea României. Rata mare de absență a populației la scrutinurile electorale a fost percepută ca o formă de protest, demonstrând fractura dintre guvernanți și popor. Lipsa de perseverență a guvernului pe calea edificării reformelor economice și sociale a creat suspiciuni din partea organismelor internaționale cu privire la dorința acestuia de a face pași serioși pe calea democrației și a reformelor. Ca o contrapondere, unele măsuri drastice de austeritate decise de guvernanți au alimentat nemulțumirile populației. Situația s-a înrăutățit odată cu intrarea în arena politică a partidelor extremiste sau de orientare neo-marxistă.

Creșterea numărului de formațiuni politice în perioada anilor 1990-1991 (mai mult de 150 de formațiuni politice au fost înregistrate la tribunal în această perioadă)[35] a contribuit la fragilizarea guvernării precum și a climatului politic. Cu toate acestea, marea recrudescență a partidelor politice a fost considerată chiar de statele occidentale drept profund normală într-o societate de-abia ieșită din noaptea comunistă, perioadă în care pluripartidismul a fost interzis prin lege mai mult de 40 de ani. Problema a fost însă reglată prin Legea 27 din 1996, prin care a fost redus numărul de partide la maximum 50. Totuși, o bună parte dintre acestea au fost considerate ca imature politic, sau chiar naive, de către o societate suferind de profunde carențe economice și sociale, în condițiile în care așteptările populației erau mari. Un număr însemnat dintre aceste formațiuni politice

transformându-se în acte de violență extremă. Aceste evenimente grave au afectat foarte serios imaginea României în lume, întârziind aderarea țării la NATO și integrarea acesteia în UE, ca urmare a deteriorării credibilității clasei politice românești în fața lumii occidentale. (n.a.)

[35] Radu (A.), Radu (G.), Porumb (I.), 1995, *Sistemul politic român, un sistem entropic?*, București, Editura Tehnică.

nu erau relevante din punct de vedere al orientării doctrinare ideologice.[36]

România a rămas, alături de Rusia, singura țară din fostul lagăr socialist, în care căderea regimului comunist a antrenat populația în acte de violență. Actul propriu-zis de doborâre a comunismului, cu implicarea unor lupte de stradă și victime omenești, a legitimat într-un fel Revoluția român, care a marcat sfârșitul regimului totalitar în România. Din nefericire, după evenimentele din decembrie 1989, cu ocazia diferitelor manifestări stradale care au făcut obiectul revendicărilor economice, politice și sociale, percepția utilizării violenței ca fiind un act legitim a condus la acte de brutalitate care au afectat credibilitatea României în lume.

Evident, la acest aspect negativ, au contribuit și forțe obscure, uneori stipendiate de organizații de influență sau servicii de informații ale unor vecini care nu vedeau cu ochi buni eforturile României pentru democratizare. Astfel, edificarea statului de drept a fost însoțită de o cascadă de violențe care au înrăutățit climatul sociopolitic al României în perioada paradigmei, pe fondul unei fragilități instituționale fără precedent.

Violențele din lunile februarie și martie 1990 la București, confruntările etnice din martie 1990 de la Târgu Mureș între românii majoritari și minoritarii maghiari, actele de violență ale minerilor folosiți ca forță de șoc paramilitară împotriva populației, în timpul așa-ziselor „mineriade”, au consacrat, din nefericire, principiul legitimității politice bazate pe violență, prin incitarea unei categorii sociale împotriva altora, contestatare ale regimului politic la putere. O altă „inovație” a „democrației originale” [37] a constat în apariția conflictelor interetnice între

[36] Abraham (F.), op.cit., p. 416.

[37] Termenul „democrația originală” este o sintagmă utilizată de fostul președinte al României, Ion Iliescu, în unele dintre discursurile sale post-decembriste, care

populația română majoritară și minoritatea maghiară. Neînțelegerile dintre majoritatea română și minoritatea maghiară pe tema drepturilor culturale și politice ale acesteia din urmă, precum și pe tema învățământului în limba maghiară, au fost ținute sub strict control înainte de 1989. Imediat după revoluție s-au dezlănțuit vechii demoni ai național-șovinismului maghiar și ai iredentismului, susținuți de UDMR, formațiune politică înființată după 1990 ca reprezentantă pe scena politică a intereselor minorității maghiare.

Transilvania, veche provincie românească, considerată drept „leagănul" poporului român, a fost întotdeauna principalul subiect de discordie între români și maghiari. Numeroase speculații au fost avansate pentru a justifica și explica declanșarea incidentelor violente de la Târgu Mureș din luna martie 1990, soldate cu rănirea gravă a românului Mihăilă Cofariu de către elemente maghiare extrem de violente.[38]

Instabilitatea în domeniile politic și social, incompetența și inconsecvența guvernului în aplicarea reformelor, corupția clasei politice, cadrul legislativ precar, s-au regăsit în acea

a rămas în mentalul colectiv al poporului român drept ceva amar, din cauza dezamăgirilor cauzate de promisiunile politice nerespectate ale liderilor politici români, în frunte cu Ion Iliescu. În perioada imediat următoare lunii decembrie 1989, poporul român a traversat una din cele mai grele perioade din existența sa. În opinia membrilor contestatari ai societății civile, principalii vinovați de sărăcia și, mai ales dezbinarea care au lovit România, sunt Ion Iliescu și cei aflați atunci la putere. (n. a.)

[38] Numeroase interpretări oculte au încercat să explice evenimentele de la Târgu Mureș, ne vom opri asupra a două dintre ele. Prima explicație incriminează forțele extremiste maghiare, puternic sprijinite de către elemente ale serviciilor de informații maghiare, care au profitat de perioada de relații „înghețate" dintre România și Ungaria, evident, încadrate în paradigma care face obiectul studiului nostru.

A doua teorie pune accentul pe implicarea vechii Securități care a utilizat conflictele interetnice pentru a se face utilă, pentru a-și recâștiga drepturile și legitimitatea pierdute la Revoluție. Se pare că a reușit, deoarece imediat după consumarea evenimentelor, mai precis pe 24 martie 1990, a fost creat Serviciul Român de Informații, pe structura vechii Securități, cu păstrarea în sistem a unei mari părți a vechilor ofițeri de securitate. (n.a.)

perioadă printre principalii factori ai fragilității instituționale a noii democrații. Aceștia au contribuit la alungarea potențialilor investitori și au influențat de o manieră negativă economia românească. Din această cauză, adevărații investitori au cedat locul falșilor investitori, care au cumpărat numeroase obiective industriale, motivând că le vor revigora, dar de fapt acestea au fost demontate și tăiate, apoi vândute ca fier vechi. Una dintre categoriile sociale cele mai defavorizate, muncitorii industriali, a fost extrem de lovită de aceste dezechilibre la nivelul societății.

În noul mediu de securitate creat după 1990, România a devenit o victimă a propriei căderi a economiei, marcată de violență, condusă de o clasă politică imatură. Din punct de vedere al securității naționale, situația era și mai dezastruoasă. Odată dispărută protecția oferită de „umbrela” de securitate a Pactului de la Varșovia, România a rămas singură, culmea, în fața fostului protector, „fratele” mai mare de la Răsărit, transformat peste noapte cel puțin într-un stat neprietenos. Fragilizarea din interiorul țării a dus inevitabil la o vulnerabilizare a sa în exterior.

Plasată la răspântia celor 3 mari vechi imperii (Otoman, Rus și Austro-Ungar), România a suferit de-a lungul secolelor influența civilizațiilor ortodoxe musulmană, cea ortodoxă rusă și catolică occidentală. După anul 1918, România Mare a devenit realitate și vis împlinit al atâtor generații. A rezistat în această organizare statală până în perioada celui de-al Doilea Război Mondial, când au fost amputate mari bucăți de teritoriu, luate cu forța de Uniunea Sovietică, Ungaria și Bulgaria. La sfârșitul conflictului, a recuperat doar Transilvania, celelalte regiuni (Basarabia, Nordul Bucovinei și Insula Șerpilor au rămas în componența URSS, iar Cadrilaterul în cea a Bulgariei).

În perioada comunismului, problemele teritoriale între statele din regiune au fost controlate de ideologia totalitară. După 1990, demonul naționalismului și-a făcut simțită prezența,

puternic alimentat de câteva gazete, trompete ale unor formațiuni politice cu idei ultranaționalist-șovine, plasate la extrema stângă a eșichierului politic românesc. O mare slăbiciune a democrației românești a constat în permiterea apariției în plan politic a unor formațiuni de extremă stângă, cu o ideologie extrasă din inventarul ideologic al fostului Partid Comunist din România. Ceea ce este foarte ciudat, mass-media, în ansamblul ei, populația, ba chiar și formatorii de opinie au avut, după 1990, o atitudine oarecum mai înțelegătoare la adresa acestor formațiuni politice, în comparație cu formațiunile de extrema dreaptă. Extrem de interesant, în ceea ce privește dreapta extremistă din România, moștenitoare a Mișcării Legionare, aceasta a fost mult mai blamată de mediile de informare, de opinia publică și de populație. În opinia noastră, atenția deosebită cu care a fost gratulată, după 1990, extrema dreaptă, în detrimentul extremei stângi, are o explicație.

În anul 1941 s-a produs rebeliunea legionară din România, eveniment care a pus capăt unei guvernări legionare de 5 luni, perioadă în care legionarii au guvernat cu o mână de fier. Principalii dușmani ai legionarilor (după principiul „*extremele se resping*") au fost comuniștii. După preluarea puterii de către comuniști, generațiile care s-au succedat după 1945 și care au beneficiat din plin de „avantajele" socialismului, au fost influențate și de roadele propagandei antilegionare, astfel că în mentalul poporului român pervertit de comuniști, a rămas încrustată ideea că legionarismul (în general, politica de extremă dreaptă) este tot ce poate fi mai grav pentru poporul român.

Evident că ambele ideologii sunt la fel de toxice pentru omenire, iar cataclismele istorice produse ca urmare a guvernărilor de extrema dreaptă sau extrema stângă (fascismul sau stalinismul) sunt incomensurabile.

Dificultățile de natură endogenă ale statelor influențează într-o manieră negativă mediul de securitate zonal. La începutul anilor '90, atât NATO cât și UE au fost extrem de preocupate de eliberarea statelor baltice, în nordul continentului și de extinderea focarului de conflict din spațiul fostei Iugoslavii, în Balcani. Deși *REMN* pune mari probleme de securitate, Occidentul recurge la o strategie care presupune, în primul rând, o intervenție pe flancurile continentului. „Atacul” spațiului de la Marea Neagră reprezintă un scop strategic viitor, fiind perceput ca un obiectiv strategic secundar.

§5. Cadrul conceptual al fragilităților de nivel endogen care au stat la baza vulnerabilității României, identificate la începutul anilor '90

Pentru a putea beneficia și a dezvolta o teorie asupra vulnerabilităților României în contextul anilor ’90, se impune o analiză și o interpretare a fondului problematicii analoge cadrului conceptual al Războiului Rece. După analiza empirică a acestui cadru, pe baza datelor acumulate, vom găsi elemente comune și specifice paradigmei securității înghețate precum și paradigmei Războiului Rece. Elementele ne vor ajuta să fundamentăm conceptul cu privire la rolul amenințărilor, riscurilor asimetrice și vulnerabilităților de după anul 1990, elemente care, printre altele, formează substanța paradigmei securității înghețate.

La baza demonstrației se impune o definire a conceptului vulnerabilităților în contextul securității unui stat. Acestea sunt definite ca „*elemente, procese și circumstanțe ale vieții interne care ar putea diminua capacitatea de reacție în fața riscurilor potențiale existente*.“ [39] Conform dicționarului Larousse, vulnerabilitatea

[39] Definiția se găsește pe site-ul oficial al Ministerului Apărării Naționale, consultabil pe www.mapn.ro.

reprezintă „*ceva slăbit, susceptibil a fi rănit.*"[40] O altă definiție este oferită în Dicționarul Academic Român, „*ceva ce poate fi atacat fără dificultate.*"[41]

În opinia noastră, cea mai potrivită definiție a vulnerabilității ar putea fi consecința unui proces obiectiv sau subiectiv de fragilizare a componentelor unui sistem care ar putea crea absența sau ar putea favoriza diminuarea capacității de reacție a unui sistem împotriva factorilor perturbatori endogeni sau exogeni.

În perioada Războiului Rece, la baza vulnerabilităților la adresa securității statului român stăteau fragilități rezultate din circumstanțe de ordin militar sau non-militar. Primele dintre acestea vizau, în mod oficial, un prezumptiv atac din partea forțelor militare ale Organizației Tratatului Atlanticului de Nord, conform doctrinei oficiale a Tratatului de la Varșovia, principii adoptate în parte și de doctrina militară românească.

Neoficial însă, principala vulnerabilitate de ordin militar a statului român avea ca obiect un eventual atac conjugat al statelor membre ale Tratatului de la Varșovia, sub conducerea Uniunii Sovietice, sub masca unui ajutor internaționalist acordat unui stat „frățesc", ca urmare a unei încercări de distanțare a acestuia din urmă, de valorile socialismului și internaționalismului proletar. Asemenea precedente au mai existat de-a lungul istoriei recente de după cel de-al Doilea Război Mondial, în cazul Ungariei (1956) și Cehoslovaciei (1968).

Cât despre un eventual atac al forțelor NATO, cu toate că doctrina statelor membre NATO era una profund defensivă, aceasta era prezentată în propaganda sovietică și a statelor socialiste, drept una ofensivă, liderii militari occidentali erau prezentați drept „militariști", iar complexul militar industrial al

[40] Le Petit Larousse.

[41] Dicționarul Academic Român, 2003, Editura Științifică și Academică.

Statelor Unite drept principalul furnizor al războiului imperialist împotriva „pașnicelor “ și iubitoarelor de pace, state socialiste.

Prin urmare, în perioada Războiului rece, componenta militară își avea locul său printre celelalte elemente ale substanței paradigmei specifice acestei confruntări ideologice, în primul rând, o perioadă, totuși, bazată pe descurajarea liber consimțită de ambele blocuri. Opțiunea descurajării avea în față opțiunea acțiunii în forță, însă nimeni dintre politicienii celor două mari blocuri militare nu a dorit să își asume responsabilitatea declanșării unui conflict convențional care, odată escaladat, ar fi dus la declanșarea unui atac atomic, eveniment care ar fi însemnat sfârșitul civilizației.

După căderea comunismului, datele problemei diferă, datorită reorganizării eșichierului geostrategic, din două mari pacte militare, rămânând doar NATO. Din punctul de vedere al asigurării securității României, remarcăm o schimbare a datelor problemei, dar fragilitățile care stau la baza vulnerabilității țării nu au dispărut. Astfel, poziția dominantă a Rusiei în regiune, amenințările cu ocuparea României ale liderilor militari ruși, existența unei puternice forțe de ocupație ruse în Transnistria (Armata a 14-a, sub comanda generalului Lebed) reprezintă o parte a noilor fragilități de ordin endogen, care stau la baza vulnerabilității militare ale României.

Pentru o reprezentare completă a situației grave în care se afla țara imediat după căderea comunismului, putem face o trecere în revistă a câtorva factori endogeni, cum ar fi, distrugerea industriei naționale de apărare și reforma păguboasă a forțelor armate, evenimente inițiate de o clasă politică iresponsabilă și care au constat în reducerea efectivelor militare, concedierea masivă a cadrelor de comandă și casarea (trimiterea la fier vechi) masivă a unor categorii de tehnică militară,

considerate învechită fizic sau moral. Ca o contrapondere a acestor măsuri, reforma presupunea în paralel profesionalizarea meseriei militare prin desființarea serviciului militar obligatoriu, concomitent cu derularea unor programe de achiziționare de tehnică de luptă performantă, menită a înlocui tehnica sovietică scoasă din uz.

Pe lângă faptul că procesul de dotare cu tehnică nouă nu s-a putut încadra în intervalul de timp alocat inițial, datorită complexității programelor de achiziții, treptat au mai apărut și dezvăluiri cu privire la cazuri de corupție a unor oficiali ai statului roman implicați în marile tranzacții cu tehnică militară. Pe întreaga perioadă de derulare a programelor de înarmare (nefinalizate până în prezent), poziția României față de vecinii săi, foștii aliați din lagărul socialist, a fost extrem de vulnerabilă. De această data, pericolul venea de la Răsărit, nicidecum din Vest.[42]

---

[42] Prezentăm câteva aspecte din gândirea generalului Lebed, fostul comandant al Armatei a 14-a, pentru a demonstra pericolul la care a fost supusă România din cauza existenței acestor vulnerabilități.
"Mă îndoiesc că trimiterea Rusiei la colțul Europei este o sursă de stabilitate și siguranță, sau de democrație în Rusia!"
"Dar, dacă teza înfrângerii este inoculată prea adânc în mintea rușilor și afectează relațiile Occidentului cu Rusia, noi pericole sunt pe cale să se nască. Occidentalii au rămas cu impresia că a fost obținută o «victorie istorică» asupra comunismului și de aceea au dreptul să se comporte ca niște învingători. Comportându-se ca atare, nu mai fac deosebirea între Rusia și comunismul înfrânt. Este o gravă eroare.
Dacă umilința care însoțește înfrângerea este lăsată să încolțească în mentalitatea poporului rus, ea poate duce la un complex de inferioritate care ar fi depășit numai prin victorii, obținute de preferință asupra unor dușmani tradiționali. Încă o mare eroare.
Din nefericire, extinderea NATO spre Est, politică și militară, face posibilă comiterea ambelor greșeli. După întâlnirile pe care le-am avut cu oameni politici din Occident, m-am convins că acolo nu se cunoaște proverbul rusesc «măsoară de zece ori până tai o dată». Euforia indusă de prăbușirea blocului estic, pe care o așteptaseră atâta vreme, i-a făcut să forțeze, imprudent, drumul spre soluțiile cele mai simple, neținând seama de consecințe.
Liderii NATO încă mai caută un avantaj strategic pentru a putea întreține un «dialog» cu Rusia de pe o poziție de forță. Aparent, când generația de politicieni și strategi militari ai Războiului Rece, atât de uzați în îndelungata «luptă pentru poziție» împotriva URSS și a Pactului de la Varșovia, s-au văzut într-o postură favorabilă, nu au putut rezista

Vulnerabilitatea reprezintă un concept circumscris sferei securității naționale, o noțiune care reunește termeni utilizați în prezenta lucrare pentru a clarifica subiectul de cercetare, iar „*securitatea reprezintă o stare de liniște a spiritului celui care crede că nimic nu i se poate întâmpla. A avea un sentiment de securitate. Situație în care niciun pericol nu se poate transforma în ceva rău*.“[43] O altă interpretare este dată de Petit Larousse, „*situație în care nimeni, niciun lucru sau nicio persoană nu este expusă niciunui pericol, niciunui risc de agresiune fizică, de accident, de zbor, de furt, de deteriorare.* “

Avansând pe calea obținerii de informații empirice, securitatea națională reprezintă „*un ansamblu de politici formulate precum și procesul de aplicare a acestora în scopul menținerii integrității statului, protecției populației, a mediului și asigurării unui climat de stabilitate și egalitate prin utilizarea de instrumente diplomatice, politice, economice și militare.*“[44]

Securitatea națională cuprinde două dimensiuni fundamentale, internă și internațională. Ea vizează mai cu seamă cele cinci domenii majore circumscrise paradigmei securității înghețate. Securitatea națională a României reprezintă „*condiția fundamentală de existență a națiunii și statului român, obiectiv fundamental al guvernării. Ea are ca valori de referință interesele și obiectivele naționale. Securitatea națională este o cale imprescriptibilă care pornește de la suveranitatea totală a poporului, se sprijină pe ordinea*

tentației de a-și implementa, până la urmă, planurile inițiale – deși nu mai era nevoie de ele, deoarece Uniunea Sovietică a dispărut.”
https://psnews.ro/rusia-cauta-spatiul-vital-memoriile-fostului-general-al-armatei-ruse-alexandr-lebed-262976/

[43] Hachette Encyclopédique, 2001, 43 Quai de Grenelle, 75905, Paris, Cedex 15.

[44] Le Petit Larousse, 1993.

constituțională și este îndeplinită în contextul construcției europene, a cooperării internaționale și evoluțiilor globale."[45]

Prin mențiunea în *Strategia de securitate națională a României* a principalelor amenințări, riscuri și pericole la adresa țării, se recunoaște implicit existența vulnerabilităților care stau la baza acestora. Putem astfel enumera tipurile de vulnerabilități interne ale României în perioada paradigmei securității înghețate a anilor '90, cu precizarea că marea majoritate dintre acestea reprezintă și la ora actuală factori care influențează într-o manieră negativă securitatea țării. În rândurile de mai jos vom prezenta aceste vulnerabilități, adăugând că aceleași fenomene afectează și alte state, tributare trecutului comunist.

a. Vulnerabilitățile din domeniul economic

Principalele probleme economice ale României din anii '90 reflectă dificultățile unei țări puternic ancorate în perioada comunistă în sistemul de comerț al C.A.E.R. Transformarea economiei planificate într-o economie de piață au reprezentat, pentru guvernele care s-au succedat, o etapă extrem de dificilă, care cuprinde un set de reforme și măsuri nepopulare necesare procesului de eradicare a ultimelor sectoare ale economiei planificate. Au fost create, treptat, mecanismele economiei de piață, iar tranziția prelungită a generat o serie întreagă de vulnerabilități, care au afectat într-o bună măsură mediul național de securitate.

Prelungirea tranziției economice a constituit, în etapa de atunci, principala vulnerabilitate a țării. Aceasta a antrenat o

[45] Strategia de securitate națională a României – România europeană, România euroatlantică, pentru o viață mai bună într-o țară democratică, mai sigură, mai prosperă, 2007, adoptată de Consiliul Suprem de Apărare a Țării, prin Hotărârea nr.62 din 17 aprilie 2007.

serie întreagă de disfuncționalități financiare, bancare, chiar sociale.[46]

O economie slabă a accentuat corupția și inechitatea distribuirii resurselor publice. Economia subterană și criminalitatea economică au contribuit la dezvoltarea unei economii paralele care a afectat mediul de afaceri. Nemulțumirile populației, ca urmare a inflației și șomajului, completează tabloul economiei în tranziție. Privatizările controversate ale marilor întreprinderi au adus României o imagine negativă în lume, alungând investitorii străini.

În paralel cu o economie vulnerabilă și fragilă, pe teritoriul fertil oferit de anomia post-comunistă, au apărut jocurile piramidale de într-ajutorare, care au ascuns o mare înșelătorie. Acestea au fost tolerate de guvernele de-atunci, decizie care a dus la pauperizarea a mii de cetățeni români.[47] Prin impactul major al jocurilor piramidale, România anilor '90 a fost la un pas de un conflict social major care s-ar fi putut transforma într-un război civil. În timp ce mega-escrocheria CARITAS s-a prăbușit, economiile populației au fost ruinate, iar guvernul a avut de-a face cu mișcări masive de stradă, care, din nefericire, nu au făcut victime.

---

[46] *The Transformation of Economics in Central and Eastern Europe – Issues, Progress and Prospects,* Word Bank-Policy and Research Series, nr.12/1991.

[47] Primii ani ai economiei de piață au adus, odată cu greutățile tranziției, și primele jocuri piramidale de într-ajutorare. Astfel, cea mai mare înșelătorie a reprezentat-o jocul piramidal CARITAS, care a început, a continuat și și-a găsit sfârșitul la Cluj-Napoca. O mare parte a populației a depus bani, sperând să câștige o sumă de 8 ori mai mare. Fapt foarte grav, numeroși politicieni, dar și statul, prin mass-media, care a făcut o reclamă agresivă jocului, au fost implicați. În mod evident, prăbușirea acestei afaceri a oripilat opinia publică, iar o bună parte a celor care au cotizat, și-au pierdut casele, averile, economiile. Lumea sărăcită brusc a ieșit în stradă, iar România a fost la un pas de un război civil din cauza acestui fenomen negativ. (n.a.)

Reducerea exporturilor românești s-a dovedit a fi, în opinia noastră, rezultatul principal al dezagregării C.A.E.R.-ului, odată cu prăbușirea sistemului economic socialist. Deteriorarea relațiilor economice între fostele state comuniste a reprezentat, în perioada de referință, o mare eroare din partea acestora, din aceasta rezultând un egoism specific, caracteristic perioadei paradigmei securității înghețate. Orientarea intempestivă a acestor state spre vest, a atras după sine renunțarea la schimburile comerciale bilaterale, a creat un dezechilibru dramatic al balanței comerciale, crescând într-o manieră semnificativă volumul importurilor bunurilor de consum în detrimentul exporturilor.

Acest proces a avut un efect devastator pentru principalele ramuri ale economiei naționale. Ca rezultat al incapacității de a-și vinde produsele, mulți actori economici a trebuit să își schimbe domeniul de activitate, iar unii dintre ei a trebuit să își abandoneze activitatea.

Privatizarea și reducerea masivă a industriei naționale de apărare, așa cum am mai arătat, reprezintă un caz tipic de vulnerabilizare majoră a unui domeniu strategic al economiei naționale.[48] Migrarea specialiștilor a fost rezultatul absenței unei viziuni, a unei strategii și a unei alternative.

b. Vulnerabilitățile în domeniul social

Reprezintă rezultatul dificultăților apărute la nivelul sistemului economic. Reformele economice acționează cu

[48] În anul 1990, în industria națională de apărare, lucrau 200.000 de persoane, foarte calificate, iar majoritatea produselor militare au fost realizate conform standardelor și etaloanelor Tratatului de la Varșovia. România era printre primele 5 state din lume exportatoare de material militar, cu o cifră de afaceri de mai mult de 800.000 de dolari. În prezent, mai puțin de 11.000 de persoane mai lucrează în această ramură de vârf a economiei în cele 15 societăți din cadrul ROMARM. (n.a.)

preponderență la nivelul social. Mișcările de stradă și nemulțumirile populației sunt urmarea disfuncționalităților la nivelul macroeconomic. În perioada de tranziție a societății, acest tip de vulnerabilitate câștigă în amploare, ca urmare a problemelor economice care apar în urma luării unor decizii politice discutabile și neprofesioniste.

Alterarea speranței de viață a societății într-o viață mai bună reprezintă, în opinia noastră, cea mai importantă vulnerabilitate socială, deoarece reflectă pierderea încrederii populației în clasa politică. Măsurile economice nepopulare ale guvernului, apariția concurenței capitaliste, imaturitatea noilor economii locale sunt elemente care au pauperizat o bună parte a populației. Repartiția inegală a bogăției a creat două clase sociale, bogații și cei defavorizați. Inexistența unui sistem pus la punct de protecție socială a muncitorilor ajunși în șomaj, ca urmare a privatizării, este un subiect recurent al altercațiilor între sindicate și guvern.

În aceeași ordine de idei, am constatat pierderea încrederii cetățenilor în instituțiile statului, ca urmare a creșterii birocrației și a corupției la toate nivelele societății, în mod special în administrație și justiție. Sistemul sanitar și cel de învățământ sunt de asemenea atinse de corupție, iar aceste chestiuni cauzează un puternic prejudiciu la nivelul coeziunii sociale și civice. Corupția se manifestă, de asemenea, la nivelul clasei politice și al membrilor guvernului. Un ministru corupt reprezintă pentru România o sursă de vulnerabilitate pentru securitatea națională.

Fapt foarte grav, fragilizarea statului și odată cu aceasta, cea a sistemului național de sănătate, scăderea nivelului de trai, fenomenul sărăcirii populației, îmbătrânirea sunt elemente care

duc la scăderea natalității, și mai departe, la afectarea gravă a fibrei genetice a poporului român. Toate aceste tare sunt rezultatul lipsei de voință politică, de previziune, a incoerenței guvernului în domeniul politicii sanitare. Numeroasele reforme în domeniul sănătății au creat un climat de instabilitate și dezorientare a populației. Lipsa medicamentelor afectează în mod special bătrânii, pensionarii care nu dispun de suficiente resurse financiare pentru a-și procura medicamentele devenite prea scumpe.

România nu este singura țară afectată de exodul creierelor, iar acest fenomen reprezintă pentru toate statele regiunii o pierdere incomensurabilă prin valoarea medicilor, inginerilor și specialiștilor IT care pleacă spre țări unde sunt mai bine plătiți. La nivelul sistemelor de învățământ și sănătate, România dispune de o resursă umană extrem de bine pregătită, profesionistă, cu un imens potențial, însă din nefericire, condițiile de trai din țară nu sunt atractive pentru intelectuali. Occidentul le oferă cercetătorilor, medicilor și altor specialiști de vârf proveniți din fostele state socialiste, condiții mai bune de trai și de muncă. Din nefericire, guvernele care s-au succedat nu au găsit remediul pentru exodul creierelor, o vulnerabilitate extremă la adresa securității naționale a țării.

Negarea și demantelarea simbolurilor perene ale valorilor noastre naționale, ale istoriei și culturii poporului român, reprezintă, de asemenea, vulnerabilități crescute la adresa securității naționale. Acest fenomen face parte din moștenirea otrăvită a comunismului, perioadă de exacerbare a internaționalismului proletar în detrimentul valorilor naționale. Ulterior acestei perioade, în perioada național-comunismului, întreaga noastră istorie și cultură au fost puse în slujba ideologiei oficiale a partidului de guvernământ, fapt care a adus mari deservicii

poporului român. Astăzi, ca urmare a nevoii de îndepărtare de orice elemente de ideologie comunistă, asistăm la o dezavuare a valorilor naționale, de îndepărtare de acestea, precum și de o urmare a căilor globalizării, punând în umbră tot ceea ce reprezintă valori naționale.

c. Vulnerabilitățile politice și impactul lor major

Reprezintă un adevăr afirmația că, încurajarea de către un guvern a utilizării forței în lupta politică creează o vulnerabilitate de mare amploare, care are repercusiuni grave asupra nivelului de credibilitate a clasei politice. Încrederea opiniei publice internaționale în clasa politică românească a cunoscut un puternic regres în anii '90, după consumarea mai multor violențe stradale. De atunci, limbajul popular s-a îmbogățit cu un nou termen acela de „mineriade”, din cauza implicării în lupta politică a unei clase sociale, minerii, categorie socială scoasă în stradă și manipulată de către guvernanții de atunci, folosită pe post de detașament de șoc împotriva altor clase sociale.

Primele guverne românești, „emanate” în urma evenimentelor din decembrie 1989, au excelat în a nu-și ține promisiunile față de organizațiile internaționale, în a da dovadă de lipsă de fermitate necesară în deciziile politice, în a lua decizii antipopulare pentru a justifica niște reforme greșit implementate, în corupție, în imixtiunea politicului în justiție, elemente care s-au constituit în adevărate vulnerabilități din punct de vedere al securității statului român.

România a trebuit să suporte imaturitatea clasei sale politice, plătind prețul tuturor greșelilor „aleșilor“ săi, precum și a deciziilor guvernelor care s-au cristalizat în urma unor coaliții politice formate pe interese de grup și nicidecum pe valori politice reale, în slujba poporului. Absența unui sistem de

securitate solid a influențat deciziile politice, în sensul întârzierii procesului de orientare a țării spre adevăratele valori occidentale. Aceste realități au mers mână în mână cu eșecurile semnării unui tratat bilateral de securitate cu Rusia, prin care i s-ar fi oferit României, din partea vecinului de la Răsărit, garanții ferme de securitate.

Adoptarea unei politici pro-europene sau pro-americane a fost o sursă nesfârșită de divergențe între diferiți politicieni români. Proamericanismul împreună cu proeuropenismul au fost percepute în acel moment istoric de către exponenții politici români, drept două noțiuni care comportau abordări diferite, astfel că partizanii celor două orientări s-au dovedit adevărați „*maeștri*" în prezentarea dezavantajelor unei orientări în fața celeilalte. De fapt, au fost foarte puține minți lucide pe scena politică, atât în guvern cât și în parlament, care au înțeles că cele două orientări politice sunt complementare (ambele cu avantajele și dezavantajele lor), iar prezentarea lor dihotomică reprezintă ea însăși o vulnerabilitate la adresa securității naționale a României.

Vulnerabilitățile politice ale României anilor '90 au scos în evidență suferințele unei tinere democrații care a trăit sub dictatură timp de 50 de ani, iar după dispariția dictaturii, își caută drumul spre propria individualitate și își recâștigă propria personalitate, pierdută, odată cu instaurarea comunismului în România.

România nu a fost nici mai rea, nici mai bună decât fostele ei colege de suferință din lagărul socialist. Specific și comun tuturor statelor foste socialiste este faptul că fiecare nouă clasă politică, formată după abolirea dictaturii, are în rândurile sale un număr însemnat de foști membri din garnitura a doua a fostelor partide comuniste. Aceste personaje provin, de regulă, din tineri

comuniști, de regulă, fii ai unor bătrâni nomenklaturiști pregătiți la Moscova, școliți în Occident în perioada comunistă, pregătiți din timp pentru a lua frâiele puterii în scopul cosmetizării sistemului, în sensul unui „*comunism cu față umană*“.

Acești indivizi au dat dovadă de o extraordinară capacitate de adaptare la schimbările istorice produse. Deși aveau cunoștințe despre capitalism, despre economia de piață, deși în unele privințe s-au dovedit deschiși schimbărilor, totuși aceștia nu dispuneau de cunoștințele fundamentale pentru a gestiona eficient și a administra o economie de piață, apărută peste noapte. Efectiv, lipsa de specialiști în domeniul economic, necesari rezolvării tuturor problemelor nou apărute, reprezenta ea însăși o vulnerabilitate la adresa securității țării. Însă fragilitatea accentuată a democrației românești a început treptat să cedeze locul unei vizibile consolidări a mecanismelor statele, odată ce acestea au început să beneficieze de o binevenită consolidare structurală.

d. Vulnerabilitățile la nivel de mediu

România este moștenitoarea unor grave probleme de mediu. Liderii comuniști nu au considerat niciodată problemele de mediu drept importante, drept un subiect important pe ordinea de zi a priorităților naționale. Populația României socialiste nu a beneficiat niciodată de o educație ecologică, pe nicio treaptă de pregătire. Cu atât mai mult țărănimea, un procent însemnat al populației active care era considerată o clasă socială avansată alături de muncitorime, nu a beneficiat de o pregătire de protejare a mediului. Astfel, imediat după dispariția dictaturii, România moștenea o industrie și o agricultură cu mari probleme de mediu, dar și o populație în totală necunoștință de cauză în respectarea unor standarde ecologice europene.

La nivel industrial, marile complexe ale industriei grele, siderurgice și metalurgice, industria cimentului, marile termocentrale pe cărbuni, industria minieră, toate construite în perioada de industrializare forțată a României, constituiau o mare amenințare pentru mediu. Închiderea acestor coloși ai industriei grele, precum și a unei părți din exploatările miniere, ar fi produs grave crize sociale, aducând populația în stradă. Modernizarea lor ar fi costat foarte mult, iar demersul ar fi fost extrem de costisitor și mai ales nerentabil pentru o economie slăbită, în lipsă cronică de resurse financiare.

În consecință, soluția pentru care s-a optat a fost una de compromis, privatizarea acestor coloși și vânzarea lor, la prețuri derizorii, unor consorții internaționale. Pentru alte întreprinderi, s-a găsit soluția tăierii instalațiilor și vânzarea lor la fier vechi.

O mare greutate s-a dovedit a fi pentru guvernele post-decembriste punerea la punct a procesului de elaborare a unei legislații europene, flexibile și eficace, în domeniul protecției mediului. În perioada de stagnare a acestui proiect, au fost comise numeroase excese. Defrișările intensive ale pădurilor, vânătoarea și pescuitul intensive, fără a beneficia de reglementări precise, absența unor reglementări în domeniul reciclării deșeurilor, continuarea utilizării masive a îngrășămintelor chimice în agricultură, au continuat să aducă mari pierderi economiei naționale. Subiectul deschiderii pieței românești pentru aducerea din străinătate a autovehiculelor uzate, second hand, extrem de poluante, a dus la scoaterea din letargie a factorilor politici, fapt care a avut ca urmare inițierea unor ample dezbateri cu ocazia campaniilor electorale.

Rezultatele acestor abuzuri, ca urmare a lipsei unor reglementări ecologice, nu au întârziat să apară. Defrișările masive au dus la producerea de inundații, ca urmare a eroziunii

terenului. Mii de hectare de pădure au fost rase sub drujbele unor firme românești, dar și străine. Fauna a suferit o sensibilă diminuare, ca urmare a practicării fără reguli a vânătorii, iar Munții Carpați au devenit terenul de vânătoare preferat pentru turiștii occidentali, cunoscut fiind faptul că, în statele occidentale, practicarea vânătorii era o ocupație extrem de rară, datorită existenței unei legislații restrictive. Sistemul piscicol al Deltei Dunării a fost, la rândul său, decimat, ca urmare a inexistenței unei legislații protective. Absența unei conștiințe ecologice în rândul populației a fost rezultatul inexistenței unei strategii guvernamentale coerente de protejare a mediului.

După anul 1990, relațiile bilaterale româno-bulgare s-au „răcit“, ca urmare a ridicării de către partea română a unor obiecții referitoare la poluarea de către partea bulgară a mediului din zona frontierei de stat a celor două țări, poluatorul fiind centrala atomică de la Kozlodui. Concepția sovietică a acestei centrale instalate pe malul drept al Dunării, aproape de granița cu România, era învechită din punct de vedere tehnologic la începutul anilor '90. Numeroase incidente tehnice aveau loc din cauza aceasta, iar de partea română a frontierei s-au înregistrat creșteri ale nivelului de radiații, peste limita normală. În acest sens, România a făcut presiuni asupra Bulgariei apelând la ajutorul instituțiilor internaționale abilitate, reclamând criza ecologică de mediu declanșată între cele două țări, din vina Bulgariei. Cu această ocazia, chestiunea centralei de la Kozlodui s-a internaționalizat, transformându-se într-un subiect politic.

Componenta politică a crizei declanșate de centrala de proveniență rusă achiziționată de bulgari, rămâne un exemplu de manual, demonstrând cum marile probleme ecologice pot fi rezolvate de către politicieni, prin transformarea lor din probleme de mediu în probleme politice.

Treptat, organizațiile ecologiste, ONG-urile străine și locale, s-au mobilizat, semnalând opiniei publice internaționale faptul că pe malul Dunării este pe cale să se producă un dezastru ecologic major, care ar putea afecta regiunea într-un mod ireversibil. Imediat, la nivelul guvernelor celor două state s-au constituit grupuri de lucru formate din tehnicieni, care, împreună cu organizațiile de mediu, precum și cu organisme internaționale de resort, au contribuit la rezolvarea problemelor de poluare puse de centrala atomică bulgară.

Procesul de elaborare a unei politici de stat în domeniul mediului în România a debutat prin inițiative legislative pentru a pune capăt exceselor mai sus-amintite, în domenii vulnerabile ale economiei naționale (domeniul cinegetic, piscicultura, silvicultura, domeniul hidroenergetic etc.). Organizațiile ecologice nou încropite, imediat după Revoluție, ONG-urile, în ciuda slăbiciunii lor structurale, au avut o contribuție majoră la elaborarea legislației în domeniu, alături de organizațiile internaționale. Politicienii, la rândul lor, au avut și ei un rol, fiind obligați să rezolve problema de mediu conform promisiunilor făcute în cadrul campaniilor electorale.

e. Vulnerabilitățile din domeniul militar

Armata României socialiste dispunea de un efectiv de 325.000 de oameni (generali, ofițeri, subofițeri, maiștri militari și trupă)[49], fiind a treia armată ca mărime din Tratatul de la Varșovia, după armatele URSS și Poloniei.[50] În ciuda acestei

[49] Conform *** Statul Major General 1859-2000 istorie și transformări, 2004, Editura Centrului Editorial al Armatei, București, p. 282.

[50] Efectivul armatei române nu a fost în concordanță cu nevoile reale de apărare ale teritoriului românesc. Ceaușescu, însă, a încercat toată viața sa, să aibă o armată supradimensionată din cauza suspiciunilor sale la adresa Uniunii Sovietice. El nu a putut uita data de 21 august 1968, data invaziei Cehoslovacei

desfășurări de forțe, valoarea combativă a armatei era destul de slabă. Propaganda comunistă a glorificat armata română, încercând să inducă un sentiment de siguranță și încredere la adresa sa (fiind considerată „brațul înarmat al poporului“). Cu ajutorul secretului militar, protejat până la absurd, se ascundea o realitate crudă și o mare drama a armatei române, a cărei capacitate combativă era puternic diminuată de măsurile aberante luate de Ceaușescu în perioada mandatului său. Zeci de mii de militari în termen au fost detașați pe marile șantiere ale economiei naționale, contribuind la înălțarea obiectivelor faraonice ale dictatorului, în agricultură, la strânsul recoltei, alături de deținuți și elevi sau la exploatările miniere.

Tancurile demodate de tip T-34, T-55 erau imobilizate în remizele neîncălzite, din cauza lipsei pieselor de schimb sau a penuriei de carburanți. Criza de combustibil făcea ravagii în rândul aviației militare, constrângând piloții de luptă la acumularea doar a 4-5 ore de zbor pe an, la bordul vechilor supersonice MiG-21. În radele militare, navele marinei erau blocate la cheu, din cauza aceleiași penurii de carburanți, a lipsei pieselor de schimb și în criză de efective, din cauza militarilor detașați în economia națională. Astfel, criza generalizată a Epocii de Aur a afectat într-un mod dramatic securitatea României, vulnerabilizând, într-o manieră iremediabilă, întreg sistemul național al țării.

După „dezghețul“ din anul 1990 și, mai ales, după suprimarea cenzurii, realitatea despre starea precară în care se

---

de către trupele Pactului de la Varșovia, zi în care a ținut un discurs împotriva acestui act militar, momentul fiind considerat cel al apogeului și al gloriei fostului lider comunist. Ulterior momentului, în regiunile de mare importanță strategică a României, au fost constituite noi unități militare la nivel de regiment, brigadă și divizie. Regiunile considerate ca fiind în pericol au fost cele din nord-estul țării, cele mai apropiate de granița cu URSS, puncte de trecere pe unde ar fi putut pătrunde trupele sovietice în cazul unei ofensive.

afla armata, a ajuns la cunoștința întregii populații. Cu toate acestea, în ciuda participării sale destul de contestată la Revoluție, a stării sale precare, instituția militară s-a plasat constant, alături de Biserică, pe primele locuri în sondajele opiniei publice.[51] Deși tehnica militară a armatei era demodată, aceasta dispunea de un corp valoros de cadre, format din ofițeri bine pregătiți, în școlile militare românești și nu în Uniunea Sovietică, contrar celorlalte state ale Tratatului de la Varșovia.[52]

Vulnerabilitățile sistemului militar românesc în perioada paradigmei securității înghețate s-au manifestat pe două planuri. Reforma militară a avut la bază un amplu proces de restructurare a unităților militare și de reduceri de personal. În al doilea rând, în aceeași perioadă, ca urmare a Tratatului de Reducere a Forțelor Convenționale din Europa, România a trebuit să își diminueze în bună măsură arsenalul său militar.[53] În consecință,

[51] Începând cu anul 1990, armata s-a situat pe locul 2 (78%) după Biserica ortodoxă (86%), în toate sondajele de opinie publică, fapt care exprimă încrederea populației în armată, ca și garant al independenței și suveranității României, în ciuda violenței din decembrie 1989. (n.a.)

[52] Începând cu anul 1965, Ceaușescu a început epurarea din cadrul armatei a cetățenilor URSS, conform noii Doctrine naționale de Apărare. În același timp, nu au mai fost trimiși la studii, în URSS, cadeți sau ofițeri români, România devenind singurul stat din Tratat care nu mai avea elevi în școlile militare sovietice. În mod ciudat, după Revoluția din Decembrie 1989, grupul de generali îndepărtați de Ceaușescu din Armată, din cauza studiilor în URSS sau a apartenenței la GRU (KGB), au fost nominalizați în posturi cheie ale Armatei Române. (n.a.)

[53] Ca urmare a ratificării Tratatului FCE de către Parlament, România a trebuit să își reducă efectivele militare și dotarea. Referitor la situația efectivelor militare, Armata României putea desfășura în anul 1990 pe teren, un număr de 320.000 militari. Ca urmare a unui prim val de reduceri masive, în anul 1995, aceasta a rămas cu 230.000 de militari, urmând ca până în anul 2015, efectivele militare să numere 75.000 de oameni.
Restructurarea a cuprins și reduceri masive de tehnică de luptă, astfel au fost reduse tancurile cu 1591 de bucăți, artileria cu 2453 de piese de diferite calibre, mijloacele de transport ale infanteriei cu 1053 de vehicule blindate, iar aviația cu 78 de avioane de atac.
Sursă: Statul Major General, 1859-2000, istorie și transformare, p. 283.

amplul proces de restructurare, prin diminuare, a Armatei a avut la bază obligațiile pe care România și le-a luat asumat ca urmare a semnării Tratatului CFE. Aceste reduceri au avut loc pe fondul inexistenței unui tratat de securitate care să protejeze România, fapt extrem de grav, care a stat la baza unei vulnerabilizări extrem de periculoase la adresa securității naționale a țării.[54]

Restaurarea democrației s-a dovedit a fi un proces dificil, iar în anii '90, acesta a necesitat un set de dezbateri conceptuale despre sistemul militar, între formațiunile politice existente la acea oră pe eșichierul politic. Din nefericire, dezbaterile s-au transformat uneori în violențe verbale, interlocutorii nereușind, de cele mai multe ori, să aibă un punct de vedere comun referitor la această importantă chestiune de securitate națională.

Cum am menționat și în paginile anterioare, în unele cazuri, dezbaterile politice pe diferite teme, au fost transferate în stradă, sub forma manifestărilor violente. Cu această ocazie, nu armata, ci forțele de represiune ale Ministerului de Interne au făcut față violențelor, prilej cu care acestea s-au arătat deosebit de timorate ca urmare a trecutului lor pătat de sânge la Revoluție, nereușind să facă față situației pe teren. Din această cauză, au fost scoase în stradă, la ordin, unitățile armatei, ca mijloc de represiune a acțiunilor violente ale protestatarilor. Astfel, instituția militară a pierdut o bună parte din prestigiul acumulat după anul 1990, motivul fiind acțiunea în forță împotriva demonstranților. Acțiunile în forță ala Armatei, în vederea apărării ordinii constituționale, au erodat prestigiul,

[54] După Huntington (op.cit. pag. 50), *“sfârșitul Războiului rece care a determinat dispariția modelului de gestiune a crizelor care a funcționat în perioada arhitecturii bipolare de securitate, precum și crearea Grupului de la Vișegrad de către Ungaria, Polonia, Cehia și Slovacia a pus România în situația de a nu mai beneficia de garanțiile de securitate într-un climat internațional instabil, înconjurată fiind de conflicte regionale redeschise în jurul frontierelor sale – conflictul din fosta Iugoslavie și conflictul din Transnistria”.*

simpatia și capitalul de încredere acumulat după anul 1989, plasând instituția militară într-o postură de neinvidiat de „polițist brutal" în ochii poporului.

Pe fondul evenimentelor petrecute în România la sfârșitul anului 1989, Armata a primit ordin de la Comandantul Suprem, Nicolae Ceaușescu, de a lupta contra „*elementelor ostile socialismului și contra agenților oficinelor străine de spionaj care acționau pentru prăbușirea socialismului*." Astfel, într-o primă etapă, instituția militară a acționat alături de forțele Ministerului de Interne, împotriva mișcărilor stradale anticomuniste, neavând informații veridice despre adevăratul adversar, care, în niciun caz nu era poporul răsculat împotriva brutalităților sistemului socialist. În consecință, la nivelul diferitelor eșaloane, o parte a comandanților militari, de bună credință, dar dezinformați, au respectat ordinele superioare, ordonând deschiderea focului împotriva manifestanților. Au fost cazuri în care comandanții au făcut exces de zel, cauzând un număr ridicat de victime omenești în rândul demonstranților.

După Revoluție, mai mulți comandanți militari au fost arestați, judecați și condamnați la ani grei de închisoare pentru faptul că au ordonat deschiderea focului împotriva demonstranților, într-o situație excepțională, pe perioada stării de necesitate declanșată prin indicativul de luptă „Radu cel Frumos", din data de 17 decembrie 1989.

Judecarea acestor militari ai Armatei române (generali și ofițeri) a fost un eveniment care a creat dezbateri în rândul societății civile, generând dispute pro și contra referitor la responsabilitatea armatei în cazurile concrete în care s-a ordonat deschiderea focului.

Mai mult decât atât, faptul că, în democrație, clasa politică folosea în continuare armata în restabilirea ordinii constituționale,

substituind astfel forțele de apărare a țării trupelor aparținând Ministerului de Interne, a generat o stare de profundă nemulțumire în rândul cadrelor militare. Acest fenomen s-a concretizat în apariția unei atitudini de teamă și mai ales neîncredere din partea corpului ofițerilor la adresa clasei politice. Pentru majoritatea cadrelor militare, era de neconceput ca armata să fie folosită din nou la reprimarea manifestanților, ca apoi, instituția militară să devină țapul ispășitor, în cazul în care acțiunea s-ar fi soldat din nefericire cu victime omenești. Până la urmă, clasa politică a găsit o cale de soluționare a chestiunii responsabilităților pe perioada declanșării tulburării ordinii publice, prin instituirea unui cadru legislativ coerent care nominalizează trupele MI pentru intervențiile pe plan intern.

Situația economică precară a țării a împiedicat achiziția pe moment a tehnicii militare noi, de natură a înlocui tehnica de luptă sovietică scoasă din uz. Restricțiile impuse armatei, de-a economisi carburanți și muniție pentru instrucție și trageri, au creat un obstacol major în planificarea și desfășurarea manevrelor militare anuale, care ar fi crescut starea de pregătire a armatei. În altă ordine de idei, apariția economiei de piață și a capitalismului în România au scăzut dramatic nivelul de viață al cadrelor militare și familiilor acestora. Penuria de apartamente, dar mai ales costul astronomic al celor de pe piață, au spulberat visul oricărui tânăr absolvent de școală militară de a deveni, într-o zi, proprietarul unei locuințe pentru familie. Ca urmare, situația grea a societății, a influențat, într-o manieră extrem de negativă, organismul militar în ansamblul său. Iar de-aici, până la părăsirea în masă a sistemului militar de către tinerele cadre militare, ca urmare a devenirii neatractive a carierei militare, a mai fost doar un pas, pe care sute de cadre militare tinere nu au ezitat să îl facă.

În ciuda tuturor acestor vulnerabilități, Armata României a rămas unicul pilon de stabilitate, garant al independenței și

suveranității naționale, care a dat dovadă de o incredibilă adaptare la noile riscuri, vulnerabilități și amenințări apărute după prăbușirea comunismului. Cu toate restricțiile impuse ca urmare a deciziilor unor clase politice imature, ea a continuat să existe, să se pregătească pentru luptă, manifestând o deschidere spre exterior fără precedent pentru o instituție extrem de conservatoare prin natura ei.

Treptat, o foarte bună colaborare cu NATO i-a deschis calea spre Parteneriatul pentru Pace (PfP), un prim pas pe calea aderării la NATO. Dezvoltarea cooperării cu NATO a devenit primordială pentru conducerea Armatei. Manevrele comune, participarea la misiuni internaționale, profesionalismul arătat de militarii români, precum și primii militari români căzuți în misiuni externe ale Armatei, după terminarea celui de-al doilea Război Mondial, au potențat și cimentat legăturile dintre militarii români și cei aliați.

Armata română a traversat perioada paradigmei securității înghețate, devenind, la sfârșitul acesteia, o instituție demnă de încrederea acordată de NATO, o armată în plină transformare spre una profesionistă.

§6. Analiza câtorva riscuri importante și amenințări politico-militare de impact, de natură endogenă

Specific paradigmei securității înghețate, iar din punct de vedere teoretic, inexistente în perioada regimului comunist, riscurile și amenințările de origine endogenă au reprezentat pericole reale la adresa comunităților din regiune.[55] Pentru

[55] Spirala violențelor din Balcani, ulterioară Războiului Rece, ne demonstrează faptul că Alexandre Wendt a avut dreptate când a afirmat faptul că „*anarhia este ceea ce statele înțeleg din ea*", după Kolodziej (E.A.), 2007, în *Securitate și Relații internaționale*, Ed. Polirom, București, p. 431.

fiecare entitate statală, amploarea și dimensiunile acestor amenințări au variat din punctul de vedere al importanței impactului și, în aceeași măsură, pentru fiecare stat existau amenințări și riscuri speciale, particulare, precum și comune, generale. În aceeași logică, întreaga gamă de provocări întâlnite, concretizate în amenințări și riscuri, se regăsește sub două aspecte, pe două planuri: extern și intern. Pentru analiza noastră, este importantă descifrarea conceptului de provocare la adresa securității interne a unui stat. Analizând situația de securitate a unei țări din punctul de vedere al tipurilor de pericole, suntem în posesia unui tablou de ansamblu al principalelor elemente în cele 5 domenii de importanță pentru comunitate, care fac obiectul analizei noastre. Beneficiind de aceste informații, putem ajunge la cauzele primordiale ale disfuncționalităților de securitate.

Depozitari ai acestor informații, actorii responsabili sunt în măsură a acționa cu succes împotriva amenințărilor și riscurilor la adresa securității naționale. Cadrul conceptual al acestora este circumscris celor 5 domenii importante ale societății pe care le-am mai supus anterior unor analize.

Vom examina câteva amenințări politico-militare de mare impact, care suscită temeri și polarizează dezbateri aprinse în cadrul comunității cu privire la stabilitatea internă. Vom încerca să încadrăm riscurile și amenințările într-o grilă, stabilind ca instrument de lucru o gradualitate de natură a ne ajuta la o mai bună înțelegere a fenomenului. Vom concepe propriul nostru set de valori, iar în această bază vom interpreta gravitatea pericolelor, procedând la ordonarea acestora în funcție de impactul real asupra ordinii constituționale a statelor din regiune. Considerăm analiza acestor fenomene extrem de importantă, dată fiind fragilitatea noilor state apărute după

dispariția sistemului bipolar de securitate. Cât despre gravitatea impactului acestora asupra vieții interne, vom proceda în mod asemănător, inițiind o scală pe care vom plasa într-o ordine bine stabilită, principalele riscuri la adresa națiunii.

Dacă politica este definită ca și *arta posibilului*, în aceeași logică, democratizarea Europei de Est ar putea fi interpretată, după Vaclav Havel, ca „artă a imposibilului". [56] În fața percepției indestructibilității Imperiului sovietic, posibilitatea de a instaura regimuri democratice în Europa Orientală era nulă, după Samuel Huntington.[57] Nu exista un model al tranziției la o economie de piață, simultan cu o unul de tranziție politică. Democrația este morală, potrivit lui Karl Popper, deoarece aceasta permite „schimbările conducătorilor fără vărsare de sânge"[58].

Absența maturității în rândul noii clase politice conducătoare, pe fondul instabilității politice și a crizei de autoritate a instituțiilor de putere, este, în opinia noastră, chestiunea fundamentală care naște întrebări referitoare la capacitatea noilor guvernări de a gestiona crizele de după revoluție. Acest pericol antrenează, la rândul său, alte consecințe, precum disfuncționalități ale imaturității democratice cât și carențele inerente unui sistem legislativ insuficient de coerent. [59] Acest factor de risc este specific noilor democrații apărute în regiune după căderea Cortinei de Fier. După 50 de ani de dirijism comunist, este foarte dificil pentru noile democrații

[56] Constantinescu (E.), *Discurs la Primul Forum Global al Noilor Democrații*, Taipei, http://www.constantinescu.ro/discursuri/226.htm.

[57] Huntington (S.), 1984, Will More Countries Become Democratic, Political Science Quarterly.

[58] Popper (Karl), 2005, Societatea deschisă și inamicii săi, Ed. Humanitas, București, p. 548.

[59] Crețu (Gh.), 2006, *Riscuri și amenințări la adresa securității naționale a României*, Ed. Sylvi, București, p. 271.

să se impună în fața unei societăți în declin în mai toate domeniile primordial pentru populație.

O credibilitate redusă a clasei politice sau a guvernului implică criza de autoritate a aparatului administrativ și apariția corupției în rândul membrilor din structurile statale. Implicarea clasei politice în afaceri obscure, în privatizarea unor întreprinderi necompetitive și în economia subterană, constituie specificități ale capitalismului nostru *original* care înlocuiește proprietatea de stat, componentă a socialismului.

Credibilitatea redusă a clasei politice a întârziat intrarea țării în NATO și Uniunea Europeană. Acest efect pervers al riscurilor endogene reprezintă un mare pericol pentru securitatea națională. Repetate tentative ale integrării României în organismele europene au fost respinse ca urmare a lipsei de credibilitate a guvernelor care s-au succedat.

Greșelile și erorile politice au fost criticate de fiecare dată de forțele și mișcările extremiste, iar România are o lungă și tristă experiență istorică. Este cunoscut faptul că, partidele și mișcările extremiste au găsit un climat favorabil de dezvoltare, pe fondul perioadelor de criză și schimbări sociale. În România anilor '30, Garda de Fier a apărut ca o soluție de extremă dreaptă, răspunzând nemulțumirilor unei populații slăbite și apărând ca un scut împotriva mișcărilor de extremă stângă, care au răsărit după revoluția bolșevică. În anii '90, aceeași orientare extremistă a renăscut sub masca unui partid care se dorea a fi unul justițiar, cu un program populist care propovăduia întoarcerea la o putere autoritară, dură, pentru a stopa privatizările frauduloase, chiar cu prețul folosirii forței împotriva adversarilor.[60]

[60] În anul 1990, o nouă revistă de orientare naționalistă a apărut în presa română, Revista România Mare, cu o puternică orientare ultranaționalistă, xenofobă și

Partidele retrograde, rasiste și xenofobe, s-au manifestat prin apeluri la concedierea de la locul de muncă și excluderea din societate a homosexualilor, evreilor și țiganilor. Ineditul acestei tranziții de la socialism la capitalism este dat de amestecul paradoxal de elemente caracteristice mișcărilor politice de dreapta și de stânga. Conduse din umbră de generali și ofițeri de securitate din perioada ceaușistă și de vechi aparatciki din fosta nomenclatură comunistă, noile formațiuni politice extremiste eu rămas în contact cu ofițeri în activitate ale noilor servicii secrete, nostalgici ai regimului comunist, proveniți și aceștia din fosta Securitate.

În istoria post-decembristă a României este cunoscut faptul că, principalii instigatori ai evenimentelor sângeroase din stradă de după anii '90, au fost vechile cadre ale Securității sau ale altor servicii secrete ale fostului regim comunist.

Marele pericol pe care îl reprezenta existența și acțiunile nostalgicilor vechiului regim, era însăși posibilitatea inițierii unei lovituri de stat împotriva ordinii constituționale, profitând de lipsa de credibilitate a clasei politice, cu ajutorul unei populații, victimă a dezinformării și manipulării grosolane, prin intermediul presei ultranaționaliste.

---

rasistă. Partidul România Mare a apărut pe scena politică în anul 1991. Fondatorii partidului erau scriitorii Corneliu Vadim Tudor și Eugen Barbu, considerați drept scriitori „de curte" ai lui Nicolae Ceaușescu. În acea perioadă, apariția revistei și a partidului au beneficiat de acordul tacit al lui Ion Iliescu și Petre Roman, acesta din urmă, pe-atunci prim-ministru. Discursul politic al liderilor era unul de factură populistă, incitând la ură împotriva ungurilor, evreilor și țiganilor. Treptat, programul politic al partidului a câștigat un mare număr de aderenți, ca urmare a nemulțumirilor populației la adresa incapacității de implementare a reformelor de către guvernele care s-au succedat în acea perioadă. La alegerile prezidențiale din anul 2000, Corneliu Vadim Tudor a intrat în al doilea tur de scrutin, alături de Ion Iliescu, cel din urmă câștigând alegerile prezidențiale. Ca urmare a discursului politic din ce în ce mai în dezacord cu transformările din România, după aderarea la NATO și Uniunea Europeană, partidul nu a mai reușit să treacă pragul electoral la alegerile din anul 2008. (n.a.)

Anii '90 au reprezentat pentru România, demantelarea sistemului statal totalitar, care cuprindea instituțiile birocratice, subordonate partidului comunist. Evenimentele care s-au succedat la nivelul societății post-comuniste au creat un periculos *vid de putere*, pe fondul căruia s-au instalat primele autorități politice, care, mai apoi, au girat instalarea celor administrative, ca, într-un final să se ajungă la primele alegeri democratice din luna mai, 1990.

Aplicarea ineficace, la început, a vechii legislații neadaptată noilor transformări, a contribuit la apariția în epocă a unei noi clase sociale, supranumită „îmbogățiții Revoluției“, care au reușit să dividă o bună parte a societății și să finanțeze forțele politice neocomuniste. Prezența masivă a foștilor comuniști în rândul noilor structuri politice din acea perioadă, pe de-o parte, și inexistența unei adevărate opoziții capabilă să creeze un echilibru stabil pe eșichierul politic, pe de altă parte, a transmis în exterior imaginea unei tranziții false, împiedicând apariția investitorilor străini.

În anul 1992, primele alegeri prezidențiale libere, au adus față în față trei candidați total diferiți: Radu Cîmpeanu, Ion Rațiu și Ion Iliescu, ultimul dintre ei fiind un fost comunist nomenklaturist, devenit dizident, cu un lung parcurs în ierarhia partidului comunist, apropiat al lui Nicolae Ceaușescu, un personaj care va deveni extrem de contestat după preluarea puterii.

În mod paradoxal, acesta a fost ales președinte al României cu un mare număr de voturi. Lipsa unei culturi democratice, specifică popoarelor marcate de o lungă perioadă de dictatură comunistă, cât și o presă aservită total clasei politice și unor clanuri bazate pe interese comune, au permis accesul la putere a acestui comunist reformator. Câțiva ani mai târziu, această stare de fapt a antrenat proteste sângeroase între aderenții acestuia și opozanții regimului. Schimbarea polarității

în *REMN* ar fi trebuit să ducă la o asanare a clasei politice și la o abordare mai democratică a reformelor în toate domeniile. Șansa clasei politice s-a concretizat în percepția faptului că o revenire a comunismului la cârma națiunii era de domeniul imposibilului deoarece voința clară a maselor populare exprima extrem de clar deschiderea spre vest și nu spre est. Însă ca acest lucru să fie posibil, trebuia ca guvernul să probeze prin dovezi extrem de clare, dorința de deschidere a României spre Occident.

În anul 1991, cu puțin înainte de disoluția URSS, unul dintre primele acte de politică externă ale guvernului de atunci, a fost semnarea unui Tratat politic de bază între România și URSS.[61] România a fost singurul stat fost membru al Tratatului de la Varșovia, care a semnat un astfel de tratat cu URSS, puțin înainte de dispariția acestuia la lada de gunoi a istorie, în ciuda lipsei clare a voinței conducătorilor sovietici de a denunța Pactul

[61] *Tratatul de colaborare, bună vecinătate și amiciție între România și U.R.S.S.*, semnat la Moscova, la 5 aprilie 1991, de către președinții Ion Iliescu și Mihail Gorbaciov, înlocuia vechiul tratat, încheiat în 1970 și valabil până în 1995. Conform noului document, România și U.R.S.S. se considerau, în relațiile lor reciproce, precum și în ansamblul comunității internaționale, în orice situație, drept *state prietene* (art.1). Erau reafirmate ***inviolabilitatea frontierelor și integritatea teritorială*** (art.3), semnatarele obligându-se ***să nu participe le nicio alianță îndreptată una împotriva celeilalte, să nu permită ca teritoriul lor să fie folosit de către un stat terț în scopul comiterii unei agresiuni împotriva celeilalte părți, să nu pună la dispoziția unei terțe țări căile și mijloacele de comunicație și să nu sprijine în niciun fel un asemenea stat care ar fi intrat într-un conflict armat cu cealaltă parte contractantă*** (art. 4). În plus, potrivit Art. 20, cele două părți se obligau să stimuleze, prin toate mijloacele, în conformitate cu legislația internă a fiecărei țări, participarea la realizarea Tratatului republicilor U.R.S.S., a regiunilor și a altor structuri administrative din ambele țări, a instituțiilor și organizațiilor lor. Tratatul a fost extreme de contestat de către membrii societății civile. La puțin timp după semnarea sa, acesta a devenit caduc prin dispariția unuia din statele semnatare, URSS. Semnarea acestuia a fost interpretată astăzi ca rezultat al prieteniei între doi comuniști reformatori, Iliescu și Gorbaciov. Valoare sa politică este nulă, dar a suscitat numeroase luări de poziție în Occident, împotriva României. (n.a.)
https://revistapolis.ro/la-margini-si-sfarsit-de-imperiu-tratatul-romano-sovietic-din-5-aprilie-1991-si-consecintele-pentru-republica-moldova/

Molotov-Ribbentrop, prin care România a pierdut Basarabia și Nordul Bucovinei. În mod evident, semnarea actului în cauză a fost rezultatul acțiunilor iresponsabile ale unui guvern imatur, instabil, tracasat, împănat cu foști comuniști marcanți, un guvern fără performanțe economice, putând fi oricând șantajat de către vecinul de la Răsărit cu întreruperea livrării surselor de energie.

Concluzionând, un guvern slab și șantajabil a reprezentat pentru România, în perioada paradigmei securității înghețate, un risc major și o amenințare politică extremă la adresa securității naționale. Instabilitatea guvernamentală cauzată de slăbiciunile prezentate mai sus, se adaugă altor tensiuni politice interne, disputate sub cupola Parlamentului, între principalele partide parlamentare. Aceste polemici care făceau deliciul privitorilor, s-ar fi dorit constructive, însă rareori s-au finalizat cu măsuri de impact pozitiv major asupra îmbunătățirii nivelului de trai al populației.

Pe acest fond întunecat al politicii românești, decizia de desființare a Organizației Tratatului de la Varșovia a luat prin surprindere clasa politică, total nepregătită pentru a face față evenimentului, fără nicio ipoteză de rezervă în cazul desființării acestei, totuși, umbrele de securitate a României. Decizia ca atare, a adus România în etapa unui *vid de securitate* la exteriorul granițelor, complementar *vidului de putere* interior. Astfel, la slăbiciunea internă a țării s-a adăugat imposibilitatea imediată de a găsi o umbrelă protectoare de securitate, de natură a o înlocui pe cea a pactului recent desființat.

În primii ani ai comunismului, Armata română era considerată de propagandă, așa cum am mai menționat „brațul înarmat al poporului“, construită pas cu pas printr-o infuzie masivă de ofițeri politici, așa zișii „politruci”, responsabili de menținerea purității ideologice în rândul militarilor. Perioada anilor 1947-1965 a reprezentat pentru militari, cea mai dificilă

perioadă pentru armată, din cauza procesului masiv de epurare a cadrelor valoroase (în proporție covârșitoare, ofițeri), formate în perioada regimului burghez. Aceștia au fost considerați elemente reacționare, retrograde, o „frână" în calea democratizării organismului militar, motiv pentru care au fost aruncați pe capete în pușcăriile comuniste. Cei care au avut curajul să lupte împotriva Uniunii Sovietice au avut parte de un regim special, fiind torturați la sânge pentru vina de a fi luptat împotriva *păsnicului* popor sovietic. O nouă generație de cadre ale armatei, fără o minimală pregătire militară, fără studii elementare, dar având o origine proletară, a fost încadrată în rândurile armatei, devenită „a poporului". Singurul merit al acestor oameni era obediența maxima față de Partidul Comunist și față de regimul de „democrație populară".

Forțele armate au cunoscut după anul 1965 – anul ajungerii la putere a lui Nicolae Ceaușescu – o conjunctură favorabilă, grație noii orientări naționaliste a liderului român. Industria națională de apărare a luat un incredibil avânt, datorită deciziei lui Ceaușescu de-a renunța la o mare parte din importurile sovietice de tehnică militară în favoarea producției românești pentru dotarea armatei. Deși calitatea tehnicii militare s-a ameliorat, iar școlile militare românești produceau absolvenți (ofițeri, maiștri militari și subofițeri) pregătiți, controlul politic al Partidului Comunist în armată s-a întărit. Odată cu creșterea gradului de îndoctrinare politică în armată, prin înființarea Direcției a 4-a de contrainformații din subordinea Departamentului Securității statului, s-a întărit și controlul armatei de către această unitate a poliției politice comuniste, prin infiltrarea în unităților militare a celebrilor „ceiști", termen nou apărut în limba română, prin barbarizarea calității de ofițer C.I., adică de contrainformații.

Aceste două adevărate nenorociri pentru armata română au luat sfârșit doar odată cu prăbușirea comunismului și a Securității. Cu toată politizarea armatei și infiltrarea ei de către Securitate, evenimentele din decembrie 1989 au demonstrat fără echivoc faptul că, în proporție covârșitoare, armata a trecut de partea poporului, în momentul în care s-a produs declicul și organismul militar a înțeles că adevărații dușmani nu sunt cei ieșiți în stradă pentru a-și cere drepturile, ci regimul de dictatură aflat la putere. Din nefericire, până la conștientizarea situației reale de către armată, a trebuit să curgă sânge, iar moartea a venit și din țevile armelor aflate în dotarea armatei.

Cu toate evenimentele tragice care s-au întâmplat la Revoluție, Armata română a câștigat o meritată popularitate în rândul populației, aceasta fiind percepută, pe bună dreptate, în sondajele de opinie drept principalul pilon de stabilitate în România, în perioada tulbure de după Revoluție.

Capitalul de popularitate a început să se erodeze, spre sfârșitul lunii decembrie 1989, odată cu numirea la comanda Ministerului Apărării Naționale, în calitate de ministru, a generalului Nicolae Militaru.[62] Această nominalizare a fost urmată de

[62] Nicolae Militaru (n. 10 noiembrie 1925, Bălești, județul Gorj, România – d. 27 decembrie 1996, București, România) a fost un general de armată român, primul ministru al apărării după Revoluția română din 1989. Absolvent al Academiei Militare Superioare a URSS, a avut o rapidă ascensiune în Armata Română și în Partidul Comunist în prima jumătate a regimului comunist din România, dar în 1978 a fost trecut în rezervă și transferat pe un post de funcționar civil, după ce a fost deconspirată o legătură clandestină a sa cu sovieticii. După afirmațiile sale, se pare că acea legătură făcea parte dintr-un complot ce viza înlăturarea de la putere a dictatorului Ceaușescu, dar Securitatea l-a identificat drept spion GRU. Este considerat un criminal de război prin prisma faptului că în timpul Revoluției din 1989 a creat diversiuni cu scopul de a dovedi că teroriștii există cu adevărat. A ordonat uciderea a 7 luptători USLA în noaptea de 23 spre 24 decembrie 1989 în fața Ministerului Apărării Naționale. La Revoluția din 1989, el a fost reactivat de noua putere provizorie și numit ministru al Apărării, dar unele ordine contradictorii date de el conduc la suspiciuni că ar fi acționat pentru a se răzbuna pe Gheorghe Trosca, cel care l-a deconspirat în 1978 sau chiar că ar

nemulțumiri izolate, mai mult sau mai puțin fățișe din partea militarilor, dar acestea au rămas fără urmări imediate, deoarece, spre sfârșitul lunii decembrie încă se mai trăgea pe străzile României, iar militarii erau ocupați cu apărarea Revoluției, în fața unui inamic nevăzut, însă ubicuu. Însă odată cu încetarea focului, la începutul anului 1990, o parte consistentă dintre ofițerii armatei s-au constituit într-o asociație numită Comitetul de Acțiune pentru Democratizarea Armatei (C.A.D.A.), cu scopul explicit de a democratiza structurile osificate din rândul armatei. În consecință, prima acțiune care a creat o adevărată breșă în pozițiile încă active ale politrucilor, încă activi în rândul organismului militar, a fost crearea acestei structuri.

Prima și cea mai importantă revendicare solicitată de ofițerii democrați a fost îndepărtarea generalului Militaru de la comanda Ministerului Apărării Naționale și trecerea sa în rezervă. Pe lângă aceasta, militarii au prezentat un set de alte doleanțe, dintre care cea mai importantă era depolitizarea completă a Armatei și punerea sa sub autoritate civilă. Imediat după concedierea generalului Militaru la solicitarea ofițerilor democrați, noii puteri i-a revenit rolul ingrat de a scinda Armata, considerată încă un pericol la adresa valului de persoane cocoțate pe cele mai înalte trepte ale puterii.

În consecință, procesul manipulării a început cu C.A.D.A., organ care și-a câștigat foarte multe adeziuni în rândul armatei, ca urmare a contribuției sale la îndepărtarea lui Militaru. Așa că, în momentul în care marea majoritatea tinerilor ofițeri au sperat că vor democratiza cu-adevărat armata, având

fi creat haos în folosul venirii la putere a eșalonului secund al PCR, în frunte cu Ion Iliescu. După Revoluție, s-a pensionat la scurt timp și, deși bolnav, a candidat, fără a obține un număr semnificativ de voturi, pentru președinția României, cu doar o lună înainte de a muri la sfârșitul lui 1996. https://ro.wikipedia.org/wiki/Nicolae_Militaru

ca pârghie C.A.D.A, aceasta a fost desființată printr-un decret al noii puteri, iar ofițerii considerați principalii artizani ai creării organizației, au fost trecuți în rezervă. Precum s-a văzut, clasa politică a considerat că democratizarea armatei române era prematură la acel moment, fiind evident faptul că alte obiective prevalau pentru noii conducătorii ai țării din acel moment.

Episodul C.A.D.A. a reprezentat prima etapa a unui scenariu foarte bine conceput în vederea discreditării și slăbirii unicei instituții coerentă a sistemului național de apărare. Structurile Ministerului de Interne (Securitatea statului, grănicerii și Miliția) au fost transferați la Ministerul Apărării Naționale, imediat după preluarea puterii de către noile structuri democratice. Pornind de la precedentul compromiterii primului comitet cu adevărat revoluționar, a fost inițiată o campanie de denigrări și provocări la adresa armatei pe mai multe planuri cu un scop extrem de clar, slăbirea organismului militar.

În sprijinul celor afirmate, vom prezenta principalele provocări cu care s-a confruntat sistemul militar, vulnerabilizat deja, așa cum am menționat anterior, de o serie întreagă de evenimente care s-au petrecut atât în timpul Revoluției cât și în prima parte a anului 1990:

1. o campanie acerbă de presă declanșată împotriva liderilor militari, având ca principal scop culpabilizarea acestora și crearea unui sentiment de vinovăție la adresa armatei, considerată vinovată de morții Revoluției din decembrie 1989;
2. mediatizare fără precedent a cazurilor de corupție petrecute în interiorul organismului militar, cu scopul clar de-a prezenta armata ca o instituție coruptă, care nu este de încredere;

3. discreditarea tuturor militarilor Armatei române care, în perioada dictaturii comuniste, au participat, în cadrul economiei naționale, la edificarea principalelor obiective economice ale României sau care au participat la campaniile din agricultură. Scopul campaniei de discreditare era vădit tendențios și prezenta armatei ca principal realizator al programelor faraonice ale dictatorului;
4. prezentarea în mass-media a unor documente clasificate sustrase și publicarea unor date confidențiale, pentru a pune în pericol planul de mobilizare în caz de război;
5. prezentarea în gazete cu mare impact la public, a unor date și imagini ale tehnicii militare de proveniență sovietică din dotarea armatei, cu ample comentarii negative referitor la calitatea slabă a acestora;
6. diseminarea unor zvonuri în rândul tinerelor cadre ale armatei, având ca mesaj falsa informație, că acestea vor fi îndepărtate din rândul organismului militar, ca urmare a apartenenței lor, în trecut, la structurile politice comuniste;
7. încurajarea plecării militarilor către sectorul privat;
8. colportarea de zvonuri care au întreținut disensiuni între ofițerii armatei și cadre ale altor structuri (poliție, jandarmerie, penitenciare), prin prezentarea unei categorii de ofițeri ca fiind mai favorizate față de celelalte categorii (salarii mai mari, sporuri mai consistente, condiții de viață mai bune);
9. judecarea și aruncarea în închisoare a ofițerilor care au tras sau au ordonat foc în perioada Revoluției române;
10. implicare armatei în misiuni de apărare a ordinii constituționale, împotriva demonstranților, cu scopul de a oferi suport trupelor Ministerului de Interne, în speță

Jandarmeriei. Deși armata nu a fost pregătită pentru acest gen de activități, s-a urmărit ideea, de către grupuri interesate, ca, în urma manifestărilor violente, armata să fie declarată vinovată de cele întâmplate;

11. încercările liderilor comunității maghiare din România să împiedice desfășurarea de către Armata română a unor manevre și aplicații în județele cu populație majoritar maghiară (Covasna și Harghita);
12. crearea unor structuri paramilitare maghiare în județele cu populație majoritar maghiară;
13. refuzul acordării unor măsuri de protecție socială unor familii de militari;
14. absența unei doctrine naționale de securitate pentru momentul în care România a fost în situația de a rămâne singură, după desființarea Organizației Tratatului de la Varșovia.

Fără îndoială, în această perioadă, România a fost într-un mare pericol, iar factorii destabilizatori prezentați mai sus au avut o contribuție nefastă, per ansamblu, asupra sistemului național de securitate. A fost un mare noroc pentru România că în perioada de referință, nu s-a ivit ocazia unui conflict în care țara să fi fost implicată. Premise ale unui conflict etnic au fost însă, iar de la violențele stradale până la extinderea lor, astfel încât acestea să ia forma unui război civil, nu a fost decât un pas. Decizia politică de orientare a politicii românești a fost luată în această perioadă, iar voința diplomatică de a integra România în NATO s-a tradus într-o impresionantă ofensivă diplomatică care până la urmă și-a atins scopul.[63]

[63] Se poate afirma de o manieră precisă faptul că primul pas oficial spre aderare, a fost realizat în luna iulie, 1991, de către premierul Petre Roman. Acesta i-a trimis

§7. O abordare geopolitică a principalilor actori ai regiunii în noua logică monopolară

Procesul căderii comunismului și odată cu acesta, prăbușirea sistemului de securitate bipolar a avut două efecte principale pentru regiune: fragilizarea sistemului regional de securitate, pe de-o parte, iar pe de altă parte dublarea numărului statelor din Regiunea Mării Negre. Cu această ocazie, eșichierul geostrategic s-a schimbat în mod fundamental, ocazie cu care, un periculos vid de securitate a înlocuit echilibrul logicii bipolare. Entități statale, altădată în aceeași tabără ideologică (România, Bulgaria, Moldova, Ucraina, Georgia, Armenia și Kazahstanul) s-au regăsit de această data, într-o altă logică, necunoscută, dar un cadru în care vechi „demoni" ai naționalismului și ai problemelor interetnice au otrăvit climatul care ar fi trebuit să fie de bună înțelegere și cooperare. Vom încerca în rândurile următoare să abordăm și să interpretăm problemele acestor foste state aliate, în noua logică a perioadei post-comuniste[64].

secretarului general NATO, Manfred Woerner, o invitație pentru o vizită oficială în România. Cu puțin timp în urmă a avut loc disoluția Pactului de la Varșovia, iar Uniunea Sovietică își va da obștescul sfârșit peste puțin timp, în luna decembrie a aceluiași an. În acel moment, România încă dispunea din partea Occidentului de un imens capital de simpatie, ca urmare a evenimentelor petrecute în anul 1989. (n.a.)
Miclea (M.-S.), 2006, *România de la Tratatul de la Varșovia la NATO,* Memoriu de cercetare, Universitatea Pierre Mendes-France, Grenoble, p. 63.

[64] La 16 iulie 1990, noul parlament a adoptat Declarația Suveranității de Stat a Ucrainei. Declarația stabilea principiile de autodeterminare a națiunii ucrainene, democrație, independență politică și economică, și prioritatea legii ucrainene pe teritoriul ucrainean în fața legii sovietice. Cu o lună în urmă, o declarație similară fusese adoptată de parlamentul RSFS Ruse. Aceasta a dus la o perioadă de confruntări între autoritățile sovietice centrale și cele republicane. În august 1991, liderii conservatori comuniști ai URSS au încercat un puci pentru înlăturarea de la putere a lui Gorbaciov și restaurarea puterii Partidului Comunist. După eșecul tentativei, la 24 august 1991, parlamentul ucrainean a adoptat Declarația de Independență, în care Ucraina era declarată stat

În vederea unei argumentări mai eficiente a teoriei paradigmei securității înghețate, vom aborda o introspecție geostrategică în problemele de securitate ale statelor regiunii, care în trecut au fost aliniate sub același standard, cel al revoluției proletare, având ca port-stindard Uniunea Sovietică. Vechea linie de falie între cele două Europe, cea occidentală și cea a statelor lagărului socialist, a devenit acum linie de demarcație între cele 2 mari puteri care se profilează, Uniunea Europeană și Rusia. Analiza datelor se focalizează, într-o primă etapă, pe recunoașterea și aclimatizarea cu noua realitate geostrategică regională. Deoarece moștenirea doctrinară și structurală a

democratic și independent. Un referendum și primele alegeri prezidențiale au avut loc la 1 decembrie 1991. În acea zi, peste 92% din ucraineni și-au exprimat susținerea pentru independență și l-au ales pe președintele parlamentului, Leonid Kravciuk, ca președinte al țării. La întâlnirea de la Brest (Belarus), din 8 decembrie, și apoi la întâlnirea de la Alma Ata, din 21 decembrie, liderii Belarusului, Rusiei, și Ucrainei au dizolvat, oficial, Uniunea Sovietică și au format Comunitatea Statelor Independente (CSI). Ucraina a fost, inițial, văzută ca o republică cu condiții economice favorabile, în comparație cu celelalte regiuni ale fostei URSS. Totuși, țara a suferit o scădere economică mai profundă decât alte foste republici sovietice. În timpul recesiunii, între 1991 și 1999, Ucraina a pierdut 60% din PIB și a suferit o inflație de ordinul zecilor de mii de procente. Nemulțumiți de situația economică, dar și de criminalitate și corupție, ucrainenii au protestat și au organizat greve. Economia ucraineană s-a stabilizat până la sfârșitul anilor '90. O nouă monedă, grivna, a fost introdusă în 1996. Începând cu anul 2000, țara a avut o creștere economică medie de 6% pe an. O nouă Constituție a Ucrainei a fost adoptată în 1996, ceea ce a transformat Ucraina într-o republică semiprezidențială. Președintele Kucima a fost, însă, criticat de adversari pentru că a concentrat prea multă putere în funcția prezidențială, pentru corupție, transferul proprietății publice în mâinile unei oligarhii loiale lui, descurajarea libertății de exprimare și fraudă electorală. În 2004, Viktor Ianukovici, pe atunci prim ministru, a fost declarat câștigător al alegerilor prezidențiale, care au fost fraudate masiv, după cum a constatat și Curtea Supremă de Justiție a Ucrainei. Rezultatele au cauzat nemulțumiri și demonstrații în favoarea candidatului opoziției, Viktor Iușcenko, care a contestat rezultatele și a condus Revoluția Portocalie. În urma repetării alegerilor, Viktor Iușcenko a devenit președinte și Iulia Timoșenko prim ministru, iar Viktor Ianukovici a rămas în opoziție.
https://ro.wikipedia.org/wiki/Ucraina

Războiului Rece a devenit revolută, în noile condiții specifice va opera o transformare care prefigurează noua ordine mondială. Deoarece noua mare putere a regiunii este Rusia, vom trata în primul rând chestiunile de securitate ale fostelor republici sovietice care s-au desprins din URSS, apoi Bulgaria precum și cazul particular al Turciei, Rusia făcând obiectul unui capitol separat.

Conform lui Kenneth Waltz, „un stat este preocupat de împărțirea unor câștiguri potențiale care ar putea favoriza alte state mai mult ca pe el însuși. Cooperarea și schimburile de bunuri și servicii sunt elementele esențiale prin care politica internațională a unui stat ar putea deveni dependentă de alte state."[65]

După căderea URSS, un mare joc politic a luat naștere la frontierele Rusiei și pe teritoriile fostelor republici sovietice, concretizat în înlocuirea vechiului cordon de securitate construit de Stalin și format din statele de „democrație populară", cu o construcție nouă, compusă din vechii sateliți ai URSS, de curând orientate spre structurile occidentale și nu spre Rusia. Ucraina este un exemplu reprezentativ pentru lucrarea noastră.

Situată pe linia de falie între cei doi poli de putere, Europa și noua Rusia, Ucraina a avut de ales, la începutul anilor '90 în a rămâne pe orbita de atracție a Rusiei sau a trece cu „arme și bagaje" în tabăra occidentală. Datorită ambițiilor sale de a-și rezerva un rol de „jandarm al regiunii", aceasta a ales o a treia cale, ambiguă, care nu s-a dovedit a fi cea mai bună alegere pentru ea. În anii '90, în climatul instabil creat de căderea comunismului, atitudinea Ucrainei a fost orientat net în favoarea unei politici de forță împotriva vecinilor săi. În mod evident,

[65] Waltz (K.), 1979, *Teoria politicilor internaționale*, The McGrav-Hill Companies, Inc, p. 325.

principala dorință a Ucrainei a fost de a umple vidul de putere regional format după dispariția statului sovietic.

În lunile care au urmat obținerii independenței sale (august 1991), Ucraina s-a străduit din răsputeri să-și cultive o imagine de stat stabil, sigur. Considerată drept „grânarul Rusiei“, și beneficiind de avantajul unei industrii dezvoltate, Ucraina dispunea de opțiunea angajării pe drumul unei rapide și benefice modernizări. Dar, începând cu anul 1992, țara a fost prinsă în vântul reformelor care sufla dinspre Rusia, iar cu această ocazie a fost revelată puternica dependență economică de Kremlin, în special puternica dependență energetică.

Exemplul Ucrainei este unul specific pentru climatul particular al anilor '90. Fragment detașat din vechiul bloc monolitic sovietic, situat pe falia culturală care separă catolicismul de ortodoxie, Ucraina s-a plasat într-un anumit moment al monopolarității imediat după Rusia, din punct de vedere al importanței sale militare și economice. Deși populațiile ucrainene stabilite în regiunile occidentale ale țării dau dovadă de o puternică orientare naționalistă, chiar rusofobă, principalul partener al Ucrainei rămâne Rusia. Acest fapt datorează nu numai dependenței țării de resursele energetice ruse, cât și faptului că relațiile dintre Rusia și Ucraina ar putea reprezenta pentru Europa aceeași importanță pe care o reprezintă relațiile franco-germane, în sensul unor relații foarte apropiate și a unui lung trecut în comun.[66]

La începutul anilor '90, au existat câteva subiecte pe agendă care au influențat într-o manieră negativă relațiile dintre Ucraina și Rusia. Astfel, partajul armelor nucleare, statutul

[66] Morrison (J.), 1993, *Pereyaslav and after: The Russian-Ukrainian Relationship*, International Affairs, 69 (octombrie), p. 677.

Crimeei, drepturile cetățenilor ruși în Ucraina și în mod special livrarea către Ucraina a petrolului și gazului au contribuit în mod hotărâtor la apariția unor disensiuni între cele două state, care au culminat cu „războiul surselor de energie ". Pentru Occident, se punea în mod foarte serios problema susținerii Ucrainei, urmând ca, după partajul arsenalului atomic, să beneficieze de o parte a acestuia pe teritoriul său, ca măsură de descurajare a Rusiei, ca principală moștenitoare a arsenalului nuclear al fostei URSS.[67]

Subiectele disputei mai sus amintite au fost rezolvate în mod succesiv fără confruntări propriu-zise între cele două state. Datorită unei politici flexibile și discrete a Rusiei, care, își dorea să aibă relații netensionate cu fostele republici unionale, Kremlinul nu a recurs la modificări teritoriale în defavoarea fostelor state care s-au desprins din orbita sovietică. Astfel, separarea dintre Ucraina și Rusia nu a fost percepută ca una bruscă, traumatizantă, singura chestiune majoră sensibilă fiind statutul Peninsulei Crimeea, teritoriu făcut cadou Ucrainei de către Hrușciov, în anii 50, cu o populație majoritar rusofonă.[68]

Încă de la data separării sale de Rusia, Ucraina a urmat o cale proprie de dezvoltare, separată de cea a Rusiei, în scopul consolidării într-o primă etapă a independenței și suveranității sale. Deși pe scena politică existau mai multe formațiuni politice care își doreau o revenire a țării în zona de influență rusă, chiar mai mult decât atât, o reunificare cu Rusia, acestea au fost marginalizate cu o discreție de natură a nu leza orgoliosul vecin de la Răsărit. Prezentată uneori ca o simplă intermediară între Europa și Rusia, Ucraina și-a construit puțin câte puțin propria

[67] Mearshheimer (John, F.), 1993, *The Case for a Ukrainiens Nuclear Detterent: Debate, Foreign Affirs,* pp. 55-60.

[68] Kollosov (V.), 2001, *Enjeux politiques au marge de la Russie, article*, în Mon Caf, http://www.cafe-geo.net/article.php3?id_article=172

identitate, care nu a trebuit să fie negată de către statele occidentale, pe motivul neaderării rapide a țării la NATO.[69] Percepția de către puterile europene a Ucrainei în anii '90, a fost aceea a unui „stat pivot" aparținând unei Europe în continua mișcare. Ucraina s-a dovedit a fi pentru statele europene, un nou vecin, cu un rol crucial, într-o regiune tampon între lumea liberă și Rusia. Europa spera că Ucraina nu se va reîntoarce în zona de influență a Rusiei, și că, pe viitor, aceasta va deveni din ce în ce mai puțin dependentă de resursele energetice rusești.

Treptat, Ucraina a devenit conștientă de importanța pe care i-o acorda Occidentul, ocazie cu care a inițiat o transformare subtilă a politicii sale externe, menținând totuși relații privilegiate cu Rusia. În același timp, ea dădea semnale statelor europene că dorea orientarea totală a politicii sale externe către Occident, în ciuda diferențelor civilizaționale, inițiind adevărate ofensive diplomatice al căror scop era o aderare cât mai rapidă la organismele europene. Aceste noi evoluții ale Ucrainei pe scena politică demonstrează ambiguitatea politică a Kievului, legată de climatul particular al perioadei paradigmei securității înghețate, în zorii noii lumi monopolare. Obținerea de către Kiev a independenței sale în anul 1990 a fost percepută drept o dramă de către Moscova, care suferă o cvadruplă pierdere majoră, fiind lipsită în primul rând de Crimeea, „*portavionul său nescufundabil*", apoi de „*grânarul său*", nemaivorbind de mulțimea de întreprinderi care formau „*giuvaerul, coroana*" complexului său de apărare, precum și al scutului de apărare vestic al țării.

În legătură cu pierderea avanpostului său vestic, este necesară o precizare. Este cu atât mai gravă pierderea Ucrainei ca

[69] Lepesant (G.), 2003, *Ucraina în noua Europă,* în Studii Europene, revistă în format electronic.

stat tampon sau scut de apărare, cu cât, doar în secolul al XX-lea, Rusia a fost atacată în două rânduri, prin Ucraina; este vorba de atacurile germane din cele două conflagrații mondiale. Cumulând pierderile suferite prin câștigarea independenței de către Ucraina cu cele suferite prin detașarea de URSS a celorlalte republici unionale, ne facem o idee de ansamblu a pierderilor globale suferite de către Kremlin, imediat după anul 1990, precum și despre argumentele care stau la baza intenției Rusiei actuale de a-și recrea spațiul indispensabil propriilor nevoi de securitate, care este mai întins decât teritoriul Rusiei.

Însă Ucraina nu a putut reuși să meargă mai departe singură pe drumul independenței și suveranității. Mult prea dependentă economic de Rusia, a fost nevoită să semneze Tratatul de constituire a Comunității Statelor Independente, în calitate de membru fondator, alături de Rusia și Belarus.[70] Pe perioada celor aproape 3 decenii cât Stalin a stat la putere, acesta a dus o politică diabolică de deportare a popoarelor aflate între granițele fostei URSS, amestecând diferitele culturi și etnii, decupând în mod aleatoriu bucăți de teritoriu ale unei republici unionale și realipindu-le altora. Totodată, în cazul Ucrainei, o mare parte a industriilor strategice ale fostei URSS au fost relocate după război în Ucraina, însă acestea erau dependente de resursele exportate din Rusia. Mai mult decât atât, nedispunând de alte debușee, o mare parte din recolta de grâu a Ucrainei era

[70] Protocoalele de la Almatî reprezintă declarațiile și principiile de fondare ale Comunității Statelor Independente (CSI). Liderii Rusiei, Ucrainei și Belarusului au convenit prin Acordurile de la Belaveja din 8 decembrie 1991, desființarea Uniunii Sovietice și fondarea CSI. Pe data de 21 decembrie 1991, Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Kazahstan, Kîrgîzstan, Republica Moldova, Rusia, Tadjikistan, Turkmenistan, Ucraina și Uzbekistan au încheiat Protocoalele de la Alma-Ata, alăturându-se CSI. Protocolul a permis Federației Ruse (RSFSR) să-și asume statutul de membru ONU al Uniunii Sovietice, inclusiv sediul său permanent în Consiliul de Securitate al Națiunilor Unite.
https://ro.wikipedia.org/wiki/Protocolul_de_la_Almat%C3%AE

exportată spre Rusia, care, în contrapartidă, furniza Ucrainei petrol și gaze. Astfel, putem concluziona că dependența economică a Ucrainei de Rusia a reprezentat principalul obstacol major în calea occidentalizării țării.

Disoluția URSS a scos la iveală noile caracteristici ale vechiului spațiu de sub dominația Kremlinului, transformat, prin amalgamări succesive de populație, într-o „piele de leopard“ de către guvernele sovietice care s-au succedat de la revoluția bolșevică până la data căderii comunismului. În Ucraina, spre exemplu, linia de separație culturală împarte țara în două regiuni, occidentală și orientală. Până la declararea independenței țării, Rusia controla cu o mână de fier Ucraina, iar după acest eveniment, relațiile bilaterale, în special cele economice, s-au răcit, ca urmare a întrunirii condițiilor de apariție a paradigmei securității înghețate.

Spre exemplu, la începutul anilor '90, Gazprom livra în fiecare an, 90 de miliarde de tone de gaz natural Ucrainei. După declararea independenței, Ucraina a refuzat să mai plătească Rusiei contravaloarea gazului aflat în gazoductul are tranzita teritoriul acestei țări. Astfel, s-a ajuns la un litigiu economic între cele două state vecine, iar ca urmare, Ucraina și-a înființat propria companie națională de gaz, *Ukragazprom.* Rusia a încercat să constrângă Ucraina la plata arieratelor restante pentru gazul furnizat, prin tăierea livrărilor. Ca urmare a acestei stări de fapt, s-a ajuns la stoparea de către Rusia în câteva rânduri a furnizării de gaz către Ucraina (odată în anul 1992 și de două ori în anul 1993), iar rezultatul final a fost întreruperea aprovizionării ritmice cu gaz a piețelor europene.[71]

Conflictul energetic desfășurat în acea perioadă între Rusia și Ucraina reprezintă unul dintre multiplele exemple

[71] Guillet (J.), 2007, *Gazprom, partenaire prévizible: relire les crises énergétiques Russie-Ukraine et Russie-Belarus*, în Russie.Nei.Visions no.18, pp. 8-9.

relatate care confirmă teoria securității înghețate. Mai mult decât atât, problema aprovizionării cu gaze a statelor din regiunea Mării Negre rămâne o chestiune nerezolvată, care creează tensiuni nu numai între statele din regiune, concurente în cursa câștigării simpatiei Vestului, dar și între Rusia și Europa. Aceasta din urmă a avut de suferit din cauza deselor întreruperii ale livrărilor de gaze, fapt considerat drept o vulnerabilitate majoră la nivelul organizațiilor occidentale. În concluzie, statele occidentale trebuie să facă față unor noi provocări care au apărut după terminarea Războiului Rece, acestea fiind identificarea unor noi trasee pentru transportul gazelor spre Europa și alternativ, găsirea unor noi surse de energie, pentru a reduce dependența față de Rusia.

Din punctul de vedere militar, Ucraina s-a dovedit a fi moștenitoarea a mai mult de jumătate din rachetele sol-aer ale fostei Uniuni Sovietice. [72] Mai mult decât atât, devenind moștenitoarea și a unei părți consistente din arsenalul nuclear aparținând altădată Kremlinului, Ucraina a încercat să adopte la adresa celorlalți vecini o poziție de forță, superioară, arogantă, considerându-se o putere nucleară și încercând să profite de beneficiile pe care i le-ar putea aduce această poziție. Situația a creat sensibilități României, care era într-un vechi conflict teritorial cu Ucraina, căreia i-a cedat teritorii, ca urmare a Pactului Molotov-Ribbentrop, cum este cazul Insulei Șerpilor[73],

[72] Conform lui Iuri Ehanurov, fost ministru al Apărării Ucrainei, în Evenimentul Zilei, no. 5403, 19 noiembrie 2008.

[73] Istoria Insulei Șerpilor este lungă și plină de disensiuni. Cunoscută în Antichitate ca Leuke (Insula Albă), pe teritoriul acesteia se găsea templul lui Ahile, ale cărui ruine au fost distruse de marina rusă în anul 1837, an în care farul a fost construit. Insula este situată aproximativ la gurile Dunării, în Marea Neagră, în fața cetății-port Sulina, la 48 km de litoralul maritim al Mării Negre. A primit acest nume ca urmare a numărului mare de șerpi care trăiau în rezervoarele de apă ale templului antic. A cunoscut, de-a lungul secolelor, dominația otomanilor, rușilor, românilor. Rușii și otomanii, însă, și-au disputat un teritoriu care nu le

precum și al delimitării platoului continental al Mării Negre. Declarațiile belicoase, agresive, cât și amenințările Ucrainei la adresa altor state au devenit fapte la ordinea zilei.

Astfel de exemple de comportament al unor state, după anul 1990, au devenit o regulă, fapt care consolidează teoria paradigmei securității înghețate.[74] Problema Flotei Ruse și cea a Portului Sevastopol atestă inconsistența politicii regionale a Ucrainei pe component sa militară, în fața opțiunilor de aderare la structurile occidentale sau de rămânere sub influența

---

aparținea. Tratatul din 1812, care statua raptul Basarabiei de Imperiul Țarist, nu cuprindea referințe la insulă, cu toate acestea, soldații și marinarii ruși au ocupat-o. Tratatul de Pace de la Berlin din 1856 a recunoscut drepturile României asupra acestui teritoriu. Între 1878 și 1947, România a fost suverană peste acest teritoriu. În anul 1940, sovieticii au ocupat Basarabia și o parte din Bucovina, ca urmare a Pactului Molotov-Ribbentrop, fără Insula Șerpilor, care a fost ocupată 7 ani mai târziu. În anul 1947, Tratatul de Pace de la Paris, care confirma apartenența Basarabiei și a 2 județe din Bucovina la Uniunea Sovietică, nu a confirmat *de jure* ocuparea Insulei Șerpilor de sovietici, cu toate că ea a fost *de facto* sub ocupație sovietică încă din anul 1944. Insula a fost moștenită împreună cu un lung șir de probleme teritoriale de către Ucraina, după 1991. În prezent, problema Insulei Șerpilor și a platoului continental al Mării Negre sunt subiecte de dispută între România și Ucraina, în fața Curții Internaționale de Justiție de la Haga.
După Damian (G.), *Insula Șerpilor, un subiect dificil pentru diplomația română,* în Axa-Noua Românie la Marea Neagră, p. 209.

[74] Ucraina manifestă un comportament disprețuitor la adresa României. Astfel, în ciuda declarațiilor liderilor ucraineni favorabile unor discuții deschise pe subiecte bilaterale sensibile de interes comun, aceștia nu întrevăd rezolvarea problemelor printr-o soluție favorabilă României. Astfel, Boris Tarasiuk, fost ministru de Externe, a declarat printre altele că *„Ucraina este destinată supremației regionale”* continuând cu alte aserțiuni *„plurivectorialitatea din anii '90 a președintelui Kucima este desuetă, astăzi Ucraina duce o politică declarativă de integrare a țării în Uniune Europeană și NATO. S-ar dovedi iresponsabil,* declară Tarasiuk, *de a ridica problema opțiunii Est-Vest, sau cea de renunțare la relațiile cu Rusia în schimbul colaborării cu Uniunea Europeană. Ucraina va duce o politică externă activă în toate sferele și în toate direcțiile, ținând seama de aspirațiile sale naționale. A numi acest curs „plurivectorial”, occidental sau pro-vest, este un primitivism. Politica actuală ar trebui considerată ca și „pro-ucraineană”.*
După Agenția Russia Today, în *Axa – Noua Românie la Marea Neagră,* p. 147.
Este interesant de remarcat faptul că ministrul Tarasiuk, pe perioada mandatului său, păstra în biroul său, un tablou cu Insula Șerpilor (n.a.)

Moscovei. Este extrem de dificil însă a ne imagina Ucraina ca stat membru NATO, având trupe rusești pe teritoriul său.[75]

Deși Kievul consideră Marea Neagră un spațiu vital, Ucraina continuă să oscileze între atracția pentru Occident și partenerul rus. Dacă adăugăm acestor aspecte faptul că Ucraina întreține suficiente disensiuni cu vecinii săi, precum și existența unor frontiere comune cu autoproclamata Republică Transnistreană, putem concluziona faptul că Ucraina nu este pregătită pentru a adera la organizațiile occidentale. O eventuală integrare a Ucrainei în NATO ar genera probleme mult mai serioase decât problemele teritoriale dintre Grecia și Turcia.

§8. Poziționarea strategică a Republicii Moldova pe falia de instabilitate a Regiunii Extinse a Mării Negre. O scurtă analiză a enclavei Transnistriei[76]

Reculul Rusiei în urma izolării sale pe scena internațională au determinat Kremlinul să încerce o contracarare a puterii hegemonice a Statelor Unite în plină expansiune spre estul Europei, cu scopul nedeclarat de a umple vidul de putere apărut după prăbușirea URSS. Rusia a încheiat, la rândul său, alianțe cu Iran,

[75] În anul 2005, Petr Poroșenko, fost șef al Consiliului de Apărare și Securitate Națională a Ucrainei, anunță că Ucraina nu intenționează să solicite retragerea Flotei Ruse a Mării Negre dislocată în Portul Sevastopol.

[76] Așa-zisa Republică moldovenească a Transnistriei este o entitate nerecunoscută care și-a declarat secesiunea de Republica Moldova în anul 1991, ca urmare a dispariției Uniunii Sovietice. Teritoriul său de 4163 de km^2 se întinde de-a lungul frontierei cu Ucraina. Capitala Transnistriei este Tiraspol, iar aceasta nu este recunoscută de niciun stat al comunității internaționale cu excepția Rusiei, care, în perioada de referință, menținea elemente ale Armatei a XIX-a, cu scopul împiedicării Moldovei de a-și recupera regiunea pierdută, care cuprinde importante facilități industriale, în special militare, care produceau materiale militare, subiect al contrabandei înfloritoare cu astfel de produse pe teritoriul Transnistriei, vândute facțiunilor islamiste teroriste.
http//fr.wikipedia.org/wiki/R%C3%A9publique_moldave_de_Transnistrie

China și Vietnam, încercând stabilirea de relații privilegiate cu Uniunea Europeană, în scopul speculării și a profitării de pe urma sentimentelor antiamericane ale unor state occidentale. În plus, Rusia a reușit să creeze și să-și conserve câteva enclave fundamentale de demarcație politică pe istmul ponto-baltic la Kaliningrad, iar la sud pe teritoriul Moldovei, în Transnistria.[77] În luna septembrie a anului 1992, după proclamarea independenței Transnistriei, au izbucnit grave violențe între forțele armate ale Republicii Moldova și milițiile secesioniste susținute de elemente ale Armatei a XIV-a, sprijinite de formațiuni de cazaci. Considerând Transnistria drept ultimul avanpost al slavismului în Europa și principală cale de acces spre Europa de Est și spre Marea Neagră, Rusia a încercat să-și păstreze influența sa în Transnistria, favorizând fenomenul secesionist, izbucnit în perioada „încălzirii“ conflictelor înghețate moștenite de la fostul imperiu.[78]

Războiul a fost câștigat de facțiunea secesionistă, astfel, în prezent, Transnistria a rămas o enclavă izolată în Europa, având o

---

[77] După Jean-Baptist Naudet, în *Nouvel Observator* (iulie 2004), „*Transnistria este un teritoriu al Europei geografice unde URSS, sistemul său, administrația sa, metodele sale sunt încă vii: un adevărat conservator istoric*“.

[78] După Bacot-Décriaud (M.), Joubert (J.P.), Plantin (M-C.), în *Securitatea națională de la un secol la altul*, 2004, Harmattan, Paris, p. 37, „*metamorfoza războaielor și a conflictelor antrenează nașterea amenințărilor și riscurilor de un nou tip. Noile amenințări interferează cu cele vechi și se numesc terorismul, drogurile, imigrația clandestină, spălarea banilor negri, marea criminalitate. Riscurile sunt cele ale destabilizării statelor provocate de subdezvoltare, sărăcie, mișcările integriste. În aceste două cazuri, amenințări și riscuri, populațiile civile sunt primele victime și nu militarii*.“ În cazul Transnistriei, Rusia a utilizat calea secesionismului pentru constituirea de enclave. Cu această ocazie, Kremlinul dorește să se asigure că unificarea Moldovei cu România este imposibilă, prin existența unui teritoriu desprins din Moldova istorică, cu un mare potențial destabilizator. De remarcat, pentru Europa, enclava separatistă transnistreană reprezintă cea mai permeabilă cale de acces a crimei organizate, a prostituției, a contrabandei cu arme, materiale radioactive și a traficului de droguri. Rusia era conștientă de existența tuturor acestor amenințărilor și riscurilor de securitate pentru regiune, susținând din umbră continuarea acestei situații explozive, ca un mijloc de contracarare a expansiunii occidentale spre răsărit.

frontieră comună cu Ucraina de 452 de kilometri. Provincia secesionistă este principala placă turnantă a crimei organizate și transfrontaliere a regiunii, fiind totodată și principalul factor destabilizator al acestei părți de continent. În aparență calmă, viața politică a Transnistriei ascunde în realitate o situație explozivă tolerată de Rusia și generată de dezastrul economic și social, de corupție, terorism, trafic de droguri și marea criminalitate. Regimul de la Tiraspol a fost sprijinit copios de către trupele rusești staționate în calitate de forțe de menținere a păcii.

Deși Ucraina și-a proclamat independența față de Europa și față de Rusia, Kievul duce o politică prudentă în relațiile sale cu enclava separatistă susținută de Rusia, din cauza dependenței de gazul și petrolul rusesc.[79] Ucraina desfășoară efective militare importante de-a lungul frontierei sale cu Transnistria. În acest timp, succesele luptei împotriva contrabandei au fost aproape inexistente, fapt care demonstrează lipsa de voință a Ucrainei în lupta împotriva crimei organizate. Rutele contrabandei penetrează teritoriul ucrainean, coborând spre sud-est, în direcția porturilor ucrainene care sunt deschise accesului la traficul maritim internațional.

Obiectivul geopolitic al Moscovei a constat, după pulverizarea URSS și „derapajele" vechilor aliați ai Moscovei, în conservarea statutului de „avanpost strategic" al Moldovei, țară așezată pe falia de separare culturală, rămânând în același timp,

[79] În perioada regimului Kucima, Igor Smirnov, liderul enclavei separatiste, a transferat în fiecare lună liderilor ucraineni pro-transnistreni suma de 2 milioane de dolari, destinați lobby-ului liderilor ucraineni în favoarea enclavei.
(Considerații în urma unui document intitulat *Raport asupra Transnistriei. Transnistria, riscuri și provocări militare, politice și de altă natură, căile minimalizării, pronosticuri ale unei posibile dezvoltări ale situației)*
Raportul se află în lucrarea *Axa. Noua Românie la Marea Neagră* și, se pare că a fost elaborată de către experți ai serviciilor secrete sau de către experți ai Academiei de Științe a Republicii Moldova.

sub tutela Kremlinului.[80] Pentru a-și îndeplini acest scop, Rusia a ales să utilizeze tehnicile diversiunii, reușind „încălzirea” unui conflict „înghețat” ale cărui componente secesioniste au fost principalele mijloace de acțiune. Liderii secesioniști au beneficiat copios de ajutorul armatei ruse și al cazacilor. Războiul odată izbucnit, a fost câștigat de către elementele secesioniste, iar în urma acestei victorii, un calm aparent s-a instalat în Transnistria.

Deși Transnistria reprezintă pentru Rusia un obiectiv important, transformările geografice survenite după terminarea Războiului Rece au plasat enclava între Moldova și Ucraina, devenind extrem de dificilă pentru Moscova tranzitarea teritoriului, aparent ostil, al Ucrainei. Din acest motiv, o chestiune extrem de importantă s-a dovedit a fi supraviețuirea regimului transnistrean. [81] Existența enclavei separatiste transnistrene reprezintă cel mai important factor destabilizator al regiunii, și, în același timp, arată faptul că Rusia nu va renunța niciodată la refacerea sferei sale de influență. Paradoxal, după evenimentele care au dus la prăbușirea comunismului și la morfoliza sistemului bipolar, Rusia a ieșit întărită. După „trădarea“ foștilor

[80] Conform Nezavisimaia Gazeta (august, 2004), *Moldova, cu toată dimensiunea sa mică, va fi pentru Rusia unul din punctele cheie ale C.S.I.*

[81] După Florent Parmentier, în *La Moldavie et la Transnistrie. Géopolitique du voisinage euro-russe,* www.diploweb.com, *„...în sfârșit, Transnistria a îndurat multe, dar a supraviețuit. Putem distinge trei piloni care au contribuit la acest lucru: cel economic, cel politic și mai ales cel securitar. Conflictul a fost întreținut de un anumit număr de grupuri de interese prezente în Transnistria, în Moldova, în Ucraina și în Rusia. Transnistria a supraviețuit din punct de vedere economic, grație unei industrii metalurgice dezvoltate, deși nereformate, precum și datorită unor rețele de trafic ilicit. Din punct de vedere politic, se poate afirma faptul că elitele au contat mult în această ecuație, beneficiind de un statu quo oarecum privilegiat. Cu toate acestea, regimul Smirnov nu a tolerat o adevărată opoziție, iar simulacrele de alegeri nu respectă standardele internaționale ale libertății și justiției. În plus, Rusia a susținut regimul Smirnov, printr-o prezență militară prelungită cât și prin dislocarea în regiune a unor depozite militare foarte bine aprovizionate. De-a lungul anilor săi de existență, așa-zisa Republică Transnistreană a încercat să își edifice propria sa identitate, după modelul panslavist.“*

săi aliați și după tendințele centrifuge ale fostelor republici unionale, evenimente care au contribuit la un „recul" al Rusiei în fața „ofensivei" economice spre răsărit a statelor occidentale, Kremlinul a devenit mult mai pragmatic, renunțând la ideologia care amesteca în același discurs politic state aparținând unor civilizații diferite. Rațiunea existenței enclavei transnistrene separatiste este reprezentată de voința Rusiei de a păstra și extinde în zonă starea de tensiune existentă deja. Mai mult decât atât, în condițiile în care puterile internaționale, pe fondul unei atitudini de stigmatizare a sechelelor acestui stat corupt, monitorizau cu mare atenție situația de zi cu zi din Transnistria, Rusia și-a atribuit rolul de „pompier local", având totodată și aprobările Statelor Unite și ale Uniunii Europene.

Printre rațiunile pragmatice ale existenței regimului de la Tiraspol, se regăsește și puternica industrializare a Transnistriei. Fosta U.R.S.S. a recunoscut importanța Moldovei, atribuindu-i de-a lungul anilor regimului comunist, o puternică industrie metalurgică grea, construind totodată și puternice uzine cu specific militar. În prezent, întreaga producție militară este destinată nu numai nevoilor așa-zisei armatei transnistrene ci și unei înfloritoare contrabande, beneficiind de o perfecta poziționare pe zona gri dintre Moldova și Ucraina, precum și de debușeele oferite de numeroasele conflicte reîncălzite din fostul spațiu sovietic. O bună parte din producția militară a acestui stat-fantomă alimentează facțiunile teroriste islamice.[82]

[82] După rapoartele serviciilor secrete, principalele uzine militare produc întreaga gamă de sisteme de armamente pentru trupele de la sol. Astfel, revolverele de calibru 5,45 mm au fost produse de către Uzina Mecanică, iar loturi întregi sunt direcționate spre zona de conflict din Abhazia. Uzina mai produce tipuri de lansatoare de proiectile reactive model „Katiușa", și mine antitanc. Uzina Metalurgică Moldavă produce mine antipersonal în carcasă de lemn, interzise prin convenția de la Ottawa. În plus, lansatoare de mine, lansatoare de grenade, mortiere, pistoale-mitralieră Kalașnikov, pistoale Makarov sunt produse în

Potențialul terorist al enclavei este amplificat de existența forțelor paramilitare de factură panslavistă, cu o puternică componentă șovină, revanșardă, extremistă, pro-imperială, de orientare pro-rusă. Marile concentrări de armament din depozitele Grupului Operativ al Trupelor Ruse (G.O.T.R.) reprezintă reale amenințări la adresa populației. Astfel, condițiile total improprii de funcționare a acestor depozite, starea avansată de deteriorare a clădirilor și a utilajelor de manipulare, carențele constatate ale sistemelor de supraveghere reprezintă reale pericole la adresa locuitorilor. Dacă adăugăm acestor fenomene crahul economiei, starea de sărăcie a populației, corupția endemică, concentrarea afacerilor dubioase în mâinile familiei Smirnov, capul enclavei, vom descoperi un stat neguvernabil, susținut din plin de Rusia, ca urmare a propriilor raționamente justificate de politica sa imperială. Observăm cu această ocazie faptul că, în procesul confirmării existenței paradigmei securității înghețate, cazul Transnistriei este ilustrativ în prezentarea acestei structuri statale care conservă din plin reminiscențele Războiului Rece.

În continuarea propriei analize, vom aborda câteva considerente strategice care fundamentează strategia Moscovei de a-și păstra forțele militare în regiune.

a. În perioada de recul a Rusiei, caracteristică momentului monopolar de după căderea comunismului, o abordare de către Occident a problemei Transnistriei, în sensul apropierii sale de puterile occidentale, ar fi atras, fără îndoială, un puternic semnal negativ din partea Kremlinului. În opinia noastră, din cauza stării de haos caracteristică perioadei de după Războiul

uzinele „Selhoztehnika”, „Electromash”, „Electroaparat”, „Tocilitmash”. Livrări de sisteme de armamente s-au produs către Republica Srpska, unde ere lider Boris Karadzic, personaj extrem de controversat, bănuit de genocid.

Rece, precum și a opoziției Rusiei în fața încercărilor statelor occidentale de a penetra regiunea din punct de vedere economic, nicio altă putere nu ar fi fost în stare să umple vidul de putere de după retragerea Kremlinului. În altă ordine de idei, dominația Rusiei destabilizează regiunea, permeabilizând-o în fața amenințărilor asimetrice la adresa Occidentului, care tind să o penetreze. În acest fel, beneficiind de un Occident timorat, Rusia ar putea câștiga alte avantaje în cadrul "jocului" strategic al momentului unipolar.

b. Moldova s-a autodeclarat independentă la începutul anilor '90. Prin urmare, Rusia a pierdut unul din principalele sale grânare, o regiune industrializată precum și principalul drum de acces către sud-vestul Europei. Câștigând în contra-partidă Transnistria, accesul direct spre sud este asigurat. Acțiunea de conservare a statutului Transnistriei sub tutela Rusiei face inoperabil un eventual act de unire între România și Moldova, prin melanjul etnic și situațiile politice și economice dezastruoase care confirmă imposibilitatea unirii. În plus, accesul la NATO și integrarea în UE au reprezentat, în acea perioadă, principalele preocupări de politică externă ale României. Unificarea cu un stat având probleme grave în toate domeniile, pe un fond instabil, în umbra Rusiei, ar fi alungat în mod indubitabil speranțele României de a accede la aceste două organizații occidentale.

c. Rusia a pierdut Ucraina, porturile sale militare de la Marea Neagră, Georgia, Azerbaidjanul și alte teritorii. Moldova a reprezentat întotdeauna pentru Rusia „capul de pod" imperial al Kremlinului spre Europa occidentală. Asigurându-se de faptul că o „defecțiune moldavă " este puțin probabil să se producă, Rusia a încercat să „*iugoslavizeze*" regiunea, printr-o contribuție importantă la declanșarea secesionismului transnistrean. Capul

de pod rus, solid ancorat în Transnistria, susținut de trupele G.O.T.R, nu reprezintă altceva decât o contrapondere în fața bazelor militare ale Statelor Unite desfășurate în România și Bulgaria. În consecință, enclava separatistă transnistreană reprezintă pe deplin voința Kremlinului de a menține Chișinăul în noua sa sferă politică, lucrând în paralel la înlocuirea ideologiei cu criterii mult mai pragmatice, cu ajutorul cărora să domine.

Astfel, dezmembrarea URSS, având ca urmare retragerea trupelor sovietice spre Răsărit cu mai mult de 1400 de kilometri, evoluțiile din anul 1989 care au dus la căderea comunismului, toate acestea fiind urmate de morfoliza sistemului bipolar și apariția celui polar, au creat un haos geopolitic teribil, cu repercusiuni majore asupra securității internaționale și a stabilității continentului. Uniunea Sovietică, o superputere care își urma interesele globale și parte a logicii bipolare, și-a pierdut statutul, devenind Rusia, o mare putere cu interese regionale. Ea și-a pierdut o bună parte din sfera sa de influență, ca urmare a părăsirii de către sateliții săi a „lagărului” socialist.

§9. Analiza contribuției regiunii caucaziene la fundamentarea paradigmei securității înghețate. Războiul pentru enclava Nagorno-Karabah dintre Armenia și Azerbaidjan

Preluarea puterii de către Gorbaciov a constituit pentru regiunea caucaziană începutul unei lungi etape de confruntări etnice. Ciocniri etnice au început să se producă curând între armenii și azerii din enclava Nagorno-Karabah. Evoluția graduală a conflictului local s-a produs, la început, pe fondul liberalizării întregii vieți politice de către Gorbaciov, la jumătatea anilor '80, urmând apoi perioada de declin pentru marele stat socialist, continuând cu sucombarea acestuia, în decembrie 1991.

În primăvara anului 1991, Gorbaciov a organizat un referendum la scară națională, având ca subiect un proiect personal de transformare radicală a Uniunii Sovietice.

O garnitură de lideri necomuniști nou-aleși au preluat puterea în unele republici comunale, cum ar fi Boris Elțîn în Rusia, Ter-Petrossian în Armenia și Ayaz Mutalibov în Azerbaidjan. Armenia boicotează referendumul, declarându-și independența. În primăvara anului 1991, liderul azer a obținut sprijinul lui Gorbaciov în vederea lansării în Nagorno- Karabah a unei operațiuni militare comune împreună cu unitățile speciale azere OMON ale poliției, pentru a dezarma militanții armeni din regiune.

Aceasta a reprezentat prima operațiune tactică având ca scop intimidarea populațiilor armene, de natură a-i face să abandoneze dorința lor de unificare. În paralel, implicarea trupelor sovietice, umăr la umăr cu elemente din Azerbaidjan, a fost percepută ca o dorință a URSS de a-și reinstaura ordinea într-o regiune cu o mare importanță strategică, datorită imenselor rezerve de hidrocarburi. Însă rezistența poporului armean a inspirat o mulțime de voluntari care au sosit în Armenia pentru a lupta împotriva secesioniștilor din Regiunea Nagorno-Karabah și împotriva armatei ruse, iar acest fapt a dovedit că singura soluție a rezolvării conflictului din enclavă o reprezintă un conflict armat deschis.

Disoluția Uniunii Sovietice a contribuit la dispariția obstacolelor care au împiedicat Armenia și Azerbaidjanul să se lanseze într-un război la o scară mare. Retragerea trupelor sovietice din interior a fost doar temporară. În luna februarie 1992, fostele state sovietice au fondat Comunitatea Statelor Independente, prilej cu care, spre deosebire de Armenia, Azerbaidjanul nu a dorit să fie stat membru al acestei organizații.

Armenia a aderat la CSI deoarece avea nevoie de o umbrelă de protecție, concretizată într-o clauză de securitate colectivă, de natură a-i spulbera temerile unui posibil atac din partea Turciei, ca urmare a unui lung trecut extrem de încărcat între cele două state. În luna ianuarie 1992, trupele CSI au avansat, stabilindu-și Cartierul general la Stepanakert, asumându-și, cu această ocazie, un rol mult mai activ în această operațiune de menținere a păcii.

Cu această ocazie, în trupele de menținere a păcii, au fost incluse elemente ale Armatei a 4-a sovietice, un valoros corp component al apărării din Districtul Militar Transcaucazian. [83] Treptat, o escaladare lentă, dar metodică a violenței, începe să se producă în regiune. În primii 6 ani de după 1990, conflictul înghețat care mocnește în enclava Nagorno-Karabah se transformă într-un conflict deschis având o puternică componentă interetnică. Problema controlului enclavei devine astfel principalul scop strategic, ostilitățile desfășurându-se astfel, cu participarea mai multor actori. Fapt important, este pentru prima oară după căderea comunismului când două state (Turcia și Rusia), aparținând în trecut a două organizații politico-militare diferite (NATO și OPV), se regăsesc din nou față în față, în calitate de expozanți ai două civilizații diferite, islamismul și ortodoxia.

Având în vedere aceste argumente, vom încerca să abordăm o analiză aprofundată a acestei situații, cu intenția de a decela importanța strategică a regiunii pentru fiecare stat

[83] În această perioadă, Azerbaidjanul a primit ajutor din partea Turciei și Iranului, prima furnizând un ajutor militar important, incluzând consilieri militari. Pe de altă parte, vechile trupe combatante ale Uniunii Sovietice și-au oferit, la rândul lor, serviciile ambelor părți, în buna tradiție sovietică, având ca scop obținerea de beneficii din partea ambilor combatanți, dar și vulnerabilizarea acestora în același timp. Ca un exemplu, unul dintre ofițerii de elită ai fostei armate sovietice, generalul sovietic Anatoli Zinevici, a rămas în enclavă o perioadă de 5 ani și a fost implicat în planificarea și executarea a numeroase operațiuni ale forțelor armenești.

participant. Din punct de vedere al participării, considerăm că trei state importante ale regiunii sunt implicate profund în conflictul din Nagorno-Karabah, este vorba de Rusia, Turcia și Iranul. Fiecare dintre acestea este moștenitorul unui trecut plin de confruntări locale cu alte state, Rusia fiind implicată în conflictul din Tadjikistan,[84] Turcia, la rândul său, fiind parte într-un lung conflict înghețat cu Grecia (confruntare care beneficiază de episoade "calde"), iar Iranul este cunoscut prin războiul de 8 ani dus împotriva Irakului.

În conflictul din Karabah, cele trei state implicate susțin entități aparținând a două civilizații diferite. Pe de-o parte, Turcia și Iranul susțin guvernul și poporul Azerbaidjanului, iar Rusia îi susține pe armenii aflați în enclavă, care luptă pentru dobândirea independenței, aceștia din urmă fiind susținuți în mod foarte eficient și de guvernul de la Erevan precum și de puternica diasporă armenească aflată în Europa Occidentală și în Statele Unite ale Americii. Fără îndoială, declanșarea conflictului din enclavă a fost posibil în urma măsurilor de dezgheț luate de Gorbaciov în cadrul conceptelor de „perestroika" și „glasnost ", după anul 1985.

Dar liberalizarea declanșată de Gorbaciov a alimentat și ultimul act al unui război dintre Rusia și Turcia, care-și are originile la începuturile Evului Mediu, fiind purtat pentru dominarea regiunilor pontice, al stăpânirii strâmtorilor și a regiunii Caucazului. Derularea acestui război s-a dovedit a fi nefastă pentru Turcia în perioada coagulării noului stat bolșevic,

[84] *„Luptând deja în Tadjikistan, pentru Rusia a crescut riscul de a fi angrenată într-o confruntare prelungită cu lumea islamică*", conform Departamentului Națiunilor Unite pentru Informare Economică și Socială și pentru Analiză Politică, Divizia Populație, World Population Prospects: The 1944 Revision (New York, Națiunile Unite, 1995), pp. 29-51: Denis Dragounsky, "*Threshold of Violence*", Freedom Review, 26 (martie-aprilie, 1995).

când sfera de influență turcă a fost profund diminuată prin anexarea și înglobarea unor state islamice de la Marea Neagră în componența URSS. De fapt, implicarea totală a Turciei în războiul din Karabah a suscitat o reacție vehementă din partea Rusiei, care a considerat această acțiune drept nejustificată.[85]

O altă constantă a războiului din Karabah o reprezintă antipatia dusă până la ură dintre turci și armeni, ca urmare a antagonismelor dintre cele două popoare ca urmare a masacrelor comise de Turcia împotriva armenilor la începutul secolului al XX-lea. Turcii i-au susținut cu fervoare pe azeri împotriva Rusiei, făcând dovada unei politici agresive, bine țintite, cu scopul de a deveni o putere regională, în fața unei Rusii debusolate, oscilante, pe cale de a-și pierde statutul său tradițional de superputere. Pe perioada conflictului, Turcia a acordat o susținere financiară azerilor, a antrenat trupele acestora, a trimis consilieri militari în regiune, însă nu a intervenit în mod direct cu trupe. Pe de altă parte, Rusia a etalat la începutul conflictului elemente ale fostei armate sovietice, ulterior și piloți militari care au acționat pe cont propriu, în calitate de mercenari. În plus, armenii au beneficiat de experiența ofițerilor armatei ruse, precum și de prezența vechilor trupe ale Ministerului Afacerilor Interne, celebrele OMON.

Deși, opinia publică și mass-media turce au considerat în mod solidar că direcția ofensivei trupelor Erevanului spre interiorul enclavei ar fi putut aduce un prejudiciu de imagine majorității armenești aflate în regiune, iar intervenția logistică a Turciei ar fi putut crea dezacorduri în rândurile aliaților NATO cu privire la implicarea Turciei, guvernul turc i-a susținut în

[85] Mareșalul rus Evgheni Sapoșnikov a avertizat într-o manieră fermă că *„dacă Turcia se implică în acest război, noi ne vom regăsi în al III-lea Război Mondial“*, conform lui Huntington, op.cit., p. 254.

continuare fără rezerve pe azeri, în cooperare cu Iranul. Cu toată neimplicarea militară directă a Turciei în conflict, au existat și episoade ale unor schimburi directe de tiruri între Rusia și Turcia, deasupra frontierei comune turco-armene, acest episod fiind cel mai periculos al întregului conflict, etapă în care, două state aparent nebeligerante, unul dintre ele membru NATO, ar fi putut declanșa un al treilea război mondial. La rândul său, Iranul și-a deplasat trupele în Azerbaidjan pentru asigurarea creării unor zone speciale destinate adăpostirii refugiaților de război. Criza a fost până la urmă dezamorsată, atât prin intervenția câtorva factori implicați, cât și prin presiunea Statelor Unite ale Americii asupra guvernului de la Erevan.

O poziție esențială în conflictul din Karabah este dată de poziția Rusiei. La început, mișcarea armenească din Karabah a reprezentat pentru Gorbaciov fermentul unei dezordini care ar fi putut antrena o serie de grave incidente etnice pe teritoriul Uniunii Sovietice, un stat care se confruntă cu grave probleme economice și sociale, în perioada sa de crepuscul. În consecință, acesta a întreprins tot ce i-a stat în putință pentru susținerea unui guvern comunist la Baku, trimițând trupele Ministerului Afacerilor Interne în regiune. Dar aceste decizii ale Kremlinului s-au dovedit a fi până la urmă niște grave decepții pentru poporul armean, popor creștin înconjurat de musulmani, care îi considerau pe ruși și pe georgieni drept frații cei mai apropiați. Mai mult decât atât, Armenia s-a dovedit a fi un stat total dependent de Rusia în privința resurselor de materii prime și energetice.

Însă Rusia ți-a revizuit politica imediat după căderea URSS, iar Armenia a devenit brusc un aliat demn de încrederea sa de fost mare imperiu, ca urmare a afinităților culturale și de civilizație care au apărut la suprafață brusc după abandonarea

măștii politice, consecință a eradicării comunismului. Pe aceeași cale a încrederii reciproce, pentru a-și demonstra prietenia față de Rusia, Armenia a semnat toate acordurile economice de după crearea CSI, acceptând chiar și staționarea trupelor Federației Ruse pe teritoriul național. Astfel, cu ajutorul Armeniei, supranumită „Israelul Caucazului”, Rusia a început să pășească pe calea restaurării fostului său imperiu și a influenței în regiune.[86]

Sprijinul acordat de Rusia Armeniei a avut un efect pozitiv asupra Azerbaidjanului, prin sporirea influenței ruse în acest stat, care, după sosirea la putere a lui Gaidar Alliev, s-a angajat pe calea revigorării relațiilor cu Rusia și a contracarării influenței Armeniei în enclava Nagorno Karabah.[87] Războiul din enclavă este reprezentativ pentru politica neo-imperială a Rusiei în regiune. Kremlinul a știut să exploateze disensiunile dintre statele beligerante pentru a-și consolida puterea, influența și a reveni în forță în regiunea caucaziană. Acest război s-a dovedit a fi benefic pentru Rusia, iar aceasta a manevrat de așa manieră încât să inducă idee că doar Kremlinul, prin acțiunile sale, poate rezolva problemele regionale.

Prin întărirea Armeniei, Rusia a urmărit slăbirea statelor musulmane din regiune, pe lista sa găsindu-se atât Turcia cât și Iranul. Războiul din enclavă a reprezentat pentru Rusia un test, care a dorit să demonstreze că, pe timpul acțiunilor în forță ale Kremlinului în regiune, Europa va rămâne neutră și că nu va avea un cuvânt de spus în această ecuație complicată. Motivele neutralității Occidentului sunt multiple, însă cel mai important dintre ele îl reprezintă dependența statelor europene de resursele energetice rusești. Totodată, chestiunea revenirii Rusiei în forță,

---

[86] Woodward, Johnsen (1995), Balkan Tragedy, *Deciphering the Balkan Enigma: Using history to inform Policy (Carlisle Barraks,:* Institutul de Studii Strategice.

[87] Denitch (B-D.), 1994, Ethnic nationalism, *The Tragic Death of Yugoslavia (*Minneapolis University of Minnesota Press), pp. 108-109.

în calitate de prim actor pe scena internațională, nu s-a dovedit a fi un subiect pe lista cancelariilor occidentale.

În ceea ce privește paradigma securității înghețate, războiul din enclava Nagorno-Karabah este reprezentativ, în primul rând prin „înghețarea" bruscă a climatului de securitate între statele din regiune. Pe perioada conflictului, relațiile interstatale au fost afectate de sentimentul suspiciunii, al nesiguranței. În aceeași măsură, conflictul a împărțit statele din regiune în suporteri ai Rusiei sau ai Turciei, creând un precedent periculos în relațiile acestora cu cele două puteri regionale. Pe de altă parte, „războiul sfânt al Islamului" împotriva ortodoxiei a creat o radicalizare vizibilă a elementelor din întreaga lume islamică, mobilizând statele islamice, toate acestea trimițând la o eventuală cruciadă a Islamului împotriva creștinismului.

Acțiunea secesionistă a Armeniei a încurajat elementele separatiste, poziționate pe „centura" conflictelor înghețate care înconjoară regiunea Mării Negre, să reacționeze într-o manieră violentă. Negocierile post-conflict care au decis statutul enclavei Nagorno-Karabah nu au reușit să aducă pacea îi regiune, enclava rămânând în continuare un „butoi cu pulbere" al fostului spațiu sovietic, care poate exploda oricând.

§10. Abordarea principalelor probleme cu care se confruntă statul caucazian Georgia în perioada paradigmei securității înghețate

Georgia anilor '90, un stat recent eliberat de sub dominația Imperiului sovietic, este una dintre „beneficiarele" politicii de depopulare forțată, inițiate de doi celebri georgieni, Iosif Vissarionovici Stalin și Lavrenti Beria.[88] La începutul anilor '90,

[88] Conflictul între Georgia și Abhazia se încadrează în „setul" de confruntări declanșate în urma prăbușirii Uniunii Sovietice. Abhazii și georgienii aparțin

Georgia, la fel ca alte state ieșite de sub orbita URSS, și-a manifestat dorința de părăsire a orbitei Kremlinului, gest considerat inacceptabil de către Moscova. Rezultatul acestui demers s-a concretizat în autoproclamarea Abhaziei ca stat independent, fapt care a dus, inevitabil, la declanșarea unui nou conflict local pe teritoriul Georgiei, fostă republică autonomă a URSS. După 2 ani de conflicte și numeroase victime umane, Abhaziei i-a fost confirmat statutul de enclavă adânc înfiptă în teritoriul Georgiei, controlată de separatiștii abhazi cu sprijinul Rusiei.

Profitând de aparenta slăbiciune a Uniunii Sovietice, Osetia de Sud a făcut primii pași în direcția emancipării de sub tutela URSS, încă de la sfârșitul anilor '80.[89] După câteva ciocniri sângeroase între oseți și georgieni, la sfârșitul anului 1989, trupele sovietice au fost poziționate la Ținvali, capitala regiunii. Violențele au răbufnit din nou, cu ocazia declarațiilor de independență ale liderilor oseți în anul 1991, an în care Osetia și-a proclamat independența. Luptele au încetat în anul 1992, ca urmare a unui acord pentru încetarea focului, ocazie cu care un contingent de trupe pentru menținerea păcii format din ruși, georgieni și oseți, sub mandat ONU.

---

unor grupuri umane care au împărțit împreună regiunile din estul Georgiei. După triumful revoluției bolșevice, aceste două etnii au ocupat întregul teritoriu, transformându-l în Republica Autonomă Abhază. În 1931, Stalin a transformat Abhazia într-o regiune autonomă a Georgiei. Mai târziu, un alt celebru georgian, Lavrenti Beria, a deportat georgienii din estul țării. Situația s-a transformat într-o „bombă etnică” la începutul anilor '90. Ca de obicei, Rusia a intervenit în conflict, susținându-i inițial pe georgieni. După alegerea categorică de către Georgia a căii de dezvoltare europene, Rusia începe tot mai mult să se opună tendințelor independentiste ale acestui stat.

The Economist, articol din 27 iulie 2008, *Georgia și Abhazia – istoria Mării Negre.*

[89] În nordul Georgiei, oseții au avut de-a lungul secolelor, relații amiabile cu rușii, iar mai apoi, cu regimul bolșevic. Mai mult, aceștia au fost de partea bolșevicilor, cu ocazia ocupării Georgiei, în anii '20. Ulterior a fost creată Regiunea Autonomă a Osetiei de Sud pe teritoriul Republicii Sovietice Georgiene și a Osetiei de Nord în cadrul Rusiei.

Pe perioada regimului lui Șevarnadze, manifestările pro-secesioniste și-au pierdut din intensitate, însă au revenit în forță odată cu preluarea puterii de către Mihail Saakașvili. Exemplul celor întâmplate în Georgia, în această perioadă, ilustrează modelul paradigmei securității înghețate, deoarece sunt reunite componentele care constituie substanța acesteia. Fragilitatea regiunii este data de amalgamul de etnii, popoare, națiuni, care aparțin unor modele civilizaționale și religioase diferite, extrem de preocupate să-și regăsească identitatea pierdută de-a lungul multor ani de regim totalitar. Acestea se regăsesc într-o asiduă competiție pentru propria supraviețuire într-un climat ostil, fiindu-le dificil să se adapteze atracției noilor poli de putere apăruți după prăbușirea comunismului.

Georgia deține o poziție strategică foarte importantă prin poziționarea sa lângă Marea Neagră, un atu geografic care-i oferă acces direct la strâmtori. În plus, deși țara nu este bogată în resurse naturale, aceasta este așezată de-a lungul conductelor de gaz și de petrol cu destinația Europa Occidentală.[90] Fapt extrem de important, Georgia a devenit un spațiu foarte important pentru comunitatea europeană, prin faptul că reprezintă o variantă de transport a hidrocarburilor fără implicarea Rusiei și a Companiei "Gazprom".[91] În ceea ce privește Rusia, abandonarea poziției sale dominante din Georgia reprezintă un nou pas spre coșmarul transformării Mării Negre într-un „lac NATO."

[90] După Filip (C.), *Georgia la răscruce*, Evenimentul zilei, 2006.

[91] Problemele energetice ale Georgiei au favorizat cooperarea economică cu Turcia și Azerbaidjan, state islamice care se opun recâștigării de către Rusia a poziției de mare putere în regiune. Pe teritoriul Georgiei tranzitează conductele care transportă petrolul din regiunea Caspică în Turcia. Uniunea Europeană și Statele Unite, în calitate de noi factori de atracție în regiune, fac tot ce le stă în putință pentru a evita prezența Rusiei în procesul de transport al hidrocarburilor spre Europa.

În anul 1992, forțele militare și paramilitare ruse dislocate în baza militară de la Gadauta au intervenit în forță în favoarea separatiștilor abhazi, declanșând un nou război civil în interiorul Georgiei, care a fost stopat un an mai târziu de către forțele ruse, azere și armene. După această ultimă intervenție, Georgia, care a fost deja supusă unui șantaj economic de către Rusia prin încetarea furnizării gazului și petrolului necesar, a cedat, acceptând ca soluție intermediară, intrarea în C.S.I. Rusia, în ceea ce o privește, a profitat de momentul de slăbiciune al Georgiei pentru a-și conserva noul său statut de putere regională, recurgând de câte ori a fost nevoie, la trupele de menținere a păcii staționate în Osetia de Sud.

Pentru Rusia, regiunea Caucazului reprezintă un fragment de „securitate energetică“ parte a securității sale naționale. După disoluția URSS, Kremlinul a procedat, într-o primă etapă, la reconstituirea primului său inel de influență care cuprinde fostele republici unionale care și-au proclamat independența la începutul anilor '90, în paralel cu resuscitarea vechii uniuni sub denumirea de Comunitate a Statelor Independente, o structură în aparență mai democratică decât fosta Uniune Sovietică, cu Rusia ca piesă de bază.[92]

[92] Comunitatea Statelor Independente este o alianță care cuprinde 11 foste republici sovietice unionale: Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Kazahstan, Kîrghistan, Moldova, Rusia, Tadjikistan, Turkmenistan, Ucraina, iar Georgia a devenit membră a comunității în 1993, după sfârșitul războiului civil. În august 2008, după declanșarea războiului, Parlamentul georgian a votat retragerea Georgiei din CSI. Scopul primordial declarat al acestei asocieri de state a fost acela de a ajuta fostele republici unionale să facă față șocului dezmembrării URSS, facilitând tranziția acestora spre o comunitate de state similară Uniunii Europene. Însă după ani de funcționare defectuoasă a comunității și mai ales după repetate eșecuri economice, rezultatele obținute nu au justificat eforturile Rusiei de a menține această structură, cu toate că, Rusia a considerat întotdeauna comunitatea drept o etapă necesară pe calea revenirii sale la statutul de mare putere.

Deoarece au simțit primejdia care plutea în aer odată cu inițierea acestei prime etape pe calea reconstituirii URSS, fostele republici unionale nu au aderat în totalitate, fapt de neconceput pentru Rusia, care și-a continuat presiunile asupra recalcitranților, în vederea resuscitării foste sale glorii imperiale. Sfârșitul războiului pentru Osetia a semnificat „capturarea" țării de către Mafia rusă și generalii KGB în retragere. Ca peste tot în regiunile victime ale conflictelor înghețate, economia subterană, contrabanda, traficul de persoane, crima organizată, traficul cu droguri au minat puterile fragile ale administrației enclavei.

Abhazia a sfârșit prin a fi controlată de elementele rusofone, transformându-se în instrument al G.R.U.[93] Prin menținerea celor două enclave sub propriul control, Rusia a reușit să imobilizeze pentru moment tendințele secesioniste ale Georgiei, obligând acest stat să devină membru al CSI. Pentru Georgia, perioada de după sfârșitul războaielor civile va reprezenta o ocazie de întărire a relațiilor cu Occidentul și Statele Unite ale Americii. Pentru comunitatea occidentală se prefigurează astfel, din ce în ce mai mult, ideea transformării Georgiei într-un pion avansat, reprezentat al propriilor interese în regiune.

Treptat, Georgia a devenit în regiune un adept convins al Statelor Unite și un candidat extrem de silitor pentru inițierea unor măsuri ferme de ieșire din orbita de atracție a Rusiei și debarcarea cu arme și bagaje în tabăra occidentală. Acest lucru este de neacceptat pentru Federația Rusă, care a început să manifeste o atitudine extreme de ostilă la adresa Georgiei. Orice tentativă a Georgiei de a-și depăși statutul de stat dependent de Rusia s-a transformat în eșec. Rusia continua să își mențină forțe militare în Georgia, dislocate în bazele militare din Batumi și

[93] Conform articolului *Georgia, radiografia conflictelor înghețate,* publicat în Revista 22, din 10 septembrie 2008.

Akalkalaki, obiective militare moștenite de la fosta URSS. Dezlănțuirea unui puseu de naționalism odată cu preluarea puterii de către Mihail Șevarnadze, i-a împins pe abhazi și pe oseți în brațele Rusiei, justificând totodată prezența trupelor ruse în enclave.

Pe întreaga perioadă a paradigmei securității înghețate, guvernul georgian nu a deținut controlul asupra enclavelor separatiste. Dislocarea trupelor ruse în enclave și pe teritoriul georgian a reprezentat pentru Rusia, alături de menținerea dependenței economică a Georgiei, un mecanism foarte eficient de menținere a Georgiei în sfera sa de influență. Conflictul ținut la rece de Rusia a deturnat pentru moment voința acestui stat caucazian de a-și alege singur calea europeană, iar o viitoare derulare a evenimentelor vor plasa Georgia în centrul unor evenimente petrecute în regiunea Caucazului.

CAPITOLUL 3.
Analiza opțiunilor și vulnerabilităților fostelor state comuniste ale Regiunii Extinse a Mării Negre: occidentalizarea sau revenirea în sfera de influență a Rusiei?

După o primă analiză a climatului Regiunii Extinse a Mării Negre în perioada de început a morfolizei noii lumi monopolare și a evoluției actorilor implicați, putem afirma că, la debutul anilor '90, participanții la crearea noilor structuri de securitate se găseau pe paliere diferite ale evoluției structurale. Astfel, din punct de vedere al dezvoltării economice, diferențele erau destul de accentuate între România și Bulgaria, pe de-o parte și fostele republici unionale, pe de altă parte. Prin urmare, constatăm o alterare a mediului de securitate a fostului spațiu de influență sovietic, ca urmare a diferențelor de dezvoltate între actorii regionali.

România și Bulgaria și-au păstrat în perioada totalitarismului propriile identități naționale, culturale și sociale, spre deosebire de națiunile moldovenească, ucraineană, georgiană, armeană și azeră, care au îndurat un proces pervers de denaționalizare, sub masca adoptării internaționalismului proletar și poziționării lor sub stindardul glorios al revoluției mondiale, purtat cu mândrie de Uniunea Sovietică. În anul 1990, eforturile acestora pentru a-și regăsi propria identitate au contribuit la explozia butoiului de pulbere al secesionismului, fenomen extrem de bine controlat și izolat în perioada

comunismului. Războaiele locale declanșate cu această ocazie au avut ca urmare mii de morți și răniți, au depopulat regiuni întregi, aducând spectrul terorismului și al crimei organizate la porțile Regiunii Extinse a Mării Negre.

Este o realitate faptul că pentru fostele republici care au gravitat în sfera de influență a URSS, distanțarea de imperiu a reprezentat un proces extrem de dificil, chiar imposibil pe alocuri. În aceste circumstanțe, o chestiune de meditație poate fi abordată în contextul perioadei respective, în ce măsură poate deveni mai atractivă apropierea de Occident decât revenirea la statutul de republică unională? Poate capitalismul oferi mai mult unui stat obișnuit ani de-a rândul cu o economie planificată ? Pot, în acest caz, reformele în toate domeniile aduce un element de plus-valoare, astfel încât nivelul de trai să ajungă la standardele occidentale ? Ar fi benefic pentru securitatea națională a acestor state să abordeze calea NATO? Dacă da, în cazul unui conflict cu Rusia, în condițiile Articolului 5 al Tratatului, ar putea fi activat acesta? S-ar putea găsi în forumurile legiuitoare ale statelor occidentale sprijin politic suficient în favoarea activării clauzei care ar permite statelor occidentale să sară în ajutorul unui fost stat sovietic sau fost membru al lagărului democrațiilor populare? Ar interveni statele occidentale pe teritoriile Armeniei, Georgiei, Moldovei, Azerbaidjanului, în caz că unul dintre aceste state ar adresa o solicitare oficială de intervenție, în calitate de membru NATO?

§1. Impactul prăbușirii comunismului asupra mediului de securitate de la Marea Neagră. Efectele imediate și imprevizibile ale dispariției Tratatului de la Varșovia pentru statele din regiune

După dispariția sistemului comunist, arhitectura de securitate regională a cunoscut o nouă etapă, în condițiile izbucnirii unor conflicte regionale care au înlocuit logica Războiului Rece.

În *REMN*, parte a Balcanilor, o regiune dovedită de-a lungul anilor drept instabilă din punct de vedere istoric, geografia nu coincide cu faliile civilizaționale și culturale. Apariția „capitalismului sălbatic", odată cu dispariția tratatelor militare care confereau totuși o relativă stabilitate specifică Războiului Rece, a complicat tabloul geopolitic. Alături de Turcia, Ucraina aspira la statutul de putere regională, fără a avea însă posibilitatea economică să-și susțină această aspirație. Care au fost, deci, opțiunile noilor state? Rămânerea pe orbita vechiului Imperiu sovietic sau alegerea căii occidentale de dezvoltare?

Dispariția Pactului de la Varșovia,[1] votată în unanimitate de către membrii săi, a produs o stare de euforie fără precedent la nivelul societăților, în primul rând al celor din fostele state comuniste. Actul în sine a determinat dezagregarea structurii bipolare de putere, caracterizată de o relativă stabilitate ca urmare a realizării unui echilibru strategic la un nivel maxim de forțe militare convenite a fi menținute de către cele două superputeri. Structura OPV a asigurat, încă de la crearea sa, un nivel continental și global de stabilitate a lumii, cu ajutorul mecanismelor controlului armamentelor și, în mod paradoxal, printr-o cursă acerbă a înarmărilor. În același timp, tratatul a avut rolul de a bloca și a menține în stare latentă orice diferend local, economic, confesional, etnic sau de orice altă natură între state, clase sau categorii sociale. Astfel, principala virtute a pactului consta în caracterul său de poliție politică, paznic al dogmelor comuniste, atent la orice derapaj al vreunui stat din lagărul democrațiilor populare.

[1] Singurul lider care a fost interesat de menținerea acestui pact a fost Ion Iliescu, președinte al României la acea oră. Conform unui comunicat în oficialul Vestnik Ministerstva Innostranih, Gorbaciov și Iliescu au confirmat propriul interes pentru a restructura Tratatul de la Varșovia și CAER-ul. Niciun alt lider est-european, care a discutat cu Gorbaciov pe această temă, nu a fost interesat de menținerea pactului. (n.a.)

Pentru URSS, dispariția sa a însemnat producerea unei semnificative breșe de securitate în dispozitivul său de apărare. La Conferința Comitetului Politic Consultativ de la Moscova a Organizației Tratatului de la Varșovia din 7 iunie 1990 participanții au adoptat o declarație oficială care stipula obligativitatea membrilor de a „*revedea caracterul, funcțiunile și activitatea Tratatului de la Varșovia*". O restructurare a Pactului ar fi însemnat transformarea sa într-un pact politic.[2] Fără îndoială, interesul Uniunii Sovietice era de a conserva și menține structura acestei organizații ca principal garant al propriei securități. După 45 de ani de funcționare ca organizație militaro-politică, transformarea sa într-o organizație politico-militară, ar fi reprezentat atât un balon de oxigen cât și unicul mod de supraviețuire a Pactului în noul context de securitate.[3]

Deși comisia care pregătea transformarea Pactului s-a reunit în câteva rânduri la Praga, Sofia și Varșovia, niciun progres nu a fost înregistrat. Pe parcursul procesului de clarificare a viitorului Pactului, resuscitarea sa se adeverea din ce în ce mai greu de realizat și mai ales extrem de sensibilă pentru Moscova.[4] În plus, constituirea Trilateralei de la Vișegrad și unificarea Germaniei au complicat și mai mult lucrurile. Astfel, la 1 iulie 1991, Tratatul de la Varșovia devenea istorie. Dispariția acestuia a creat un vid de putere și a adus un val de disensiuni geopolitice pentru Regiunea Extinsă a Mării Negre.

---

[2] Conform *Raportului de activitate al Ministerului Afacerilor Externe al URSS, noiembrie 1989-dcembrie 1990,* în Medjunarodnaia Jiznî, nr. 3, 1991.

[3] Același raport al MAE URSS.

[4] În 22 ianuarie 1991, a fost redactat un document al CC al PCUS prin care vechile structuri de putere au fost distruse și „*vechile partide conducătoare au fost împinse spre marginea societății* ". Conform acestui document, URSS trebuia să acorde mai multă atenție vechilor săi sateliți, într-o manieră de a nu le permite să devină „*surse ale antisovietismului*" și de a nu juca „*rolul de catalizator exterior al separatismului național și al tendințelor centrifuge în URSS* ". În plus, aceste țări ar trebui să rămână „*libere de baze și de forțe militare străine*".

Principala problemă de actualitate la începutul anilor '90 conținea o dilema existențială pentru statele din regiune care consta în nevoia de a alege între calea occidentală de dezvoltare sau rămânerea într-o formula nouă, reformată, în orbita noii Rusii, structură statală apărută în urma dezmembrării URSS. Statele REMN erau extrem de preocupate de rezolvarea propriilor probleme interne. Dizolvarea Tratatului a stat la baza ruperii ultimelor „lanțuri" ideologice din regiune, dar după lunga perioadă de dictatură comunistă, statele eliberate nu au fost în măsură să gestioneze cu eficiență situațiile complexe în care au fost poziționate, indiferent de voința lor, după căderea dictaturii.

După euforia suscitată de dizolvare structurilor OPC, statele eliberate s-au trezit brusc în situații neprevăzute: s-au regăsit singure în noua lume plină de amenințări, riscuri și vulnerabilități. Autoritatea reală și formală a Pactului de la Varșovia în regiune a fost înlocuită printr-o lipsă a unei structuri regionale de securitate. Constrângerile ideologiei comuniste au fost înlocuite de domnia liberului arbitru și a capitalismului sălbatic care a înlocuit socialismul restrictiv. În acea perioadă, conduita statelor din regiune nu a fost condiționată de principiile morale și de drept, iar tendința de a apăra propriile interese în detrimentul altor state era predominantă.

Perspectiva unui stat de a se adapta valorilor occidentale reprezenta o adevărată utopie. Conștiente că existența vidului de putere creat prin disoluția OPV ar trebui umplută, NATO și UE au început să acționeze într-o manieră proprie în nordul continentului prin susținerea separării statelor baltice de fostul lor atractor, Rusia, devenită acum o putere regională. În sudul continentului, mai precis în Balcani, acestea au acționat într-o manieră fermă pentru a stopa conflictul declanșat în fosta

Iugoslavie. Au mai rămas nerezolvate conflictele latente din interiorul fostelor teritorii sovietice, devenite acum state independente. Lucru vizibil, transformările majore produse în Europa Centrală și de Est și în Balcani au pus în gardă Europa Occidentală, dându-i ocazia să acționeze într-o manieră gradată pentru a-și consolida influența în brețele geografice rămase după reculul URSS.

Schimbarea statutului Kremlinului, din megaputere globală în putere regională, a declanșat o serie de alarme în rândul statelor occidentale. Disoluția Pactului a încurajat crearea unui sistem de securitate a *REMN*, eventual conectat la sistemul de securitate al NATO, cu directa participare a Statelor Unite ale Americii și a puterilor occidentale. În mod evident, în acest caz, trupele NATO ar fi trebuit să staționeze pe teritoriile României și Bulgariei, ca o garanție a bunei funcționări a sistemului.[5] Astfel, chestiunea vidului de putere ar putea fi rezolvată, iar comunitatea occidentală și-ar stabili întâiul cap de pod în

[5] După Puricel (I.) și Anastasiei (T.), în *Geopolitică la Marea Neagră-relațiile între Rusia și Ucraina în contextul expansiunii spre Răsărit a NATO*, 2006, Editura Universității Naționale de Apărare Carol I, București, Rusia are 5 motive principale împotriva extensiei NATO în Regiunea Extinsă a Mării Negre, acestea fiind:

1. extinderea reprezintă o provocare militară la adresa Rusiei, deoarece presupune deplasarea de forțe militare până la frontierele acesteia;
2. procesul ca atare va exclude pe viitor Rusia de la masa luării deciziilor privind securitatea la nivel european, deoarece doar NATO se va impune drept singura organizație europeană de securitate credibilă;
3. umbrela de securitate comună conferită de către Articolul 5 noilor membri va încuraja aventurismul acestora, cauzând, în acest fel, preocupări și griji vechilor membri;
4. procesul extinderii va crea o nouă linie de demarcație similară fostei Cortine de Fier;
5. extinderea va sabota reformele democratice care se vor produce în Rusia prin resuscitarea forțelor naționalist-șovine, antioccidentale.

regiune, în apropierea resurselor de hidrocarburi ale regiunii[6] Caspice.

Odată cu apariția erei post Război Rece, majoritatea conceptelor de securitate și apărare au câștigat o nouă dimensiune, prin transformarea naturii conflictelor.[7] Astfel, prin modificarea echilibrului global al forțelor, conflictele clasice și-au pierdut din importanță, cedând locul conflictelor asimetrice. Rapida răspândire a acestora din urmă pe falia între civilizații a *REMN* reprezintă rezultatul dispariției Organizației Tratatului de la Varșovia. Pentru moment, Rusia a profitat din plin de „încălzirea" conflictelor înghețate care au izbucnit pe fostele sale teritorii, pentru a-și îndeplini următoarele scopuri:

– experimentarea noilor procedee, metode și tactici ale războaielor neconvenționale asimetrice. Conflictele secesioniste și interetnice presupuneau o altă abordare a artei războiului. Utilizarea tehnicii militare a armatei ruse în acest tip de conflicte s-a dovedit a fi o excelentă ocazie pentru utilizarea materialului militar perimat, provenind din arsenalele fostei armate sovietice. Cu această ocazie, Cecenia, Transnistria, Nagorno-Karabah, Osetia și Abhazia s-au dovedit a fi poligoane extrem de folositoare pentru experimentarea de către Rusia a noilor tactici militare, adaptate conflictelor asimetrice;

---

[6] Actorii *REMN* și-au reevaluat și redimensionat propriile noi sisteme de securitate națională, specifice perioadei paradigmei securității înghețate. Pierderea unor prerogative ale suveranității naționale specifice perioadei Războiului Rece au determinat respingerea realizării unui sistem comun de securitate. În acea perioadă, cele mai multe guverne din regiune și-au organizat și fundamentat reformele sistemelor de securitate sub controlul civil al statului, element primordial al noilor democrații. (Securitate și stabilitate în bazinul Mării Negre, op. cit. p. 43)

[7] Hamet (P.), 1997, *Gestiunea și prevenirea crizelor, provocările Europei,* Tribuna CID, nr.11, p. 43.

- convingerea opiniei publice internaționale de nevoia dislocării trupelor rusești în regiunile secesioniste în vederea anihilării elementelor periculoase pentru securitatea liniilor de aprovizionare cu hidrocarburi a Europei. În mod evident, Europa a conștientizat marea fragilitatea care consta în dependența sa de resursele de hidrocarburi rusești, însă pe moment nu avea altă soluție decât aceea de-a accepta intervențiile Rusiei în fostele sale spații de influență, în scopul așa zisei protecții a liniilor și câmpurilor petrolifere. Astfel, originile războiului de astăzi pentru resurse, dintre Europa și Rusia, își are rădăcinile în perioada paradigmei securității înghețate;
- odată cu dispariția Pactului de la Varșovia, Rusia s-a văzut poziționată față în față cu Turcia, al doilea membru ca putere al NATO, mare putere navală în regiune, deținătoarea „cheilor" strâmtorilor Mării Negre și stat nucleu al civilizației musulmane.[8] Astfel, rivalitatea istorică dintre cele două state a trecut la un alt nivel în anii '90, prin considerarea Turciei de către Rusia drept „capul de pod" al Statelor Unite ale Americii în regiune. Circumspecția Rusiei referitoare la rolul Turciei își avea originile în acțiunile belicoase și inamicale la adresa Kremlinului ale Tadjikistanului și Azerbaidjanului, considerate de către Rusia drept proiecții ale acțiunilor Ankarei împotriva sa, prin intermediul celor două state de origine turcică. Mai mult decât atât, Rusia considera că Statele Unite ale Americii se aflau la originea acestui adevărat „complot" la adresa sa, având ca scop preluarea controlului asupra regiunilor bogate în hidrocarburi.

[8] Huntington, op.cit.

În concluzie, la baza întreținerii de către Rusia a conflictelor locale și a intervențiilor sale cu trupe pentru pacificarea popoarelor rebele, care doreau emanciparea de sub tutela sa autocrată, stătea antiamericanismul, un fenomen care nu a dispărut după sfârșitul Războiului Rece, dimpotrivă, s-a amplificat.

Dorința Rusiei de a deveni elementul principal al scenei strategice regionale era în mod evident vizibilă pentru statele din regiune. Vechiul mare imperiu a eșuat în intenția sa de a înlocui internaționalismul proletar și valorile socialismului cu panslavismul, de natură a justifica orice demers al Rusiei pentru readucerea vechilor republici regionale în zona sa de influență, dar mai ales pentru resuscitarea sentimentului de apartenență de către fostele republici unionale slave, la un imperiu nou, croit pe alte baze. Debarasându-se de carapacea sa ideologică, Rusia își urmărea în continuare scopul său, acela de-a redeveni partener strategic al Statelor Unite ale Americii la nivel global. Deoarece momentul unipolar al anilor '90 a reprezentat un moment de declin pentru Rusia, pentru vechii aliați (incluzând România și Bulgaria printre ei), perioada s-a dovedit a fi propice pentru emanciparea de sub fosta tutelă autocrată și alegerea căii occidentale de dezvoltare.

Efectul primelor manifestări ale României pe scena internațională în perioada de debut al momentului unipolar, s-au dovedit a fi bulversante pentru Occident, demonstrând „convulsiile" din rândul noii clase politice românești declarată pro-occidentală. Pentru foștii aliați din OPV (cu excepția României), relația cu Occidentul a luat o turnură prioritară, iar în ceea ce privește relația cu URSS, discuțiile se purtau exclusiv pe tema retragerii fostelor trupe sovietice de pe teritoriul acestor state. Pentru România, însă, contactele diplomatice cu (încă)

URSS, au crescut în intensitate, culminând cu semnarea, la 5 aprilie 1991, a *Tratatului de colaborare, bună vecinătate și prietenie între România și URSS.*[9]

De remarcat că Tratatul cu URSS a fost semnat după semnarea celui de la Vișegrad dintre Cehia, Polonia și Ungaria, în luna februarie 1991 și doar la o lună după încetarea existenței OPV, la 3 martie 1991.

Prin semnarea acestui Tratat, România s-a dovedit a fi singurul stat ex-comunist care se simțea amenințat în mod explicit, ca urmare a turnurii pe care au luat-o evenimentele de după încetarea Războiului Rece, iar ca urmare a fost nevoită să-și asigure garanții de securitate chiar și prin semnarea unui Tratat cu URSS, fără a avea percepția dispariției în scurt timp a acestui conglomerat statal. Astfel, prin semnarea Tratatului, România s-a distanțat față de statele din regiune, care au considerat gestul ca un fel de „trădare " a scopului Revoluției din 1989 și o revenire a țării la vechile dogme comuniste. Statele occidentale au perceput semnarea Tratatului cu URSS drept un gest extrem de neobișnuit, atipic chiar, pentru un stat care s-a desprins de comunism printr-o revoluție sângeroasă, care a dat atâtea victime.

Unul din actorii periferiei globale strategice, Turcia, a rămas un adversar istoric al Rusiei în regiune, iar după dispariția

[9] Tratatul prevedea angajamentul României și URSS de a nu participa la alianțe militare orientate împotriva uneia dintre ele. Niciuna dintre ele nu ar trebui să folosească teritoriul național ca bază de pregătire/declanșare a unui conflict militar împotriva celeilalte. *„România a fost prima țară care a fost pregătită pentru semnarea uni tratat cu Uniunea Sovietică, după dizolvarea taberei statelor socialiste*", a declarat ulterior Mihail Gorbaciov. Ministrul sovietic al Afacerilor Externe, Mihail Bessmertnîh, a declarat, la rândul său, într-o manieră mult mai nuanțată, faptul *„…noul Tratat cu România deschidea calea semnării unor astfel de tratate și cu Bulgaria, Cehia, Ungaria și Polonia*". Tratatul a reprezentat primul gest politic al guvernului român după încetarea existenței la 3 martie 1991, a OPV. Din fericire, acesta nu a fost ratificat de Parlamentul României.

Pactului de la Varșovia, sintagma „principalul pion al flancului sudic al NATO" conferit Ankarei, a devenit desuet, deoarece dispariția Uniunii Sovietice a plasat automat fostele republici unionale musulmane, sub influența tradițională a Turciei, căreia i-a fost conferit un statut de centru economic, militar și ideologic al regiunii. Capacitățile sale militaro-politice au crescut cu această ocazie, iar treptat, treptat, o parte a vidului de putere ivit odată cu dispariția URSS, ar putea fi umplut de unele decizii și inițiative ale acestui stat în regiune.

Încă de la începutul anilor '90, Ankara și-a asumat un statut de coagulant al doi vectori, forțele occidentale poziționate împotriva Irakului în perioada primului război din Golf și demersurile Statelor Unite ale Americii de-a penetra tradiționalele sfere de influențe ale URSS. În ceea ce privește Republica Moldova, acesteia i-a fost rezervat un statut special din partea Rusiei, prin desprinderea Transnistriei. Din cauza conflictului întreținut de Rusia pe propriul său teritoriu, aceasta a fost determinată să își amâne planurile sale de integrare europeană. Acuzat de Rusia de menținerea unei politici ambigue în comparație cu Transnistria, Chișinăul a ajuns să fie considerat de Kremlin drept un potențial inamic, spre deosebire de Republica Transnistreană, devenită un amic privilegiat în ecuația de putere de pe malul Nistrului.

Prin existența enclavei transnistrene, Moscova a reușit să inițieze un conflict înghețat prin care aceasta își crea un „cap de pod" și un nod geostrategic în ipoteza în care Uniunea Europeană și-ar stabili frontiere directe cu Rusia, prin primirea în rândul acestei organizații a României și Bulgariei.

Parte a „glacis-ului" sovietic de securitate a Războiului Rece, Bulgaria era un stat de „primă linie " a fostului Tratat, fiind dispusă pe extremitatea flancului sudic al Tratatului, în

vecinătatea Turciei, cu care împărțea o frontieră comună. Datorită apartenenței comune la valorile slave și ortodoxe, relațiile dintre Uniunea Sovietică și Bulgaria erau excelente în perioada Războiului Rece. În consecință, Bulgaria reprezenta principalul aliat al URSS în regiune, statut păstrat cu brio ca efect al politicii ultraconservatoare a liderului bulgar Todor Jivkov.

La începutul anilor '90, influența sovietică în Bulgaria a cunoscut o puternică diminuare. În Bulgaria, ca peste tot în *REMN*, momentul de geneză a noii lumi monopolare a fost însoțit de aceeași dinamică dual: pierderea de către URSS a sferei sale de influență, concomitent cu încercările Statelor Unite ale Americii de a umple vidul de putere nou apărut. Deși, așa cum am prezentat, Bulgaria s-a dovedit a fi cel mai credincios aliat al URSS în regiune, desprinderea acesteia de tratatul de alianță cu URSS s-a dovedit a fi extrem de dificilă chiar și pentru vecinul de la sud al României. Procesul ca atare a fost însoțit de aceleași „simptome" ca și în România, menționând aici incapacitatea guvernanților de a stăpâni situația, ca urmare a prăbușirii sistemelor totalitare.

Minată în interior de viciile capitalismului sălbatic, Bulgaria a considerat România, cel puțin la nivel declarativ, drept unul dintre principalele obstacole întâlnite pe calea integrării sale europene, cu care se află într-o acerbă competiție pentru a „mulțumi puterile occidentale". Nu este mai puțin adevărat faptul că statele occidentale au încurajat starea de fapt existentă, menținând un climat competitiv între noile candidate pe calea occidentală de dezvoltare. Cu titlu informativ, realizările și eșecurile acestor state au fost monitorizate din punctul de vedere al unei competiții între cei doi concurenți care „alergau" pe culoare diferite. Similar României, și securitatea națională a Bulgariei a fost pusă în discuție odată cu retragerea

trupelor sovietice staționate în această țară.[10] În mod evident, Statele Unite și NATO au sesizat, la începutul anilor '60, importanța pozițiilor României și Bulgariei în Tratat, România fiind singurul stat fără trupe sovietice, iar Bulgaria fiind plasată pe extremitatea flancului sudic, la granița cu Turcia. Atragerea celor două state pe orbita euro-atlantică se dovedea a fi un proiect politic grandios de integrare în noua arhitectură de securitate între Marea Baltică și Marea Neagră.[11]

§2. Comunitatea occidentală și Statele Unite, prime beneficiare ale transformărilor mediului de securitate pontic

Din perspectivă istorică, principala problemă de securitate a statelor Europei Centrale și de Est a constat în preocuparea acestora de a nu cădea sub hegemoniile germană sau rusă. Imediat după cădere comunismului, Franța și Germania pe de-o parte și Statele Unite pe de alta, au început să își dispute controlul asupra Mării Negre, un spațiu obligatoriu de trecere a conductelor cu hidrocarburi dinspre Răsărit spre Occident. Cu o Rusie aparent slăbită, făcând pași înapoi în fața valului de occidentalizare al regiunii, România și Bulgaria s-au văzut brusc plasate într-o situație geopolitică extrem de sensibilă, fiind „prinse" la mijlocul noii falii strategice care se prefigura.[12]

---

[10] Legat de acest subiect, este important de menționat faptul că România a fost singurul stat socialist, membru al Tratatului de la Varșovia, pe teritoriul căruia nu erau staționate trupe sovietice în momentul disoluției acestuia. Trupele sovietice și-au început afluirea spre România la sfârșitul lunii august 1944, după declanșarea ofensivei Iași-Chișinău, staționând în țară, ca și trupe de ocupație, 14 ani, până în anul 1958. (n.a.)

[11] Asmus (D.), Jackson (P.), iunie-iulie 2004, *Marea Neagră la frontierele libertății*, în Policy Review.

[12] „Gap-ul Fulda", „spațiul Fulda" sau „Fulda gap" este un termen nou propus de Ronald D. Asmus și Bruce P. Jackson în *The Black Sea and the Frontiers of Freedom* în *A new Euro-Atlantic Strategy for the Black Sea Region, Institutul Român pentru Studii Internaționale Nicolae Titulescu*, București, 2004.

Geopolitica Mării Negre s-a modificat după schimbările petrecute ca urmare a dispariției Cortinei de Fier, astfel, autoritatea Rusiei asupra fostelor sale spații de influență precum și asupra fostelor republici unionale s-a diminuat în mod dramatic. Un nou „spațiu Fulda" s-a prefigurat în estul continentului european, de această data, o breșă instabilă și mobilă, cu frontiere nedefinite, care avansează sau reculează în permanență ca urmare a pierderilor sau câștigurilor de influență ale atractorilor regionali. Pe perioada paradigmei securității înghețate, puținele opțiuni aflate la dispoziția statelor din regiune au balansat între două opțiuni maniheiste, a adopta valorile occidentale sau a rămâne sub dominație rusă.

Deși Rusia păstrează relații economice cu majoritatea fostelor state membre ale CAER, intervențiile Statelor Unite și ale Uniunii Europene s-au resimțit în regiune după căderea comunismului. Structura geopolitică definitorie a regiunii a fost marcată de două dinamici importante: substituirea vechii influențe sovietice, iar apoi ruse, prin influența americană, care,

---

De fapt, termenul propune o paralelă între ceea ce s-a întâmplat în perioada paradigmei securității înghețate în Regiunea Extinsă a Mării Negre și ceea ce s-a întâmplat în perioada celui de-al Doilea Război Mondial în Europa, în mai 1945, cu ocazia ocupației militare a Germaniei de către puterile aliate. Trupele americane și cele sovietice au fost inițial dislocate de o parte și de alta a fluviului Fulda. După capitularea Germaniei, s-a declanșat o cursă contra cronometru între americani și ruși pentru ocuparea de către fiecare, a cât mai multor părți din teritoriul german. Propriu-zis, nu a fost o luptă între cei doi aliați, ci mai degrabă o competiție între două armate de a cuceri fiecare cât mai mult teritoriu german. În ceea ce privește comparația cu ceea ce s-a întâmplat în Regiunea Extinsă a Mării Negre, trebuie menționat faptul că regiunea a trecut, de-a lungul istoriei sub hegemonia mai multor imperii (Austro-Ungar, Rus, Otoman), fiind chiar sub ocupație germană în perioada Primului Război Mondial. Asocierea regiunii cu „spațiul Fulda" reprezintă o comparație între dorința aliaților din război de-a domina cât mai mult teritoriu german și dorința statelor occidentale de după căderea Cortinei de Fier de-a umple, fiecare după puterile sale, vidul de putere apărut după retragerea URSS.

la rândul său, este în plină competiție cu ambițiile franco-germane și tendința de a pune în evidență rolul din de în ce mai important al axei energetice care leagă Asia Centrală, gazul și petrolul caspic de Balcani și Europa occidentală. [13] După dezmembrarea URSS, Ucraina și Georgia au rămas sub influența Moscovei, dar capacitatea acesteia de a-și menține supremația în regiune s-a diminuat foarte mult. Rusia a încercat reformarea vechiului imperiu prin constituirea CSI, ocazie cu care, România și Bulgaria, foștii săi sateliți, au devenit brusc parteneri privilegiați pentru NATO și Statele Unite, fiind candidați la transformarea lor în piloni ai noului concept euro-atlantic de securitate.

Ideea de transformare a Mării Negre într-o regiune mai sigură, mai stabilă și de-a înlocui vechiul Război Rece printr-o „pax euroatlantica", are la bază temerile occidentalilor în fața unei regenerări a „Imperiului Răului" sub o altă formă. [14] Abordările de securitate ale comunității occidentale și ale Statelor Unite pentru *REMN* au fost prefigurate încă din perioada anilor '90. Fundamentul aplicării noii strategii de securitate cuprinde principalii piloni și nevoi de securitate. În consecință, considerăm că Regiunea Extinsă a Mării Negre este importantă pentru Occident din următoarele considerente:

– La sfârșitul momentului unipolar, noua lume multipolară va transforma Europa și Rusia în doi poli de putere ai noii configurații globale. În acest context, importanța geostrategică a regiunii este evidentă. Astfel, statutul de „periferie" a regiunii va fi abandonat, iar aceasta va deveni un element esențial în „hinterlandul" strategic occidental. Prin urmare,

[13] Roncea (V.), op.cit., p. 82.

[14] După dispariția OPV, inutilitatea NATO părea evidentă. Păstrarea Tratatului după sfârșitul Războiului Rece a reprezentat mărturia grijilor blocului occidental față de creșterea forței Rusiei în viitor. (n.a.)

extinderea influenței occidentale în regiune reprezintă o necesitate esențială pentru NATO.[15]

– Integrarea regiunii în noul sistem de apărare euro-atlantică ar putea consolida baza respectivului mecanism și proteja sistemul împotriva amenințărilor de origine islamică care ar putea pătrunde spre Europa occidentală prin filiera Orientului Mijlociu Extins. În consecință, regiunea ar putea deveni o parte a scutului europeano-oriental de apărare, cu România și Bulgaria ca piloni de bază ai sistemului. Doar că, implicarea în sistemul european de securitate a două foste state comuniste (România și Bulgaria), cu democrații neconsolidate, economii precare, tributare disensiunilor specifice paradigmei securității înghețate, poate crea probleme, contribuind la o erodare a sistemului european de apărare.

Prin urmare, cooperarea, democratizarea vieții sociale, eliminarea corupției, întărirea economiei statelor din regiune reprezintă țelurile esențiale ale politicii comunității occidentale pentru Europa orientală în perioada paradigmei securității înghețate. Componenta energetică a regiunii, devine astfel un

[15] După Mackinder, istoria reprezintă o luptă între puterile maritime și cele terestre. Puterea maritimă este întotdeauna în conflict cu statul-pivot terestru. Pentru Mackinder, masa teritorială euro-asiatică și africană formează nodul „Insulei-lume". Controlul acestui teritoriu permite utilizarea imenselor resurse materiale și umane de către un singur stat împotriva restului lumii. După propria teorie, cine controlează Europa de Est controlează „Heartland-ul". Cine controlează „Heartland-ul" controlează „Insula Lume", iar cine o controlează pe aceasta, controlează lumea. Deci, miza controlului REMN este cea a controlului lumii. (n.a.)
După Zbygniew Brzezinsky, „*cine controlează Eurasia, domină globul. Dacă URSS cucerește acest teritoriu, ea va câștiga nu numai controlul resurselor umane, economice și militare imense, dar și accesul la punctele geostrategice ale emisferei de Est*".
După căderea Cortinei de Fier, diplomația americană a adoptat o nouă viziune de tip „Heartland ", de data aceasta în noul context al lumii oligopolare.
http://www.gid-romania.com/Articol.asp?ID=2284

obiectiv strategic important pentru Statele Unite în perioada unipolară. Principal furnizor de petrol pentru mașina de război sovietică în perioada Războiului Rece, regiunea cuprinde coridorul de energie euro-asiatic.

Regiunea ar putea deveni interfața energetică între Europa occidentală și Orient. Noua strategie euroatlantică este orientată spre stabilizarea regiunii. Deci, conceptul noului „spațiu Fulda", care se prefigura în acea perioadă în regiune, ar trebui să fie depășit, iar regiunea ar trebui să devină o platformă a Uniunii Europene în vederea inițierea de noi contacte cu Rusia.[16] Cu această ocazie, marii beneficiari ai transformărilor din regiune, ulterioare căderii comunismului, ar trebui să fie Statele Unite și Rusia, cu condiția adaptării lor la schimbările geostrategice ale regiunii. Condiția esențială pentru Rusia de depășire cu bine a perioadei paradigmei securității înghețate ar fi fost abandonarea logicii Războiului Rece și adoptarea unei strategii ale cărei tactici să cuprindă întreaga problematică a regiunii.

§3. Rolul și locul Rusiei în perioada paradigmei securității înghețate. Primele demersuri pe calea restaurației fostului imperiu

25 decembrie 1991 reprezintă data oficială a disoluției Uniunii Sovietice.[17] Noua dimensiune a politicii externe a Rusiei a trebuit să se adapteze schimbărilor istorice, dar în același timp ascundea aceleași ambiții imperiale. După pierderea câtorva

[16] Roncea, op.cit., p. 31.

[17] După Huntington *„Războiul Rece a început când America se aștepta la o eră de prosperitate și s-a sfârșit când America se pregătea pentru o eră nouă de conflict prelungit. Imperiul sovietic s-a prăbușit brusc. Cu aceeași rapiditate, America și-a schimbat complet atitudinea, trecând în câteva luni de la ostilitate la prietenie."*

republici unionale, noua Rusie s-a regăsit la începutul unui drum sinuos și sensibil care presupunea nu doar restabilirea gloriei sale imperiale pierdute ci și obligativitatea refacerii configurației fostei sale statalități. În acest sens, primul pas a fost crearea Comunității Statelor Independente. Semnarea Tratatului CSI a reprezentat rezultatul a două evenimente dinamice, cum ar fi dorința Rusiei de a controla noile republici desprinse din Imperiu și criza economică ce domnea în fostul spațiu sovietic. De bine, de rău, fostele republici unionale au fost de acord cu construcția noii structuri, percepută ca o entitate tranzitorie la începutul unei noi configurări strategice. Cealaltă constantă a politicii ruse pe calea restaurației imperiale, era promovarea unei relații de cooperare cu Statele Unite ale Americii.

Lansarea noii strategii din partea Rusiei presupunea atât o reconstrucție a economiei Rusiei cât și a celorlalte componente semnatare ale Tratatului. În același timp, Rusia a căutat să mențină un climat ostil cooperării economice în regiune. Ca urmare a prăbușirii CAER și a structurilor ideologice, schimburile economice bilaterale între Rusia și celelalte state au început să se dezvolte natural, conform regulilor economiei de piață. Fenomenul de protejare de către Rusia a țărilor socialiste în numele fraternității și prieteniei tovărășești a încetat odată cu prăbușirea lagărului socialist. Prin urmare, Rusia s-a poziționat, ca și celelalte state socialiste, pe calea „capitalismului sălbatic", pierzând astfel, după 73 de ani de dictatură, lupta ideologică, economică și morală cu sistemul capitalist. În primii ani ai momentului unipolar, a fost din ce în mai clar că Rusia nu a pierdut și lupta în domeniul militar. Statutul său de hiperputere a fost redus, prin natura lucrurilor, la cel al unei puteri regionale. Conștientă însă de statutul său de mare putere, aceasta a continuat

să se manifeste ca atare, cu aceeași fermitate caracteristică Războiului Rece[18], acest lucru dovedindu-se evident în momentul când a încercat să se prevaleze de puterea sa militară cu ocazia solicitării de a deveni membru G 7.

Prin urmare, utilizarea potențialului său militar, agitarea unui naționalism agresiv, belicos, panrus, proclamarea din nou a vechilor aspirații neoimperiale au rămas aceleași argumente ale Rusiei în politica sa externă față de celelalte state ale regiunii Mării Negre. Cu toate acestea, în plin moment monopolar, în ciuda puterii sale nucleare și a imensului său arsenal convențional, aceasta nu mai era în stare să susțină, din punct de vedere financiar, un război prelungit. Rusia, în calitatea sa de hegemon, a eșuat în dorința de a cuceri o parte din lume în perioada Războiului Rece.[19]

În perioada paradigmei securității înghețate, mitul „Imperiului Răului" a rămas viu în memoria cancelariilor occidentale. Lumea politică occidentală nu a fost capabilă să discearnă dimensiunile reale ale fenomenelor care au avut loc în Rusia, acesta fiind un motiv de-a compara, și după sfârșitul

[18] Cu ocazia momentului unipolar, istoria se repetă. Rusia și-a declarat infailibilitatea, superioritatea sa nucleară, drept condiții esențiale pentru a-și recâștiga statutul de mare putere. Aceste deziderate, în fapt, nu aveau o bază reală. Economia centralizată era aproape distrusă, rubla nu mai valora mare lucru, un mare număr de șomeri trăiau în sărăcie, agricultura ineficientă nu mai acoperea nevoile populației, singura industrie cu adevărat productivă fiind cea militară. După 1945, Stalin procedase la fel. Pe fondul slăbiciunii generale a economiei, după un război devastator, statul sovietic se regăsea în forță, menținându-și, cu mari eforturi care afectau grav poporul, importante forțe militare în Europa. (Huntington, op.cit., p. 386)

[19] După Jean-Paul Joubert, în *Transformările războiului* (Securitatea internațională de la un secol la altul), „*Istoria ne arată că dacă puterea hegemonică eșuează, dezechilibrul riscă să devină rezolut printr-un nou război pentru hegemonie care implică un conflict direct între puterea dominantă și partenerii acesteia, având ca scop fundamental urcarea pe o treaptă cât mai înaltă a ierarhiei sistemului. Astfel, ne putem aștepta la o recrudescență a conflictelor între anii 2000 și 2030.*"

Războiului Rece, Uniunea Sovietică cu Rusia. Rezultat al acestei slăbiciuni din partea Occidentului este și atitudinea sa timorată și timidă față de problemele Regiunii Extinse a Mării Negre, considerată, încă, un spațiu de influență privilegiat care a rămas în continuare al Rusiei.

Rusia a fost apreciată în mod eronat de către Occident, drept o putere care s-ar putea opune cu mari șanse de succes Statelor Unite ale Americii după încetarea Războiului Rece. Această apreciere eronată a contribuit la crearea substanței paradigmei securității înghețate, prin menținerea unei stări de tensiune permanente și mai ales a unei tendințe din partea statelor occidentale de-a nu depăși, în negocierile cu Rusia, o barieră limită, fapt care ar atrage replica imediată a Rusiei. Aceasta încă mai era considerată un stat cu o putere intactă, urmașul geopolitic al Uniunii Sovietice, fapt, care, așa cum am arătat pe parcursul lucrării noastre, nu se sprijină pe argumente.

O altă problemă survenită după prăbușirea comunismului o reprezenta, pentru fostele statele-satelit, fenomenul de tranziție la noua economie de piață, fapt care a presupus trecerea unor societăți ancorate în dogmele totalitare la o societate deschisă, de tip capitalist. Marea problemă a acestor state s-a dovedit a fi regândirea întregii game de mijloace financiare, economice, comerciale și politice, în paralel cu abandonarea structurilor osificate ale economiei planificate. Următorul pas ar fi fost integrarea noilor economii democratice în rândul națiunilor europene libere. Pentru Rusia, căderea comunismului a însemnat, în plus, și tranziția de la statul imperial la cel post-imperial, o tranziție delicată, care în mod clar a lezat mândria acesteia, având în vedere faptul că rușii au trăit de-a lungul a peste 300 de ani cu certitudinea unei grandori imperiale. Acest sentiment le atenua, într-un fel, simțămintele traiului de zi cu zi,

supus unor lipsuri continue din cauza neputinței economiei ruse, mai întâi, apoi sovietice, de-a satisface chiar și într-o mica măsură nevoile de zi cu zi ale unei populații oprimate.

Într-adevăr, circula în perioada imediat următoare celui de-al Doilea Război Mondial în Rusia o glumă considerată drept amară de către cetățenii sovietici, cum că, da, Uniunea Sovietică producea cu mare succes rachete balistice de croazieră, dar vai ce păcat, aceasta nu era în stare să producă pentru populație și lame de ras.

Situația geostrategică a fostului spațiu sovietic după descompunerea Imperiului a scos în evidență faliile ascunse pentru mai mult de 80 de ani dintre popoarele care au fost înglobate forțat în fosta Uniune. Aceste falii reprezintă urmări ale slăbiciunilor structurale ale unui „colos" construit pe minciună, pe o ideologie totalitară și menținut în viață cu forța, prin metodele oribile ale poliției secrete. Odată cu prăbușirea statului sovietic, a dispărut și principala sa unealtă cu care se dăltuia de către partid „*omul nou-homo sovieticus*", ideologia totalitară.

Odată cu dispariția URSS, a dispărut și fermentul ideologic care contribuie la menținerea vie a spiritului de „*homo sovieticus* ", care se caracteriza printr-o tristă butadă „*noi, poporul sovietic, îndurăm mișeliile unui regim dictatorial, dar, în același timp, noi suntem membrii respectați ai unui mare imperiu.*"[20] Astfel, în noua Rusie, stat succesor al URSS, o mare parte a populației a regretat dispariția fostului mare imperiu sovietic, apreciind, în același timp, eforturile făcute de noua guvernare pentru restabilirea gloriei imperiale pierdute la începutul anilor '90.

În ultima parte a regimului sovietic, cercurile de putere din jurul Kremlinului erau compuse din popoare, țări și națiuni

[20] După Yergin (D.), și Gustaffson (T.), 1993, *Russia 2010, and What it means for the World, New York House,* p. 211.

total diferite, plasate însă sub un jug dictatorial impus de fostul Partid Comunist al Uniunii Sovietice (P.C.U.S.). Pentru a putea întrevede viitoarele direcții de resuscitare a puterii imperiale, vom face o mica trecere în revistă a „dispozitivului" etalat de această uniune artificială la sfârșitul anilor '90:

- Imperiul Marii Rusii reprezenta primul inel al cercului puterii sovietice.[21] Puterea Kremlinului se întindea pe teritoriul fostei URSS, respectând frontiera de stat a Uniunii. Geneza URSS este o creație a deceniului 1920-1930, perioadă de tristă amintire pentru statele care au fost atașate cu forța Imperiului sovietic;
- al doilea cerc al puterii includea statele satelit ale Uniunii Sovietice, cuprinzând toate națiunile supranumite de „democrație populară", care formau „cordonul sanitar" suprapus Cortinei de Fier, element strategic al protecției statului sovietic;
- al treilea inel, mult mai întins, era format din regimurile de orientare pro-sovietică răspândite de-a lungul lumii, sprijinite financiar și logistic de URSS;
- Coreea de Nord, Cuba, Angola, Vietnam și alte state de orientare marxistă sau stângistă. Prin urmare, leninismul și marxismul au fost instrumentele politice prin care Kremlinul și-a îndeplinit scopurile imperialiste. După căderea comunismului, statele aparținând primului și celui de-al doilea inel s-au regăsit pe teritoriul regiunii Mării Negre, într-un nou format geostrategic, într-o nouă conjunctură, aceea a vidului de putere, pierzând suportul ideologic al fostului atractor.

[21] După Brzezinsky, în lucrarea *Game Plan. A Geostrategic framework for the Conduct of the U.S- Soviet Contest, Atlantic Monthly Press (june 1986)*, „aproape 15 milioane de ruși dominau o populație de 145 de milioane, aparținând altor popoare incluse forțat în imperiul sovietic".

§4. Dilemele existențiale și aparenta independență a fostelor republici unionale caucaziene Georgia, Armenia și Azerbaidjan[22]

Pe perioada Războiului Rece, bazinul Mării Negre împreună cu teritoriile litorale formau o regiune inclusă în sfera de interese imediate a Uniunii Sovietice. Prin Strâmtorile Bosfor și Dardanele, Imperiul beneficia de căile de comunicație cu Marea Mediterană și implicit cu Oceanul planetar, iar litoralul turc era parte a „liniei de front" care separa cele două mari organizații politico-militare. Superioritatea lagărului socialist în regiune era evidentă în ceea ce privește nivelul resurselor militare convenționale. Momentul unipolar a bulversat entropia sistemului de apărare pontic, antrenând un dezechilibru major în regiune. Monolitul sovietic a fost dezarticulat, iar inițiativa a fost preluată de NATO.

În mod evident, evoluția situației geostrategice spre separarea republicilor caucaziene de URSS era deja previzibilă la începutul anilor '90, ca urmare a reformelor înfăptuite de Gorbaciov, însă amploare acestora a scăpat Kremlinului. Prima etapă a momentului unipolar a fost marcată de proclamarea independenței acestor state, ca urmare a euforiei incontestabile cauzată de percepția publică a slăbiciunii temporare a hegemonului regional. Gesturile independentiste ale republicilor unionale disimulau o gravă eroare politică a liderilor locali naționaliști, în lipsa unei legitimități populare. În realitate, adevărata independență a acestor state era imposibilă, din următoarele cauze:

[22] Georgia s-a declarant independentă la 9 aprilie 1991, urmată de Azerbaidjan, la 30 august 1991 și Armenia la 21 septembrie, 1991.

- una dintre principalele preocupări ale liderilor sovietici a fost aceea de a face totul ca sentimentul național al popoarelor aparținând Uniunii sovietice să dispară. Prin urmare, numeroasele colonizări și deportări masive ale populației au accentuat, în mod eficient, sentimentul de înstrăinare a marilor grupurilor etnice implicate. Armata sovietică s-a dovedit a fi un instrument extrem de eficace pentru punerea în practică a politicii de asimilare a elementelor străine de către comunitățile umane indigene. La începutul momentului unipolar, pe teritoriul național al celor trei state caucaziene, Georgia, Armenia și Azerbaidjanul, era deja constituit un mare număr de „buzunare", cuprinzând elemente alogene, în mod special ruși, care dispuneau de un statut privilegiat în perioada imperială. Tensiunile etnice și civilizaționale răbufneau prin lupte în stradă, făcând astfel inoperabil sentimentul independenței naționale, în pofida unui fals sentiment de suveranitate națională;
- dislocarea bazelor militare ale armatei sovietice pe teritoriile republicilor caucaziene făcea imposibilă adevărata independență a statelor respective. În mod aparent, trupele ruse erau destinate menținerii păcii, însă în realitate, scopul prezenței acestora era puternic legat de resursele caspice de hidrocarburile, petrolul și gazele existente în regiune. Dispunerea acestor resurse în apropierea frontierei cu Turcia, le punea oarecum în pericol, iar pierderea de către Rusia a controlului asupra acestora ar fi fost un dezastru inacceptabil pentru Kremlin. În plus, prezența trupelor ruse se dorea a fi o garanție pentru stabilitatea regimurilor fragile, nou instaurate în regiune. Mai mult decât atât, Rusia a obținut,

ca în perioada de început a momentului unipolar, să fie creat cadrul legitim prin care trupele sale să participe la menținerea păcii sub mandat OSCE și ONU[23];

– exacerbarea sentimentelor naționaliste și șovine în regiunea caucaziană a făcut imposibilă cooperarea celor trei state pe calea îndepărtării de Rusia și a adeziunii la valorile occidentale. Preluarea puterii de către liderii naționaliști și izbucnirea războaielor locale au contribuit la o izolare și mai accentuată a acestor state. Enclavele de pe teritoriile acestora le-au fragmentat și mai mult, ajutând Rusia să monitorizeze situația conform propriilor sale interese. Fiecare dintre cele trei state se regăsește astfel singur în fața fostului mare atractor. Lipsa de cooperare și de coeziune în fața tendințelor imperiale au transformat statele caucaziene în „ostatecii post-Război Rece" ai Rusiei;
– reticențele Statelor Unite ale Americii și Uniunii Europene în a se implica într-o manieră coerentă în problemele regiunii. Ca urmare a poziționării Rusiei pe o poziție de forță, Occidentul a cedat teren ca urmare a întăririi poziției Kremlinului. Lipsa totală de inițiativă a Occidentului a contribuit la exacerbarea „falselor capacități"

[23] Comportamentul abuziv al Rusiei este simptomatic, pentru a descrie realitatea din teren. După declarația de independență a Abhaziei, Osetia de sud a fost plasată sub controlul trupelor ruse și georgiene sub mandat ONU. Era evident faptul că Rusia înțelegea să își rezolve propriile dileme geostrategice profitând de mandatul unor organizații internaționale, aceasta acționând în favoarea sau defavoarea părților implicate conform intereselor sale de-a fragmenta și de-a controla regiunea.
Referitor la OSCE, începând cu anul 1993, o parte a trupelor ruse au rămas pe teritoriul armean sub mandat OSCE, iar interesul Rusiei a fost acela de a menține în zonă o OSCE incapabilă și putând fi ușor controlată, în scopul îndeplinirii propriilor sale interese. Prin participarea OSCE la colaborarea în regiune cu state precum Rusia și Belarus, aceasta și-a pierdut o bună parte a prestigiului pe care-l deținea, în calitate de organizație internațională însărcinată să aplaneze conflictele, să destindă crizele și să contribuie la reconstrucția post-conflict a mediului politic.

ale Rusiei, fapt care a creat în rândurile opoziției pro-occidentale un sentiment de inutilitate și de incapacitate a schimba în bine statutul acestor așa-ziși ostateci ai Rusiei. În consecință, statele caucaziene au rămas în continuare tributare, din punct de vedere economic, Rusiei;

- echilibrul regional precar este subminat de chestiuni insurmontabile care provin din existența celor două mari religii dominante, creștinismul și islamismul. Apanaj al celor două puteri regionale care s-au găsit față în față după căderea comunismului, Rusia și Turcia, cele două religii au înlocuit ideologia, pervertind conștiințele și făcând imposibilă pacea. Adevărata independență a statelor caucaziene s-a dovedit de fapt a fi imposibilă, atâta timp cât statele susțin și alimentează confruntările între elementele extremiste ale celor două religii. Conflictele regionale vor continua să reprezinte principala problemă de securitate a Rusiei și un factor principal destabilizator în regiunea Caucazului. Prin urmare, Rusia controlează, din punct de vedere geostrategic, regiunea caucaziană;
- loialitatea celor trei republici din Caucaz este menținută de trupele ruse staționate având mandat de menținere a păcii. Independența lor rămâne o himeră, iar Rusia sabotează prin toate mijloacele, tendințele independentiste ale liderilor ultranaționaliști ajunși la putere după prăbușirea URSS. Georgia a început să manifeste o atitudine ostilă la adresa Rusiei, încercând obținerea unui sprijin mai consistent din partea Statelor Unite ale Americii. Prin urmare, Kremlinul a recurs la arma energetică precum și la boicotul vinurilor georgiene. Astfel, trupele georgiene au „întețit" focul ostilităților în Abhazia și în Osetia de sud, de această dată beneficiind de suport logistic american.

În mod evident, implicarea Statelor Unite în conflictul georgian a contribuit la destabilizarea regiunii. Astfel, în perioada primilor ani ai momentului unipolar, cele trei state din Caucaz au căutat, fiecare în felul său, realizarea deziderateloor naționale: obținerea independenței, eliberarea de sub tutela Rusiei, alegerea propriei căi de dezvoltare economică, traversarea cu bine a etapei de tranziție spre economia de piață, atragerea investitorilor occidentali, ca o primă etapă de emancipare de sub tutela Kremlinului. Însă aceste obiective se lovesc de dorința infailibilă a Rusiei de a reveni la vechiul său statut imperial. Din nefericire, politica externă americană în regiune consideră în continuare zona drept una de importanță politică secundară, încurajând astfel Rusia să acționeze într-o manieră forte.

În sfârșit, lipsa de viziune politică a liderilor ultranaționaliști a permis crearea unui organism suprastatal de tip GU(A)AM, capabil să cristalizeze și să rezolve printr-o politică comună, principalele probleme ale Caucazului.

§5. Perisabilitatea și lipsa de coeziune a suprastructurii statale a Ucrainei

În 24 august 1991, Parlamentul ucrainean a declarat independența țării. Următorul pas făcut de Kiev a constat în contribuția acestuia, alături de Rusia și Belarus, la nașterea Comunității Economice Independente. Fostă structură a URSS, Ucraina este moștenitoarea unor grave probleme geopolitice și de identitate, create de politica sovietică de asimilare și denaționalizare a popoarelor din spațiul sovietic. După separarea sa de Kremlin, Ucraina a rămas o „replică miniaturizată" a vechiului său hegemon, păstrând însă tarele acestuia. Astfel, aceasta a moștenit teritorii cedate de la statele vecine, ca urmare a rapturilor teritoriale patronate de regimul de la Kremlin,

evenimente care au transformat Ucraina într-un stat artificial. În momentul unipolar, se pare că acest stat nu este capabil să abordeze într-o manieră constructivă, gravele probleme identitare moștenite după căderea comunismului.[24]

În aceeași măsură, potențialul militar, economic, demografic precum și dimensiunile geografice au transformat Ucraina într-un actor destul de important al regiunii.

Din punct de vedere geografic, aceasta a moștenit porturile militare de la Marea Neagră, iar Rusia a pierdut frontiera sa cu statele din partea de sud-est a Europei. Cu această ocazie, Kievul și-a asumat rolul de substitut în regiune al fostei Uniuni Sovietice, renunțând la arsenalul nuclear plasat pe

[24] Între Ucraina pe de-o parte și celelalte state vecine, România, Polonia, Ungaria și Rusia au apărut după căderea comunismului numeroase disensiuni de natură teritorială, etnică, civilizațională, religioasă. Astfel, între România și Ucraina există problema Insulei Șerpilor, a canalului Bîstroe, a discriminării comunității române de pe teritoriul Ucrainei, a problemelor legate de marcarea frontierei între cele două state și a platoului continental al Mării Negre. În anul 1956, Hrușciov a separat Crimeea de Rusia, atașând-o Ucrainei.
Numeroase minorități: germane, ruse, maghiare, rutene, poloneze, tătare și cazace, oprimate în perioada comunistă și integrate în marele conglomerat statal care a fost Uniunea Sovietică, au profitat de dispariția acesteia, începând, după anul 1900, demersurile pentru redobândirea identității naționale pierdute sub comunism.
În altă ordine de idei, Ucraina este un stat divizat și din punct de vedere confesional. Astfel, membrii comunității galițiene (mai puțin de 10% din numărul total al populației Ucrainei) sunt adepții creștinismului greco-catolic, fiind rusofobi fanatici. Lucru evident, în cazul unei apropieri mai mari între Kiev și Moscova, secesionismul galițian va deveni o realitate.
Kievul însă, nu va risca o îndepărtare față de Moscova, din cauza regiunilor de sud și de est ale Ucrainei, foarte rusificate. Orientarea bicefală a Ucrainei (Galiția spre Occident și partea de est spre Rusia) reprezintă un pericol de izbucnire a secesionismului pe teritoriul acesteia. Teritoriile anexate Ucrainei de către Stalin și Hrușciov (Galiția, Rutenia, Bucovina de Nord, Bugeacul de sud și Crimeea) au creat Ucrainei numeroase probleme de „digestie și asimilare " asemănătoare celor ale Uniunii Sovietice, întâlnite în campaniile acesteia de anexare de noi teritorii aparținând unor alte state, fapt care, în cele din urmă, a fost unul dintre fenomenele care s-au dovedit fatale pentru fostul imperiu.
(O parte din aceste informații se regăsesc pe site-ul *Centrului de monitorizare și de analiză strategică*, în articolul *Problemele geopolitice interne ale Ucrainei*, consultabil pe site-ul www.mdn.md)

teritoriul său, în favoarea imensului arsenal învechit de arme convenționale provenit din stocurile fostei armate sovietice. Fapt foarte important, numeroase foste uzine militare sovietice, aflate pe teritoriul său, au intrat sub controlul Kievului.

Însă imensele avantaje conferite de moștenirea sovietică nu au putut fi exploatate în mod eficient din cauza rămânerii în urmă a acestui stat în problematica regiunii, ca urmare a fostului său statut, cel de republică unională parte componentă a Uniunii Sovietice. [25] Dificultățile adaptării Ucrainei la exigențele momentului unipolar sunt rezultatele coeziunii acestui stat la nivelul morfo-politic. În acest timp, Ucraina a traversat o perioadă de incertitudini și introversiune, sentimente suscitate de conștiința de-a fi o entitate mai degrabă artificială, creată prin uzurparea de teritorii aparținând altor state, subminată de existența unor numeroase enclave etnice, scindată de religie și afectată de alegațiile Rusiei referitoare la incapacitatea Ucrainei de-a se prezenta drept un demn urmaș al fostei Uniunii Sovietice în regiune.

În consecință, după această analiză sumară a unor circumstanțe concrete nefavorabile Ucrainei, în dorința sa de a umple vidul de putere lăsat de Rusia în regiune, rezultă faptul că statul ucrainean reprezintă o realitate, dar coagularea unei națiuni ucrainene rămâne un deziderat.[26]

Edificarea unei națiuni este mai dificilă decât construcția unui stat. Conștientă de slăbiciunile sale, Ucraina a căutat în permanență să își mascheze propriile tare, printr-o politică agresivă la adresa vecinilor săi. Lipsa de reacție față de prezența

[25] După Baltag (A.), *Republica Moldova și Ucraina ca miză între Uniunea Europeană și Rusia*, document care poate fi consultat pe site-ul https://ro.glosbe.com/ro/fr/Institutul%20European%20de%20%C3%8Enalte%20Studii%20Interna%C8%9Bionale.

[26] Baltag (A.), op.cit., p. 10.

trupelor ruse în Transnistria și a prezenței flotei militare în portul Sevastopol a contribuit la accentuarea destabilizării în regiune.

În plus, este dificil de evaluat care au fost resorturile intime ale Kievului de a începe discuțiile cu NATO pentru a împărtăși aceleași valori, realizând faptul că navele rusești sunt ancorate în portul Sevastopol pentru o perioadă îndelungată de timp, contractul fiind semnat până în anul 2017. Nu exista niciun indiciu care ar demonstra că Ucraina va accede în NATO atâta timp cât armata rusă era staționată pe teritoriul acesteia. Fragilitatea structurii statale interne a Ucrainei era însă compensată de oportunismul și brutalitatea politicii sale externe.

În altă ordine de idei, Ucraina era conștientă de poziția sa strategică de interfață între Europa și Rusia.[27] În plus, Ucraina este un important pivot strategic poziționat din punct vedere geografic între Europa, Caucaz, Turcia și Rusia. Aceasta asigură conexiunile între Marea Baltică și Balcani, fapt care îi conferă un statut privilegiat.[28] Ucraina a profitate în mai multe rânduri de poziția sa, generând crize politice care au stat la baza unor episoade ale unui război economic al resurselor precum și afișarea unei poziții de superioritate față de Rusia și Europa.[29]

Din punct de vedere politic, Ucraina își proclamă independența și suveranitatea față de Rusia, însă din punct de vedere economic aceasta nu își permite o răcire a relațiile cu Kremlinul din cauza strânsei sale dependențe de acesta. Kievul

---

[27] Zbygniew Brzezinsky a constat faptul că „*cea mai importantă chestiune care ar trebui să fie menționată este aceea că Rusia nu poate să fie în Europa fără ca Ucraina să fie în Europa, iar în același timp Ucraina nu poate fi în Europa fără ca Rusia să fie și ea în Europa*".
Brzezinsky (Z.), 1997, *The Great chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives*, Basic Books, New York.

[28] Baltag (A.), op.cit., p. 19.

[29] După Zbygniew Brzezinsky, „*nu putem sublinia destul faptul că fără Ucraina, Rusia nu mai este un imperiu, dar cu Ucraina, în primul rând înșelată, apoi subordonată, Rusia devine automat un imperiu.*"
Brzezinsky (Z.), *Europa centrală și de Est în ciclonul tranziției,* Ed. Diogene, București.

nu își poate permite luxul unei separări de Moscova din cauza costurilor exorbitante ale acestei decizii politice, motiv pentru care aceasta face un joc dublu, curtând Occidentul prin cochetarea cu ideea de adeziune, în paralel cu păstrarea unor relații privilegiate cu Rusia. Această atitudine ambiguă este nuanțată de caracterul dual al Kievului, care constă pe de-o parte în slăbiciunea structurii sale statale, iar pe de altă parte în demersurile de înlocuire a Rusiei în regiune.

Această atitudine inconsecventă alimentează suspiciunile cancelariilor occidentale la adresa incapacității acestui stat de a-și gestiona propriile probleme interne și externe. Gestul Ucrainei de a-și proclama independența la începutul anilor '90 a beneficiat de un imens capital de simpatie din partea Occidentului, Kievul fiind considerat drept o alternativă pentru înlocuirea influenței Rusiei în regiune. Pe de altă parte însă, Rusia avea propriile sale calcule strategice, considerând Ucraina drept un stat tampon între ea și Occident cu un rol important în situația deteriorării relațiilor dintre Moscova și cancelariile occidentale.

Posibilitatea ca Ucraina să se fi poziționat, în acea perioadă, alături de puterile occidentale în cazul izbucnirii unui eventual conflict cu Rusia este nulă, deoarece conform propriei noastre analize, în decursul momentului unipolar era total dependentă de Rusia. Deși aceasta era, cel puțin la nivelul declarativ, convinsă de necesitatea integrării organismelor europene, nivelul credibilității sale era extrem de scăzut din cauza „plurivectorialității" politicii sale externe.[30]

[30] Conform celor spuse de fostul ministru ucrainean al Afacerilor Externe, Boris Tarasiuk, politica Ucrainei era una *„plurivectorială "*, această declarație stârnind un adevărat haos în relațiile internaționale, și contribuind totodată la amplificarea lipsei de constanță a relațiilor dintre cancelariile occidentale și Kiev. Declarațiile liderilor ucraineni erau contradictorii, fapt care accentua caracterul superficial și inconsecvent al politicii externe ucrainene.

Fostul spațiu sovietic a devenit deja un „câmp de luptă" între interesele Rusiei și cele ale Statelor Unite. Scopul principal al Statelor Unite era acela de a împiedica o posibilă reunificare ruso-ucraineană, ca o condiție primordială a reconstituirii noului imperiu.[31] Cu această ocazie, așa-zisa politică plurivectorială a Ucrainei, inconsecvența politicii sale externe precum și dificultățile statului ucrainean, ca urmare a formatului său artificial, s-au transformat în adevărate avantaje geostrategice pentru Rusia. Slăbiciunea sistemică a Ucrainei reprezintă un atu pentru Rusia, favorizând intențiile acesteia de reconstruire a fostului său imperiu.

§6. Vulnerabilitățile Republicii Moldova, ca parte a triunghiului geopolitic Transnistria-Rusia-Europa

Dificultățile Moldovei în primii ani ai momentului unipolar au fost accentuate de învecinarea sa geografică cu Transnistria, ultima enclavă rusă în Regiunea Extinsă a Mării Negre. Astfel, transformarea fostei Republici Sovietice Socialiste Moldova în teritoriu independent a reîncălzit un război separatist încrâncenat, dar previzibil, susținut prin toate mijloacele de către Rusia. Prin menținerea de trupe în afara frontierelor sale, Kremlinul întrevedea posibilitatea de a-și recâștiga în ochii vecinilor, statutul de putere regională, ca un prin pas pe calea redobândirii statutului de pol global de putere.[32] Odată cu dispariția URSS și declararea independenței, formarea unui stat independent și viabil a constituit un obiectiv

Inconsecvența de care dădea dovadă Ucraina în politica sa externă făcea imposibil de prevăzut dacă viitoarea orientare politică a Ucrainei va fi spre Occident sau spre Rusia.

[31] Brzezinsky (Z.), op.cit.

[32] Brzezinsky (Z.), op.cit.

major pentru toate guvernele care s-au succedat la Chișinău. Victimă a politicii de deznaționalizare dusă de Kremlin, Moldova a moștenit o suprafață echivalentă cu a Belgiei, la o populație comparabilă cu cea a Croației, în jur de 4 milioane de locuitori.[33] Pentru prima dată în istoria sa, Moldova și-a câștigat prin propriile forțe, statutul de stat independent.

Vechi teritoriu românesc, cu o istorie tumultuoasă, aflat sub dominație rusă, apoi sovietică, Moldova nu dispunea, în momentul obținerii independenței, de o experiență a autoguvernării. În decursul momentului unipolar, Chișinăul nu avea un model democratic pe care să îl urmeze, fapt care a constituit o vulnerabilitate a propriei sale securități naționale. Structura statală „beneficia" de experiența unor foste cadre ale administrației sovietice, rezultatul concretizându-se într-o stagnare fără precedent a mecanismelor economice. Dependența economică de Kremlin și declinul unei economii bulversate au accentuat agravarea situației economice generale a noului stat independent, Moldova, aceasta rămânând dependentă de spațiul economic post-sovietic. [34] Acest neajuns a influențat în mod negativ politica sa externă, care a oscilat între dorința de a se alinia statelor C.S.I. și posibilitatea de a se uni cu România, fapt inacceptabil pentru Kremlin. Din cauza schimbărilor de atitudine extrem de dese, era dificil de apreciat orientarea

[33] Conform lui Florent Parmentier, 2006, *Moldova și Transnistria. Geopolitica vecinătății euro-ruse, în Geopolitica Europei și a frontierelor sale,* www.diploweb.com.

[34] Dezintegrarea URSS a semnificat pentru Moldova pierderea numeroaselor sale piețe de desfacere. Ea și-a văzut astfel producția scăzând ca urmare a dezorganizării economice din cauza dispariției debușeelor. Industria grea, care era concentrată în Transnistria, contribuia din plin la instabilitatea regională, prin producția numeroaselor uzine militare, destinate pieței negre. Puternica dependență energetică a Moldovei era un real pericol pentru securitatea națională, marea vulnerabilitate fiind absența totală a surselor alternative de energie. Chișinăul era, astfel, oricând, un subiect al politicii energetice ruse, care ascundea de multe ori, un șantaj deghizat. (n.a.)

politicii sale externe în momentul unipolar drept pro-occidentală sau rusofilă.

În plan politic, o mare vulnerabilitate care amenința securitatea sa națională era incapacitatea de a defini în mod coerent axele politicii sale externe. Parte a aceluiași conflict înghețat ca și Transnistria, având aceeași identitate culturală, istorică și lingvistică ca și România, doritoare, cel puțin la nivel declarativ, de face parte din organizațiile europene, politica Chișinăului a făcut jocul Moscovei, care a știut să profite din plin de această conjunctură. Dominația Rusiei a putut fi posibilă în Moldova pe întreaga perioadă a momentului unipolar. Pentru Kremlin, unirea Moldovei cu România era inacceptabilă, din cauza importanței geostrategice excepționale a Moldovei pentru Kremlin.[35]

Se poate afirma fără echivoc faptul că, războiul din Transnistria a fost, de fapt, un război dintre Moscova și Occident.[36] Elementul de bază al disputei diplomatice dintre

[35] Un număr însemnat al adepților moldoveni ai unirii dintre cele două state, erau convinși, în anii '90, că singura șansă pentru Moldova de a se elibera de sub influența rusească și a se poziționa pe calea europeană era unirea cu România. Evoluțiile ulterioare căderii comunismului au împiedicat Moldova să aleagă această cale din cauza opoziției Moscovei, fapt concretizat în declanșarea războiului din Transnistria. România a ratat șansa de unire în anul 1991, într-un moment când Rusia avea mari probleme economice și structurale, fiind pusă în imposibilitatea de a se opune unirii dintre cele două state surori. În acel moment, statele baltice au denunțat Pactul Molotov-Ribbentrop, forțând, fiecare în parte, calea propriei sale independențe. Moldova nu a știut să fructifice această oportunitate, lăsând momentul să îi scape. Revenindu-și, Rusia a pus la cale o metodă de a îndepărta riscul unei uniri, prin crearea unei probleme false, cea a minorităților din Transnistria. În sfârșit, Rusia și-a îndeplinit scopul de a păstra Moldova ca un ostatic al imperiului. (n.a.)

[36] Liderul georgian Mihail Saakașvili a considerat, la rândul său, războiul georgian, ca un conflict între Rusia și Occident. Situația era similară în Moldova, stat în care, separatiștii transnistreni, sprijiniți de Moscova, luptau pentru păstrarea enclavei în sfera de dominație a Rusiei. În mod evident, Moldova, care avea o situație economico-financiară extrem de precară, nu putea lupta singură împotriva imperiului, beneficiind de sprijin logistic din partea României. Rusia

Rusia și Occident, în perioada de după terminarea Războiului Rece, a constat în disputa pe tema retragerii trupelor ruse din Transnistria.

Rolul Rusiei pe perioada desfășurării momentului unipolar i-a impus acesteia păstrarea trupelor sale pe teritoriul Transnistriei. Configurarea sistemului de securitate unipolară a impus actorilor din regiune o luptă care comportă unele aspecte maniheiste, împărțind statele în două tabere opuse, pe de-o parte Rusia și vechea sa dorință de a atrage alte state în sfera sa de influență, iar pe de altă parte celelalte state, care luptă din răsputeri să elimine propriile dependențe de Kremlin. Moldova a traversat perioada unipolară în siajul Kremlinului, păstrându-și statutul de „ostatic" al Rusiei. Colaboraționismul succesiv al guvernelor de la Chișinău, în relația cu Moscova, a fost extrem de vizibil, creând mari probleme economiei Moldovei, dar mai ales îndepărtând investitorii occidentali. Executarea ordinelor Moscovei a reprezentat pentru o mare parte a coruptei clase politice moldovenești un „bilet în alb" pentru ocuparea și pe viitor a unor scaune „călduțe" în loja puterii de la Chișinău.

La baza acestei vulnerabilități statale stă apartenența majorității spectrului politic moldovenesc la structurile vechii nomenclaturi sovietice sau la serviciile fostei poliții politice, KGB. [37] Problema încadrării structurale de către Uniunea

a fost implicată în mod activ în susținerea separatiștilor transnistreni prin participarea directă a unor trupe proprii la lupte, nemaivorbind de aprovizionarea cu armament greu, tehnică de luptă și muniții.
Pavlicenko (V.), 16 septembrie 2008, articol *Republica Moldova își sporește numărul adepților unirii cu România*, www.moldova.org.
Material prezentat de deputatul Pavlicenko, președintele Partidului National Liberal, în cadrul secțiunii *Transformarea spațiului post-sovietic. Rolul Rusiei.*, la al XIII-lea Forum Economic de la Krynica, Polonia, 10-13 septembrie, 2008.

[37] O vulnerabilitate de prim ordin este dată de demnitarii primului cerc al puterii de la Chișinău, foști lideri regionali moldoveni ai Partidului comunist sovietic, vorbitori de limbă rusă. Elita politică de după căderea regimului sovietic se

Europeană a Moldovei, alături de Belarus, Caucazul de sud și Ucraina, a contribuit la îndepărtarea Chișinăului de pe calea adeziunii la organismele occidentale. Moldova ar fi trebuit încadrată în grupul statelor aparținătoare Balcanilor de Est. Bucureștiul nu a putut să își joace cartea Moldovei din cauza suspiciunilor stârnite de eronata încadrare a Chișinăului într-o zonă apropiată cu aceste foste state sovietice, precum și a reticenței guvernanților de la Chișinău aserviți Moscovei. Parte a civilizației occidentale, prin cultură și aspirații, poziționată la periferia Europei, pe falia dintre Occident și Orient, Moldova este un cap de pod în același timp la porțile noului imperiu care se prefigurează.

Putem concluziona că Moldova a rămas un spațiu-tampon între tendințele expansioniste continentale ale Rusiei și cele ale afirmării noului spațiu continental integrat. Dar, eroarea de strategie comisă de Uniunea Europeană, prin plasarea Moldovei într-alt spațiu identitar, a conferit un imens avantaj, pe viitor, Rusiei, făcând inoperantă orice intenție de adeziune la valorile europene a fostelor republici unionale. Cu toate acestea, cel mai important țel al Occidentului a rămas securizarea

---

găsește într-o profundă criză de identitate, ca urmare a prăbușirii țării de origine, Rusia. După 1991, mulți dintre foștii politruci sovietici, derutați de evenimente, au refuzat să fie asimilați de către majoritatea românească, revendicându-se proiectului rus. Criza identitară declanșată a generat nevoia unui nou proiect pentru a compensa disonanța afectivă a cetățenilor sovietici, prin contracararea discursului identitar românesc. Această invenție a laboratoarelor KGB propagă o falsă teorie, aceea după care, Republica Moldova ar trebuie total separată de România. Mia mult decât atât, s-a indus ideea că limba moldovenească nu are nimic de a face cu limba română, fiind o limbă total diferită și că diferențele dintre români și moldoveni ar fi incomensurabile.

Perversitatea acestui discurs și-a atins scopul, prin îndepărtarea unei bune părți a adepților români ai apropierii de Republica Moldova, ca un prim pas pe calea unificării.

Sursă articol pe Internet *România și proiectul politic eficace pentru Moldova,* interviu acordat de Dan Dungaciu, pe www.moldova.org.

propriei vecinătăți, izolarea Transnistriei pe plan internațional, lichidarea conflictelor înghețate, integrarea României și Bulgariei în structurile europene și NATO. Este extrem de importantă remodelarea noii politici europene globale ținând seama de o realitate politică incontestabilă care denotă faptul că, la sfârșitul momentului unipolar, statutul Rusiei va fi acela al unei puteri globale și al unui pol al unei posibile lumi multipolare, alături de noile puteri emergente.

§7. Transnistria și cocktailul detonant al simbiozei dintre un regim ilegitim și crima organizată

Includerea Regiunii Extinse a Mării Negre în spațiul de securitate euro-atlantic ar trebui să contribuie la consolidarea și la asigurarea premiselor necesare protecției sistemului împotriva unor amenințări viitoare la adresa stabilității europene. În mod evident, transformarea regiunii într-una în măsură a împărtăși valorile europene, presupune un întreg proces de clarificare geopolitică între aliați și Rusia. Proiecția puterii NATO până în apropierea frontierelor Rusiei reprezintă un aspect al tendințelor prezente ale organizației nord-atlantice. Pentru a-și îndeplini scopurile strategice, este necesară păstrarea la nivel optim a entropiei sistemului, același care, în momentul unipolar, a fost bulversat de izbucnirea a numeroase pericole, amenințări și riscuri legate de transformările petrecute cu ocazia schimbărilor de polaritate.

Noile riscuri de securitate, apărute după terminarea Războiului Rece, au transformat Regiunea Extinsă a Mării Negre într-o nouă „linie a frontului" după pulverizarea comunismului. Entropia sub-sistemului regional a fost bulversată, la nivel interstatal, de amenințările legate de izbucnirea războaielor locale susținute de Rusia, purtate însă de fostele state sovietice,

ca urmare a noii viziuni abordate după dispariția regimului de la Kremlin. Dacă acestor factori li se adaugă și vulnerabilitățile legate de războiul prelungit din Balcani, vom avea un tablou complet al marii vulnerabilități a flancului de sud al continentului european.

În mod cert, datorită afinităților culturale dintre Rusia și popoarele slave aparținând fostei Iugoslavii, Kremlinul a sprijinit întotdeauna naționalismul ortodox sârb în chestiunea spinoasă a enclavei Kosovo. Această orientare denotă voința Rusiei de a-și păstra contactele strânse atât cu slavii de sud, cât și cu elementele filo-ruse din Transnistria.[38] Problema Transnistriei reprezintă un caz model, un exemplu clasic al unui război creat în mod artificial de către un hegemon pentru a-și intimida vecinii și pentru a scoate în evidență statutul de arbitru regional care își stabilește în regiune propriile reguli.

Scopurile strategice ale Rusiei cuprind mai vechi aspirații panslaviste, la care se adaugă în prezent temeri mai noi, ca urmare a tendinței statelor occidentale de a umple vidul de putere. Aceste realități o obligă să facă tot posibilul pentru a reveni la fostul său statut de putere globală. Enclava transnistreană s-a transformat într-un poligon de experimentare al unor noi produse militare, tactici de luptă, precum și tehnici de diversiune menite a păstra influența Rusiei în regiune. După războaiele din Caucaz și Cecenia, Rusia a avut în mod imperativ nevoie de războiul transnistrean, făcând totul pentru a-l declanșa. La nivelul structurilor macro-statale, Transnistria este

[38] Conform publicației Ziua, așa-zisul Minister de Externe al Transnistriei a declarat că *„doar recunoașterea independenței Transnistriei va contracara planurile occidentale de a crea un cordon sanitar în jurul frontierei Rusiei. În acest caz, deoarece Ucraina manifestă dorința de a intra în NATO, România este deja membră NATO, iar statutul de neutralitate al Moldovei nu este unul consolidat, recunoașterea Transnistriei va contribui la întărirea protecției cetățenilor ruși și va consolida statutul Rusiei în regiune."*
(*Publicația ZIUA*, nr.4143, luni, 28 ianuarie 2008)

guvernată de către un regim ilegitim, susținut de Kremlin. Scopurile Moscovei prevăd transformarea totală a enclavei în avanpost al Rusiei în fața Europei. Regimul de la Tiraspol este un amalgam rudimentar format din foști aparatciki bolșevici primitivi, aserviți Rusiei, guvernând cu ajutorul unor slogane comuniste demodate, un amestec vicios de românofobi, rusofili, antieuropeni, nostalgici staliniști, panslaviști și alți indivizi dubioși. Deși discursul politic exprimă poziția oficială guvernamentală a enclavei separatiste, realitatea demonstrează că există o adevărată confrerie mafiotă între milionarii indigeni proveniți dintre fostele cadre KGB și PCUS și aparatcikii de origine rusă și ucraineană.

Transnistria este cea mai coruptă regiune din Europa, iar până în prezent, Uniunea Europeană nu este conștientă de puterea destabilizatoare a acestui stat artificial. Amplasarea depozitelor militare ale armatei ruse și producția uzinelor de armament și muniții complică și mai mult situația. Dispariția unei părți substanțiale a materialului militar rus cu complicitatea regimului de la Tiraspol creează un climat instabil care justifică astfel prezența trupelor ruse în in enclavă. Lucru extrem de grav, destinația unei bune părți a materialului militar produs în Transnistria rămâne necunoscută. În consecință, suspiciunile observatorilor unor organizații internaționale conduc la concluzia că tehnica militară și muniția alimentează războaiele secesioniste din spațiul ex-sovietic precum și mișcările radicale islamiste. Economia enclavei moștenește nu doar mecanismele economiei planificate ci și resorturile economiei subterane care dispune de o incredibilă capacitate de adaptare la realitățile locale. Aceste mecanisme statale rudimentare reprezintă o reproducere la o scară mai mică a fostelor organe conducătoare comuniste.

Sovietul Unit al Colectivului Muncitorilor, creat de Smirnov,[39] liderul enclavei, precum și existența foștilor activiști comuniști la cârma noilor structurilor statale demonstrează ancorarea acestora în trecutul comunist. Guvernul este unul marionetă, cu o activitate pur formală și decorativă, principala sa misiune fiind ascultarea și implementarea directivelor Moscovei în enclavă. Un puternic contingent militar indigen se adaugă forțelor militare ruse aflate în interiorul enclavei.[40] O atmosferă permanentă de război rece domnește la Tiraspol și în principalele orașe ale enclavei. Moscova controlează situația din regiune cu ajutorul a trei paliere:

[39] Născut în Rusia, fiul unui activist de prim rang al PCUS, el însuși fost aparatcik al PCUS, Igor Smirnov a fost trimis în anul 1987 în Republica Sovietică Socialistă Moldovenească, în calitate de director al Elektromash, uzină care făcea parte din complexul militar-industrial sovietic. După destrămarea URSS acesta a devenit, printr-un concurs de împrejurări, liderul autoproclamatei Republici Transnistrene. Cetățean rus, acesta se poziționează aproape de Moscova. Atitudinea sa antieuropeană, românofobă, xenofobă, rusofilă i-a atras blamarea internațională. Treptat, cu sprijinul Moscovei, acesta a detașat Transnistria de Moldova, transformând-o într-o enclavă izolată, cu rol de avanpost al Rusiei în regiune. Sub umbrela protectoare a Armatei Roșii, familia lui Smirnov s-a îmbogățit ca urmare a afacerilor dubioase, a speculei, a traficului și economiei subterane, în timp ce populația era din ce în ce mai săracă, mai izolată, fiind un subiect permanent al îndoctrinării cu odioasa propagandă sovietică. Acest proces permanent de spălare a creierului reia vechea temă a propagandei sovietice, după care românii sunt un popor fascist, asupritor, având o politică de acaparare de teritorii de la alte state, care în continuare luptă pentru anexarea Republicii Moldova, în timp ce doar Rusia este în măsură să salveze situația. (n.a.)

[40] Beneficiind de pasivitatea inexplicabilă a autorităților de la Chișinău, separatiștii au creat o impresionantă forță paramilitară formată din Garda Republicană (8000 de membri), forțele de interior, formate din Miliție și Batalionul „Nistru", detașamentele teritoriale de salvare, detașamentele de muncitori, puse sub comanda Sovietului Unit al Muncitorilor și detașamentele de cazaci cu un efectiv de aproximativ 3500 de membri. În mod evident, rolul forțelor paramilitare constă în apărarea acestui regim criminal. Combaterea corupției și a crimei organizate nu se găsesc printre sarcinile atribuite acestor formațiuni paramilitare. (n.a.)

a. guvernarea coruptă, formată din fostele cadre politice sovietice;
b. elementele armatei ruse aflate pe teritoriul enclavei;
c. mafia infiltrată la toate nivelurile societății transnistrene.

De fapt, separatismul transnistrean ar fi imposibil fără ajutorul acordat și de Ucraina, nu doar de Rusia. Motivele acestui ajutor sunt de natură etnică, geopolitică și economică. Ucrainenii reprezintă un segment de aproximativ 30% din numărul total al populației enclavei, iar Kievul consideră Transnistria drept „dedicată " Ucrainei din punct de vedere istoric și sentimental.

Anexarea Transnistriei la Ucraina ar reprezenta, în viziunea Kievului, o simplă chestiune de timp, iar implicarea acestui stat în chestiunile interne ale enclavei servește, într-o primă etapă a planului, separării totale a Transnistriei de atractorul său. Din punct de vedere economic, Transnistria a devenit un paradis al mafiilor în care sunt implicați foarte mulți reprezentanți ai așa-zisei clase politice locale, persoane convertite în oameni de afaceri, profund implicați în afaceri cu interlopii locali. Deși Transnistria este un element important pentru Kremlin, transformările geografice, ca urmare a căderii comunismului, au poziționat Transnistria între Ucraina și Moldova, fapt care îngreunează accesul direct al Rusiei spre enclavă. Chestiunea cea mai importantă care se pune pentru guvernul de la Tiraspol este supraviețuirea sa, ca urmare a fragilității acestei structuri statale artificiale.[41]

[41] După Florent Parmentier, în *Moldova și Transnistria. Geopolitica vecinătății euro-ruse, „putem distinge trei piloni: cel economic, cel de securitate și cel politic. Conflictul este întreținut de un anumit număr de grupe de interese prezente în Transnistria, Moldova, Ucraina și Rusia. Transnistria a supraviețuit din punct de vedere economic datorită unei industrii funcționale, dar puțin performante, nereformate și a numeroaselor fapte mici de trafic ilicit. Din punct de vedere politic, putem conchide că elitele beneficiază de un statu quo, regimul autoritar al lui Smirnov nu tolerează nicio opoziție reală. Nu există alegeri care respectă standardele internaționale de libertate și de justiție*

În perioada paradigmei securității înghețate, menținerea regimului transnistrean s-a dovedit a fi vitală pentru grupurile de interese criminale cu conexiuni la vârfurile puterii separatiste. Mai presus de interesele politice, regimul lui Smirnov a fost menținut la putere ca urmare a intereselor economice de castă. Fenomenul răbufnirii criminalității organizate își are rădăcinile în organizarea economiei planificate de tristă amintire, specifică fostului regim comunist. Imposibilitatea desfășurării unor schimburi economice normale, bazate pe fenomenul cererii și al ofertei specifice economiei de piață, a dus la lipsa cronică a unor produse, fapt care a favorizat înflorirea economiei subterane. Criminalitatea organizată împreună cu componenta sa economică au explodat după căderea comunismului, ca urmare a lipsei unei structuri statale serioase în Transnistria. Creșterea criminalității este consecința fostei moșteniri sovietice la care se adaugă noul potențial oferit de schimbările politice din anii '90.

Fenomenul marii criminalități, izbucnite după căderea comunismului, a fost favorizat de procesul adaptării sistemului juridic la noile regulile de piață. Astfel, în Transnistria, ilegalitatea a devenit regula de bază, iar pe fondul instalării anomiei generale, grupusculele mafiote au reușit să construiască fundamentul unei structuri unice în Europa, o formațiune statală rudimentară de tip mafiot bazată pe corupție generalizată și o cârdășie frățească între politicieni și afaceriști. Cu toate că statul separatist nu a beneficiat de o bază structurală, fiind o creație artificială, susținerea politica pe care o primește de la Rusia și Ucraina are obiective geopolitice extrem de bine țintite. Separatiștii transnistreni aspiră să devină subiect de drept al

de la începutul secesiunii. Rusia menține o prezență militară prelungită în regiune împreună cu mari depozite de muniții și armament. Pe perioada întregii sale existențe, Republica Transnistreană a încercat să-și construiască propria sa identitate după modelul panslavist".

Federației Ruse, având ca stindard vechiul principiu al internaționalismului proletar, supranațional, de tip sovietic.

Însă pentru Rusia, dorința Transnistriei de a deveni parte din aceasta nu reprezintă un scop politic în sine. Kremlinul consideră că rolul esențial al Transnistriei în ecuația politică rezidă în posibilitatea Rusiei de-a pedepsi România și Moldova pentru pozițiile contrare intereselor Rusiei în regiune. România a inițiat primele contacte cu NATO, ca un prim pas în derularea procedurii de adeziune la organizația euro-atlantică, iar în Republica Moldova o mare parte a populației este de acord cu unirea celor două state.

§8. Regiunea Extinsă a Mării Negre – punct obligatoriu de pătrundere a terorismului islamic în Europa

După dispariția blocului sovietic, principalul aliat al statelor arabe împotriva colonialismului a dispărut. Cu această ocazie, în regiune s-a deschis o mare breșă în sistemul de apărare al Occidentului în fața lumii musulmane. Ca urmare a dispariției mecanismului brutal și dur, dar eficace, de permeabilizare a frontierelor, specific regimurilor totalitare, marea falie dintre Occident și Rusia, altădată de netrecut, se dovedește permeabilă în noua arhitectură de securitate. Astfel, fenomenul disoluției autorității, acompaniat de cel al înfloririi fără precedent al crimei organizate au fluidizat căile de transfer ale terorismului islamic către Occident.

Teroriștii islamici au devenit „militanți onești și onorabili", care luptă pentru țările lor, Azerbaidjan, Osetia de Sud, Kosovo, Kurdistan, Palestina, Afganistan, etc. Neputința guvernelor, sărăcia, corupția, crima organizată, interfața cu Orientul Mijlociu și cu regiunile în care se desfășoară conflictele secesioniste au transformat Regiunea Extinsă a Mării Negre în

punct principal de transfer obligatoriu al terorismului islamic înspre Occident. Mișcările entropice care au ca teren de desfășurare sistemul geopolitic al Mării Negre sunt împărțite în două orientări de bază, maniheiste, concretizate în două realități contrastante ale tabloului geopolitic: dorința Rusiei de a întreține războaiele locale, pentru a-și confirma propriul statut în regiune, iar pe de altă parte, încercările celorlalte state de a-și depăși propriul trecut comunist prin alegerea unei noi căi de dezvoltare care să ducă spre valorile occidentale.

Intenția Rusiei de a-și păstra statu quo-ul de mare putere militară, cât și construcția unui nou echilibru strategic specific unei lumi multiforme au dus la unele forme de manifestare haotică pe scena regională. Demersul de a identifica, de a analiza, de a cunoaște și de-a contracara terorismul rămâne dificil și foarte complicat. Terorismul deține în majoritatea cazurilor, inițiativa strategică, deși eforturile preventive sunt imense. Fenomenul ca atare este produsul unei lumi bolnave, disperată, fără nicio șansă și fără posibilitatea de a se adapta.

Terorismul islamic este produsul unei lungi istorii de violență, a unei moșteniri sângeroase, rezultat al unei lupte milenare între islamism și creștinism, provocat și întreținut de ambele părți[42] prin liderii religioși. Apariția terorismului islamic

[42] După Huntington, terorismul islamic este rezultatul înclinării civilizației musulmane spre conflict. La baza acestei înclinări, următoarele argumente ar putea explica caracterul belicos al civilizației islamice:
1. Islamismul era, la origine, o religie a spadei. Mohamed era, conform Coranului, un șef militar religios;
2. A doua sursă de conflict este dată de învecinarea civilizației islamice cu alte civilizații. Diseminarea islamismului a adus față în față două civilizații incompatibile;
3. „Indigestibilitatea" și absolutismul civilizației islamice au creat peste tot focare de conflict între membrii acesteia sau între islamism și alte popoare. Iudaismul a devenit astfel o țintă preferată a musulmanilor;
4. Statutul de victimă a islamismului. Înclinarea acestuia spre conflict a avut un efect de bumerang pentru islam. Imperialismul occidental a proclamat incompatibilitatea între cele două religii, iar cruciadele au fost rezultatul

la frontierele de est ale Europei este rezultatul dezmembrării Imperiului sovietic și apariției unor entități amenințătoare pentru securitatea continentului. Ultimele „obstacole" europene în calea valului terorist islamic, statele din regiune, au contracarat probabil primele efecte ale fenomenului, prin măsuri de control, filtrare, verificare și reținere a unor posibile elemente teroriste care au încercat vigilența grănicerilor. Drumul spre război presupune însă o perioadă anterioară de crize, declanșată prin izbucnirea conflictelor locale secesioniste ale căror criterii etnice sunt în măsură să demonstreze marile probleme apărute ca urmare a „ciocnirii" civilizațiilor.

Fenomenul terorist islamic reflectă un mecanism de teroare, complex, complicat și extrem de periculos. Occidentul a evitat să se pronunțe în mod clar cu privire la problema Regiunii Extinse a Mării Negre din cauza unei politici de neangajare care are la bază percepția unei Rusii puternice, temeinic ancorate în problematica regiunii. Cât privește terorismul islamic, ca fenomen, putem afirma că, instigatorul acestuia a fost în mod paradoxal Kremlinul, în ultimii ani ai existenței Uniunii Sovietice, începând cu momentul declanșării secesionismelor în republicile unionale islamice din Caucaz, recent eliberate de sub controlul Moscovei. În anul 1998, odată cu debutul conflictelor secesioniste în Caucaz, Gorbaciov a declarat că frontierele

---

acestei incompatibilități. Astfel, musulmanii au ajuns, ca urmare a exceselor cruciaților, victimele creștinismului, iar acest lucru a fost atent contabilizat de către liderii musulmani;

5. Existența unui stat-nucleu al civilizației musulmane, apt să centralizeze, coordoneze și orienta lupta împotriva Occidentului. Având în vedere derapajele politicii externe turcești, pe bună dreptate ne punem întrebarea dacă Turcia este sau nu un stat nucleu al civilizației islamice?
6. Sporul demografic caracteristic societăților musulmane. Explozia demografică, sărăcia și lipsa de cultură îi trimit pe tinerii musulmani în taberele de formare a mujahedinilor.

(Huntington, op. cit., pp. 240-242)

republicilor nu se vor schimba, venind în sprijinul Azerbaidjanului, stat islamic care nu era de acord cu schimbarea statutului enclavei Nagorno-Karabah.[43]

Pogromul din Sumqayit, prin ferocitatea sa, a transformat combatanții musulmani azeri în teroriști.[44] Ca urmare a acestui tragic eveniment și a teribilului cutremur, Gorbaciov l-a arestat, condamnat și închis pe liderul armean Lev Ter-Petriosian, plasându-se automat de partea teroriștilor azeri.[45] Deși musulmanii azeri s-au metamorfozat în teroriști, Gorbaciov a considerat că rațiunile de stat ale Uniunii Sovietice agonizante ar putea permite

[43] Apariția Glasnost (deschiderea) a creat cetățenilor sovietici impresia că libertățile individuale ar fi putut fi respectate de către conducătorii comuniști. Conducătorii Sovietului regional din Karabah au votat unirea regiunii autonome cu Armenia, la 20 februarie 1988. În același timp, aceștia au denunțat tentativa de „azerificare" a conducătorului local al Partidului comunist azer, Heidar Allievși de reducere a populației armene. Ciocniri etnice au urmat imediat în enclavă. (n.a.)

[44] La 22 februarie 1988, aproape de orașul Askeran (între Stepanakert și Agdam), o confruntare etnică între armeni și azeri a degenerat rapid, 50 de armeni fiind răniți, iar un polițist armean a omorât 2 azeri. La doar câteva ore după acest eveniment, elemente azere au comis un cumplit pogrom împotriva armenilor la Sumqayit, un mic oraș la aproximativ 25 de kilometri de Baku. Au rezultat 32 de morți, după statisticile sovietice ale vremii. Armenii au contestat numărul de morți, sugerând că au fost mai mulți decât a afirmat propaganda sovietică. Timp de trei zile, elemente teroriste azere au desfășurat o adevărată ofensivă locală împotriva armenilor, cu metode specifice panopliei teroriste, bătaia, uciderea prin împușcare și violul. Trupele sovietice au intervenit punând capăt carnagiului. Ulterior, s-a produs o lungă escaladare a violențelor. Armenii a aflat ulterior faptul că pogromul de la Sumqayit a fost susținut, pe față, de puterea sovietică. Susținerea acestui masacru de către Gorbaciov reprezintă un exemplu tipic de susținere a terorismului, din rațiuni de stat.
Metodele folosite de azeri au plasat această mișcare secesionistă alături de grupusculele cu un puternic caracter terorist. (n.a.)

[45] Lev Ter-Petrossian a fost un lider armean naționalist marcant, ales președinte al Armeniei după obținerea independenței. Prin pozițiile sale naționaliste, el și-a atras represalii din partea Kremlinului, fiind arestat de două ori în perioada Uniunii sovietice (în anul 1966 și între anii 1988-1990), în calitate de membru al Comitetului Karabah. În anul 1990, a fost ales conducător al Consiliului Suprem al Armeniei. Fiind ales în două rânduri președinte al Armeniei (1991 și 1996), a renunțat la putere în anul 1998, ca urmare a concesiilor făcute în favoarea Azerbaidjanului în afacerea Nagorno-Karabah. (n.a.)

o alianță cu teroriștii musulmani implicați într-un conflict secesionist. Alimentat prin intermediul rețelelor de crimă organizată apărute în regiune după anul 1989, facțiunea formată de către elementele teroriste în rândurile mișcării islamice azere din Karabah rămâne un pericol real pentru regiune, deoarece contribuie la degradarea climatului de securitate.

Deși *REMN* nu a cuprins niciodată în arealul său și Cecenia, terorismul cecen, asemenea crimei organizate, traficului de persoane și de armament a reprezentat totuși o amenințare extremă la adresa regiunii și a Europei.

Focarele teroriste cecene, formate în perioada războaielor împotriva Rusiei, au proliferat nu doar pe teritoriile republicilor dizidente, cât și în alte spații ale fostei Uniuni Sovietice. Însă arhitectura teroristă islamică din fostul spațiu sovietic este subminată de o contrarietate dialectică: eforturile distructive sunt orientate nu numai împotriva Rusiei, dar și împotriva Statelor Unite și ale Occidentului, inamici tradiționali ai Kremlinului. În concluzie, în perioada paradigmei securității înghețate pot fi remarcate două trăsături marcante ale terorismului islamic: dualitatea sa, adică orientarea sa către două ținte aflate în antiteză, Occidentului, Statele Unite, pe de-o parte și Rusia pe de altă parte, precum și capacitatea Regiunii Extinse a Mării Negre de a colecta rețelele teroriste și a le exporta spre Occident.

În mod paradoxal, Turcia, un stat democratic, membru NATO, prezenta cel mai crescut potențial terorist. Complexitatea mișcărilor asimetrice a cuprins o resurgență a terorismului islamic, a separatismului kurd, a ultranaționalismului și extremismului de stânga.[46] Armenia, stat care are pe teritoriul

[46] Printre organismele teroriste turce se regăseau, la începutul anilor '90, Partidul Muncitorilor Kurzi, grupare marxist-leninistă al cărei obiectiv era crearea unui stat independent kurd. Această entitate teroristă a organizat și declanșat mai multe atacuri teroriste în Europa occidental și Turcia. Calea penetrării acestor elemente în Occident trecea prin Regiunea Extinsă a Mării Negre. Scopul

său baze militare ruse, este implicată activ în disputele teritoriale cu Turcia și Azerbaidjan, așa cum am mai arătat în prezenta lucrare. Pe această logică, Erevanul a permis stabilirea de baze logistice ale PKK (Partidul Muncitorilor din Kurdistan) pe teritoriul său, precum și tabere de refugiați pentru luptătorii kurzi și familiile lor. Teroriștii au fost implicați în numeroase sabotaje ale rețelei ruse de transport de carburanți, în traficul cu droguri, precum și în criminalitatea transfrontalieră. Principalele surse ale resurgenței terorismului, în general, și terorismului islamic în particular, se regăsesc în configurația fluctuantă a societății pe drumul spre haos, după căderea comunismului.

Prin urmare, starea de haos a apărut ca urmare a dispariției biplolarității, favorizând și creând condițiile pentru apariția fenomenului terorist în partea de est a Europei, mai precis în regiunea Mării Negre. În paralel cu acest fenomen, sărăcia, voracitatea spiritului identitar extremist, intoleranța și agresivitatea elementelor islamiste au completat tabloul de ansamblu al fenomenelor care au stat la baza apariției și recrudescenței terorismului în regiune. Prezența unui mare număr de tineri musulmani în republicile secesioniste ex-sovietice, starea de alienare produsă ca urmare a „crevaselor identitare" existente între cutumele unor societăți rigide, osificate în mentalități retrograde, inflexibile, precum și deschiderea spre Occident a unor state din regiune, au contribuit la creșterea în amploare a fenomenului.

În concluzie, în perioada anilor '90, recrudescența terorismului islamic s-a dovedit a fi o realitate incontestabilă pe

Hezbollah-ului turc a fost întotdeauna instaurarea unui stat fundamentalist independent în sud-estul Turciei. Frontul Revoluționar de Eliberare a Poporului și-a proclamat fără echivoc ideologia ostilă la adresa NATO și SUA. (n.a.)

teritoriile statelor Regiunii Extinse a Mării Negre. Războiul terorist declanșat ca urmare a evenimentelor de la 11 septembrie, cel antiterorist ca răspuns, precum și definirea de către americani a „Axei Răului", au modificat filosofia și fizionomia relațiilor internaționale, a importanței analizei geopolitice și geostrategice.[47] Geopolitica spațiului *REMN* dispune de câteva atuuri esențiale în relație cu principalele vulnerabilități ale regiunii, fapt care atrage loviturile teroriste. Astfel, existența surselor de hidrocarburi, bazele în care sunt staționate trupele ruse dispuse pe vechi teritorii imperiale, existența trupelor americane în Turcia și marile diferențe aflate între civilizații se constituie în vulnerabilități care devin automat ținte pentru facțiunile teroriste. Astfel, fluiditatea regiunii a dat naștere, în perioada anilor '90, unei mari instabilități specifice unui mediu de securitate nesigur.

Apariția rapidă a structurilor teroriste islamice a transformat regiunea într-un teritoriu necontrolabil de către statele membre NATO. Diferențele de apreciere ale statelor europene a constituit un obstacol major pentru punerea la punct a unor măsuri foarte pentru contracararea fenomenului. Teroriștii au profitat masiv de lipsa de cooperare între statele europene și Statele Unite ale Americii. Evenimentele de la 11 septembrie 2001 s-au dovedit a fi fructul unei percepții deformate de către lumea occidentală a unor semnale amenințătoare apărute înainte de declanșarea evenimentelor.

[47] Stoina (N.), *Dimensiunea geopolitică și geostrategia terorismului*, articol consultabil pe http://www.armyacademy.ro/biblioteca/anuare/2006/a6.pdf.

§9. Analiza geopolitică a cauzelor reîncălzirii războaielor „înghețate" în Caucaz în perioada paradigmei securității înghețate

Harta conflictelor înghețate ale Regiunii Extinse a Mării Negre reunește câteva foste republici sovietice tributare politicii duse de Kremlin în era sovietică. Nagorno-Karabah, Transnistria, Abhazia și Osetia de Sud au fost profund marcate, după încetarea Războiului Rece, de confruntări sângeroase între adepții secesionismului și guvernările regionale neafiliate Moscovei.[48] În perioada paradigmei securității înghețate, statelor occidentale le-a fost pur și simplu străină logica războaielor secesioniste care s-au desfășurat în regiune. Motivul acestei „orbiri" a cancelariilor occidentale provine încă din perioada războiului din Balcani, o regiune mai apropiată de Occident precum și a unei impresii false că războaiele în fostul spațiu sovietic reprezintă o chestiune personală a Rusiei, stat considerat

[48] Implicarea mai mult decât evidentă a Rusiei în conflictele regionale a fost devoalată în perioada conflictului dintre Armenia și Azerbaidjan. Rusia a declanșat o campanile de manipulări între armeni și azeri, menținând sub control conflictul, dar, în același timp, poziționându-se de partea Armeniei. Contribuția Rusiei în război a fost denunțată de către generalul Lev Rochlin, fost șef al Comisiei Permanente din Duma, care a susținut faptul că Rusia a transferat în Armenia, între 1992-1994, muniții în valoare de un miliard de dolari. O bună parte a bazelor rusești în Caucaz erau dislocate în Osetia de Nord, parte componentă a Federației Ruse. Osetia de Sud și-a proclamat dorința de unificare cu Osetia de Nord. Nu este dificil de intuit poziția Rusiei în această ecuație. În anul 1992, după sfârșitul perioadei paradigmei bipolarității, în Transnistria, 97% din populație s-a pronunțat în favoarea obținerii independenței, ca prim pas, apoi a unificării cu Rusia. Poziția Rusiei a fost și în acest caz extrem de clară, acceptând, în mod tacit ideea.
Slaba reacție a Occidentului și a Statelor Unite a fost emblematică pentru perioada paradigmei securității înghețate, iar Rusia a considerat că a depășit momentul său de slăbiciune și că a sosit momentul revenirii în forță pe arena internațională.
Șuteu (M.), Mihai (C.), 2008, *Conflictele înghețate în Caucaz, o frontieră stabilă între război și pace,* în Ziarul *Adevărul.*

drept o putere aflată pe traseul unei reveniri fulminante în „topul" puterilor mondiale cu greutate. Transformarea conflictelor regionale în conflicte de guerilă, considerațiile umanitare la adresa victimelor războaielor, interesele economice ale statelor euro-atlantice posesoare de zăcăminte de hidrocarburi și noua repoziționare a actorilor regionali au suscitat o nouă aliniere a occidentalilor față de această chestiune.

Continuarea conflictelor secesioniste în regiune a reprezentat semnalul prin care Rusia arăta lumii, și în mod special vechilor adversari din perioada Războiului Rece, faptul că ea este singura putere aptă să rezolve problemele de securitate ale regiunii. Geopolitica petrolului și a gazului, apropierea geografică de focarele iranian, irakian și cecen, lăsarea în „suspensie"a războaielor înghețate, s-au dovedit a fi elemente perturbatoare de natură a face caducă orice încercare reală de integrare regională, deziderat solicitat încă din perioada anilor '90, când statele regiunii au solicitat obținerea independenței față de Kremlin.[49]

„Reîncălzirea" conflictelor înghețate s-a dovedit a fi apanajul actorilor locali, dar și al Rusiei, în calitatea sa de element principal al regiunii.[50] Se poate remarca fără echivoc faptul că, în noua „eră" post-comunistă, dinamica evoluțiilor războaielor asimetrice pe fostele teritorii sovietice a fost legată de evoluțiile interne ale noii Rusii. Astfel, este demonstrat faptul că, pentru

[49] Minassian (G.), articol intitulat *Caucazul de Sud, noul război rece,* în *Revista geopolitică,* 14 iunie 2008.

[50] În iunie 2007, președintele Putin a lansat un avertisment la adresa SUA și a UE: *„Toată lumea cunoștea faptul că Balcanii și regiunea Mării Negre reprezintă o zonă de interes special pentru noi. Rusia, cu posibilitățile sale din ce în ce mai dezvoltate, revine în această regiune, este evident acest lucru*".
Vladimir Putin, discurs la reuniunea Organizației de Cooperare a Mării Negre de la Istanbul.

Kremlin, războaiele locale au devenit o necesitate imperativă pentru confirmarea statutului de mare putere al Rusiei.

Prin urmare, iată cum vechea teorie panslavistă a Kremlinului justifică metodele arbitrare de intervenție în afacerile altor state, pentru restabilirea influenței ruse.[51] Ca urmare a luptelor desfășurate după dislocarea fostului „glacis" sovietic, conflictele latente sau înghețate au reprezentat prima linie a frontului în bătălia dintre Rusia și Occident. Atitudinea agresivă a Rusiei în fața dorinței impetuoase ale Occidentului de a câștiga influență în Răsărit poate fi înțeleasă dacă ne poziționăm de partea Kremlinului. Dezintegrarea imperiului a dus la un adevărat recul geopolitic și geostrategic.

Marile câștiguri teritoriale precum și puternica influență acumulată ca urmare a incursiunilor Rusiei în regiune de-a lungul secolului al XVIII-lea au fost pierdute odată cu destrămarea Imperiului sovietic. Conform opiniei unor analiști politici ruși, „*în plan strategic, Rusia a fost retrogradată la perioada de dinainte de Tratatul de la Brest-Litovsk, iar din punct de vedere economic, la perioada anilor 1920, imediat după încetarea Războiului civil*".[52] Astfel, reticențele Rusiei în fața extinderii Occidentului spre Răsărit se dovedesc a avea o bază reală. Ideea de ansamblu a deplasării spre

[51] Conflictul între Armenia și Azerbaidjan a fost primul conflict etnic declanșat în spațiul sovietic, încă din anul 1987. Republica Socialistă Unională a Armeniei a revendicat teritorii ale Azerbaidjanului, provincia Autonomă a Karabahului de Nord. Kremlinul s-a poziționat încă de la început, în mod vizibil, de partea Armeniei, dorind să se distanțeze de politica de apropiere a statelor islamice (Turcia, Iran), de Azerbaidjan. Până la sfârșit, Rusia a tranșat situația în favoarea Armeniei, stat care a ocupat enclava. Un armistițiu s-a produs între cele două state, apoi războiul a „înghețat". Reîncălzirea acestuia se va produce atunci când interesele Rusiei o vor cere din nou.

[52] Ionescu (C.), No.1 (5), 2005, an 4, publicația *Geopolitica,* articol intitulat *Marea Neagră – un pivot geopolitic în dispută?*

Est a influențelor statelor occidentale este concretizată într-un plan în trei etape, având ca scop final o Europă lărgită, în paralel cu exportul revoluțiilor „*portocalii*" pentru întărirea influenței occidentale în zonă[53].

În consecință, nevoia Rusiei de a contracara extinderea spre Răsărit a statelor occidentale a avut de-a face cu două contradicții emanând din strategia Kremlinului pentru REMN: pe de-o parte, Rusia a încurajat dezvoltarea unei atmosfere de încredere, prin implicarea sa în activitatea organizațiilor internaționale și în formatele de cooperare regională prin acțiuni comune de anihilare a factorilor de risc la adresa comunității occidentale. O altă caracteristică a politicii ruse este dată de tendința sa de a acționa în forță în cazul în care politica externă a unor state din regiune va lua o poziție contrară intereselor Rusiei. Pentru atingerea ultimului scop, este de remarcat faptul că panoplia acțiunilor ruse în forță este extrem de variată, mergând de la susținerea războaielor locale[54], a façiunilor separatiste sau unioniste, la șantaj și până la declarații belicoase în media[55] sau

---

[53] Conform lui Asmus (R.), Dimitrov (K.) și Foerbrig (J.), op.cit., p. 22, *„…pe această cale se pot așeza bazele finalizării celei de-a treia faze a procesului de constituire a Europei lărgite. Prima fază a inclus cuprinderea Poloniei și a statelor membre ale Grupului de la Vișegrad. Cea de-a doua fază a cuprins includerea noilor democrații de la Marea Baltică la Marea Neagră. Astăzi ne confruntăm cu provocarea extinderii strategiei în scopul instituirii unei Europe lărgite având ca limite Belarusul la nord, iar la sud Marea Neagră. Cristalizarea viziunii Europei unitare și libere ar putea reprezenta un avans considerabil în folosul democrației, a integrării și a securității euro-atlantice.*
Acest demers ar putea conferi o mai bună poziție Statelor Unite în abordarea provocărilor din regiunea Marelui Orient extins. "

[54] Este cazul tuturor războaielor înghețate de pe teritoriul REMN. Niciun război local nu a fost finalizat în mod definitiv. Armistițiile temporare au marcat astfel pauze efemere între confruntări. În această perioadă, trupele Rusiei, plasate sub auspiciile organizațiilor internaționale, au fost poziționate în mod strategic în enclave. Rusia va stabili ea însăși reluarea războiului pe plan local, în momentul în care îi va conveni.

[55] Unul dintre cele mai mediatizate cazuri ale unei acțiunii a Rusiei împotriva inițiativei unui stat riveran, care vizează cooperarea dintre state, s-a produs în anul 2007. Ministerul rus al Afacerilor Externe a anunțat la 11 martie 2007

suprimarea opozanților regimului de la Moscova. Potențialul distructiv al conflictelor înghețate a fost demonstrat cu ocazia izbucnirii conflictului secesionist din Georgia, în anul 2008.

Acest conflict a demonstrat lumii faptul că războaiele locale pot fi reactivate oricând, dacă interesele geostrategice ale Moscovei o solicită. În perioada paradigmei securității înghețate, organizațiile internaționale (OSCE și ONU) nu au fost capabile să reacționeze într-o manieră eficace, pentru a le stopa. Derularea ulterioară a evenimentelor din Caucaz în perioada post-sovietică, a făcut posibilă o predicție a ceea ce va urma, fiind extrem de clar faptul că Rusia va acționa în orice ocazie doar în scopul apărării propriilor interese. Faptul că Occidentul, în lipsa de soluții, și-a focalizat speranțele spre Georgia, considerând că acest stat va deveni un pol al acțiunilor pro-occidentale și anti-ruse, denotă lipsa unei perspective politice în tratarea acestei chestiuni extrem de sensibile pentru Rusia.

Împotriva slăbiciunii aparente, Rusia a fost capabilă să răspundă într-o manieră concisă și eficace inițiativelor occidentale pentru a umple vidul de putere rămas în urma prăbușirii vechiului regim. Acest fapt demonstrează continuitatea politicii imperiale ruse. Occidentalii și-au cunoscut propriile interese, dar în aceeași măsură nu au fost capabili să-și stabilească o strategie eficace pentru a se asigura că zona este stabilă din punct de vedere securitar. La 30 de ani de la căderea URSS, faptul că regiunea încă nu este stabilă denotă că moștenirea Războiului Rece încă nu a fost tranșată.

blocarea inițiativei românești în vederea inițierii unui Forum al Mării Negre pentru dialog și parteneriat. Kremlinul a încercat să convingă Turcia că Romania este „calul troian" al Statelor Unite în regiune.

CUPRINS

Prefață 5

Capitolul 1. Considerații generale, descrierea obiectivelor și a metodelor de cercetare. O abordare prin prisma teoriei relațiilor internaționale 9

§1. Introducere 9

§2. O trecere în revistă a perspectivelor geografice ale obiectului de studiu. Reperele geografice și atuurile strategice ale regiunii 25

§3. Descoperirea de către imperii a importanței geostrategice a Mării Negre. Originile și ciclurile istorice ale epocilor de confruntare între civilizațiile din regiune. Revendicarea morfogenezei mediului de securitate încă de la originile civilizației europene 27

§4. Primul ciclu istoric – o analiză a evenimentelor care s-au desfășurat între procesul de colonizare grecesc și începuturile dominației romane. Principalele evenimente istorice care au marcat regiunea din punct de vedere al securității. Prezentarea unui „proto-model" de securitate pontic 29

§5. Al doilea ciclu istoric. Mărirea și decăderea Imperiului Otoman. Diferite abordări istorice ale mediului de securitate regional. De la căderea Constantinopolelui la Pacea de la Adrianopol, în anul 1829 34

§6. Ciclul al treilea. Importanța din ce în ce mai crescută a regiunii în dinamica evenimentelor internaționale. Tratatele semnate de către marile puteri ale epocii - dovezi ale marilor provocări zonale 38

§7. Regiunea Extinsă a Mării Negre de după Războiul Rece. Principalele caracteristici ale securității naționale a României de-a lungul secolului al XX-lea. Prezentarea paradigmei securității înghețate ca element de noutate 49

§8. România – stat și actor esențial al Regiunii Extinse a Mării Negre. Principalele caracteristici ale securității naționale a României de-a lungul secolului al XX-lea..... 57

§9. Prezentarea noului concept al paradigmei securității înghețate 64

Capitolul 2. Încadrarea paradigmei „securității înghețate" într-o nouă abordare lărgită a relațiilor internaționale. O abordare proprie perioadei de după Războiul Rece. Poziționarea și rolul geostrategic al României în Regiunea Extinsă a Mării Negre 69

§1. Cadrul conceptual al paradigmei „securității înghețate" 69

§2. Încadrarea militară și politică a elementelor care definesc paradigma securității înghețate 77

§3. Disensiunile la nivelul componentei economice și de mediu în perioada paradigmei securității înghețate..... 90

§4. Problemele interne de securitate ale României în cadrul paradigmei securității înghețate. Fragilitatea interioară a unei democrații într-o nouă eră mondială cu un viitor incert. 96

§5. Cadrul conceptual al fragilităților de nivel endogen care au stat la baza vulnerabilității României, identificate la începutul anilor '90 103

§6. Analiza câtorva riscuri importante și amenințări politico-militare de impact, de natură endogenă..... 124

§7. O abordare geopolitică a principalilor actori ai regiunii în noua logică monopolară 138
§8. Poziționarea strategică a Republicii Moldova pe falia de instabilitate a Regiunii Extinse a Mării Negre. O scurtă analiză a enclavei Transnistriei 148
§9. Analiza contribuției regiunii caucaziene la fundamentarea paradigmei securității înghețate. Războiul pentru enclava Nagorno-Karabah dintre Armenia și Azerbaidjan 155
§10. Abordarea principalelor probleme cu care se confruntă statul caucazian Georgia în perioada paradigmei securității înghețate 162

Capitolul 3. Analiza opțiunilor și vulnerabilităților fostelor state comuniste ale Regiunii Extinse a Mării Negre: occidentalizarea sau revenirea în sfera de influență a Rusiei? 169

§1. Impactul prăbușirii comunismului asupra mediului de securitate de la Marea Neagră. Efectele imediate și imprevizibile ale dispariției Tratatului de la Varșovia pentru statele din regiune 170
§2. Comunitatea occidentală și Statele Unite, prime beneficiare ale transformărilor mediului de securitate pontic 181
§3. Rolul și locul Rusiei în perioada paradigmei securității înghețate. Primele demersuri pe calea restaurației fostului imperiu 185
§4. Dilemele existențiale și aparenta independență a fostelor republici unionale caucaziene Georgia, Armenia și Azerbaidjan 191
§5. Perisabilitatea și lipsa de coeziune a suprastructurii statale a Ucrainei 195
§6. Vulnerabilitățile Republicii Moldova, ca parte a triunghiului geopolitic Transnistria-Rusia-Europa 200

§7. Transnistria și cocktailul detonant al simbiozei dintre un regim ilegitim și crima organizată 205
§8. Regiunea Extinsă a Mării Negre – punct obligatoriu de pătrundere a terorismului islamic în Europa 211
§9. Analiza geopolitică a cauzelor reîncălzirii războaielor „înghețate" în Caucaz în perioada paradigmei securității înghețate 218

Anexe 227

ANEXE

Anexa 1: Regiunea Extinsă a Mării negre împreună cu statele riverane

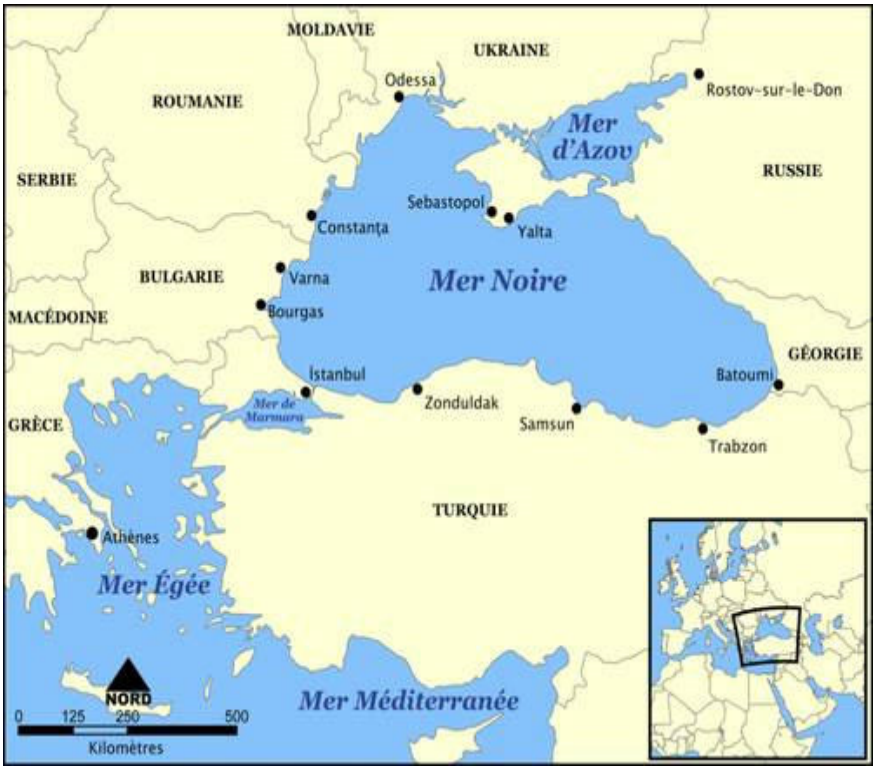

Sursa: http://fr.wikipedia.org/wiki/Mer_Noire

Anexa 2: Organizațiile regionale ale Mării Negre în anul 2009

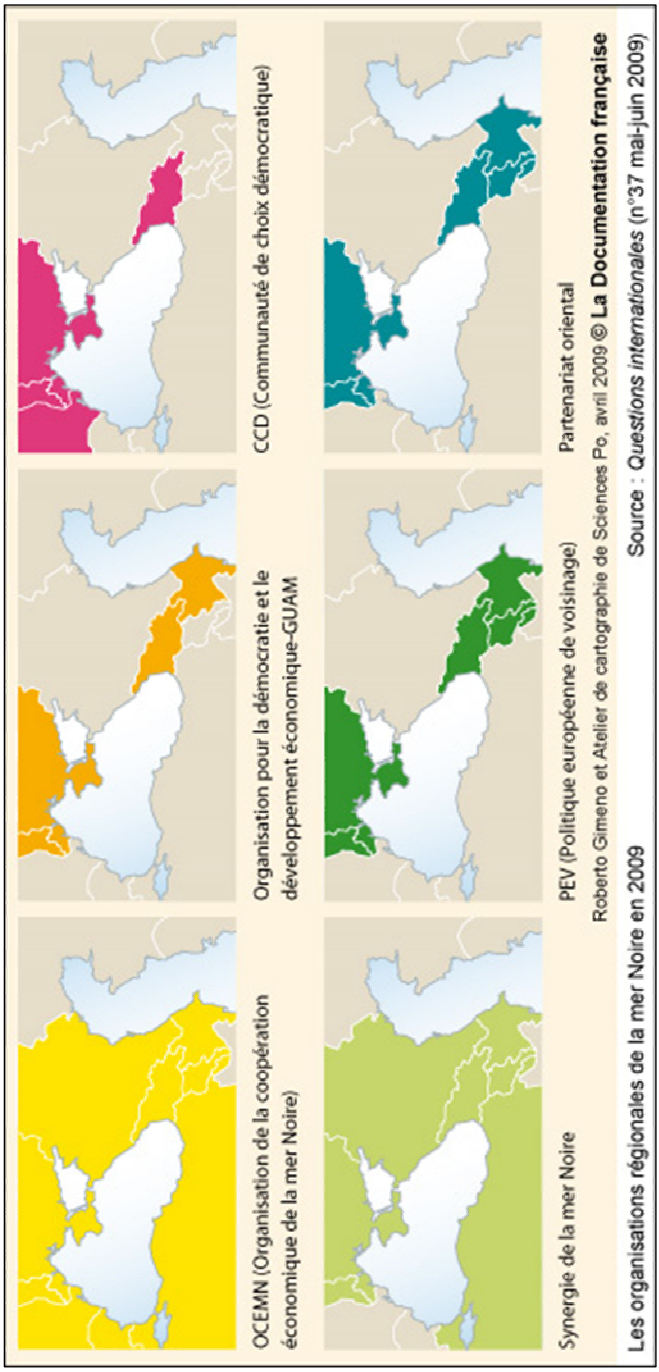

Anexa 3: Mediul strategic din Caucaz

Anexa 4: Prezența militară rusă în CSI en 2006

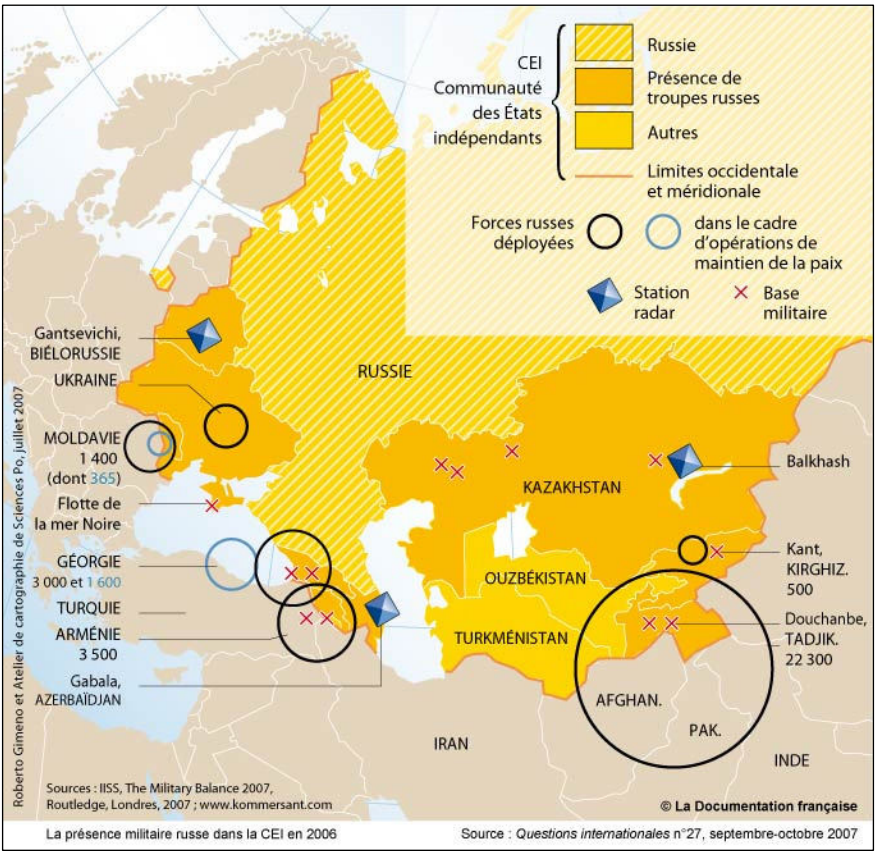

La présence militaire russe dans la CEI en 2006

Source : *Questions internationales* n°27, septembre-octobre 2007

Anexa 5: Regionalizarea spațiului post-sovietic

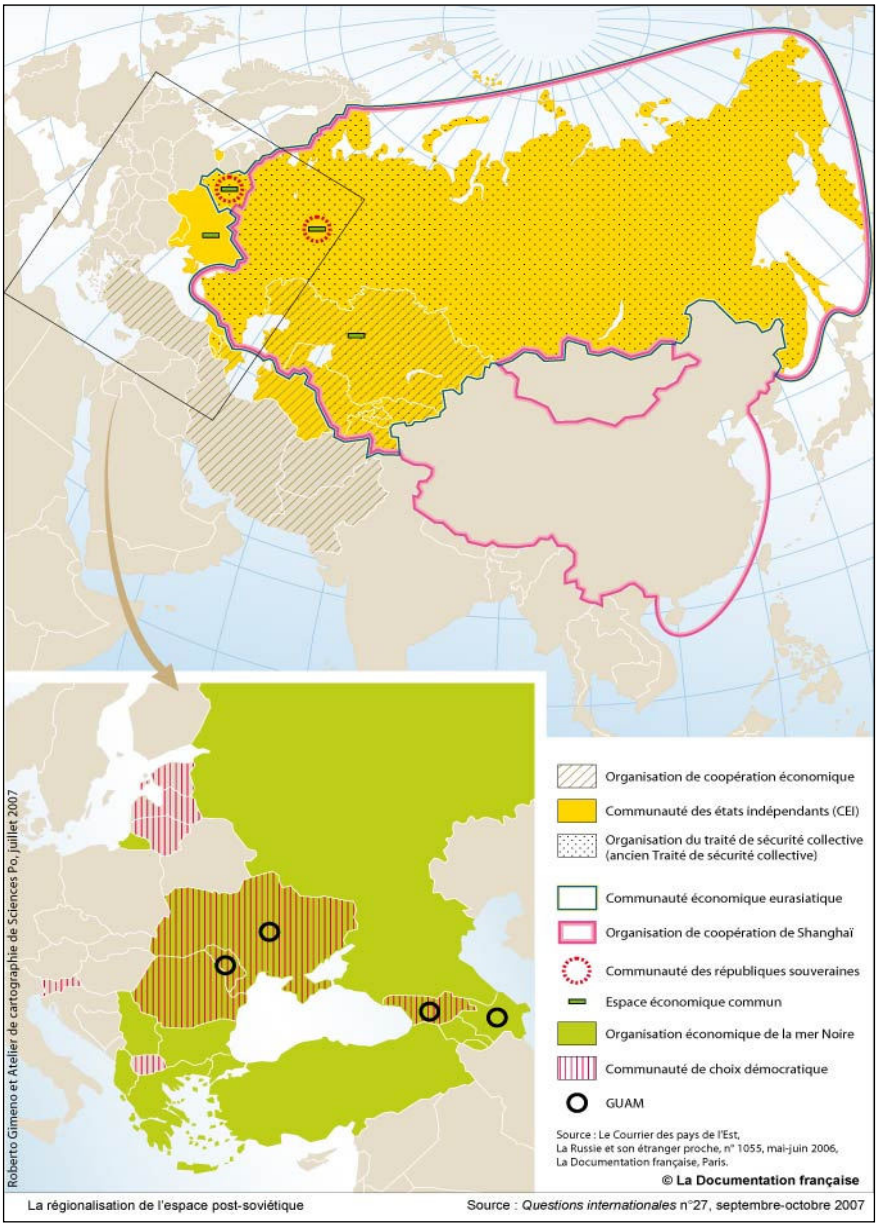

Anexa 6: Organizația de cooperare de la Șanhai în 2007

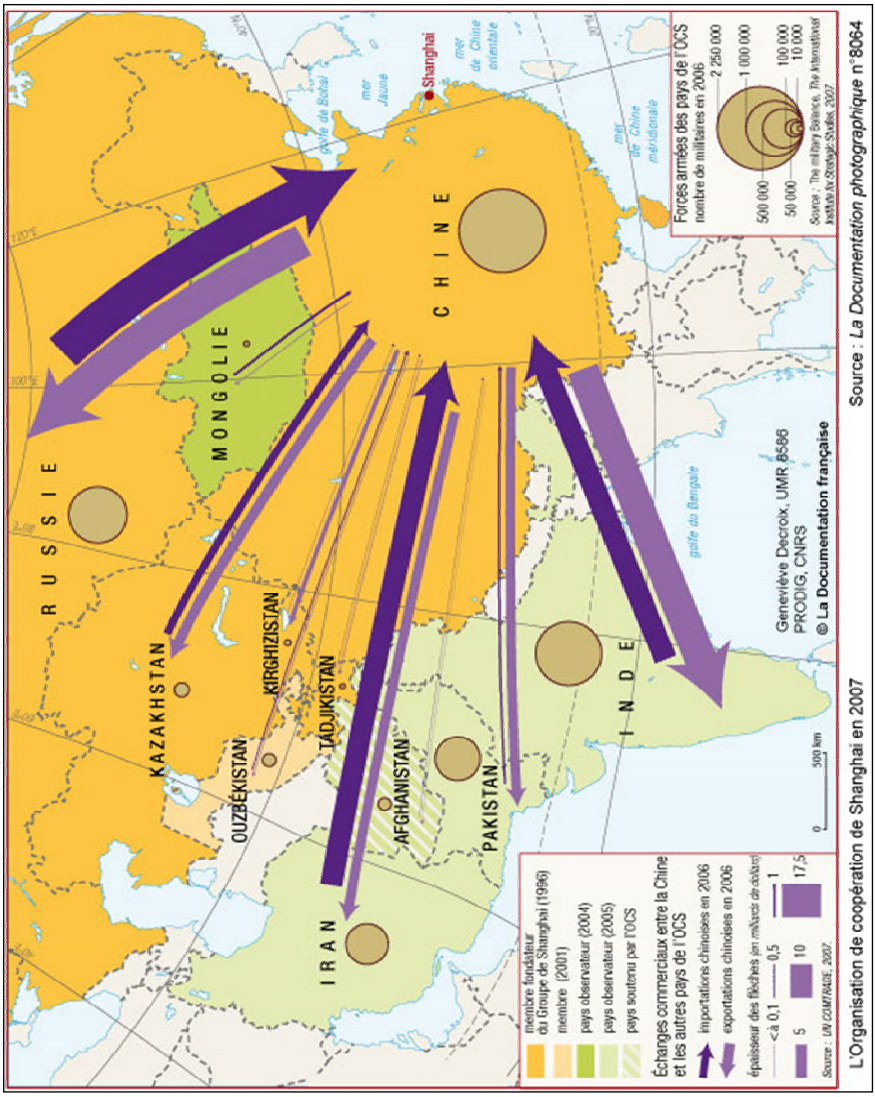

Anexa 7: NATO în 2010

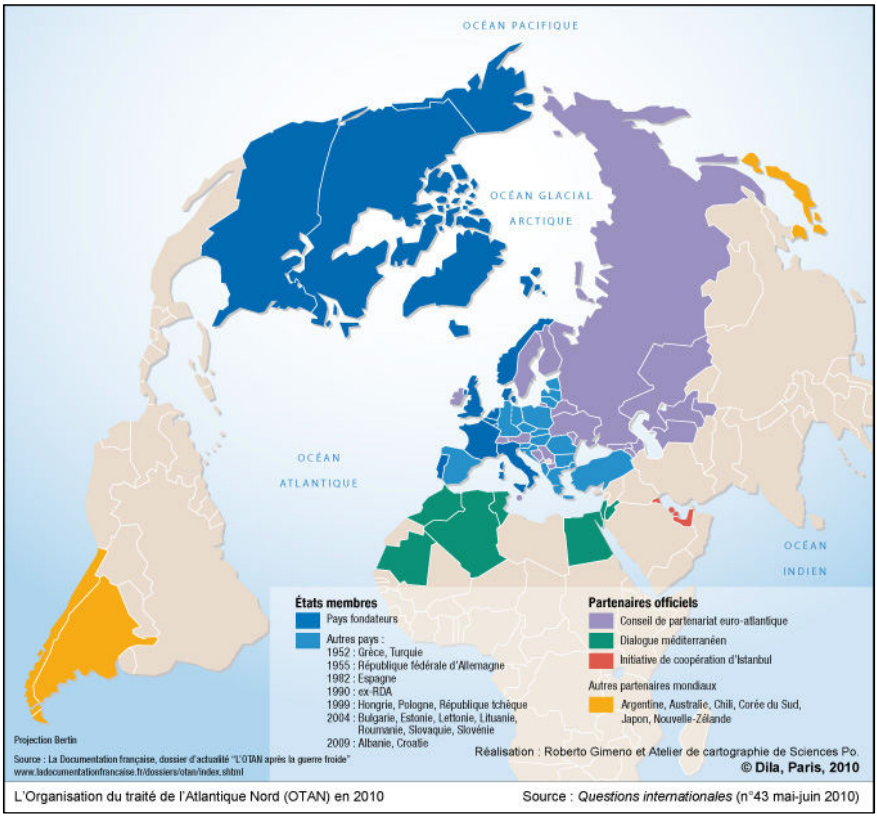

L'Organisation du traité de l'Atlantique Nord (OTAN) en 2010

Source : *Questions internationales* (n°43 mai-juin 2010)

Anexa 8: Rusia, NATO și partenerii pentru pace

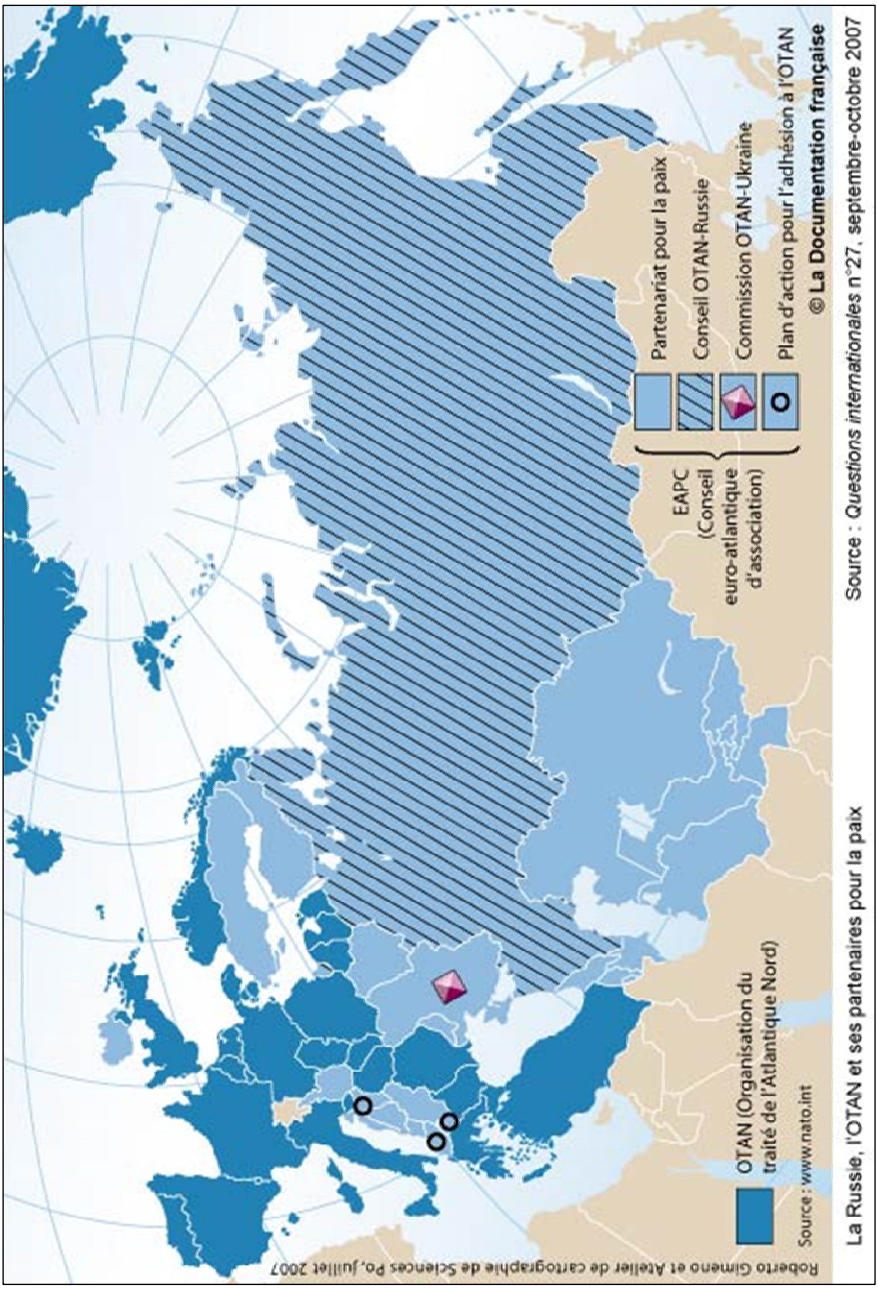

Anexa 9: Caucazul la încrucișarea culoarelor energetice Est-Vest

Anexa 10: Principalele proiecte în domeniul extracției gazului în Regiunea Extinsă a Mării Negre, principalii actori participanți și alte date economice relevante

Project	Consortium	Countries of transit	Capacity	Cost	Completion	Sources of gas	Sources of financing
Nabucco	OMV of Austria, MOL of Hungary, RWE of Germany, Bulgargaz of Bulgaria, Transgaz of Romania and Botas of Turkey	Turkey, Bulgaria, Romania, Hungary	38 bcm/year upon completion	The total investment of Nabucco is estimated to exceed EUR 7.9 billion	Construction is expected to start in 2012, and the first gas to flow the end of 2015	Azerbaijan and Iraq	Private and public
South Stream	Gazprom, ENI of Italy, inter-governmental agreements signed with Bulgaria, Serbia, Greece, Hungary, Slovenia.	Bulgaria, Greece, Italy, Serbia, (possibly Romania), Hungary, Slovenia	63 bcm/year upon completion	From 19 to 24 billion euros according to estimations	2015	Russia. Gazprom could also sell gas it would buy in the Caucasus	Gazprom wants a EU label to the project to attract investors
ITGI	Edison of Italy, DEPA of Greece	Turkey, Greece, Bulgaria,	10 bcm/year in 2015	Not disclosed	2015	Azerbaijan	Private and public
TAP	EGL, Statoil, E.ON Ruhrgas	Greece, Albania, Italy	10 bcm/year to 20 bcm/year	1.5 billion euros	2016	Azerbaijan	Project finance
AGRI	State-own energy companies of Azerbaijan, Georgia, Romania	Georgia, Romania	One, five or eight bcm/year according to variants	Not known, feasibility study not yet realised	?	Azerbaijan	Mostly public
White Stream	Consortium members not disclosed	Georgia, Romania	8 bcm/year	Not known	?	Azerbaijan	?

Sursa: EurActiv/Corridor gazier sud-européen: La course des pipelines

Anexa 11: Proiectele gazoductelor dans în cadrul coridorului pentru gaz

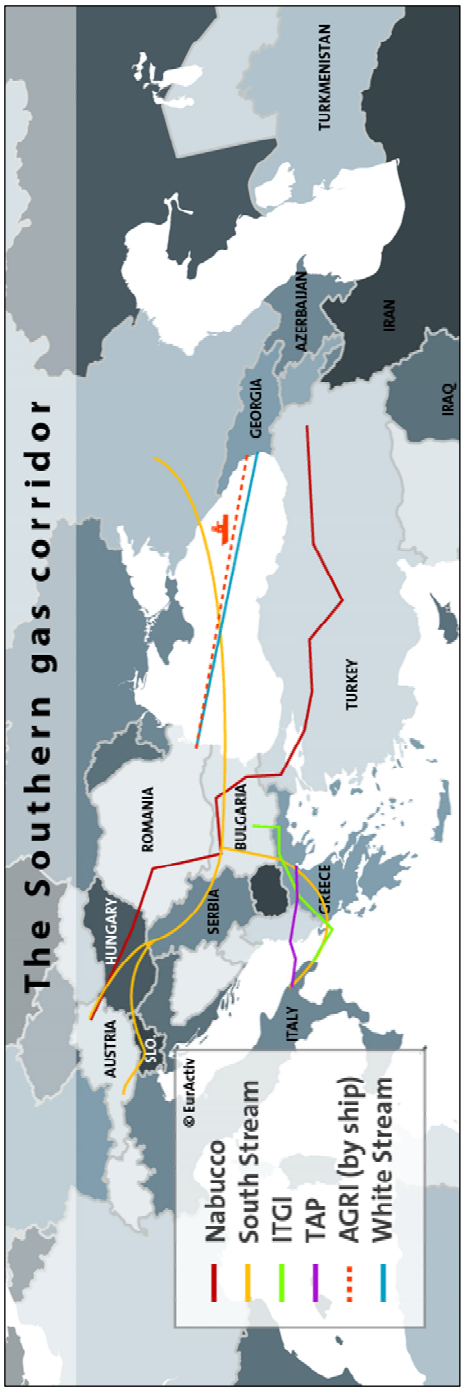

Sursa: EurActiv/Corridor gazier sud-européen: La course des pipelines

Anexa 12: Itinerariile principalelor gazoducte ce leagă Europa Orientală de cea Occidentală

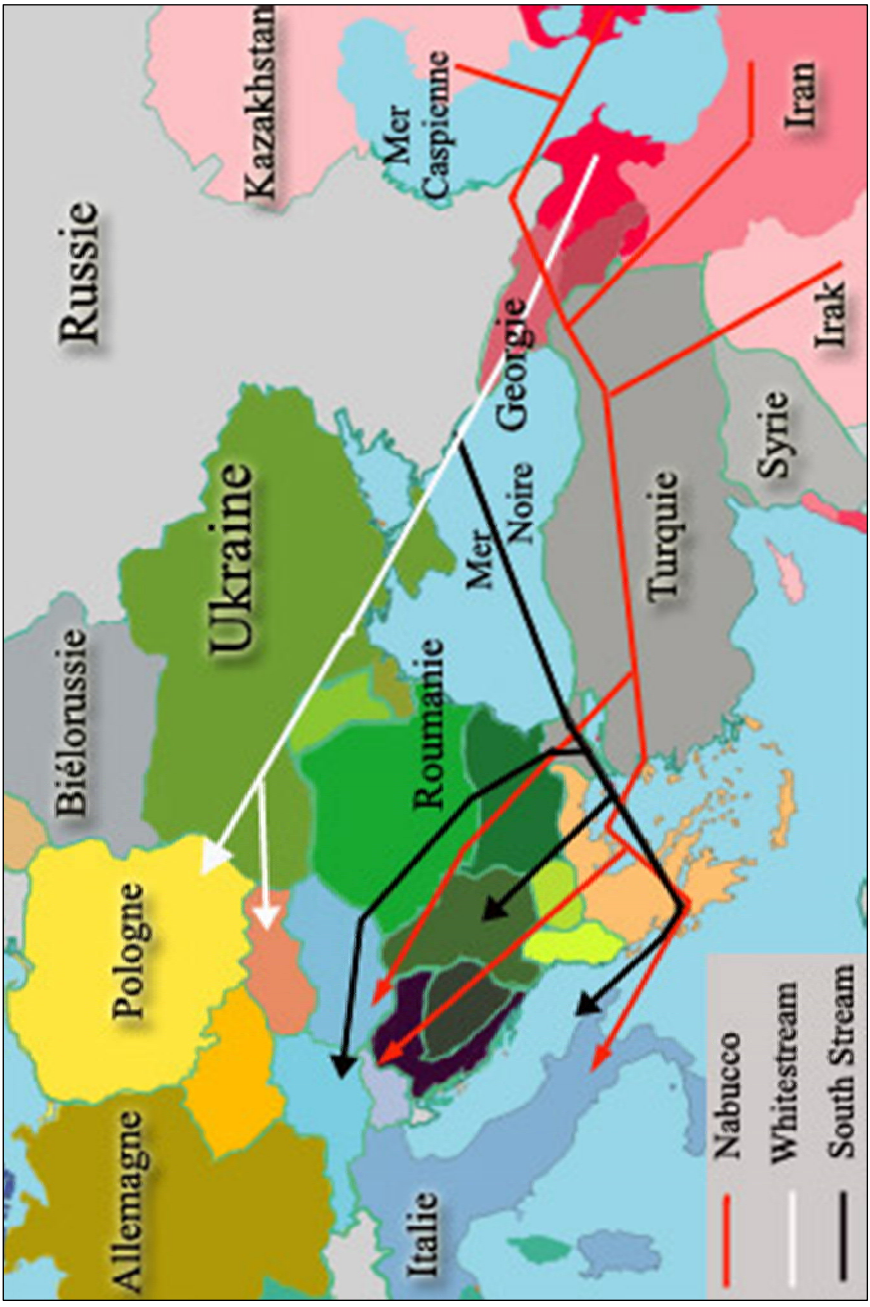

Sursa: Radio France International/Archives

Anexa 13: Armata rusă – prezentă într-o Rusie bulversată de schimbarea polarității

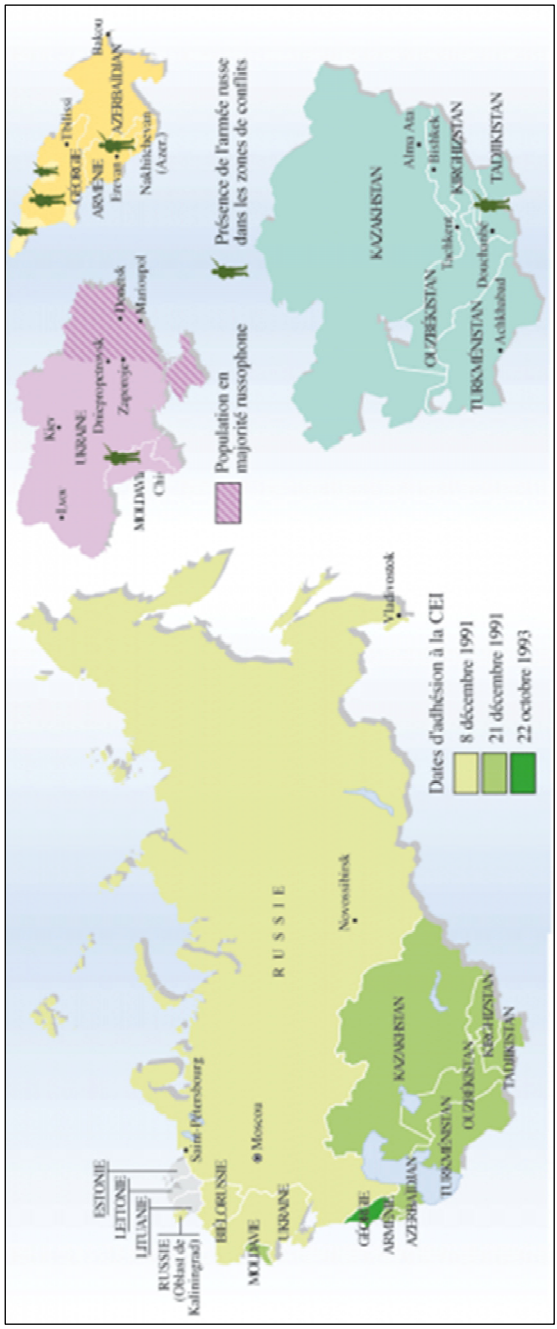

Sursa: Le Monde diplomatique/Cartographie/Caucase
http://www.monde-diplomatique.fr/cartes/cei

Anexa 14: Statele Unite și lumea în ajunul evenimentelor de la 11 septembrie 2001

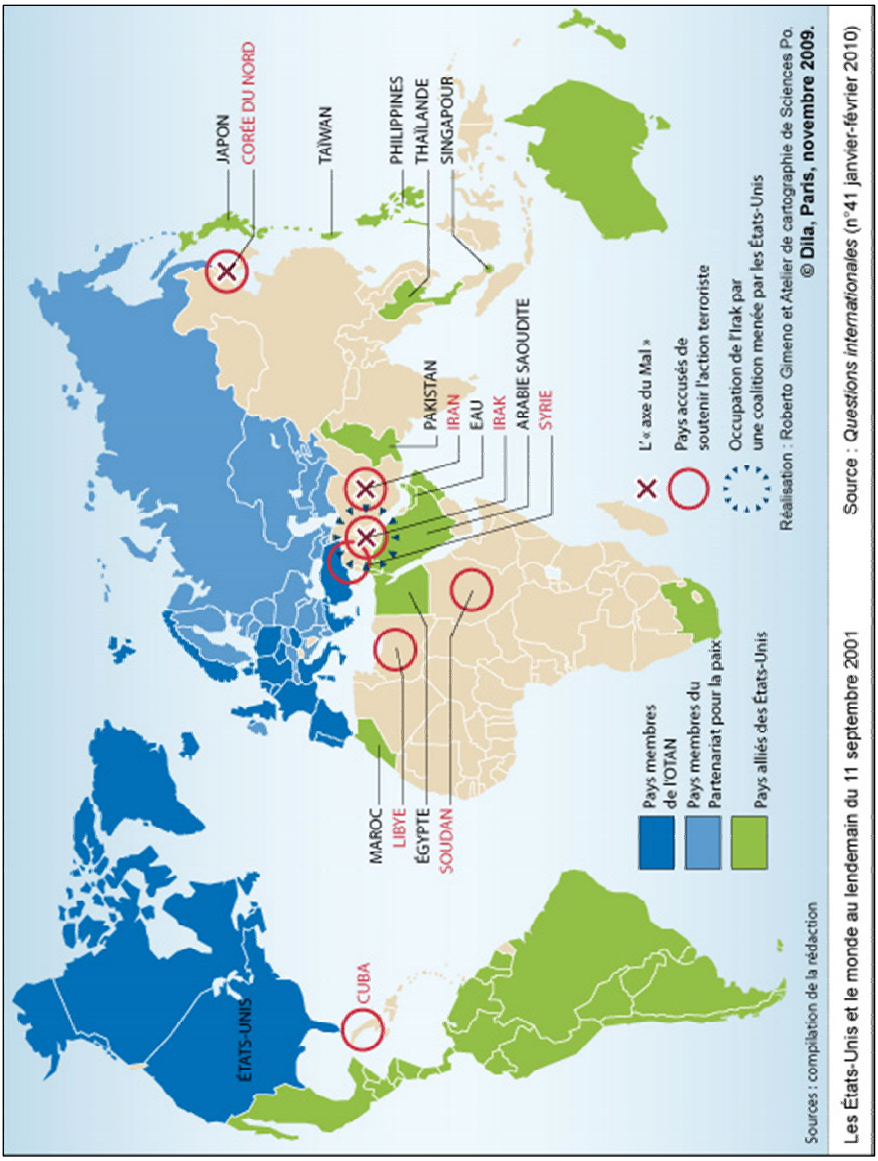

Anexa 15: U.E., statele sale membre, vecinii și lumea, în anul 2009

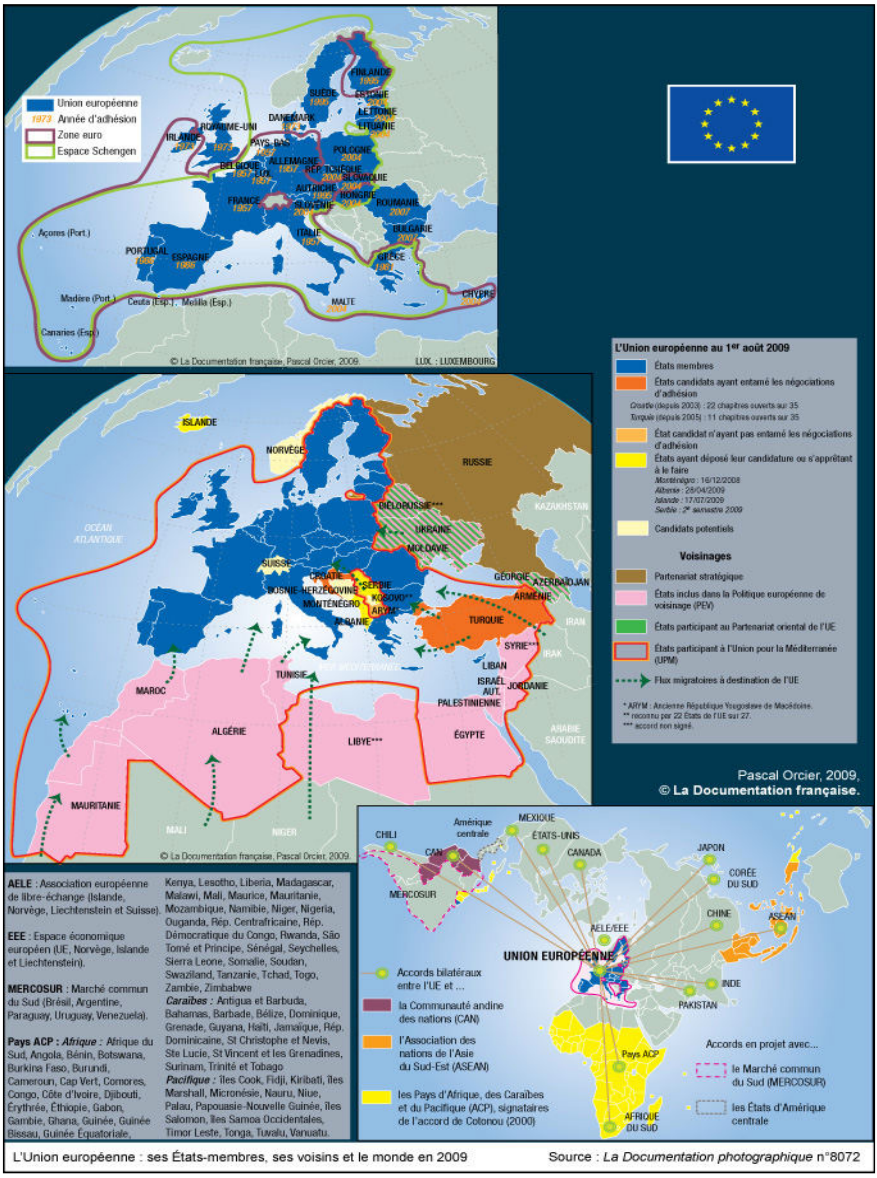

Marius-Sorin Miclea *este doctor în Relații Internaționale și Studii Europene al Universității din Lyon, fiind în același timp, diplomat și militar de carieră. A absolvit cursurile Liceului Militar "Mihai Viteazul" din Alba-Iulia, ale Școlii Militare de Ofițeri activi de Aviație "Aurel Vlaicu" Boboc-Buzău și ale Facultății de Drept. Și-a perfecționat pregătirea în țară, absolvind cursurile post-universitare ale Colegiului Național de Apărare, seria a XIX-a, cursul de bază, precum și alte cursuri de formare în carieră.*

A studiat în Franța, în calitate de bursier al guvernului francez, unde a absolvit un Master de cercetare în Securitate internațională și Apărare, la Universitatea "Pierre Mendès-France" din Grenoble. A urmat cursuri postuniversitare la Institutul de Înalte Studii de Apărare Națională a Franței (I.H.E.D.N.) din Paris.

În plan profesional, în perioada 1985-2002, a servit în diferite garnizoane ale Armatei României, în calitate de ofițer de aviație în cadrul Statului Major al Forțelor Aeriene. Beneficiind de un stagiu de pregătire în cadrul Ministerului francez al Apărării, Unitatea Franceză de Verificare, între anii 2006 – 2008, a îndeplinit atribuții specifice funcției de inspector internațional în controlul armamentelor, în cadrul Direcției Control Armamente și Verificare. Începând cu anul 2008 îndeplinește misiuni în Serviciul Exterior al României, în calitate de diplomat.

UNIVERSITAS • NAPOCENSIS
ROMANIA
PRESA UNIVERSITARĂ

ISBN: 978-606-37-0929-6
ISBN: 978-606-37-0930-2